

İKİ DİRHEM BİR ÇEKİRDEK ADLI ESERİN SÖZ VARLIĞI

AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mehmet KALKAN

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Prof. Dr. Mehrali CALP

AĞRI- 2023

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

Mehmet KALKAN

İKİ DİRHEM BİR ÇEKİRDEK ADLI ESERİN
SÖZ VARLIĞI
AÇISINDAN İNCELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehrali CALP

AĞRI- 2023

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehrali CALP danışmanlığında, Mehmet KALKAN tarafından hazırlanan bu çalışma/...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Fatih KAYA **İmza:**

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehrali CALP **İmza:**

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yasin KILIÇ **İmza:**

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2023 tarih ve .../ nolu kararı ile onaylanmıştır.

..../...../.....

Prof. Dr. İbrahim HAN

Enstitü Müdürü

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İki Dirhem Bir Çekirdek Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Mehmet KALKAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Problemi	3
1.2.1. Araştırmanın alt problemleri	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Sınırlılıklar	6
1.7. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Kuramsal Çerçeve	8
2.1.1. Dil	8
2.1.2. Sözcük	9
2.1.3. Söz varlığı	9
2.1.4. Türkçenin söz varlığının özellikleri	10
2.1.5. Söz varlığının içerdiği ögeler	12
2.1.6. Sözcük sıklığı ve sözcük yaygınlığı	35
2.1.7. Söz varlığının geliştirilmesi ve önemi	37
2.2. İskender Pala'nın Hayatı ve Edebi Kişiliği	40
2.2.1. Yaşamı	40
2.2.2. Edebi kişiliği	41
2.2.3. İki dirhem bir çekirdek	44
2.2.4. Aldığı görevler	44
2.2.5. Hazırlayıp sunduğu televizyon programları ve çalışmaları	45
2.3. İlgili Araştırmalar	46
2.3.1. Söz varlığı ile ilgili yapılan çalışmalar	46
2.3.2. İskender Pala ve eserleriyle ilgili yapılmış tez çalışmaları	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	52
3.1. Araştırma Yöntemi.....	52
3.2. Çalışma Nesnesi.....	52
3.3. Veri Toplama Aracı/ Verilerin Toplanması	53
3.4. Verilerin Analizi.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM	56
4.1. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" Adlı Eserinin Temel Söz Varlığı	56
4.1.1. Hayvan adları	56
4.1.2. Akrabalık adları.....	59
4.1.3. Bitki adları.....	60
4.1.4. Duygu kavramları.....	63
4.1.5. Eşya adları.....	65
4.1.6. Mekân adları.....	70
4.1.7. Organ adları.....	75
4.2. Deyimler.....	78
4.3. Atasözleri	103
4.4. İkilemeler	105
4.5. Terimler.....	112
4.6. Kalıplaşmış Sözler-Özdeyişler.....	123
4.7. Kalıp/İlişki Sözler	124
4.8. Yabancı Sözcükler	130
4.9. Argo.....	156
4.10. Doldurma Sözler	159

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	162
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	162
5.2. Öneriler	165
KAYNAKÇA	166
EKLER	175

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
“İKİ DİRHEM BİR ÇEKİRDEK” ADLI ESERİN SÖZ VARLIĞININ
İNCELENMESİ

Mehmet KALKAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehrali CALP

Dil, bir milleti var eden ve o milletin toplumsal hayatına yön veren önemli bir unsurdur. Dil içerisinde var olan söz varlığı ise o toplumların tarihini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtır. Söz varlığı çalışmalarıyla dilin üzerindeki tarihsel ve kültürel değişimlerin tespit edilmesi sağlanır. Bu yolla kişilerin sahip olduğu kelime hazinesi belirlenir. Söz varlığı; kişilerin sahip olduğu temel söz varlığını, atasözlerini, deyimleri, ikilemeleri, doldurma sözleri, kalıp/ilişki sözlerini, yabancı sözcükleri, kalıplaşmış (özdeyişleri) sözleri, terimleri ve argoyu kapsamaktadır.

Bu araştırmada İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserinin söz varlığını inceleyip bu ögelerin sıklık değerleri ile birlikte sınıflandırmasını yapmak amaçlanmıştır. Ayrıca eserin Türkçe öğretiminde kullanılıp kullanılamayacağını ortaya koymak, Türkçenin söz varlığı ile ilgili yapılacak olan çalışmalarına katkı sağlanması da amaç edinilmiştir.

Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre planlanmıştır. Betimsel tarama deseninin kullanıldığı çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Eserdeki söz varlığı unsurları belirlenirken alanında uzman Türkçe öğretmenlerinin ve Türkçe alanında uzman bir öğretim üyesinin görüşlerinden, Türk Dil Kurumu sözlüklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda eserde 253 adet temel söz varlığı, 303 deyim, 22 farklı atasözü, 84 ikileme, 158 terim, 6 kalıplaşmış (özdeyiş) söz, 76 kalıp/ilişki söz, 412 yabancı söz, 31 argo sözcük, 29 doldurma söz varlığı ögesi tespit edilmiştir. Tüm bu bulgular ışığında; araştırma konusu olan eserin söz varlığı bakımından zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dil, Söz Varlığı, Sözcük, İskender Pala

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

EXAMINATION OF THE VOCABULARY OF THE WORK NAMED “İKI DIRHEM BİR CEKİRDEK”

Mehmet KALKAN

Advisor: Prof. Dr. Mehrali CALP

Language is an important element that creates a nation and directs the social life of nations. The vocabulary that exists in the language represents the history, culture, traditions and customs of those societies. Through vocabulary studies, it is ensured that the historical and cultural changes on the language are determined. Thus, the vocabulary that people have is revealed. Vocabulary contains the basic vocabulary, proverbs, idioms, reduplications, filler words, phrases/relationships, foreign words, stereotypes, terms and slang.

The aim of this research is to examine the vocabulary of İskender Pala's “İki Dirhem Bir Cekirdek”; It is aimed to examine the vocabulary in terms of elements and to classify these elements together with their frequency values. In addition, it is aimed to reveal whether the work can be used in Turkish teaching and to contribute to the studies to be made about the vocabulary of Turkish.

This research was planned according to the qualitative research method. In the study in which descriptive scanning design was used, document analysis method was used. Content analysis method was used while analysing the data. While determining the vocabulary elements in the work, the opinions of Turkish teachers who are experts in their fields and a faculty member who are experts in the field of Turkish, and the dictionaries of the Turkish Language Institution were used.

As a result of the research, 253 basic vocabulary, 303 idioms, 22 different proverbs, 84 reduplications, 158 terms, 6 maxims, 76 phrases/relationships, 412 foreign words, 31 slang words, 29 filling vocabulary items were found in the work. Based on all these, it has been concluded that the work, which is the subject of the research, is rich in terms of vocabulary.

Keywords: Language, Vocabulary, Word, İskender Pala

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Geçmişten günümüze insanların günlük yaşamlarının önemli parçalarından olan dil, duygu ve düşünce aktarımının olmazsa olmaz araçlarındandır. Duygu ve düşüncenin aktarımında etkin rol oynayan dil sayesinde kültürel birikim gelecek nesillere aktarılır. Dili meydana getiren sözcükler ise onu oluşturan milletlerin gelenek göreneklerinden, inançlarından, yaşayışından ayrı düşünölemeyeceği gibi milletlerin kültürel zenginlikleri dili doğrudan etkileyerek o dilin varlığının şekillenmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Söz varlığı ve dil arasındaki doğrudan ilişkinin neticesinde o dilin zenginliğinin köklü oluşunun delillerini görebiliriz. Bu sebeple söz varlıklarının; temel söz varlığı, atasözü, deyim, ikilemeler, yabancı sözler, kalıplaşmış (özdeyiş) sözler, terimler, kalıp/ilişki sözlerden, çeviri ögeler, doldurma sözler ve argo sözcüklerden oluştuğu düşünöldüğünde kapsamının ne kadar geniş olduğu anlaşılacaktır. Bir sanatçının sözcükleri kullanım biçimi, söz dağarcığı, dile hâkim oluşu ve üslûbu başarı düzeyini göstermektedir. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinin söz varlığının incelenmek istenmesi bu önem ve değerler sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışmanın söz varlığı ile ilgili yapılacak araştırmalara kaynak teşkil etmesi temennimizdir.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca, benden bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, çalışmalarımın tamamlanabilmesi için her türlü şartı sağlayan ve bana her türlü desteği sunan çok değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mehrali Calp'a; maddi ve manevî desteğini esirgemeyen Sayın Doç Dr. Yasin Kılıç'a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitimimin tüm süreçlerinde her türlü destekleriyle beni hiç yalnız bırakmayan aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

.../.../2023

Mehmet Kalkan

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Hayvan Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	56
Tablo 2. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Akrabalık Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	59
Tablo 3. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Bitki Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	61
Tablo 4. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Duygu Kavramları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	63
Tablo 5. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Eşya Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	65
Tablo 6. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Mekânlar, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	70
Tablo 7. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Organ Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	76
Tablo 8. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Deyimler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	79
Tablo 9. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Atasözleri, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	103
Tablo 10. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen İkilemeler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	106
Tablo 11. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Terimler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	113
Tablo 12. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Kalıplaşmış Sözler-Özdeyişlerin, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları	123
Tablo 13. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Kalıp/İlişki Sözler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklığı.....	125
Tablo 14. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Yabancı Sözcükler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	131
Tablo 15. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Argo Sözcükler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	156

Tablo 16. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Doldurma Sözler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları.....	159
---	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
Bulg.	: Bulgarca
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Osm.	: Osmanlıca
örn.	: örneğin
Rum.	: Rumca
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tr.	: Türkçe
vb.	: ve benzeri
yy.	: yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturan problem durumuna, araştırmacının amacına, önemine, varsayımlara, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Dil; insanı diğer canlılardan ayıran, kendi içerisinde bir sesler ve kurallar düzeninin bulunduğu, somut bir biçimde ifade edilebilen bir düzenler bütünüdür. Bu sistemler bütününde insanlar kendisini ifade edebilir veya karşısındakini anlayabilir. Bireyin dünyayı algılama ve adlandırmasında dilin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Dil gelişmeye açık bir sistemdir ve bu sistem içerisinde kişi dil ile birlikte sürekli bir devinim içerisinde. Bu devinim zaman içerisinde değişik kullanım biçimleriyle birlikte dilde farklı tanımların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sosyal bir varlık olan insanoğlu her zaman içindekileri dışa vurma, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı hisseder. Kendini ifade etmenin birçok yolu olsa da bunların içerisinde en kusursuzu dil ile yapılan konuşma ve yazma etkinlikleriyle gerçekleşir. Düşüncenin bir aracı konumunda olan dil, kendisini düşünce içerisinde oluştururken dil ve düşünce karşılıklı bir ilişki içerisinde birbirlerini tamamlar.

Vardar (2007, s. 71) göre “dil: (Alm. *Sprache*, Fr. *langue*, *langage*, İng. *language*) belli bir insan topluluğuna özgü, çift eklemli sesli göstergeler dizgesi. F. de Saussure'ün yaptığı ve birçok dilbilimcinin benimsediği ayrıma göre, dil yetisinin toplumsal ürünü olan dil, bu yetinin bireylerce kullanılabilmesini sağlayan ve toplumca benimsenmiş olan uzlaşım sal bir düzendir.” Dil; duygu ve düşünceleri ifade etmeye yarayan, belirli bir devinim içinde bulunan güçlü bir iletişim aracıdır. Dil; sözlü ve yazılı iletişimde kullanılan, doğduğumuz anda hazır bir biçimde bulduğumuz ve edinmeye başladığımız, insana özgü bir düzendir (Aksan, 1999, s. 13). Ergin (2009, s. 3)’a göre de “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen

canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” biçimlerinde tanımlanmaktadır.

Dil ve edebiyat bakımından önemli bir yere sahip olan edebî eserlerin türü, dil ve üslubu, konusunun ele alınış biçimi yazarından önemli izler taşır. Dilin söz varlığının en önemli temsilcilerinden olan sanatçılar asıl önemli güçlerini dili kullanmadaki becerileriyle gösterirler. Bu da kaleme aldıkları eserlerin başarılarının somut bir göstergeleri olarak nitelendirilebilir. Yazarın dili kullanış biçimi ve eserindeki söz varlığı unsurlarının hiçbir değişikliğe uğratılmadan değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda edebî eserlerdeki söz varlığı unsurları da önemli bir yer tutar. Söz varlığı TDK (2022)’ye göre “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” olarak tanımlanmaktadır. Aksan (2018, s. 15) söz varlığını sadece o dilin sözcüklerini değil; deyimlerini, kalıp sözlerini, kalıplaşmış sözlerini, atasözlerini, terimlerini ve çeşitli anlatım kalıplarından oluşan bir bütün olarak nitelendirmektedir.

Türkçede söz varlığı ile beraber söz dağarcığı, söz hazinesi, kelime hazinesi gibi adlarla anılan bu kavramlar batı dillerinde vocabulary, wortschatz ve wortbestand gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Bir dilin sözlerinin kapsamı ile sahip olduğu sözcüklerin tümünün ifade edildiği bu terimlerin tanımları yapılmıştır. Türkçede söz dağarcığı Vardar, Güz, Öztokat, Senemoğlu ve Sözer (1980, s. 134)’e göre “Bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü” olarak ifade edilmektedir. Korkmaz (1992, s. 100)’a göre kelime hazinesi: “Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” biçiminde tanımlanmaktadır. İmer, Kocaman ve Özsoy (2011, s. 233)’a göre ise söz varlığı: “Bir dilin sözlüksel birimlerinin ve sözlükçesinin tümü; sözlüksel birimlerin oluşturduğu açık dizge. İletişim gereksinimlerine koşut olarak dilin söz varlığı sürekli gelişir. Sözcük dağarcığı da denir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Kısaca söz varlığı bir dildeki sözlerin tümü; söz dağarcığı ise bir kimsenin kullandığı tüm sözlerin bütünü olarak tanımlanabilir. Yani söz varlığı toplumun kullandığı dili ve o toplumun edinmiş olduğu sözlerin tümü olarak ifade edilir. Bir dildeki söz varlığı unsurlarının belirlenmesinde dil birimleri önemli görevler

üstlenir. Dil birimlerinin *kelime, kelime grupları, deyimler, atasözleri, ekler vb.* kullanımı kelime hazinesinin geniş olmasıyla ilişkilidir. Kelime hazinesinin yetersiz olması kişinin kendisini yeterince ifade edememesine, iletişim engellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kelime hazinesi ne kadar zenginse kişi kendisini o ölçüde iyi ifade eder. Bu daha çok okul içerisinde programlı ve devamlı bir biçimde devam eden dil eğitimi sayesinde gerçekleşmektedir. Bu sebeple dil eğitimi özellikle okullarda önemli bir yere sahiptir. Dil eğitiminin sağlanabilmesinde önemli etkenlerden biri de kitaplardır. Kitaplar, çocukların söz varlığını etkileyen diğer bir çevresel etkindir. Bu sebeple kitapların çocukların söz dağarcığını destekleyici özellikte olması gerekmektedir.

Alan yazın incelendiğinde İskender Pala ve eserleriyle ilgili yeterli sayıda tez çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Söz konusu “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserleriyle ilgili yapılmış çalışmanın az oluşundan dolayı alan yazında önemli bir boşluğu dolduracaktır. Söz varlığı bakımından önemli bir yere sahip olduğuna inandığımız “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserin incelenmesinin söz varlığı bakımından çocukların gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Konu başlığından da anlaşılabacağı üzere yapılacak araştırmada konu başlığı İskender Pala’nın “İki Dirhem Bir Çekirdek Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi”dir.

1.2. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemi “İskender Pala’nın ‘İki Dirhem Bir Çekirdek’ adlı eseri hangi söz varlığı öğelerini içermektedir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1. Araştırmanın alt problemleri

Problem cümlesinden hareketle araştırmanın alt problemleri aşağıdaki şekildedir:

1. İskender Pala’nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserinin içerdiği söz varlığı öğelerinin türleri nelerdir?

2. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinin içerdiği söz varlığı ögelerinin kullanım sıklıkları hangi düzeydedir?
3. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde temel söz varlığı unsurlarının kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
4. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde atasözlerinin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
5. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde deyimlerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
6. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde ikilemelerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
7. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde kalıplaşmış sözler/özdeyişlerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
8. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde kalıp sözler/ilişki sözlerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
9. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde doldurma sözlerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
10. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde argo sözcüklerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
11. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde terimlerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
12. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinde yabancı sözcüklerin kullanım sıklığı hangi düzeydedir?
13. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinin içerdiği söz varlığı unsurlarının Türkçe eğitimine katkıları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinin söz varlığını inceleyip bu ögelerin sıklık değerleri ile birlikte

sınıflandırmasını yapmaktır. Ayrıca eserin Türkçe öğretiminde kullanılıp kullanılmayacağını ortaya koymak, eserdeki söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitimine katkılarını belirlemek amaç edinilmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Ders kitaplarının yanında çocukların sözcük hazinelerinin geliştirilmesinde edebî eserler önemli bir yer tutmaktadır. Sözcük ediniminin önemli bir kısmının gerçekleştiği ilk ve ortaokul kademesindeki çocukların söz varlığının gelişmesinde edebî eserlerin yanında yazarların katkısı da yadsınamaz. Deneme-inceleme türündeki “İki Dirhem Bir Çekirdek” eserin söz varlığı bakımından incelenmesi alan yazına önemli katkılar sunacaktır. Alan yazın incelendiğinde bu eserle ilgili çalışmaların sınırlı olduğu da görülmektedir. Bu çalışmayla yazarın bu eserindeki söz varlığı unsurlarının incelenmesinin alan yazında önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

İskender Pala bu eserinde, deyimlerin çıkış hikâyelerini vererek akılda kalıcılığı arttırmakta, bunu eğlenceli bir biçimde okuyucusuna sunmaktadır. Yazarın bu eserinin hem çocukların sözcük hazinelerinin gelişmesine hem de yeni birçok deyim, atasözü, kalıp söz vb. söz varlığı öğelerini öğrenmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İskender Pala’nın bu kitabının özellikle deyimleri ve bunların ortaya çıkış hikâyelerini anlatması bakımından incelenmesi önemlidir. Ayrıca bu çalışma ile ilk ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin seçiminde kaynaklık edebileceği düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

Araştırmada şu varsayımları öne sürmek mümkündür:

1. İskender Pala’nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” kitabında kullandığı söz varlığı unsurları okuyucu kitlenin söz dağarcığına olumlu katkı sağlayacaktır.
2. “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabı İskender Pala’nın kullandığı sözcük sayısını yansıtmaması bakımından yeterlidir.

3. İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabı İskender Pala'nın sıklıkla kullandığı sözcükleri göstermesi bakımından yeterlidir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu çalışma, İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” isimli kitabı ile sınırlı tutulmuştur. Eserdeki söz varlığı unsurları: temel söz varlığı (hayvan, akrabalık, bitki, duygu kavramları, eşya, mekân, organ isimleri), atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıplaşmış sözler/özdeyişler, kalıp sözler/ilişki sözleri, doldurma sözler, argo, terim ve yabancı sözcükler ile sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Alan Argosu: “Kendi sosyal çevreleri ile sınırlı yaşayan ve genel olarak toplumun, özel olarak da içinde bulundukları topluluğun geri kalan kesiminden ayrılmak ve/ya korunmak isteyen yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce yaratılıp benimsenmiş sözcükler, deyimler bütünü, bu sözcükler bütününe dayalı konuşma biçimidir.” (Aktunç, 2010, s. 16).

Argo (Genel Argo): “Alan argolarındaki sözcük dağarcığının, zaman içinde oluşturduğu toplam sözcük ve deyim dağarcığı ile, bu dağarcığa dayalı konuşma biçimidir.” (Aktunç, 2010, s. 16).

Atasözleri: Bir dilin söz varlığı içinde yer alan ve bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlere atasözü denir (Aksan, 2018, s. 41).

Deyim: “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlam bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” (Aksoy, 1993, s. 52).

Dil: “Sözlü ve yazılı olarak iletişim için kullandığımız, doğduğumuz anda hazır biçimde edindiğimiz, doğrudan insana ait, büyülü bir düzen ve aktarma dizgesidir.” (Aksan, 1999, s. 13).

Kalıp / İlişki Sözler: “Söz varlığı içinde yer alan bu ögeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir.” (Aksan, 2018, s. 42).

Söz varlığı: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler” (TDK, 2022).

Terim: “Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad” (Korkmaz, 1992, s. 169).

İkileme: “İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatipoğlu, 1981, s. 169).

Yabancı sözcük: “Bir dilin kendi malı olmayan, başka dillerden aldığı kelime” (Ayverdi, 2010, s. 1323).

Kalıplaşmış Sözler/Özdeyişler: Tüm dillerde rastlanabilen ve ünlü kişilerin, sanatçıların, düşünürlerin ve yöneticilerin belirli bir olay veya durum karşısında söyledikleri evrenselleşmiş sözlerdir (Aksan, 1982, s. 39).

Çeviri sözcükler/öğeler: Bir yabancı dilden hiç değiştirilmeden veya bir bölümüyle çevrilen, yabancı dildeki örneğine benzetilerek oluşturulmuş söz, söz öbekleri ve benzerleri öğeleri kapsamaktadır (Aksan, 1982, s. 35-36).

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Dil

Dil, insanı diğer canlılardan ayıran ve insanın doğuştan getirdiği bir kendini ifade etme yeteneğidir. Konuşma yetisiyle dünyaya gelen insan yaşadığı toplumdaki anadilini öğrenir ve kendisini ifade eder. Bu ifade sesler ve çeşitli kuralların bir arada bulunduğu bir düzen içerisinde gerçekleşir. Bu düzen içerisinde meydana gelen dil; insanın kendisini ifade etmesine, düşünce ve duygularını karşısındakilere aktarmasında önemli bir görev üstlenir. Saussure (1998, s. 38)'e göre “Dil, dil yetisinin gerçi en önemli, ama yalnızca belli bir bölümüdür. Hem dil yetisinin toplumsal ürünüdür hem de bu yetinin bireylerce kullanılabilmesi için toplumun benimsediği zorunlu bir uzlaşımlar bütünüdür. Tümüyle ele alındığında dil yetisinin pek çok biçime büründüğü, karmakarışık bir olgular bütünü olduğu görülür.” Porzing (1985, s. 3)'e göre insana ait dikkat çekici bir özellik olan dili bütün insan kültürünün temelini oluşturan ve ruhsal olayları insan yaşantısı haline getiren insana özgü bir yetenek olarak ifade etmektedir. Ergin (2009, s. 30)'a göre ise dil; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araçtır. Kendisine ait kuralları bulunan dil bu kurallar içerisinde gelişen canlı bir varlıktır. Temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış olan dil, gizli antlaşmalar sistemi, seslerden oluşan bir toplumsal kurum olarak tanımlanmaktadır. Aksan (1999, s. 17) da dili: “Sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir.” şeklinde tanımlar.

Tüm bu tanım ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere dili belirli bir sistem içerisinde insan kültürünün aktarımını sağlayan bir “kültür aktarım aracı” olarak görebiliriz. Dil; kendi sistemi içerisinde gelişen, yenilenen canlı bir varlıktır. Hem

toplum dili etkiler hem de toplum dilin değişimlerinden etkilenir. Dil aracılığı ile bilgi ve birikimler gelecek nesillere aktarılır.

2.1.2. Sözcük

TDK Türkçe Sözlükte (2022) “Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelim, laf, kavl.” olarak anlamlandırılan sözcük, bireyin kendisini ifade edebilmesini sağlayan ses birlikleri olarak tanımlanmıştır. Kelime olarak da nitelendirilen söz; Korkmaz (1992, s. 100)’a göre “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi.” olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle söz, sözcük veya kelime olarak adlandırabileceğimiz sözler insanların duygu ve düşüncelerini aktarmada önemli rolleri bulunan, anlamlı ses veya hece toplulukları olarak nitelendirilebilir.

2.1.3. Söz varlığı

Söz varlığı TDK Türkçe sözlüğe (2022) göre “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” kavramlarıyla ilişkilidir. Vardar ve arkadaşları (1980, s. 134) sözcük dağarcığını; “Bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü.” şeklinde ifade ederken Korkmaz (1992, s. 100) kelime hazinesi; “Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” biçiminde tanımlar. Söz varlığını neredeyse eş anlamlı olan bu kavramların tümünün toplamından daha üst basamakta bir kavram olarak niteleyebiliriz (Baş ve Karadağ, 2012, s. 81).

Bu kavramların tümünün tam anlamıyla söz varlığını karşıladığını söyleyemeyiz. Bu sebeple dilbilimciler söz varlığı kavramı üzerine değişik tanımlamalar ve açıklamalara ihtiyaç duymuşlardır. Aksan (2018, s. 15)’a göre “Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp

sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya getirilmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar -ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” Dil, sürekli kendi bünyesinde bir canlı gibi kelimeler türetir, yabancı dillerden sözcükler alarak kendi öz varlığını zenginleştirir. Bunu yaparken de bazı sözcükleri eksiltir, söz varlığından çıkarır. Söz varlığı bu devinim içerisinde değişir, yenilenir ve eksilen bir hazineye dönüşür (Banguoğlu, 1974, s. 141).

Her dilin zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişim kültürel, ekonomik ve siyasal çerçevede değerlendirilebilir. Tarihsel gelişim içerisinde dilin kendi benliğini koruyabilmesi önemlidir. Türkçenin farklı lehçe özellikleri taşıması, kültürel deformasyona uğramasına rağmen ayakta kalabilmesi söz varlığının geniş olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bir halkın kültürünün tamamının; tarım, hayvancılık faaliyetleri, akrabalık ilişkileri, gelenek ve göreneklerinin çeşitliliği, iklim koşulları söz varlığını geliştirip zenginleştiren önemli etkenlerdendir (Apaydın, 2014, s. 14). Dilin yapısında meydana gelen bu değişim zaman içerisinde dile farklı dillerden kelimelerin girmesine, söz varlığının gelişmesine ve bu kavramları karşılamak adına yeni kelimelerin türetilmesinin önünü açar. Bu değişim kelime hazinesini artırarak toplumda meydana gelen değişimin önemli bir yansıması olarak düşünülebilir.

2.1.4. Türkçenin söz varlığının özellikleri

XI. yüzyılın ortalarından itibaren Oğuzların Anadolu topraklarına yerleşmeleriyle meydana gelen ve XIII – XV. yy. da Anadolu Türkçesi adıyla anılan yazı dili XV. yy.ın sonrasında Osmanlıca olarak adlandırılmıştır. Yabancı öğelerin artması, bazı yabancı kurallar yoluyla halkın dilinden uzaklaşılması sebebiyle Osmanlıca bir “yüksek zümreler” dili haline gelmiştir. Bu dilin yanında varlığını sürdüren halkın günlük konuşma dili uzun yıllardır varlığını sürdüren Türkçenin söz varlığını yansıtır (Aksan, 2018, s. 155). Türkçenin geniş bir coğrafyada konuşuluyor olması, konuşan kişi sayısının fazla olması ve eski dönemlere ait yazılmış eser sayısının fazla olması Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermektedir. Söz

varlığının bu zenginliği Türkçenin yeni kelimeler türetme kabiliyeti sayesinde bölgesel ağızlarda karşımıza çıkmaktadır.

“Türkçenin Söz Varlığı” adlı eserinde Aksan, Türkçenin söz varlığını temel özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

1. *“Türkçenin yapısından gelen güçlü türetme ve birleştirme yeteneği, ona somut ve soyut, çeşitli kavramları kolaylıkla oluşturma, ayrıntılara inen bir kavramlaştırma gücü vermiştir. Bu güç, en eski kaynaklarımız olan Köktürk metinlerinden bugüne, hiç eksilmeden süregelmektedir.*
2. *Türkler, değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler sırasında yabancı etkiye büyük ölçüde kapılarını açmış, çoğu zaman yabancı öğeleri kendi öz sözcüklerine yeğlemişlerdir. Bunun sonucunda birçok yerli ögenin kaybolup unutulması yabancılarının yerleştiği görülmüştür.*
3. *Kavramlaştırma sırasında Türkçe en çok somut nesnelere, doğaya dayanmakta, böylece kavramları daha canlı olarak dile getirmektedir.*
4. *Türkçede ikilemelerin kullanılışı, anlatıma güç veren bir yol olarak çok yaygındır. Bu nitelik ona, tek tek sözcüklerin yanı sıra ayrı bir “kalıplaşmış öğelerden oluşmuş söz varlığı” kazandırmıştır.*
5. *Daha Köktürkçe döneminde Türkçe sözcüklerin geniş bir çokanlamlılık gösterdikleri göze çarpmakta, bu durum, dilin bir yazı dili olarak çok daha eskilere uzandığına tanıklık etmektedir.*
6. *En eski belgelerde bile eşanlamlıların sayıca çokluğu dikkati çekmekte, asıl ilginç olan, bunların bir bölümünü, birbirine anlamca çok yakın eşanlamlılar oluşturmaktadır.*
7. *Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde unutulmuş, yitirilmiş birçok öge -başka dillerde de benzerleri görüldüğü gibi- Türkçenin değişik lehçelerinde ve bugünkü Anadolu ağızlarında yaşamlarını sürdürmektedir.” (Aksan, 2018, s. 51-52).*

Aksan (2018)'in söz varlığının temel özelliklerinde belirttiği üzere özellikle günümüzün gelişmiş teknolojik imkanlarıyla birlikte bir toplumun diğer toplumlarla ilişki kurmadan yaşaması neredeyse olanaksızdır. Bunun yanında ticari, kültürel ve siyasi ilişkiler nedeniyle yabancı kelimelerin Türkçenin söz varlığını değişik şekillerde genişlettiği söylenebilir.

2.1.5. Söz varlığının içerdiği ögeler

Aksan (2018)'e göre bir dildeki söz varlığı temel söz varlığının yanında yabancı sözcükler, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri (kalıp sözler), kalıplaşmış sözler, terimler ve çeviri sözcüklerden oluşur. Alan yazın tarandığında Aksan'ın belirttiği söz varlığı unsurlarının dışında da birçok söz varlığı ögesinin olduğu görülmektedir. Aksan'ın bu sınıflamasının dışında kalan ve araştırmaya konu olan ikilemeler, argo kelimeler de sunulmuştur.

Temel söz varlığı

Her dilde nesilden nesile aktararak varlığını devam ettiren “çekirdek sözcükler, kalıt sözcükler” olarak da adlandırılan temel söz varlığı, insanın çevresine ait önemli kavramları yansıttığı sözcükler olarak adlandırılmaktadır. Baş, göz, kulak, el, ayak gibi organ isimleri başta olmak üzere ana besin maddeleri olan buğday, su, et, balık gibi nesneler; insanların yakın ilişki içerisinde bulunduğu at, inek, koyun gibi hayvanlar, tarım hayvanları, tarım araçları gösterilebilir. Bunun yanında somut eylemleri gösteren almak, vermek, gitmek, gelmek, yemek, içmek gibi eylemler ve sayı adları da örnek olarak verilebilir (Aksan, 1982:19-20).

Temel söz varlığının insan organ isimleri, asıl hareket unsurlarını ifade etmeye yarayan fiilleri, öncelikli ihtiyaçları karşılayan sözcükleri, sayıları, akrabalık bildiren sözcükleri kapsadığını söyleyebiliriz. “Çekirdek kelimeler” olarak da adlandırılan bu sözcükler zaman içerisinde çok az değişikliğe uğramıştır (Şahin, 2006, s. 124). Temel söz varlığı adıyla da anılan bu sözlerin dilde en az değişen ögeler olduğu, 1000 yılda ancak %19'unun değiştiği, %81'inin yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. Herhangi bir sözcüğün temel söz varlığı içerisinde bulunması için

gerekli bazı ölçütler bulunmaktadır. İnsanoğlu için birinci derecede öneme sahip olan (et, göz, vermek, içmek, beş... vb.) kavramları yansıtmalarının yanında bazı dilbilimcilere göre de bir sözcüğün yeni öğeleri, birleşik sözcükleri türetme değerinin olması, yeni sözcük türetme gücünün bulunmasıdır (Aksan, 1982, s. 19-20). Bu bilgilerden hareketle bir dili konuşan toplumun günlük yaşamındaki ihtiyaçlarını karşılayan temel söz varlığı incelenirken insanoğlunun çevresinin, yaşayış biçiminin odak alınması gerektiği söylenebilir.

Deyimler

TDK Türkçe sözlüğe (2022) göre “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.” olarak tanımlanmıştır. Vardar (2007, s. 71) ise: “Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim toplaşması; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz” olarak tanımlamaktadır. Korkmaz (1992, s. 43)’e göre de “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği: *Abayı yakmak, aşağıdan almak, bağrına taş basmak, buluttan nem kapmak, çileden çıkmak, dalga geçmek, el ele vermek, karşı gelmek, mercimeği fırına vermek, nalları dikmek, saman altından su yürütmek, üç buçuk atmak, yasak savmak, yüzgöz olmak, zılgıt vermek vb.*” şeklinde örnekleyerek açıklamıştır. “Kendisini oluşturan sözcüklerin anlamlarından ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz kümesi. Yapısal olarak deyimdeki sözcük sıralaması çokça değiştirilemez; bu nedenle deyimler çoğu kez kalıplaşmış, hazır sözce olarak da adlandırılır.” (Kamile İmer ve diğerleri, 2011, s. 85). Bu tanımlardan deyimlerin genel olarak kendi anlamlarından sıyrılarak kullanıldıklarını ve genel olarak kalıplaşmış oldukları görülmektedir.

Aksan (1982, s. 38-84)’a göre deyimler bir dili konuşan toplumun yaşayış biçimini, geleneklerini, geçmişini ve bu dilin anlatım yolları hakkında ip uçları verir. Aksan deyimleri güçlü bir anlatımın tanığı olarak görür. Her dildeki deyimler kendilerine has özelliklerinin bulunmasının yanında diğer diller arasında yakınlıklar ve eşitlikler barındırır. Bu benzerlik, yakınlık ve eşitliklerin kaynağını bir dildeki deyimden başka bir dile çevrilmesi yoluyla yayıldığını belirtir. Söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturan deyimlerin bir dilin değişik özelliklerini yansıtmalarının

yanında dile hakimiyetin sağlanması bakımından öğrenilmesi gereken sözvarlıkları olarak görülmelidir. Deyimler yeterince öğrenilmediyse sadece dilbilgisinin, sözcüklerin öğrenilmesi dilin öğrenilmesinde eksiklikler yaratacaktır.

Atasözleri ve deyimler ile ilgili önemli çalışmalar yapan Ömer Asım Aksoy (1963, s. 148) deyimini: “Bir gramer şekli veya çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve - genel kural niteliğinde olmamak üzere çoğunun öz anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözler.” şeklinde tanımlamıştır. Aksoy (1963) deyimleri “şekil, kavram ve tamamlayıcı özellikler” bakımından aşağıda görüleceği üzere üç başlıkta incelemiştir:

a. Şekil bakımından:

Deyimler de atasözleri gibi kalıp sözlerdir, başka sözcüklerle değiştirilip söz dizimleri bozulamaz. Kısa ve öz bir anlatıma sahip olmalarının yanında en az iki sözcükle kurulur, şekil bakımından “sözcük öbeği” ve “cümle halinde” deyimler şeklindedirler.

b. Kavram özellikleri:

Deyimler bir kavramı belirten ve özel bir anlatıma sahip anlatım kalıplarıdır, düstur niteliğinde değildir. Bu yönleriyle atasözlerinden ayrılırlar, genel kural niteliği taşımazlar. Deyimler, bir kavramı özel bir kalıp biçiminde veya hoşagidecek bir anlatımla vermeyi amaçlar. Kimi deyimlerin kalıplaşmış sözden çıkan anlamları sözcüklerin gerçek anlamlarının dışındayken: “*devede kulak, düttürü Leyla, başlı başına, içinden pazarlıklı, sapı silik, çantada keklik, gün görmüş, ömür törpüsü, püsküllü bela, dişe dokunur, yıldızı dişi, danışıklı dövüş...*” şeklindeyken kimisinde “*çoğu gitti azı kaldı, ismi var cismi yok, iyiye iyi kötüye kötü demek, adet yerini bulsun, Allah bana, ben de sana...*” gibi örneklerde olduğu gibi gerçek anlamının dışında değildir (Aksoy, 1993, s. 42).

c. Tamamlayıcı bilgiler:

Deyimlerin birer donmuş kalıp olduğu vurgulanırken bazı deyimler cümle yapısı içerisinde (ana sözcüklerin değişmemesi şartıyla) çekimleri ve zamirleri değişebilmektedir: “*Bana (sana, ona...) göre hava hoş; gözüne kestirmek (gözüme*

kestirdim, gözüne kestirdi)...” örneklerinde olduğu gibi. Ayrıca bir deyim ayrı ayrı bölgelerde değişik biçimlerde söylenebilmektedir (Aksoy, 1993, s. 42-43):

Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle (işit; anla).

Çenesi düşük (Çenesi çürük).

Hoşuna gitmek (Hoşuna gelmek).

Göz ucuyla (Göz kuyruğuyla).

Deyimler kısa ve öz kullanımlarının yanında birbirine benzeyen sözcüklerin yenilenmesi yoluyla da yapılabilmektedir:

Yaşı ne, başı ne!

Tadı, tuzu yok.

Yeri, yurdu bellisiz.

Yol, iz bilmemek...

Mecaz, deyimler için ayrılmaz bir parça olarak görülmemelidir. Mecaz anlamda kullanılan “*çam devirmek, devele kulak*” gibi deyimlerin yanında “*özü kabahatinden büyük, yarı yarıya*” gibi mecaz anlamın dışında kullanılan deyimler de bulunmaktadır.

Deyimler ustaca söylenmiş söz ve sözcük toplulukları oldukları için çeşitli söz sanatlarından yararlanmışlardır: “*kulağı delik, eli uzun, arslan payı, kör dövüşü, Eyüp sabrı, katır inadı, eski göz ağrısı, oğul balı, yüreği yufka, göze girmek, göz koymak, gözü tutmak, borusu ötmek, dokuz doğurmak, ipe çekmek...*” gibi örnekler verilebilir. Ulusal özellikler taşıyan deyimler bir ulusun söz yaratma gücünden doğan, toplumun malı haline gelmiş eski sözlerdir (Aksoy, 1993, s. 15-23).

Aksan (2018, s. 40)’a göre her dilde olduğu gibi Türkçede de “somutlaştırma” anlatım şekline uyan deyimler bulunmaktadır. Bu deyimlerin anlatımı zor ve ayrıntılı bir şekilde aktarılması gereken durum ve olayları ince benzetmelerle adeta sahnelercesine dile getirdiğini vurgular. “*Bir pire için yorgan yakmak; öküz altında buzağı aramak; ata et, ite ot vermek; saçını süpürge etmek...*” gibi yazı dilinde 6 bin, bölge ağızlarında da 5500 civarında bulunan bu deyimlerin

Türkçenin somut ve dikkat çeken bir anlatım özelliğine dikkat çeker. TDK (2022)'nin veri tabanında bu şekilde 11.209 deyim yer almaktadır.

Atasözleri

Divan-ü Lûgat-it-Türk'te Arapça *mesel*, Türkçe *sav* sözcükleriyle karşılanan atasözleri, divan edebiyatında ve Osmanlıcada “mesel veya darbimesel” olarak adlandırılmıştır. Darbimesel, “mesel getirmek, duruma uyan bir söz veya bir atasözü söylemek” anlamında kullanılırken *atalarsözü* anlamıyla kullanılmıştır. (Aksoy 1963, s. 131; 1988, s.14). Ayverdi (2010, s. 80)'ye göre atasözü: “Bir düşünceyi, gerçek ve hikmetli veciz şekilde anlatan, atalardan bugüne gelmiş ve halka mal olmuş kısa söz, darbimesel”, TDK (2022) Türkçe sözlüğe göre: “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” şeklinde tanımlanmıştır. Korkmaz (1992, s. 15)'a göre atasözleri: “Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz: *Alet işler, el övünür. Ak akça kara gün içindir. Çalma elin kapısını, çalarlar kapını. Ağlamayan çocuğa meme vermezler. Keskin sirke küpüne zarar. Çobansız koyunu kurt kapar. Taşıma su ile değirmen dönmez. Güvenme varlığa düşersin darlığa. Bakarsan bağ, bakmazsan dağ...vb.*” şeklinde örneklenebilir. Atasözleri kimin tarafından söylendiği belli olmayan ve zamanla söyleyenin unutulduğu, halkın ortak malı olan öğüt ve ders verici nitelikte, insanoğlunun dünya yaşamındaki durumunu açıklayan “hüküm şeklinde nakledilen” özlü sözlerdir (Karataş, 2001, s. 52-54). Geleneklere yerleşmiş bir atasözü anlayışı bulunan toplumumuzda atasözleri ulusal varlıklarımızdır. Geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerinden ve bunlara dayanan düşüncelerinden doğmuşlardır. Yol gösterici ve ulusal ortak düşüncenin ürünü olarak kabul edilen atasözlerinin doğruluğu herkesçe kabul edilir (Aksoy, 1993, s. 15).

İnsanoğlunun bilgeliğinden, deneyim ve benzetme gücünden beslenen atasözleri deyimlerde olduğu gibi bir araştırma alanı haline gelmiştir. Dünyanın tüm dillerinde bulunan atasözleri; genel olarak bir tümce biçiminde, yargı anlatan ve

kimi zaman ölçü ve uyaklı, söyleyiş bakımından etkili olan sözlerdir (Aksan, 1982:40-42). İfadeye canlılık kazandıran, anlatılmak istenilen düşünceye zenginlik ve renk katan atasözleri düşünceye delil olarak konuşma ve yazıların tadı tuzudur (Karataş, 2001:52-54). Her milletin öz deneyimlerini, bilgeliğini yansıtan atasözleri; bir dil birliğini yansıtmalarının yanında o milletin dünya görüşünü, yaşayış biçimi hakkında bilgiler verir. Atasözlerinin bazıları dolaşıcı sözcüklerde (Hint, İran ve Arap dünyası) masallarında olduğu gibi çeşitli ülkelere yayılmıştır. Komşuluk ilişkileri ve kültür akrabalıklarının oluşması sebebiyle bir dilden diğer dile aktarılması sık görülen bir durumdur. Çoğu dilde birbirine eş veya yakın bir şekilde bulunan atasözlerinin ilk kez hangi dillerde kullanıldığının veya hangi dillerden alındığının bilinmesi zordur (Aksan, 1982, s. 40-42). Her dilde olduğu gibi Türkçede bazı sözcüklerin, deyimlerin ve atasözlerin unutulmuş olarak kullanımdan düşmesi, bunların yerine yenilerinin kullanılması doğal karşılanmalıdır. Türkçede bu durumun oluşmasının sebebi ise yabancı dillerin etkisi altında yoğun bir şekilde kalması ve özellikle aydın kesimin bu dilleri kullanma yönündeki yoğun eğilimleri gösterilmektedir (Aksan, 2005, s. 27). “Atasözlerinin belli sözcüklerle belli bir kalıp içinde biçimlenmiş olması en önemli özelliklerindendir. Sözcükleri ve biçimi değişmiş olan atasözü , atasözü niteliğini yitirir.”(Aksoy, 1990, s. 206).

Yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı atasözlerini biçim, kavram ve tamamlayıcı özellikler bakımından incelemek mümkündür (Aksoy, 1963, s. 132-140; 1993, s. 15-37):

a. Biçim özellikleri

1. Atasözleri kalıplaşmış sözler olmasının yanında sözcükleri değiştirip yerlerine aynı anlama gelecek biçimde olsa bile başka sözcükler getirilemez, sözdizimleri bozulamaz: “*Derdini saklayan derman bulamaz.*” sözündeki “*derman*” yerine “*ilaç*” denilemez.

2. Kısa ve özlü olan atasözleri az sözcükle çok şey anlatır: “*Dikensiz gül omaz. Alet işler, el övünür. Taşıma su ile değirmen dönmez.*”

3. Atasözlerinin çoğunlukla birkaç kelimededen oluşur, uzun olanları az bulunmaktadır: *“Vakit nakittir. Balık baştan kokar. Yerin kulağı var. Ak akçe kara gün içindir...”*

Bu örneklerde görüleceği üzere atasözleri genel olarak geniş zaman kipindeyken öğüt içerenler ise emir kipiyle çekimlenmiştir. Fiili belirtilmemiş atasözlerinde ise geniş zaman veya emir anlamı gizli olarak verilmiştir: *“Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. Ana kızına taht kurmuş baht kurmamış... İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa...”*

b. Kavram özellikleri

1. Uzun bir gözlem ve deneme sonucunda sosyal olayların ortaya çıkışlarını tarafsızca bildirirler: *“Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür. Minareyi çalan kılıfını hazırlar...”*

2. Uzun gözlemler sonucu doğa olaylarının nasıl meydana geldiklerini anlatan atasözleri vardır: *“Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden...”*

3. Toplumsal olayların nasıl meydana geldiğini bildirirken dolaylı yollardan bunlardan ders almamız gerektiğini hatırlatan atasözleri bulunmaktadır: *“Ağlamayan çocuğa meme vermezler. Öfke ile kalkan zararlar oturur...”*

4. Mantık ve denemeyle ortaya çıkararak doğrudan ahlâk dersi ve öğüt içeren atasözleri bulunmaktadır: *“Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar. Ayağını yorganına göre uzat...”*

5. Bazı gerçekleri felsefi olarak, bilgece düşünceleri bildirerek yol gösterici nitelikte atasözleri vardır: *“Bal bal demekle ağız tatlanmaz. Can bostanda bitmez. Korkunun ecele faydası yoktur...”*

6. Kimi adet ve gelenekleri bildiren atasözleri de bulunmaktadır: *“Dost başa bakar, düşman ayağa. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır...”*

7. Bazı inanışları bildiren atasözlerimiz de bulunmaktadır: “*Kırk yılda bir ölet olur, eceli gelen ölür. Ananın bahtı kızına...*” (Aksoy, 1963, s. 132-140; 1993, s. 15-37):

c. Tamamlayıcı bilgiler

Birkaç biçimi bulunan atasözleri:

Atasözleri donmuş birer kalıp olmalarının yanında bazı atasözlerinin farklı kalıpları da bulunmaktadır. Bu atasözlerinin farklı kalıpları ayrı birer atasözü olarak bilindiğinden “*donmuş olma*” kuralı bozulmuş olmaz: “*Denize düşen yılana sarılır.*” atasözünün “*Denize düşen yosuna sarılır.*” biçimi de bulunmaktadır. “*Ayağını yorganına göre uzat.*” atasözü “*Yorganına göre ayağını uzat.*” şeklinde de söylenir fakat bunun dışında farklı şekilde söylenmez (Aksoy, 1993, s.19).

Bölgelerde değişik biçimler:

Farklı bölgelerde kimi atasözlerinin değişik biçimlerinin görülmesi mümkündür. Bu da yukarıda belirtilen kuralın bozulması anlamına gelmez, o bölgelerde özel bir kalıp biçiminin bulunduğunu gösterir: “*Keskin sirke kabına zarardır. Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır.*” atasözleri bazı bölgelerde: “*Keskin sirke küpüne zarar. Aç tavuk düşünde (rüyasında) darı görür.*” şeklindedir (Aksoy, 1993, s. 19-20).

Özel bir amaçla uzatmak:

Atasözlerinin özelliklerinden olan kısa ve özlü olma durumu bazı atasözlerinde farklı bir özelliği sağlaması için kavramı anlatmaya yeten artık sözcükle de yapılmış olabilir: “*... Ayıpsız yâr olmaz.*” kalıbının yanında kimliğini bulmuş şekliyle; “*Ayıpsız yâr arayan yârsız kalır.*” şeklinde uzatılarak kısa ve kuru mantıktan ibaret olan söz, etkinlik ve güzelliğini arttırmıştır (Aksoy, 1993, s. 20).

Genel kural gibi olanlar:

Kimi atasözleri genel kural niteliğinde olsalar bile gerçekten de genel kural niteliğinde bulunmayabilir: “*Kör ölür, badem gözlü olur; kel ölür sırma saçlı olur. Gelen gidene rahmet okutur.*” gibi bazı atasözlerinde “sık sık rastlanan” durumların genel biçimleri görülmektedir (Aksoy, 1993, s. 21).

Atasözlerinde mecaz:

“Temsilî sözler” olarak tanımlanan atasözlerinde *mecaz*’ı onun ayrılmaz bir parçası olarak sayanların yanında temsilî ve mecaz olmayan atasözlerimiz de bulunmaktadır (Aksoy, 1993, s. 21):

Sirkesi sarımsağını sayan paçayı yiyemez. (Mecazlı)

Mum dibine ışık vermez. (Mecazlı)

Damlaya damlaya göl olur. (Mecazlı)

Bugünkü işini yarına bırakma. (Mecazsız)

Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır. (Mecazsız)

Atasözlerinde söz sanatları:

Ustaca bir üslupla söylenmiş; büyüleyici, inandırıcı bir anlatım özelliğine sahip olan atasözlerinde çeşitli anlatım özellikleri kullanılmaktadır. Çoğunlukla bu atasözlerinde alliterasyon, seci, mısra, beyit, cinas, tevriye, istiare, kinaye, tariz gibi birçok söz sanatı görülür (Aksoy, 1993, s. 22):

Akça akıl öğretir. (Alliterasyon)

Dertsiz baş mezarda taş. (Seci)

Dilim seni dilim dilim dileyim. (Cinas)...

Kimi atasözleri eksilteli cümle şeklinde söylenmiştir: “*Borç vermekle, düşman kırmakla...*” Bazı atasözleri de çok kısa bir öykü şeklinde söylenmiştir: “*Oynamasını bilmeyen kız ‘yerim dar’ demiş. Yerini genişletmişler ‘gerim dar’ demiş...*” Devrik cümlelerin kullanıldığı atasözleriyle anlatım daha güçlü bir hâle getirilmiştir: “*Ada bana, adayım sana. Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu...*” şeklinde örneklenebilir. Farklı dillere çevrilebilen atasözlerinde anlam kaybolmaz, sadece biçim özelliği kaybolur.

İkilemeler

Türkçenin anlatım gücünü ve zenginliğini önemli şekilde arttıran etkenlerden olan ikilemeler çok sık kullanılmaktadır. Türkçedeki örneklerinin dünya dillerinden daha fazla bulunması yönüyle ikilemeler yapı, sözdizimi, anlambilimi bakımından kendisine has, ilginç ögeler barındırmaktadır. Dilin geçmiş dönemlerinde ve her lehçesinde karşımıza çıkan ikilemeler Türkçenin tarihsel dönemlerine doğru çeşitli şekilleriyle yaygın olarak bulunduğu görülecektir (Aksan, 2005, s. 20-21; 2018, s. 67).

Hatiboğlu (1981, s. 9) *Türk Dilinde İkileme* adlı eserinde ikilemelerle ilgili kapsamlı bir çalışma yapmıştır ve ikilemeyi: “İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır. İkileme terimi farklı dillerde ve Osmanlıcada farklı sözcüklere karşılık gelmektedir. Osmanlıcada “atf-ı tefsiri”; Fransızcada “redoublement, hendiadyoin”; İngilizcede “reduplication dual, hendiadyoin”; Almancada “Verdoppelung, Zwillingsrmen, Hendiadyoin” terimleri *ikileme* için kullanılmaktadır (Hatiboğlu, 1981, s. 9; Vardar vd., 1980, s. 93). İkilemeleri “Anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslem, yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimlerin art arda kullanma (örn. *ölen ölene, güzel güzel, ev mev, vb.*)” (Ayverdi, 2010, s. 548; Vardar, 2007, s. 119; Vardar vd., 1980, s. 93) şeklinde tanımlamaktadır.

“Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde Ergin (2009, s. 374-379) ikilemeleri *tekrarlar* olarak isimlendirir. İkilemeleri aynı türden iki kelimenin art arda gelerek oluşturduğu kelime grupları olarak tanımlar. Tekrarlar; görev, şekil ve vurgu bakımından birbirleriyle aynı özellikleri taşımaktadır (Ergin, 2009, s. 374; Karahan, 2010, s. 60). Eksiz olarak bir araya gelen tekrarlar basit, sade bir kelime grubu oluştururlar. Ergin (2009)’e göre ikilemeler farklı türden kelimeler ile yapılabilir fakat zamirlerin buna uygun olmadığını düşünmektedir. İkilemeler kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık işlevlerine sahip olmasının yanında [(örn. *kara kara (gözler)*’de *karalığın kuvvetli olduğu, kapı kapı (dolaştım)*’da birden fazla kapının dolaşıldığı, *gide gide ve koşa koşa*’da ise hareketin devamlılığı bulunurken]

ortalama ve beraberlik görevlerini (*örn. iyi kötü, düşe kalka*) üstlenirler. İkilemeyi oluşturan sözcüklerin genel özelliklerinden ilki ses benzerliğinin yani ses uygunluğu, ses güzelliği gelmektedir. İkilemeyi oluşturan temel etkenlerin başında ses benzerliği ve anlatım zorunluluğu bulunmaktadır (Hatiboğlu, 1981, s. 13).

Ergin (2009, s. 374-379) ikilemeleri (tekrarlar) sınıflandırırken *aynen tekrarlar*, *eş anlamlı tekrarlar*, *zıt anlamlı tekrarlar* ve *ilâveli tekrarlar* olarak dört kısımda incelemektedir:

1. Aynen tekrarlar: Bir kelimenin art arda gelerek tekrarlanması sonucu oluşan tekrarlardır. (*örn. ince ince, ısl ısl, yavaş yavaş, dağ dağ, göz göz, dilim dilim, adım adım...*)

2. Eş anlamlı tekrarlar: Aynı veya yakın anlamlı iki farklı kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan tekrarlardır. (*örn. eğri büğrü, açık açık, toz toprak, deli dolu, ipsiz sapsız...*)

3. Zıt anlamlı tekrarlar: Birbirinin zıttı olan kelimelerden oluşan tekrarlardır. (*örn. iyi kötü, düşe kalka, bata çıka, ters yüz, alt üst...*)

4. İlâveli tekrarlar: İki kısma ayrılan ilaveli tekrarlar kelimenin başına ses eklenmesiyle (*örn. adam madam, su mu, iş miş, koştı moştı, deniz meniz*) oluşabileceği gibi “m” ile başlayan kelimenin ikinci unsuruna “falan” kelimesi (*örn. masa falan*) eklenerek de yapılabilir. “m” ile başlayan kelimenin ilk ünlüsü değiştirilerek de yapılan (*örn. şart şurt, mal mul*) gibi örneklerle rastlanmaktadır (Ergin, 2009, s. 374-379).

Bazı sıfatların ilk hecelerinin alınarak kelime ünlü ile bitiyorsa doğrudan, ünsüz ile bitiyorsa da ünsüz harfin atılmasıyla ve “m, p, r, s” seslerinden birinin getirilmesiyle de ikilemeler yapılır. Böylece hece tekrarına dayalı ve *tekrar* denilebilecek bir grup ortaya çıkmaktadır: (*örn. dümdüz, yemyeşil, apaçık, sapsarı, çar çabuk...*) Tekrarlama yoluyla yapılması, anlam ve işlev bakımından tekrarlara benzemesi sebebiyle bunları tekrar grubu içerisinde almıştır (Ergin, 2009, s. 374-379). Bu gruptaki her öge kendi vurgusunu taşıdığı için kelimeler arasına virgül konmaz (Ergin, 2009, s. 379; Karahan, 2010, s. 62; Özkan ve Sevinçli, 2009, s. 38).

Terimler

Korkmaz (1992, s. 149) ‘a göre “terim (Alm. *Fachausdruck*; Fr. *terme*; İng. *Term*; Osm. *ıstılah*) Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: *radio, televizyon, bilgisayar, dil bilimi, yüklem, benzeşme, özgül ağırlık, dörtgen, atardamar, yer çekimi vb.*” olarak tanımlanmaktadır. “*Terim=Terme (ıstılâh) bizim termek=dermek mastarındanmış! Aslında Latince terminus (son) kökünden birim ‘verim’ kalıbına uydurulmuş.*” (Ayverdi, 2010, s. 1241; Banguoğlu, 1974, s. 55). Bazı bilim, teknik, sanat alanlarındaki terimlerde birleşik sözcükler önemli bir yer tutarken dilde yeni bir kavram oluşturur. Yeni ve yabancı kavramlar çeviri yoluyla birleşik sözcük şeklinde dile aktarılmaktadır (Aksan, 2005, s. 95).

Terimler, uzmanlar arasında etkin bir iletişim sağlaması, o alana özgü temel nitelikleri barındırması açısından gerekli öğelerdir. Çok anlamlılığa yönelişin görüldüğü günümüzde terim alanında ise tek anlamlılığa yöneliş görülür (Vardar, 2007, s. 192). Söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturan, bir bilim veya sanat dalının bilindik olmasının ilk şartlarından olan terimler herhangi bir alanda uzmanlaşılması bakımından önemli “mana kodları” içerir (Karataş, 2001, s. 5). Terimler bilimsel söylem evreninin temelini oluştururlar (Vardar, 1999, s. 8).

Aksan (1982, s. 42-43)’a göre terim, özel alanların kavramlarına verilen isimlerdir. Birbirinden farklı alanlarla ilgili olan terimler günlük dilin bir kavramı olduğu halde terim sayılabilmektedir. Kullanım alanı genişleyen, günlük hayatta yeri olan terimler genel kullanıldıklarında terim olma özelliklerini kaybeder. *Telefon, radyo, uçak, tren* gibi kelimeler ilk tanıtıldıklarında terim özelliği taşımalarına rağmen günümüzde temel söz varlığı içerisinde düşünülmektedir. Elektroniğe ait bir sözlükte ise *radyo ve televizyon* kelimelerinin terim olarak kullanılması bu konunun kesin bir çizgiyle çizilemeyeceğini göstermektedir. Türkçede alan terimlerinin bir kısmı genel dildeki sözcüklerden alınırken alan içerisinde bazen yeni bir anlam ile *genel anlaşılabilirlik* özelliği ile [(örn. *köprü* (dişçilik); *bunama, kanama* (tıp), *kale* (futbol ve bazı oyunlar), *havalandırma* (teknik)] kullanılabilmektedir (Aksan, 2018, s. 43-46). Nesnel bir araştırmayla Türkiye Türkçesinin Dil Devrimi’nden önceki sözvarlıklarıyla günümüz söz

varlığını karşılaştıran bir araştırmacı Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin azalıp unutulmaya başladığını tespit edecektir. Günlük hayatla ve değişik alanlarda Türkçe terimlerin artmasının yanında özellikle son yıllardaki çoğu İngilizce terimin de dilimize girdiği görülecektir (Aksan, 2005, s. 23). Yeniliklerin baş döndürücü bir hıza ulaştığı günümüzde “terim patlaması” olduğu söylenebilir (Vardar, 2007, s. 5-7).

Terimler; genel, sıradan kelimelerin farklı anlamlarla bilim, sanat/meslek kollarına ait özel kelimeler şeklini alması sonucu ortaya çıkar. Halk ağzında sıkça kullanılan bir kelimenin zaman içerisinde ikinci veya farklı bir anlam kazanması sonucu terim olarak kullanılması mümkündür. Terimleri cümle içerisindeki kullanımlarından yola çıkarak anlamlarını tahmin etmek ise zordur. Bunun için o kelimelerin içinde bulundukları “özel kitaplara” bakmak gerekir (Karataş, 2001, s. 424). Türkçenin eski dönemlerine ait terimlerin farklı alanlardaki kullanım alanlarına yer verilirken Osmanlıca döneminde Arapça ve Farsça ögelerin bulunduğu terimleri anadilimizin karşılaması terim türetme bakımından elverişli bir dil olduğunu göstermektedir (Aksan, 2005, s. 21).

Terimler uzmanlar arasındaki anlam bulanıklıklarını önlemesinin yanında kavramları saydamlaştırır, tek anlamlılığı sağlar. Uzmanlık alanındaki konuların düzenlenmesinin yanında bilginin biçimlendirilmesi ve bilgiye ulaşılmasında terimlerin önemli görevleri bulunmaktadır (Kamile İmer ve diğerleri, 2011, s. 240; Vardar vd., 1980, s. 141). Terimlerin toplumun tüm kesimleri tarafından bilinmesi terim özelliğini yitirmesine neden olur. Aksan (1982, s. 42-43; 2018, s. 170-181)’a göre terimlerin sınırlarını kesin bir biçimde çizmek mümkün olmasa bile genel özellikleri aşağıda belirtildiği gibi gösterilebilir:

1. Terimler genel olarak tek anlamlı ögelerdir: örn. *çanakyaprak* (bitkibilim), *üçgen* (geometri), *özgül ağırlık* (fizik), *toplardamar* (hekimlik), *çekim* (dilbilim) gibi.

2. Terimler türetilirken veya yeni beliren kavramlar karşılanırken:

a) Dilin kendi ögelerine yeni anlamlar yükleme şekliyle dilden karşılama: “örn. *köprü* (dişçilik), *bıçak* (birçok makinelerdeki), *diş* (marangozluk), *kasılım* (spazm) hekimlikte” örnekleri verilebilir.

b) Birleştirme: örn. “çöpçatan, kılıbık, dedikodu, gecekondu, yerçekimi, tekel, bilgisayar, atardamar, damar içi, göstergebilim, dilbilim” gibi.

c) Canlandırma: Yalnız ağız ve lehçelerde yaşayan, unutulmak üzere olan ögelerin tekrardan kullanılmaya başlanması: örn. “nicelik, nitelik, alan, dulda (coğrafya terimi), tanık” gibi.

ç) Çevirme: Çevirme yoluyla farklı dillerden dilimize yabancı kavramların dile aktarılması yoluyla oluşan terimler: örn. “fizikötesi, ısıölçer, sesyazar, bilim kurgu, kitle iletişim aracı...” gibi örneklerden bazıları verilebilir.

d) Türetme: Dilin kendi kök ve ekleriyle türetilen terimlerimlerdir: örn. “saplantı, duyarga, seçenek, asalak, benzeşme, önlem, okutman...” gibi. Türetme yoluyla terim yapılması diğerk dünya dillerinde de görülebilen bir yöntemdir. Yunan ve Latin kökenli kelimelerin (örn. telefon, telgraf, televizyon, telekomünikasyon) kullanıldığı görülür. Türkçe, türetme bakımından zengin biçimbirim ve anlatım özelliklerine sahip olduğu için kendisine yeten bir kültür diline dönüşebilir.

e) Genel dilden yararlanma: Dil devriminden sonra özdeşleştirme çabaları sonucunda kullanılan terim yapma yollarından biridir: örn. “sarma, burgu kılçık (güreş alanında); kansızlık, kırık, çatlak, çıkık (hekimlik); köpük pas, tortu, kaplama, erime (kimya); yapı, çatı, biçim, ses, kök (dilbilim)” gibi örnekler günümüzde kullanılmaktadır.

f) Halk ağızından alma: örn. “çap, albeni, levha, tabela, abartmak, kuzey... vb.” örnekler verilebilir (Aksan, 1982, s. 42-43; 2018, s. 170-181).

Kalıplaşmış sözler/Özdeyişler

Aksan (1982, s. 39)’a göre tüm dillerde rastlanabilen ve ünlü kişilerin, sanatçıların, düşünürlerin ve yöneticilerin belirli bir olay veya durum karşısında söyledikleri evrenselleşmiş sözlere kalıplaşmış sözler denir. Özsöz, özdeyiş (vecize) olarak da adlandırılan kalıplaşmış sözler; uzun uzun açıklanabilen, az sözle çok şey anlatan, derin anlamlar içeren kısa sözler olarak tanımlanabilir. Söyleyeni belli olduğu için atasözlerinden ayrılırlar (Aksoy, 1993, s. 32-34; Karataş, 2001, s. 452). Hepçilingirler (2005, s. 46) özdeyişleri *imzalı sözler* ve *öz’lü sözler* olarak tanımlar.

Söyleyeninin belli olmaması durumunda özdeyişlerin de atasözüne dönüşme olasılığının yüksek olduğunu belirtir. Özdeyişlerin atasözlerine dönüşmesinin şartlarını belirtirken atasözlerinde olduğu gibi biçimsel açıdan benzerlik, akılda kalıcılık, ölçü ve uyaklı olma, halkın değer yargılarıyla örtüşmesinin gerekli olduğunu vurgular.

Kalıplaşmış sözler bir dilin söz varlığında genel olarak kendisine has biçimiyle ya da çoğu zaman olduğu şekliyle çevrilerek yerleşmiştir. J. Caesar'ın "*Sen de mi Brutus*", Sinoplu Diogenes'in "*Gölge etme başka ihsan istemez(m)*" gibi sözleri çevrilerek dilimize aktarılmıştır. Shakespeare'ın Hamlet yapıtında kullandığı "*to be or not to be, that is the question*" sözünün ilk kısmı çoğu dilde kendisine has şekliyle kullanılmaktadır (Aksan, 1982, s. 39-40; 2018, s. 43). Yazarların eserlerine çoğunlukla dağınık bir şekilde bulunan bu tür sözleri içeren özel kitapların çıkarıldığı da görülmektedir. *Tiryaki Sözleri* (Cenap Şehabeddin), *İlmin, Hayatın Bencesi* (Bıçakçızade İsmail Hakkı), *Konuşma Sanatı ve Güzel Sözler Antolojisi* (Şerif Oktürk) gibi özlü söze yer veren eserler bulunmaktadır (Karataş, 2001, s. 452).

Kalıp sözler/İlişki sözleri

Dilbilimde insanlar arası ilişkilerde söylenmesi âdet olan sözlere "ilişki sözleri" veya "kalıp sözler" denir. Her dilde bulunan "*hoş geldiniz, özür dilerim, geçmiş olsun*" gibi sözler veya benzerleri kullanıldıkları yer, zaman ve duruma göre değişiklikler gösterir (Aksan, 2008, s. 169). Genellikle değişmez bir sıra düzeninde bulunan, geleneksel bir amaç için kullanılan sözcük kümeleridir (Kamile İmer vd., 2011, s. 165). Gökdayı (2008, s. 106) çalışmasında kalıp sözleri şu şekilde tanımlamaktadır:

"...önceden belirli bir biçime girip öylece hafızada saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsendiği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleri ..."

Tıpkı atasözleri ve deyimlerde olduğu gibi kalıp sözler; bir dili konuşan insanların kültür, inanış, gelenek ve göreneklerini, insan ilişkilerini yansıtır. Günümüzde dil öğretiminin önemli öğelerinden olan ilişki sözleri; insan ilişkilerinde kullanılmasının yanında dili öğrenilen toplumun kültürünün öğrenilmesi açısından gereklidir (Aksan, 2018, s. 201). Ayırır (2020, s. 97-98)’ın yaptığı bir çalışmaya göre bütün kalıp sözler insanların birbirlerini kırmadan veya gönüllerini hoş edecek bir biçimde etkileşim kurmalarını sağlamaları açısından büyük katkı sağlamaktadır. Toplumsal düzenin korunması, gündelik yaşamda iletişimin sağlıklı bir biçimde devam etmesi açısından kalıp sözler Türkiye Türkçesi söz varlığının önemli bir parçasını oluşturur.

Türkçe kendisine has, çok özel durumlarda kullanılan ve diğer dillere göre bu konuda zengin özellikler taşıyan bir dildir. Buna iş üstündeki bir kimseyi görünce “*Kolay gelsin.*” susayan birine su veren kimseye söylediğimiz “*Su verenlerin çok olsun.*” veya “*Su gibi aziz ol.*” doğumu yakın olan veya cezaevine yeni girenler için kullanılan “*Allah kurtarsın.*” sözü örnek olarak verilebilir (Aksan, 2008, s. 169). Türk insanın duygusal ve ince yönünü göstermesi bakımından “*Sizden iyi olmasın.*” sözü başka birinin övülmesi sırasında dinleyenin incinmemesi için kullanılan ilişki sözlerindendir. “*Üstünüze (üzerinize) afiyet.*” biçimindeki ilişki sözü hastalığından bahseden biriyle, “*Yüzünüze güller*” derken öğrenilecek bir durumdan bahseden birinin Türkçenin inceliklerini gösteren ilişki sözlerini kullandığının göstergesidir. “Allah” kavramı İslamiyet’i kabul eden Türk toplumlarının söz varlığında önemli bir yer tutarken vedalaşmalarda kullanılan “*Allahaısmarladık*” ile başlayan ilginç örnekler sıralanabilir: örn. “*Allah kurtarsın*” (doğumu yakın olan kadına veya cezaevine yeni giren birine söylenen söz), “*Allah bağışlasın*” (Çocuklarından bahseden birine dinleyenlerin söyledikleri) kalıp sözlerdendir (Aksan, 2005, s. 201-203).

Gökdayı (2008, s. 92-107) “Türkçede Kalıp Sözler” adlı çalışmasında kalıp sözleri atasözleri, deyimler ve ikilemelerin ortak ve ayrı yönlerini betimlemiştir; diğer dil birimlerinden ayırt edilebileceğini vurgulamıştır. Bunu yaparken kalıp sözlerin; *yapı, kalıplaşmış olma, öğelerin dizilişi, sözdizimsel türler, sözcük sayısı, işlev, anlam ve bağlam* alt başlıklarıyla incelemiştir.

Yapı bakımından kalıp sözler; atasözleri, deyimler ve ikilemeler gibi söz öbeği ve cümle şeklindedir. Bazı kalıp sözler tek sözcükten oluştuğu için (örn. *helal*) atasözleri, deyim ve ikilemelerde bu özellik görülmediğinden diğerlerinden ayrılmaktadır.

İşlev bakımından incelendiğinde bir şey söylemenin gerekli olduğu durumlarda kişilerin birbirlerini kolaylıkla anlamalarını sağlayarak dilsel üretim ve anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır. Bu durum atasözü, deyim ve ikilemelerde de görülen kalıp sözler için ortak bir özelliktir.

Anlamsal açıdan değerlendirildiğinde belirli gruplar içerisinde toplandığı (örn. *hayırdüa ve iyi dilek, beddua ve küfür, duygusal tepki, selamlaşma, ayrılık, batıl inanç, istek, konuşan veya dinleyeni yüceltme, istenileni kabul veya ret, eleştiri veya tehdit, genel bir davranış veya düşünce, töre ve gelenek, dini inanç, soru-cevap, özür dileme, ödüllendirme, teşekkür.*) görülürken bu özellik sadece kalıp sözlere özgü değildir. Bağlam bakımından ise kalıp sözlerin büyük bir kısmının sadece belirli durumlarda kullanılmaları gerektiğini belirtmiştir.

Yabancı sözcükler

Korkmaz (1992, s. 7-167) tarafından “yabancı kelime (Alm. *Fremdwort*, *Lehnwort*; Fr. *emprunt*; İng. *borrowed word*; Osm. *müstear kelime*) Bir dilin kendi kökünden gelmeyen ve yabancı dillerden alınmış olan kelime”, Ayverdi (2010, s. 1323)’e göre “Bir dilin kendi malı olmayan, başka dillerden aldığı kelime”ler şeklinde tanımlanmıştır. Bu kelimelerin bazıları Türkçeleşmiş ve alıntı kelime (*Lehnwort*) şeklinde olmasına rağmen yabancılık özelliğini yitirmemiştir. Alıntı kelimeler (örn. *âlem, sebep, cümle; bağ, bahçe, can, hoş, temel, tren, fırın, kaptan, spor, radyo, akustik, kültür, sosyal, soba vb.*) bir dile başka bir dilden girer ve o dilde benimsenir. Yabancı kelimeleri iki kısım olarak ayırmak gerekmektedir (Aksan, 2018, s. 37):

1. Sözcükbilimde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı kelimeler: (örn. *kösele, çerçeve, duvar, kalıp, surat, sandık, ortanca vb.*) kelimeler verilebilir.

2. Yerleşmemiş yabancı sözcükler: (örn. oksijen, lokomotif, devalüasyon vb.)

Her dilde ve her dönemde farklı bir dildeki kelimenin anlamının dile çevrilmesiyle yeni ögeler meydana gelmektedir. Dilin söz varlığı alanında kullanım özellikleri bulan bu kelimeler, içinde bulunduğumuz iletişim çağında pek çok kelimenin kendiliğinden ortaya çıktığı görülmektedir (Kâmile İmer, 2001, s. 151). Aksan (2018, s. 37-38)’a göre farklı dillerden alınan kelimeler biçim bakımından değişikliğe uğramalarının yanında anlamsal açıdan da değişikliğe uğrarlar. Fransızcada “*kumaş parçası, paçavra kadın giyim kuşamı*” anlamına gelen “*chiffon*” kelimesi Türkçe de “*ipek, ipekle dokunmuş kumaş, tül*” anlamında kullanılmaktadır.

Ersoy (2014, s. 218)’un yaptığı bir çalışmaya göre yabancı sözcüklerin kullanım alanlarına göre o dilin hangi dillerle ilişki içerisinde olduğu belirlenebilir. Çalışmasında Türkçenin daha çok bilim ile ilgili sözcükler aldığını, özellikle fen ve doğa ile ilgili olanlarının büyük kısmının Fransızcadan; sosyal alanlarla ilgili kelimelerin ise Arapça ve Farsçadan alındığı görülmektedir. Bu sonuca göre Batının fen ve doğa alanları bakımından Doğudan daha ilerde olduğunun bir göstergesi; sosyal alanlardaki sözcüklerin doğu dillerinden alınması da doğu toplumlarının bu konuya verdikleri değeri göstermektedir. Askerlik ve spor alanında Türklerin başarılı olmasından dolayı bu alanlarda başka dillerden sözcük alma ihtiyacı duyulmamış, İtalyan ve Fransızların müzik çalışmalarındaki başarıları Avrupa dillerini yanında Türkçeyi de etkilemiştir.

Türkçe sözcükleri İngilizceymiş gibi “çivi-chivi, şaman-shaman, vişne-whisne...” şeklinde günümüzde görülen tuhaf kelimelerin yanında Türkçeleşmiş kelimelerin sonuna farklı eklerin getirilmesi modasıyla yeni kelimelerin oluşturulduğu görülmektedir. “*Dokun-matik, anti-leke, güncel-lektüel, uçkur-gate, fermuar-gate*”, hatta “*teşrifat-ör*” gibi örneklerde olduğu gibi Türkçenin yapısal sağlamlığını etkileyebilecek bir tehlike olarak görülebilir (Hepçilingirler, 2005, s. 337). Kimi zaman söz varlığının en büyük kısmının yabancılaşma, yapı ve söz dizi bakımından yabancı bir dilin güçlü etkisinin olduğu görülmektedir. Yabancı ögelerin etkisinden kaynaklı olarak Türkçe kökenli kelimelerin zaman içerisinde

kaybolması söz konusuyken bunda yabancı dillere olan eğilimin payı büyüktür (Aksan, 2005, s. 22-48). Çoğu kez Türkçe olduğunu düşündükleri kelimeleri kullanarak yabancı sözcük kullanmamaya çalışan kişilerin anlamını tam olarak bilmediği, bir çeşit özentiyile yeni Türkçe kelimeleri kullanmaları anlatımın akışını bozmakta, anlam bulanıklığına sebep olmaktadır (Hepçilingirler, 2005, s. 338). Bunun yanında yabancı kelimelere Türkçe karşılıklar bulma çalışmaları kapsamında 1993'te "Yabancı Kelimelere Karşılık Bulma Komisyonu" kurulmuş ve basın yayın organları aracılığıyla bu kelimeler yaygınlaştırmaya çalışılmıştır (K. Yıldız ve Karababa, 2018, s. 162).

Aksan (1982, s. 31-32, 2018, s. 37)'a göre toplumlar arasındaki kültürel, ticari ve siyasi ilişkiler neticesinde dillerin söz varlıklarına somut veya soyut kavramların olduğu yabancı sözcükler eklenmektedir. Kabuğuna çekilmiş ve dış dünyayla bağlarını koparmış bir toplum düşünölemeyeceği için her dilde yabancı sözcüklerin bulunması normal karşılanmalıdır.

Çeviri sözcükler/Ögeler

İletişimin yoğun bir şekilde yaşandığı çağımızda, dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir yenilik aynı anda diğer toplumlar tarafından da öğrenilmekte ve bu yeniliklerden diller de etkilenmektedir. Yeni kavramı karşılayan sözcüklerin karşılığı olan gösterenin olduğu gibi alınması ödünçlemeleri arttırmaktayken kimi zaman da dilin kendi ögesiyle anlatılması bakımından çeviri ögeler ortaya çıkmaktadır (Kâmile İmer, 2001, s. 153). Diller arasındaki alışverişte en kapsamlı kısmı oluşturan sözcükler; bir başka dille ilişki içerisinde bulunduklarında bu sözcükler dışındaki bazı ögeleri, kuralları alabilmektedir. Diller ile olan ilişkinin durumuna göre bu etkilenme doğru orantılıdır (Aksan, 2018, s. 46).

Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişme ve değişiklikleri özellikle ekonomi alanında gösteren birçok çeviri ögeye rastlanmaktadır. Çeviri ögelerin genellikle iki veya daha fazla sözcükten oluştuğu görülürken tek sözcüklü çeviri ögesi oldukça azdır. Kitle iletişim araçlarında ve ekonomide kullanılan çeviri ögelerinin kullanımının yoğun olduğu görölmektedir: "Piyasa ekonomisi 'İng. *market economy*', sermaye piyasası 'İng. *Capital market*', serbest bölgeler 'İng. *free zones*',

ekonomik birlik 'İng. *economic union*', dış yardım 'İng. *foreign aid* “ gibi örnekler verilebilir (Kâmile İmer, 1991, s. 25).

Aksan (1982, s. 35-36)'a göre çeviri ögeleri; bir yabancı dilden hiç değiştirilmeden veya bir bölümüyle çevrilen, yabancı dildeki örneğine benzetilerek oluşturulmuş söz, söz öbekleri ve benzerleri ögeleri kapsamaktadır. XIX. yy. sonlarından itibaren farklı dillerde inceleme alanı bulan bu sözlerin değişik türlerine rastlanmaktadır. Bir dile giren yabancı sözcüklerin yanında kavramların aktarılmasıyla dile yerleşmiş çeviri sözcükler bulunur ve bu sözcükleri aşağıdaki gibi dörde ayırmak mümkündür:

1. Tam çevirme sözcükler: Yabancı dildeki sözcüklerin tümünün aslına uygun bir biçimde dildeki karşılığına çevrilmesi yoluyla yapılır: Far.dan çevrilen “yüz suyu dökmek” deyiminin yanında; Fr.’dan (*morte saison*) *ölü mevsim*, İng. *kapak kızı* (*cover girl*), *kurbağa adam* (*frogman*), *yuvarlak masa toplantısı* (veya *konferans*) (*raund table meeting* (*conferance*))” çevirileri verilebilir.

2. Yarı çeviri sözcükler: Genel olarak iki ögeli sözcük, tamlama, deyim gibi sözcüklerden birinin çevrilip diğerinin olduğu gibi aktarıldığı çeviri sözcüklerdir: “Türkçedeki *gam yemek* Far.’dan (*gam*) ögesi olduğu gibi; *kur yapmak* Fr. *faire la cour*’dan, rekor kırmak İng. *to break the record*” şeklinde çevrilmiştir.

3. Bağımsız çeviri sözcükler: Dilde yabancı kelimeleri aşağı yukarı karşılayacak sözcüklerle çevrilmesiyle oluşan sözcüklerdir: “Fr. da *chef* (baş, başkan) ve *oeuvre* (yapıt) sözcüklerinden oluşan *chef d’oeuvre* tamlaması Türkçede Far. *şah* ve Ar. *eser* sözcüklerinden kurulu *şaheser* ile karşılanmıştır.”

4. Anlam etkilenmesi: Yerli ögelerdeki anlam özelliğinin yabancı bir örneğe göre çeşitlenmesi, başkalaşmasıdır: “Örneğin Türkçede çok eskiden beri ‘sözcü, söz götürüp getiren, elçi’ anlamlarında yaşadığı görülen *savcı* (bugünkü *savcı*) sözcüğü, İslamlığın Türklerce benimsenmesinden sonra Far. *peygamber* (haber getiren) sözcüğünün etkisiyle ‘*peygamber, Tanrının elçisi*’ anlamında kullanılmıştır.” (Aksan, 1962, s. 214; 1982, s. 36-37; 2018, s. 46).

Argo

TDK (2022) 'ye göre argo; her zaman ve her yerde kullanılmayan, çoğunlukla da eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim olarak tanımlanmaktadır. Korkmaz (1992, s. 13)'a göre (Alm. Argot, Gaunersprache; Fr. argot; İng. slang; Osm. Lisan-ı hezele, lisan-ı erazil) sözcükleriyle karşılanan argo şu şekillerde tanımlanarak örneklendirilmiştir:

“1- Farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli şekillerinden de yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığı: ağzını ıslatmak (içki içmek), alarga durmak (uzak durmak, açık durmak), aftos (kadın, sevgili) araklamak (çalmak), açmaza gelmek (tuzağa düşmek), atmasyon (asılsız, anlamsız, uydurma, yalan söz veya haber), anafor (bedava, parasız), cavlağı çekmek (ölmek), dolma (yalan, hile), fiymak (kopmak, savuşmak) vb. 2- Külhanbeylerin ve tulumbacıların kullandıkları, özel anlamlı kelime ve deyimlerin yer aldığı kaba dil: Asker argosu, öğrenci argosu, kalaycı argosu, hırsız argosu gibi.”

Argo ile ilgili “Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)” adlı önemli bir sözlük çalışması yapan Aktunç (2010) değişik kaynaklardan yararlanarak argonun 11 farklı tanımını bu çalışmasında açıklamalarıyla birlikte sıralamıştır. Arslan (2015, s. 197) 'a göre argo şu şekilde tanımlanmıştır:

“Argo, farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli kelimelerden ve bunların farklı şekillerinden de yararlanmak

suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı ve kinayeli anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığıdır.”

Aksan (1979, s. 89-90)’a göre argo; genel olarak toplumun aşağı tabakası tarafından kullanılmakta ve kimi zaman da okumuş eğitimi kişiler arasında da kullanılabilmektedir. Her dilde argo ve argo çeşitleri bulunur; argonun sanatlı, nükteli bir dil olmasının yanında söz varlığında kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Küçük değişiklikler ile fiil çekimindeki bazı değişiklikler dışında ortak dilden ayrıldığı söylenemez. Bu türün en önemli özelliği sürekli değişiklik göstermesidir. Argo “Öylesine zengindir ki sözlükleri eskiterek yaratımını sürdürür.” (Aktunç, 2010, s. 19). Toplum içerisindeki modadan, önem kazanmış çeşitli kavramlardan, ilişki içerisinde bulunulan ölkelerden ve dillerinden sürekli bir biçimde etkilenerak değişmektedir. Toplumsal olaylar, savaşlar, farklılaşmalar ve bunalımlar argoya yansır. Bu durum argonun dil-toplum ilişkisini ve dilin değişkenlik özelliğini gösteren önemli kanıtlarındandır (Aksan, 1979, s. 90; 1982, s. 84; Devellioğlu, 1980, s. 18).

Argo ile ilgili “Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük” adlı önemli bir eser ortaya koyan Devellioğlu (1980, s. 13) argoyu toplumun bir malı olarak görür ve *özel diller* zümresinden sayar. Argonun genel dilin sözcüklerine bazı özelliklerin verilerek ve özel sözcükler eklenmesi yoluyla oluştuğunu belirtir. Genel dilden ayrılan özel dillerin küçük sosyal gruplar içerisindeki kişiler tarafından az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan canlı dillerin ortak odağı üstünde gelişen bir dil olarak ifade eder. Argonun gramer ve sözdizimi bakımından bazı özellikleri bulunsa da ayrı denebilecek bir gramer yapısı bulunmamaktadır. Argoyu sonradan ortaya çıkan bir yardımcı dil olarak konuşan kişiler ana dillerini de bilirler. Argo; derleme, sentez ve icat biçiminde ortaya çıkan suni bir dil değil “doğal dil” sınıfında yer alır.

Günümüzde argo “*müstehcen konuşma, belden aşağı konuşma; konuşurken cinsel çağrışımlar yapacak şekilde iki anlama da gelebilecek sözcükleri seçme; bazı kelime ve kavramları, incitme veya alay amacıyla cinsel içerikli imalar yükleyerek kullanma; teklifsiz, kaba konuşma vb.*” biçimindeki anlamlarıyla yanlış

kullanılmaktadır. Argonun bu unsurların çok azını taşımasına rağmen bu şekilde tanımlanması bilimsel değildir (Arslan, 2015, s. 196). Türkçede gerçek argoyu “teklifsiz dil, halk dili, kaba veya aşağılık dil” gibi sınıflardan ayrılması gerekir. Gerçek argo bir takım veya sınıfa bağlı kişiler tarafından kullanılan ve bu gruplar dışında kalan kişiler tarafından anlaşılmaması gereken sözcüklerden oluşmaktadır (Devellioğlu, 1980, s. 28). Deyim aktarmalarını, çeşitli söz sanatlarını barındıran bu dilin incelenerek sözlük şeklinde ortaya konması bir dile tüm yönleriyle hâkim olabilmek hem de dilbilim sorunlarının çözümü bakımından toplumsal dilbilim çalışmaları için gerekli olabilir (Aksan, 1982, s. 84).

Devellioğlu (1980, s. 28)’na göre dilimizin argosu üç temel üzerine kurulmuştur:

1. Bağlı bulunduğu dilin anlamını değiştirerek sözcüğün mecazlaştırılması: “Acıbadem; ahlat; armut; böğürtlen; dut; hışır; leblebi; ahtapot; angut; bildircin; çakal; çiroz; inek; ispinoz; mikrop ... gibi.”

2. Yabancı dillerden aynı şekilde veya bozuntu olarak ve bazen de Türkçe ile birleşme yoluyla: “skandil etmek; ispiyon; sifos; racon; mortucu; rampa etmek; raspa; harašo... gibi.”

3. Yabancı veya bağlı bulunulan dilden uydurma, yaklaştırma veya benzetme yoluyla: “paçoz; tingo, pofyos; kakanoz; maval; macar; kolpo; keriz; kaspanak (gaspiyanek?); haniş . . . gibi.” örnekler verilebilir.

Doldurma sözler

Aksan (2018, s. 209)’a göre genel olarak dildeki bir şeyi hatırlamak, zaman kazanmak, söylenen sözü pekiştirip kesinleştirmek amacıyla kullanılan gereksiz sözcük ve anlatım kalıplarına “doldurma söz” denilmektedir. Arapça kökenli olan şey sözcüğü en sık karşılaşılan doldurma sözlerdendir. Daha çok hatırlanmak istenilen sözcük için kullanılan şey’in bir yardımcı eylemle birlikte “şey etmek” biçiminde kullanıldığı görülmektedir. “efendime söyleyeyim (hatta yalnızca efendim)” biçiminde de kullanılan bu sözün yanında “sonra ve sonracığıma” da zaman kazanmak amacıyla kullanılan doldurma sözlerdendir.

Söz varlığı geniş olmayan ve kültür düzeyi sınırlı kişilerin daha çok kullandığı doldurma sözlere “*Anladın mı? Tamam mı?*” da eklenebilir. Özellikle son zamanlarda gençler arasında sıklıkla kullanılan “...*var ya!*” sözü bir nesneyi veya önceki bir konuşmayı hatırlatmak amacıyla kullanılmaktadır. Bununla aynı görevi üstlenen ve daha çok hatırlatma amacıyla kullanılan “*yok mu?*” sözü de suçlama öncesi “*O Ahmet yok mu...*” biçiminde, “*Sakarya caddesindeki kitapçı yok mu, onun önünde beklerim*” şeklindeyse doğrudan hatırlatma amacıyla kullanılmaktadır (Aksan, 2018, s. 210).

Aksoy (1990, s. 85) eskiden “haşiv” olarak adlandırılan gereksiz sözleri eş anlamlı dil öğelerinin bir arada kullanılması veya görevi bulunmayan bir sözcüğe yazıda yer verilmesi olarak açıklanmaktadır. Gereksiz sözler anlatım gücünü zayıflatmakta ve sözü gereksiz yere uzatmaktadır. Gereksiz sözcük içermeyen yazılar daha etkili ve inandırıcı olmaktadır. Aksoy (1990, s. 113-114) bazı yazılarda hiç gerek olmamasına rağmen yardımcı eylemlerin kullanılmasını: “*Kocaman fabrikalar yapılırken ekonomiye nasıl etki edeceğini kimse araştırmıyor.*” (“Etki”den sonra “edeceğini” demek hem çirkin hem gereksizdir. Tümcenin şu biçimde olması gerekir: “...ekonomiyi nasıl etkileyeceğini...”)) biçiminde örnekleyerek anlatımın akışının nasıl bozulduğunu açıklamıştır. Aksan (2018, s. 210) bu türden sözcüklerin oluşturulmasında zaman kazandırıldığını düşünse de Hepçilingirler (1998, s. 82) dilin tasarrufu öngörmesinin yanında anlam ve anlatım açısından katkı sağlamayan bu sözleri gereksiz olarak görmekte, dildeki duruluk özelliğine aykırı bulmaktadır.

2.1.6. Sözcük sıklığı ve sözcük yaygınlığı

Aksan (1982, s. 22)’a göre (Fr. fréquence, İng. frequency, Alm. Häufigkeit veya frequenz) olarak adlandırılan sıklık, bir sözcüğün diğer sözcüklere oranla daha fazla ya da seyrek kullanılmasıdır. Vardar (2007, s. 174-175; 1980, s. 128-129) sıklığı: “Belli uzunlukta bir konuşma ya da yazıda aynı dilsel olgu ya da birimin gerçekleşme sayısı.” olarak tanımlanır. Tüm dillerde bazı sözcükler diğer öğelerden daha sık kullanılmaktadır. İlkokulun ilk sınıflarındaki öğrencilere veya yabancı dil öğrenmeye yeni başlamış kişilere ilk başta öğretilmesi gereken sözcüklerin neler

olduğu ve o dildeki sözcüklerin hangi sıraya göre öğretilmesi gerektiği belirlenirken dildeki sıklıkların bilinmesi gerekmektedir (Aksan, 1982, s. 22). Sözcük sıklığı, sözcük hazinesi üzerine yapılan araştırmalar için temel oluştururken her dilde bazı kelimelerin diğer kelimelere göre daha fazla tekrar edildiği görülür. Bu tekrarlar sıklık çalışmalarının yapılması açısından gereklidir (Karadağ, 2005, s. 28). Sözcük sıklığı, sözlü veya yazılı dilde sözcüklerin sayılması sonucunda bir sözcüğün kaç kez kullanıldığının belirlenerek diğer sözcüklere göre daha az veya daha çok kullanıldığının sayısal olarak ortaya konması olarak tanımlanabilir.

İnsanlar ihtiyaçlarına göre sözcük hazinelerindeki sözcüklerin bazılarına daha sık başvurumaktadırlar (Kurudayıoğlu, 2005, s. 46). Onan (2016, s. 22-23)'a göre gerek ana dili eğitiminde gerekse yabancı dil eğitiminde önemli olan sözcük sıklığı, sözcük öğretiminin bilimsel bir biçimde yapılmasını sağlaması açısından verilere ihtiyaç duyar. Bu veriler sayesinde ana dili eğitiminde öncelik sonralık sırasının belirlenmesi ile zaman kaybı ortadan kalkar.

Aksan (1982, s. 21) bir dildeki sözcük sayısı ne kadar fazla olursa olsun veya bu sözcüklerin ne kadarı bilinirse bilinsin günlük konuşmalarımızda kullandığımız sözcüklerin bilinenin aksine çok az olduğunu ve en fazla birkaç bin sözcükten ibaret olduğunu vurgulamaktadır. Kişinin eğitim düzeyi, okumaya olan yönelimi ve kişisel becerileri bunda etkili olmaktadır. Yazarların niteliklerine ve işledikleri konulara göre de kullandıkları sözcük sayıları değişmektedir. Konuşma sırasında sözcüklerin seçilme biçimleri konuşmacının içinde bulunduğu duruma, koşullara, mesleğine, yaşına ve hitap ettiği kişinin niteliklerine göre değişmektedir. Söz varlığı bu şekilde duruma ve niteliklere göre belirlenmiş olur.

Vardar (2007, s. 175)'a göre sıklık çalışmaları, yabancı dil öğretimi alanında öğretilecek öğelerin belirlenmesi bakımından önemli katkılarda bulunmuştur. Sözlük çalışmalarının yanında biçembilim incelemelerinde de sıklık çalışmalarından yararlanılmıştır. Yazı ve konuşmada dildeki sözcüklerin eşit bir biçimde dağılmadığını gören araştırmacılar birçok dilde sözcüksel sıklık dizgeleri oluşturarak dil öğretimi konusunda önemli yararlar sağlamıştır. Aksan (1982, s. 22) temel söz varlığını farklı bilginlerin araştırmalarına dayanarak 2000 sözcük dolayında olduğu genel olarak benimsenmektedir. Araştırmalara göre dilde en fazla

başvurulan ögelerin yapı sözcükleri olan (belirtme ögeleri, adıl, ilgeç, bağlaç, yardımcı eylem) gibi ögeler olduğu görülmektedir. Dillerin yapılarına ve bazı niteliklerine göre değişen bu sonuçlar insan hayatında kullanımı yaygın olan nesnelerle ilgili kavramlarda dillerdeki yakınlığa göre belirlenmelidir.

Sözcük sıklığı kadar önemli olan başka bir özellik de sözcük yaygınlığıdır. Sözcük hazinesi araştırmalarında en önemli kriterlerden olan sözcük sıklığının belirlenmesi tam olarak doğru sonuçlar ortaya koymamakta, kelime sıklıklarıyla birlikte ortak kullanımlarının da belirlenmesi gerekmektedir (Karadağ, 2005, s. 30). Yaygınlık; “Bir söz varlığı unsurunun kaç farklı noktada kullanıldığını gösterir ve söz varlığı açısından önemi kayda değerdir. Sadece bir kişi tarafından bir kelimenin bin kere kullanılması mı, yoksa yüz kişinin bir kelimeyi birer defa kullanması mı daha yeğdir? Bir kelimenin bir noktada yüksek sıklıkta kullanılması çok şey ifade etmez, önemli olan bir kelimenin farklı insanlarca müşterek kullanılmasıdır. Bu müşterek kullanıma dâhil kişi sayısı arttıkça, kelimenin yaygınlığı yani yaygın olarak kullanması da artacaktır.”(B. Baş, 2011, s. 55). Bu müşterek kullanımların belirlenmesinde yerel ve bölgesel özellikler de önemli bir belirleyicidir.

Bir dildeki en fazla kullanılan kelimelerin bilinmesi ve bu sözcüklerin aktif olarak kullanılması dilin iletişimsel özelliklerinin kullanılması açısından gereklidir (Kurudayıoğlu, 2005, s. 49).

2.1.7. Söz varlığının geliştirilmesi ve önemi

Zihinsel gelişimin ve anlamanın aracı olan dil, çocuğun zihinsel beceriler kazanmasının ve sosyal beceriler edinmesinin ön koşuludur. Sosyal becerilerin ilk unsuru olan iletişim dilin gelişmesiyle doğru orantılıdır. Bu sebeple Türkçe eğitiminde kelime öğretimine ayrı bir önem verilmelidir. Önce bireysel sonra da toplumsal özellikler taşıyan dil etkinliği kişiden kişiye farklılıklar göstermekte ve kişilerin duyuş, düşünüş farklılıklarından beslenmektedir. Aynı ailede veya sınıflarda bulunan çocukların farklı kelime hazinesine sahip olmaları kişisel özelliklerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008, s. 31).

Söz varlığını oluşturan deyimler, atasözleri, terimler, kalıp ifadeler, kalıplaşmış sözler, ikilemeler sözcük ve sözcüklerin oluşturduğu anlamların ötesinde

anlamlar taşımaktadır. Bir dilin söz varlığına o toplumun geçmişi, maddi ve manevi kültürü, inançları, yaşamı algılayış şekilleri sinmiştir. Gelecek kuşakların yetiştirilmesi, kişinin düşünce dünyasının gelişimi, iletişim becerilerinin gelişmesi, toplumsal açıdan maddi ve manevi kültür aktarımının sağlanması yönüyle söz varlığı eğitimi inkâr edilemez bir öneme sahiptir (Eğilmez, 2010, s. 37-38).

Dilin temel özelliklerini barındıran söz varlığı öğretiminin öğrenenlere rastgele yapılması okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinin etkin bir şekilde kullanılmasını engellemekte; hedef dilin öğrenilmesine karşı ön yargı oluşturmaktadır. Öğrenenlerin hedef söz varlığını kalıcı bir şekilde kazanmalarını sağlamak için her seviyeye uygun söz varlığı tespit edilmelidir (Köktürk, 2021, s. 40).

“Dil öğretiminin etkili bir şekilde gerçekleşmesi için, hedef söz varlığının her bir seviye için belirlenmesi, bunları öğretirken kullanılacak yöntem ve tekniklere karar verilmesi, hangi ilkelere göre öğretimin gerçekleşmesi gerektiği, öğrenenlerin kullanabilecekleri stratejilerde çeşitlilik sağlamak ve uygun etkinlikler sunmak gerekmektedir.” (Köktürk, 2021, s. 38).

Bireyin öğrenme yaşantıları sonucu bellekte depolanan kelime hazinesi Türkçe derslerinde en verimli ve etkin şekilde arttırılır, kullanılır. Türkçe dersinde kelime hazinesi geliştirme çalışmalarıyla öğrencilerin hem dili kullanma becerileri arttırılır hem de düşünce dünyaları geliştirilir. Kelime hazinesinin geliştirilmesiyle ilgili Türkçe öğretim programında vurgu yapılmasına karşın hangi kelimelerle ve hangi yöntemlerle yapılacağı belirtilmemiştir (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008, s. 33-34). Günümüzde yoğun bir bilgi bombardımanı ile karşı karşıya olan insanoğlunun bu bilgileri değerlendirebilmesi için önce algılaması sonra da anlamlandırması gerekmektedir. Kelime hazinesinin yeterli olmadığı durumda bireyin hayatı olumsuz etkilenebilmektedir. Dil eğitiminin geliştirici bir niteliğe sahip olması, temel eğitiminin sonunda da bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde kelime hazinesi kazandırılmalıdır (Karadağ, 2005, s. 25).

Kısıtlı kelime hazinesine sahip kişilerin olması Türkçenin zayıf olmasıyla ilişkilendirilemez. Doğumdan başlayarak ve kişinin yetiştiği ortama bağlı olarak kelime hazinesi dinleme yoluyla oluşur. Edinilen kelime hazinesinin belli bir kısmı

konuşmalarda kullanılırken yazma ve okuma etkinlikleriyle de kullanımı formal eğitimle elde edilir. Eğitimin öneminin ortaya çıktığı bu durum ilköğretiminin ilk kademesinde başlar; okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri dikkate alındığında kelime hazinesinin geliştirilmesi gerekmektedir. İletişimin sağlıklı olabilmesi bakımından konuşan-yazan ve okuyan-dinleyen arasında ortak bir dil kullanılmalıdır (Kurudayıoğlu, 2005, s. 15-16). Yapılan araştırmalar üçüncü sınıf düzeyinde okuyan çoğu öğrenciye düzenli okuma ve planlı kelime öğretimi yapılmadığı takdirde bu öğrencilerin sonraki sınıf seviyelerinde okuduklarını anlamada sorunlar yaşandığını göstermektedir (Göçer, 2010, s. 1011).

Öğretilecek yeni kelimelerin kavranması bakımından diğer kelime ve kavramalarla bağlantının kurulması gerekir. Kelime hazinesinin geniş olması anlamsal bağlantıların da kurulması ile yeni kelimelerin anlaşılmasını ve hatırlanmasını kolaylaştırırken akılda kalıcılığı arttırmaktadır. Sözcüklerin gramer işlevini ve diğer sözcüklerle olan bağlantısının kurulması cümlelerin daha iyi anlaşılıp hatırlanmasına katkı sağlar. Kelime hazinesinin geliştirilmesi bakımından ses bilimsel (fonoloji) ve morfoloji (biçim bilgisi) unsurların öğretilmesi kelime hazinesini geliştirmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Ses bilgisi bakımından yeni kelimelerin sesletilme şekilleri telâffuzla birlikte gelişimi sağlar; biçim bilgisi ile de ek, kök ve gövde bilgileri sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin kelime türetme yollarının gösterilmesi kelime hazinesinin gelişimini sağlayan diğer unsurlardandır (Kurudayıoğlu, 2005, s. 16-17).

Günlük hayatta kişilerin sürekli kullandıkları kelimeler *aktif kelime hazinesini*, sıklıkla kullanılmayan kelimeler de *pasif kelime hazinesini* oluşturmaktadır. Sözcük kadrosu fazla olursa kişi güzel konuşma, etkili ve yaratıcı yazma becerilerini etkin bir biçimde sergiler (Göçer, 2010, s. 1010). Hadot (2011, s. 24)'un Wittgenstein'in *Tractatuslogico-philosophicus* adlı eserinden aktardığı "*Dilimin sınırları dünyamın sınırlarını gösterir.*" cümlesinden anlayacağımız üzere geniş bir söz varlığına sahip kişilerin duygu ve düşünceleri de o kadar geniş olmaktadır. Kavramların göstergesi olan sözcükler yoluyla duygu ve düşüncelerini karşı tarafa daha etkin bir biçimde aktarma imkânı bulurlar. Karadağ (2005, s. 25) sağlıklı bir düşünce alışverişinin sağlanması, beşeri bilginin artmasına katkı sunması açısından zengin bir kelime hazinesinin gerekli olduğunu vurgular. Canlı bir süreci

ifade eden kelime hazinesi gelişimi, insan yaşamının başlangıcından sonuna kadar gerilemez, aksine ilerler. Bu durum söz varlığının önemini ortaya koyan unsurlardan biridir.

2.2. İskender Pala'nın Hayatı ve Edebi Kişiliği

Bu bölümde İskender Pala'nın yaşamı, edebi kişiliği, araştırmaya konu olan “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eseri, aldığı görevler, hazırlayıp sunduğu televizyon programları ve çalışmaları alt başlıklar halinde verilmiştir.

2.2.1. Yaşamı

İskender Pala, 10 Kasım (nüfus kaydında 8 Haziran) 1958'de Uşak'ın Kayaaglı köyünde dünyaya geldi (Yalçın, 2010, s. 848). Kayaaglı köyünde devlet memuru olan bir babanın oğlu olan Pala, “*Büyüdüğünde ne olacaksın?*” sorusuna radyoların etkisiyle olacak ki: “*Radyo konuşmak istiyorum.*” cevabını verir. Beş kardeşten dördüncüsü olan Pala'nın annesi okuyamamış, okumayı koyun güderken öğrenmiş bir babanın oğludur. Maddi sıkıntılar içindeki bir ailede büyüyen Pala, okumaya ilkokulda karar verir. İlkokulu Uşak'taki Cumhuriyet İlköğretim okulunda (İskender Pala Kimdir?, t.y.) sonra İmam Hatip Okulunda öğrenimine devam eder. 1968 yılında buradan mezun olan Pala, Kütahya'da yatılı okumaya başlar. Pala, lise birinci sınıfta gurbette geçen yılların iç dünyasını etkilemesinden dolayı ki “Bir Ömür Böyle Geçti” adlı roman denemesini yazmıştır. 1978 yılında iki farklı okuldan aldığı ortaokul diplomasıyla Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne, lise diplomasıyla Konya'da Mühendislik Bölümüne yerleşmiştir (Sönmezışık, 2008). Tercihini edebiyattan yana kullanan Pala bir süre sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaya hak kazanır. Burada “Câmiu'n-Nezâir” konulu lisans tez çalışmasını yapmıştır. 1979 yılında üniversiteden mezun olan Pala, okul arkadaşı Hülya Hanım ile 1980 yılında evlenmiştir. Bu evliliğinden Hilve Banu (1982), Elif Dilasa (1986) ve Alperen Ahmet (1992) isimli üç çocukları olmuştur (Aslan, 2019). İstanbul Üniversitesi'nde “Aşkî, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divânı” isimli çalışmasıyla Divan edebiyatı

dalında 1983 yılında doktor, aynı üniversitede 1993 yılında doçent, 1998 yılında da Kültür Üniversitesi'nde profesör oldu (Topsakal, 2014, s. 50).

2.2.2. Edebi kişiliği

Peyami Safa'nın eserleri ile okuma hayatına başladığını belirten Pala, ilk okuduğu kitapların "9. Hariciye Koğuşu" ve "Yalnızız" olduğunu belirtir. Ömer Seyfeddin, Refik Hâlid, Reşat Ekrem gibi o dönemin popüler yazarlarını okurken spor yapmayı da ihmal etmez. Erzurum ve İstanbul'daki üniversite öğrencilik yıllarında Osmanlı tarihi ve edebiyatla tanışmıştır (İlter, 2016, s. 14). Öğrenciliğinin son dönemlerinde edebiyat fakültesinde memur olarak çalışmış, 1978 yılında Günaydın gazetesinde bulmaca hazırlayarak Yeni Devir gazetesinde ibtidai araştırma yazıları yazmıştır (Sönmezışık, 2008). Şiir kitaplarının pek ilgisini çekmediğini belirten Pala o dönemi şu sözlerle aktarmaktadır (Pala, 2005):

"İtiraf etmeliyim ki şiir kitapları hiç ilgimi çekmiyordu. Çünkü yazdığım dörtlüklere sitayişler yağdırıp ileride büyük şair olacağımı söyleyen arkadaşlarım ve hocalarım yoktu. Bugün bir şair olamamışsam ve ömrüm şairleri kıskanmakla geçiyorsa eğer, bunun sorumluları onlardır."

Kitap biriktirmeye üniversite yıllarında başlayan yazar o dönemi: *"Bugün kütüphanemde ortaokul yıllarımdan kalma tek kitap vaktiyle cildini de kendi elcağızıyla yaptığım Hayat Büyük Türk Sözlüğü'dür."* sözleriyle aktarmaktadır. Osmanlı tarihi ve edebiyatla tanışmasını şu sözleriyle dile getirmektedir (Pala, 2005):

"Tanpınar"ın 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi'ne çarpılmışım. Onun açtığı kapıdan girerek artık İsmail Hami'ler, Uzunçarşılı'lar, Pakalın'lar, Öztuna'lar okuyordum. Türk Klasik Edebiyatı'nı sevmiştim ve bir dönem, onunla ayrı dünyaların insanı olduğuma yanarak geçti. Nihad Sami merhumun Resimli Türk Edebiyatı Tarihi benim Divan-ı Lugati't-Türk'ümdü. Oradan berceste eserleri tanımaya ve okumaya başladım. Mesnevî, Gülistan,

*Kelile ve Dimne, Eflakî Menakıbı, Hafız Divanı vs. derken Kebikec benim de dünyamı kemirmeye başladı. Dante, Homeros, Shakeaspeare, Geothe bilgimin öteki yüzünü oluşturdular. Artık rahmetli Harun Tolasa hocamın hazırladığı Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası ile tanışma vakti gelmişti. Ardından Ferid Kam, Tahirü'l-Mevlevi, Köprülü, Gölpınarlı, Banarlı, Tarlan, İpekten, Alparslan, Çavuşoğlu, Karahan, Çelebioğlu vb. Hepsine Taala'dan rahmet dilerim.”*der.

Bilimsel okumalarının tadını kütüphanedeki okumalarına borçlu olduğunu söyleyen Pala (2005) bu durumu şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Artık elyazmalarının âherli dünyasını, ebru ciltlerin miklelerini, Ortaçağ Türk sanatının dizilip gelen rik'alarını, siyakatlarını anlamaya başlamıştım. Güllerin ve bülbüllerin, ebrûların ve gamzelerin, gazellerin ve kasidelerin kırkinci kapısından girme zamanıydı o. Önümde bir medeniyet duruyordu ve şimdi ne Troya kentini keşfeden Schliemann, ne Tut-enk-Amon nam Firavun'un mumyasını çözen Champollion; ne mikrobu keşfeden Pasteur, ne de arzın cazibesi kanununu keşfeden Galileo Galilei benim kadar mutlu olamazlardı.”

15 yıl süren askerlik mesleği boyunca yazmayı, üretmeyi bırakmayan Pala, Divan şiirinin püf noktalarını ve eski şairlerin hayatlarını incelemiştir. Bunun kendisine farklı bir bakış açısı ve yazma kolaylığı kazandırdığını belirten Pala, herhangi bir gazel hakkında yazı yazmanın keyifli bir serüven olduğunu belirtmektedir. Kendisine “Divan Edebiyatını Sevdiren Adam” denmesinden mutlu olmasının yanında sadece Divan şiirleriyle değil gazete yazılarıyla da tanınmaya başlar. Sanat, kültür, tarih ve medeniyet tarihiyle ilgili konularda yazılar yazmıştır. Aşkı tarif ederken Pala: *“O en çok bildiğim, sevdiğim ve bıkmadan usanmadan yazabileceğim bir konuydu ve ne vakit acele yetiştirmem gereken bir yazı istenirse benden, hemen ah mine'l-aşk deyip bilgisayarın düğmesine basmam yeterli oluyordu.”* sözleriyle anlatmaktadır (Pala, 2005).

İskender Pala romanlarında sadece aşk temasını işlemez, eserlerinde tarihi karakterler de anlatıldığından tarih de önemli bir yer tutar. Kimi eserlerinde dini karakterlere de yer vererek Allah ve peygamber konularında okurların bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Romanlarındaki kurmaca yapıda postmodernizmin etkileri görülür. Kimi romanlarında (Katre-i Matem) olduğu gibi romanın sonu belli değildir; okuyucunun kendi bakış açısına, hayal gücüne göre tamamlamasını ister. İskender Pala Divan edebiyatını Yeni Türk edebiyatının özelliklerini kullanarak aktarmaya çalışmakta, Divan edebiyatına farklı bir bakış açısı getirmektedir (Yaman, 2014, s. 3-4).

Son röportajında yazmaya başlama hikâyesini, çalışma şeklini ve çıkacak olan son kitabı hakkında bilgiler veren Pala roman konularını seçmeyi “topluma olan borcunu ödemek” olarak görür. “Sanat toplum içindir.” düşüncesini savunan yazar ortaya koyduğu eserlerin halkın yararına olması gerektiğini vurgulamıştır. Bir romanı yazmak için 2 bin 500 saat çalıştığını belirten yazar yazmaya başlamadan önce masasına 60 kitabı koyduğunu, 2-3 ay boyunca bu kitapları okuduğunu söyleyen yazar şu sözlere yer verir (Türkyılmaz ve Şani, 2022):

"Okurken zaten kurgu kendiliğinden zihnimde canlanır. Kitabı yazmaya başladığımda aslında kitabın başıyla sonu zihnimde vardır. Yazma sürecim sadece bir daktilo işçiliğidir. İki ayda, mayıs ve haziranda yazarım ben bir romanı ama hazirandan sonra ocak ayına kadar en az 10 defa tekrar tekrar okurum. Dil, üslup, anlatım yönünden okurum. En güzel şekilde nasıl olabilecek ise o hale getirine kadar işçilik yaparım."

İskender Pala, Topsakal (2014, s. 51) ile yaptığı bir söyleşisinde roman türünün günümüz anlayışıyla ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

"...Bugün roman, elitlerin eğlence maksadına yönelik ve sanat eseri olma kaygısı taşıyan edebî tür gibi görünüyor...İnsanların iyi bir sanat eserinden haz duyacakları, lezzet alacakları şüphesizdir...Çünkü bu çağ bilgilenmeyi

değil eğlenmeyi önemsiyor...Benim romanım eğlenceli bir okuma metninin içerisinde insanlara neyi öğretebilirim sorusuyla birlikte yürüyor. Hayali anlatırken hangi gerçekliği insanlara kabul ettirebilirim sorusunun peşindeyim ben. Benim için okuyucunun bir romanı bitirdikten sonra aklında ne kaldığı önemlidir...”

2.2.3. İki dirhem bir çekirdek

İlk baskısı 2000 yılında Babıali Kültür Yayınları (BKY) tarafından yayımlanan eser 2011 yılında Kapı Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Çalışma materyali olarak kullandığımız eser 2011 yılı baskısıdır ve 212 sayfadan oluşmaktadır. Divan edebiyatı üzerinde çalışmalar yapan İskender Pala, 99 deyim in çıkış hikâyelerini bu eserde toplayarak okuyucusuyla buluşturmuştur. Yazar bu eserinde diğer kitaplarında olduğu gibi ağıdalı bir dil yerine sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir. İskender Pala eserinde Arap harfli kaynaklarda geçen ve kendisinin derlediği deyimlere de yer vermiştir. Yazar eserinde geçen 99 deyim in kısaca nasıl oluştuğunu, hangi anlamlarda kullanıldığını, günümüzde bu deyimlerin doğru veya yanlış kullanımlarına değinmektedir. Eserin dili sayesinde deyimlerin kökenini kimi zaman gülümseyerek kimi zaman da ibret alarak öğrenmekteyiz. Bu yönleriyle İki Dirhem Bir Çekirdek’i bir nevi “deyimler sözlüğü” olarak nitelendirilebilir. Tüm bu yönleriyle eseri ilk ve ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin söz varlığına katkı sağlayacak bir eser olarak değerlendirilebilir.

2.2.4. Aldığı görevler

1978-1982 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji seminer kütüphanesinde memurluk yapan İskender Pala *Günaydın* gazetesine bulmacalar hazırlamıştır. *Yeni Devir* gazetesinde de yazılar yazan Pala, maddi sıkıntılardan ötürü Deniz Kuvvetleri sınavlarına başvurur. Her ne kadar üniversitede asistan olmak istese de bu isteği gerçekleşmez. 1982-1984 yıllarında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Lisesi Komutanlığı'nda teğmenken 1983'te “Aşkî, Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Divânı” isimli doktora çalışmasıyla İstanbul Üniversitesi'nde doktor unvanını alır. 1984-1986 yıllarında üsteğmen rütbesiyle

görevine devam eden Pala, Boğaziçi Üniversitesinde yarı zamanlı Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 1987-1994 yılları arasında yüzbaşı olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığında Tarihi Deniz Arşivi faaliyetleri, 1994-1996 yılları arasında bu kurumun yayın faaliyetlerini yürütmüştür. 1993 yılında doçent unvanını alana Pala'nın 15 yılını verdiği askerlik görevi çeşitli sebeplerle son bulur (Pala, 2005).

1996-1997 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesinde öğretim görevlisi olan Pala, İSAM redakte kurulu üyeliği ve İstanbul Kültür Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görevler yaptı (Aslan, 2019). 1998 yılında profesör unvanını alan Pala, Kültür Üniversitesinde akademisyen olarak çalışırken roman, inceleme ve sözlük çalışmaları yaptı. 2004-2010 yılları arasında İBB Kültür Daire Başkanlığı görevlerini üstlendi. 2006-2007 yıllarında Şehir Tiyatroları Repertuar Kurulu üyeliği yapan Pala 2008-2010 yıllarında İstanbul Avrupa Kültür Başkenti Yönetim Kurulu Üyeliğinde görev almıştır. 2009-2012 yıllarında ise Uşak Üniversitesinde öğretim üyeliği yapmıştır. 2013- 2017 yıllarında Devlet Tiyatroları Edebi Kurul Üyeliğinde görev yaparken bir yandan da Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Yönetim Kurulu üyeliğinde bulunarak iki görevi aynı anda yerine getirmiştir (Tan, 2022, s. 34). 2015'te Başbakanlık başdanışmanlığına getirilen Pala, 2017'de Cumhurbaşkanı danışmanlığı görevlerini yürüttü. Halen Cumhurbaşkanlığı Danışmanı Baş Vekili ile Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu Başkanvekili olarak görev yapan Pala Kültür Üniversitesinde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir (Türkyılmaz ve Şani, 2022).

2.2.5. Hazırlayıp sunduğu televizyon programları ve çalışmaları

2011 yılında TRT'de Hilmi Yavuz ile *Şairane*, TRT 2'de Hilmi Yavuz ile *"Divançe"*, Hilmi Yavuz ve Cezmi Ersöz ile *"İncir Çekirdeği"* adlı programları sunmuştur. Ahmet Ümit ve Mario Levi ile NTV'de yayınlanan *"Önce Söz Vardı"* adlı programları hazırladı. Nihan Bengisu Karaca ve Koray Çalışkan ile Habertürk TV'de yayınlanan *"Üç Nokta"*, Diyanet TV'de *"Ayine-i Devran"* ve TRT 2'de *"Berceste"* adlı programları sundu (Tan, 2022, s. 35). Ayrıca *"Osmanlı Şiir*

Okumaları“, “*Divan Şiiri Seminerleri*“ adlı halka açık seminerler vermiştir. (Pala, 2005).

2.3. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde Türkçede söz varlığı ve söz varlığı öğeleriyle ilgili yapılmış çeşitli makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinin bulunduğu görülmektedir. Bu bölümde söz varlığı ile ilgili yapılmış çalışmaların belirli bir bölümüne yer verilmiştir:

Doğan Aksan “söz varlığı” konusunda ülkemizde akla gelen ilk isimlerdendir. Aksan (2018) “Türkçenin Söz Varlığı” isimli kitabında Türkçenin söz varlığına ilk belgelerden itibaren ana hatlarıyla değinmiş; söz varlığının bazı özelliklerini, eğilim ve etkilerini incelemiştir. Türkçeninengin söz varlığına yönelik önemli tespitlerde bulunan bu eser, ülkemizde “söz varlığı” ile ilgili yapılan birçok çalışmaya kaynaklık etmiştir.

2.3.1. Söz varlığı ile ilgili yapılan çalışmalar

Gül (2008) “Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tezinde anlamı bilinmeyen 25 sözcük, 299 deyim, 12 atasözü, 28 terim, 54 kalıp söz, 160 tekrar öbeği, yerel halk söyleyişlerinden örnekler ve 50 tane argo olabilecek sözcüğe yer verildiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Kır (2009) “Yahya Kemal Beyatlı'nın Nesirlerinde Söz Varlığı” adlı dizin eksenli yüksek lisans tezinde Yahya Kemal Beyatlı'nın eserleri ve hayatı hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca nesir kitaplarındaki bazı sözcük türlerinin kullanım sıklıkları da sunulmuştur.

Eğilmez (2010) “İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarına Aktarımı” adlı doktora tez çalışmasında öğrencilerin yazılı anlatım sürecinde kullandıkları sözcükler, deyimler, ikilemeler ve atasözlerini tek tek bularak kullanım sıklıklarını tespit etmiştir. Sosyoekonomik düzey arttıkça söz varlıklarının da genel olarak

arttığı, alt sosyoekonomik seviyedeki öğrencilerin deyim ve atasözü kullanımı bakımından daha başarılı olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Onaran (2011) “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Romanlarının Söz Varlığı” adlı üç bölümden oluşan yüksek lisans tez çalışmasının ilk bölümünde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hayatını incelemiş, ikinci bölümünde “kavram” hakkında bilgiler vermiş, üçüncü bölümde de yazara ait beş eserin dizinli söz varlığı ve kavram tasnifini yapmıştır.

Türkben (2012) “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı” adlı yüksek lisans çalışmasında Ömer Seyfettin’e ait 150 hikâyenin söz varlığı öğelerini tespit etmiş, bu söz varlıklarının sözlüksel alan çalışmasını yapmıştır.

Ergüzel ve Kirik (2012) “Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Üzerine” isimli makale çalışmasında Sait Faik Abasıyanık’ın eserlerinde kültür ve hayata bakış açılarının yansımaları anlatılmaya çalışılmış, yazara ait on bir kitabın genel dizini oluşturulmuştur. Metinlerdeki kelime ve kelime gruplarındaki söz varlıklarıyla ilgili kavramlar listesi oluşturularak genel söz varlığı öğeleriyle ilgili tespitler yapılmıştır.

Baş (2012) “Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalesinde İlköğretim Yüz Temel Eser içerisinde bulunan masal kitaplarının söz varlığını tespit etmeye çalışmıştır. Sık kullanılan söz varlığı unsurlarını listelemiş, en sık kullanılan söz varlığı öğeleri masal türüyle bağlantısı saptanarak kelime listelerindeki fiillerin öyküleme oluşumundaki görevini incelemiştir.

Karababa (2013) “Feyza Hepçilingirler’in Romanlarında Söz Varlığı” adlı dizinli yüksek lisans çalışmasında 15799 madde başı söz varlığı bulunduğunu belirtirken; 4634 deyim rastlamış, 1002 tekrar öbeği, 149 kalıp söz, 107 argo öge ve 8 atasözü bulunduğunu tespit etmiştir.

Özlek (2014) “Kırk Vezir Hikâyeleri’nde Eğitici Değerler Ve Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Şeyh-zâde Ahmet Mısrî tarafından kaleme alınan “Kırk Vezir Hikâyeleri” adlı eserdeki metinleri eğitici değerler bakımından incelemiş, metnin bütününde Türkçenin nasıl kullanıldığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda bu hikâyelerin değerler eğitimi bakımından

uygun olduğu, söz varlığı bakımından zengin olmasının yanında Türkçe öğretimine katkı sağlayacak bir düzeyde olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Yıldırım (2015) “Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları ile Masumiyet Müzesi Romanlarında Söz Varlığı” adlı üç bölümden oluşan doktora tez çalışmasında incelediğı eserlerde yer alan söz varlığı unsurlarını sıklıklarıyla ele almış, çalışmanın sonuna romanlardaki kelimelerden oluşan bir sözlük eklemiştir. Araştırmada Orhan Pamuk'un ilk eseriyle son eseri arasındaki karşılaştırmada kelime türlerini kullanma bakımından gelişme olduğu, söz varlığını zenginleştirdiğı, Türkçe kelime kullanımı bakımından yüksek bir orana sahip olduğunu belirtmiştir.

Esen (2016) “Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında alan uzman görüşleri doğrultusunda Memduh Şevket Esendal'ın elli hikâyesindeki söz varlığı ve değerler eğitimi unsurları açısından incelemiştir. Bu eserlerin atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler dışında yeterli bir seviyede olduğu, değerler eğitimi bakımından da “Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar” ve “Sosyal Hayatla İlgili Telkinler” değerler grubunu temsil ettiğı sonuçlarına varmıştır.

Bilgen (2017) “1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” adlı doktora çalışmasında 45 farklı Türk tarafından çocuklar için yazılmış 105 adet çocuk şiir kitabını incelemiştir. İlköğretim öğrencilerinin en sık kullandığı 2000 sözcük ile çocuk kitaplarındaki 1192'sinin ortak olduğu ve %40.4 oranında bir uyumsuzluk bulunduğunu tespit etmiştir.

Çavdar (2018) “Kemal Tahir'in Romanlarında Söz Varlığı” adlı doktora çalışmasında Kemal Tahir'in dört romanını söz varlığını araştırmıştır. Araştırmasında her bir romandaki söz varlığı unsurlarını ayrı ayrı tespit ederek kendi içerisinde değerlendirmiş; 38.664 farklı söz varlığı unsuru (madde başı) ile bu unsurların sıklık sayısını 330.842 olarak bulmuştur.

Tekşan, Cinpolat, Çelenk ve Güneş (2019)'in “Sevim Ak'ın Eserlerinde Söz Varlığı Unsurları” adlı makale çalışmasında Sevim Ak'a ait beş kitap incelenmiş, 1202 kalıplaşmış söz varlığı ögesi tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda yazarın sade bir anlatıma sahip olduğu, eserlerin dilin imkân ve detaylarını aktarmada zengin olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Yiğit (2020) “Yaşar Kemal’in Çakırcalı Efe” Romanındaki Söz Varlığı” adlı yüksek lisans çalışmasında 2200 deyim, 668 ikileme, 28 atasözü ve atasözü işaretlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Öztürk (2021) tarafından “Reşat Nuri Güntekin’in Acımak Adlı Romanının Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tezinde ise 152 ikileme, 57 deyim, 3050 yabancı kelime kökeni tespit edilmiştir.

Uysal (2021) tarafından “Çocuk Kitaplarının Kalıplaşmış Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme: Keloğlan Masalları” adlı makalesinde 651 ikileme, 447 deyim, 48 tekerleme, 91 kalıp söz ve 22 atasözü tespit etmiştir. Bu eserin dilin kalıplaşmış söz varlığını iyi bir şekilde yansıttığını yalnız özele bakıldığında farklı atasözlerin varlığının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Ekinci (2021) “Türkçe Eğitimi Açısından Eyyüp Akyüz’e Ait Masal Kitaplarının Söz Varlığı ve İletileri” adlı yüksek lisans çalışmasında Eyyüp Akyüz’e ait beş masal kitabını incelemiştir. Bu beş masal kitabının ikileme, deyim ve kalıp sözler bakımından zengin olmasına rağmen diğer söz varlığı öğeleri açısından zengin olmadıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Kılınç (2021) “Sevinç Çokum’un Tarihî Romanlarında Söz Varlığı” adlı doktora tezinde Sevinç Çokum’a ait altı tarihî romanın söz varlığını sıklık sözlükleriyle incelemiştir. Sözcüklerin sıklık sözlükleri ve kavramsal tasniflerini yapmış, eserlerin söz varlığı yönüyle zengin bir içeriğe sahip olduğunu tespit etmiştir.

İncisoy (2022) “Bahaettin Karakoç’un Bir Çift Beyaz Kartal Gördüm Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tezinde her sözcüğü tek tek ele almıştır. Araştırmasının sonucuna göre Türkçe kökenli söz varlığı 5581 sözcük, 1182 yabancı sözcük tespit etmiştir.

2.3.2. İskender Pala ve eserleriyle ilgili yapılmış tez çalışmaları

Yazar ve eserleriyle ilgili yapılmış on adet tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu tez çalışmalarına göre:

Bozkuş (2013) “İskender Pala’nın Romanlarında Gerçek ve Kurmaca İlişkisi” adlı yüksek lisans tezinde Pala’nın tarihi, dini, sanatsal, edebi ve psikolojik unsurlarla gerçeği başarılı bir biçimde kurgulayan bir yazar olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Türkmen (2013) “İskender Pala’nın “Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk” ile “Şah ve Sultan” Romanlarının Söz Dizimi İncelemesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında bahsi geçen romanların söz dizimi özelliklerini incelemiştir. Genel olarak birleşik ve sıralı cümlelerin ağırlıklı kullanıldığını; uzun ve ara sözlü cümlelere yer verildiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Dayıoğlu (2014) “İskender Pala’nın Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk Adlı Romanındaki Kelime Grupları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında eserde en fazla sıfat ve isim tamlamalarının kullanıldığını, sayı ve ünlem gruplarının en az kullanılan kelime grupları olduğunu belirtmiştir. Eserde ağır bir dil kullanıldığını, yazarın terim ve halk söyleyişlerine sıklıkla yer verdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Yaman (2014) “İskender Pala’nın Roman ve Öykülerinde Yapı ve Tema” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında İskender Pala’nın romanında olay örgüsünü sunarken başlıklar kullandığını ve böylece okuyucunun olay halkalarını ayırt etmesinin kolaylaştırıldığını belirtmektedir. Bu uygulamayı klasik edebiyattan devralan Pala, birbirinden kopuk gibi görünen olayları romanının sonunda birleştirmektedir. Şahıs kadrosunu hayatta/tarihte yaşamış kişilerden seçer. Eserinde mekân olarak İstanbul’u seçen yazar birden fazla anlatıcı kullanmaktadır. Tema olarak sevgi, köle ticareti, tarih, simya, ölüm, din, tasavvuf gibi konuları işleyen yazar aşk temasına da oldukça yer vermiştir.

Kırbaş (2016) “İskender Pala’nın Romanlarının Tarih-Edebiyat İlişkisi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında İskender Pala’nın altı romanını incelemiş, yazarın eserlerini tarihi bilgilere dayandığını ve yazarın olayları farklı açılardan değerlendirilebildiği sonuçlarına ulaşmıştır.

İlter (2016) “İskender Pala’nın Romanları Üzerine Bir İnceleme” adlı tez çalışmasında İskender Pala’nın romanlarında Osmanlı dönemine ait kültür aktarımını yaptığını, roman ve hikâyelerini bir araç olarak kullandığını düşünmektedir. Yazarın

eserindeki karakterlerin gönül bağı güçlü, sadakat anlayışı gelişmiş kişilerden oluşturduğunu vurgular.

Yıldız (2016) “İskender Pala’nın Romancılığı” adlı yüksek lisans tezinde 2003 yılından itibaren yayımlanan altı romanı incelemiştir. Tarihî roman türüyle tarihimize ışık tutan yazar tarih, aşk, din, tasavvuf ve siyaset kavramalarını edebi bir şekilde vermektedir. Romanlarındaki kişiler yüksek sınıfa mensup erkeklerden oluşur. Mekânlar daha çok işlevsel özellikler taşıırken mekân betimlemeleri ayrıntılı verilmemiştir. Metin ekleme ve dönüştürme yollarıyla pek çok yazar ve şairden alıntılar yapan yazar edebî bir romanda bulunmaması gereken bazı terimlere yer verdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Karabulut (2017) “Dini Kültürel Öğelerin Çevirisi Üzerine Bağntı Kuramı Yaklaşımı: Latife Tekin’in Sevgili Arsız Ölüm Ve İskender Pala’nın Katre-i Matem Romanlarının İngilizce Çevirilerinin Analizi” adlı yüksek lisans çalışmasında hedef metin bağlamı ile kaynak metin arasındaki farklılaşmayı ele almış, çevirmenler tarafından kullanılan stratejileri bağntı kuramı çerçevesinde değerlendirmiştir.

Yıldız (2020) “İskender Pala’nın 'Katre-i Matem' Romanının Söz Dizimi Yönünden İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde 'Katre-i Matem' romanının söz dizimi bakımından zengin bir dil malzemesi barındırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Tan (2022) “İskender Pala’nın Romanlarında Biyografik Unsurlar” adlı tez çalışmasında İskender Pala’nın beş romanını incelemiştir. Yazarın genel olarak toplum tarafından örnek olabilecek kişilerin hayatlarını ele aldığı; dönemin dini, tarihi, siyasi ve sosyal yapısını irdelediğini belirtmektedir. Sadece bilgi aktarımı yapmayan Pala’nın sürükleyici bir roman kurgusu oluşturduğunu tespit etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışmanın nesnesi, verilerin toplanması ve analizi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre planlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” yöntemi olarak tanımlanabilir (A. Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 41).

Araştırma, alan yazında yer alan benzer çalışmalarda da kullanılan ‘tarama modeli’ etrafında şekillenmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir. Tarama modellerinde amaçların ifade edilişi genellikle soru cümleleri ile olur. “Ne idi, nedir, ne ile ilgilidir ve nelerden oluşmaktadır?” gibi sorulara yer verilir (Karasar, 2012, s. 77).

3.2. Çalışma Nesnesi

Araştırma nesnesinin seçiminde “amaçlı örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Genel olarak nicel araştırmacıların kullandığı olasılık temelli örnekleme yöntemlerinin aksine amaçlı örnekleme yöntemleri nitel araştırmalar içerisinde işe koşulmuştur. Nitel araştırma geleneğinden ortaya çıkan bu yöntemle zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumlar derinlemesine incelenebilir; bir çok durumda olgular ve olaylar ayrıntısıyla açıklanabilir (A. Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 118).

Amaçsal (amaçlı) örnekleme “çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların (*information-rich case*) seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır.” (Büyüköztürk, Çakmak Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s. 92). Bu çerçevede araştırmanın nesnesini İskender Pala’nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabındaki metinler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı/ Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak “doküman incelemesi” kullanılmıştır. Doküman incelemesinde araştırma problemine ait yazılı ve görsel dokümanlar incelenir, zengin ve kapsamlı çıkarımlar yapılır. Olay veya olguyla ilgili farklı kaynaklardan bilginin toplanması farklı bakış açısı ve yaklaşımların ortaya çıkmasına olanak tanır. Böylece araştırmanın geçerliliği artar, doküman incelemesi araştırma konusunun geçmişini ve tarihsel aşamalarını yansıtır (T. Baş ve Akturan, 2008, s. 117). “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir.” (A. Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Belgesel taramalar belirli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme süreçlerini kapsamaktadır (Karasar, 2012, s. 183).

Bu çalışmada veriler toplanırken İskender Pala’nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabındaki söz varlığı unsurları doküman incelemesi ile tespit edilmiştir. Söz varlığı ile ilgili yazılmış kitaplar, makaleler, tezler ve internet kaynakları tek tek taranarak veriler elde edilmiştir. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler söz varlığı unsurları içeriğindeki “temel söz varlığı (hayvan, akrabalık, bitki, duygu kavramları, eşya, mekân, organ isimleri), atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıplaşmış sözler/özdeyişler, kalıp sözler/ilişki sözleri, doldurma sözler, argo, terim ve yabancı sözcükler” tek tek farklı başlıklar altında sınıflandırılarak belli bir sistem içerisinde tablolştırılarak sunulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen nitel verilerin çözümlenmesi için “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenmiş temalara göre özetlenerek yorumlanır. Bu analiz yönteminde amaç bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış şekliyle okuyucuya sunulmasıdır. İçerik analizine göre daha yüzeysel olan betimsel analiz, araştırmanın kavramsal yapısının açık bir şekilde vurgulandığı araştırmalarda kullanılan bir analiz yöntemidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019, s. 239).

“Yorumlayıcı içerik analizi materyaldeki temaların, konuların ve olguların belirlenmesi ve tanımlanmasını içermektedir. İçerik analizi mesajların objektif olarak analiz edilmesini kapsamaktadır. Bir başka deyişle, içerik analizinde dokümanın içeriği uygun kategorilere yerleştirilerek sınıflandırılmaktadır.” (T. Baş ve Akturan, 2008, s. 111-122). İçerik analizinde belli kurallara göre kodlamalar yapılarak bir metnin bazı sözcükleri daha küçük içerik kategorileri ile özetlenir, sistematik ve yenilenebilir bir tekniktir. Metin ya da metinlerde meydana gelen bir kümedeki belirli kelimeler ya da kavramlarını belirlenmesi amacıyla yapılır. İçerik analizinde araştırmacı bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirleyerek analiz eder, çıkarımlarda bulunur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019, s. 259). Karasar (2012, s. 184)’a göre içerik çözümlemesi ile belirli bir metin, kitap ve belgenin belirli özelliklerinin sayısallaştırması amacıyla yapılan bir taramadır. Belgelerdeki belli bakış açılarına, felsefelere, dil ve anlatım özelliklerine derin ve belli ölçütlere uygun şekilde yapılacak çözümlemelerle ulaşılabilmektedir.

Yukarıda belirtilen analiz yöntemlerinden yola çıkarak İskender Pala’nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserindeki söz varlığı unsurları “betimsel analiz” yönteminin yanında “içerik analizi”ne de başvurulmuştur. Çalışmanın genelinde “içerik analizi” uygulanmıştır. Verilerin kodlanması sürecinde öncelikle araştırmanın konusunu oluşturan eserin özgün hali korunarak “Word” kelime işlemcisine aktarılmıştır. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler kodlanarak/fişlenerek “söz varlığı unsurları” kapsamında kategorilere ayrılmıştır. Sistematik ve açık bir şekilde içerik analizine tabi tutulan veriler “söz varlığı unsurları” kapsamında yeniden kodlanmış, kodlanan veriler tablollaştırılarak söz varlığı unsurlarının görüldüğü

sayfalar ve görülme sıklık durumları ortaya konmuştur. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanması için veri toplama süreci ve veri analizinde araştırmacı ilk önce kendisi araştırma nesnesi üzerinde incelemelerde bulunmuş ardından araştırmanın yürütülme süreciyle ilgili Türkçe eğitimi alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya konu olan eserin söz varlığı unsurları incelenmiş ve bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular tablolar yardımıyla yorumlanmış ve söz varlığı unsurlarının geçtiği cümleler örnekleriyle verilmiştir.

4.1. İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserinin Temel Söz Varlığı

Hayatın tüm alanını içerisine alan temel söz varlığı öncelikli olarak dikkate alınması gereken unsurlardan biridir. Temel söz varlığı içerisinde yer alan sözcükler günlük yaşamımızda sıklıkla kullandığımız sözcüklerden oluşmaktadır. Bu açıdan eserin temel söz varlığı unsurlarının belirlenmesi kişi ve toplum hakkında birçok bilginin aktarılmasında önemli rol oynar.

Bu bölümde “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserin temel söz varlığı unsurlarından *hayvan*, *bitki*, *eşya*, *organ*, *duygular*, *mekân* ve *akrabalık* kavramları tespit edilmiş, tablo şeklinde sunulmuştur.

4.1.1. Hayvan adları

Tablo 1. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Hayvan Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Hayvan Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	At	31(7), 32, 65, 67, 142, 152, 205	13
2.	Atmaca	16	1
3.	Balık	38(5), 39(6), 160, 190(2), 191(2)	16
4.	Bıldırcın	160	1
5.	Ceylan	29	1
6.	Deve	77, 142(4), 143(2), 157, 207(2)	10
7.	Eşek	4, 5, 143	3
8.	Eşek arısı	16	1
9.	Fil	77, 142	2
10.	Güvercin	129(2)	2
11.	Hindi	202(4)	4
12.	Horoz	12	1
13.	Kanarya	16	1
14.	Katır	27, 28(3)	4

15.	Kaz	208, 209, 210(2)	4
16.	Keçi	13, 14(6), 15, 16, 135(7), 136(9), 155, 192(3), 193(2)	31
17.	Koç	16	1
18.	Koyun	128, 130	2
19.	Köpek	27, 28	2
20.	Kurbağa	202	1
21.	Kurt	16	1
22.	Manda	141	1
23.	Maymun	90(3), 91(6)	9
24.	Öküz	44, 126(5)	6
25.	Tavuk	12, 16(2)	3
26.	Tazı	190(6), 191(5), 198, 199	13
27.	Teke	192(2), 193(2)	4
28.	Tilki	16	1
29.	Turna	197(2), 198, 199(7), 200(5)	15
Toplam			154

Tablo 1’ de görüldüğü üzere 29 hayvan adından bahsedilirken hayvan adları 154 kez tekrar etmiştir. En sık tekrar edilen hayvan ise “*keçi(31)*” olmuştur. Bunun yanında “*balık(16), at(13), turna(15) tazı(13)*” gibi hayvan adlarına yer verildiği görülmektedir. Yazar daha çok hayvan adlarını deyimleri açıklamaya çalışırken kullanmıştır. Özellikle “*turnayı gözünden vurmak, Ahfeş’in keçisi, gemi maymunu gibi, keçileri kaçırmak, tazıya muska yazmak, tekeden teleme çalmak, yok devenin başı, yolunacak kaz*” gibi deyimlerde hayvan isimlerine doğrudan yer verilmiştir. Bazı deyimlerin hikâyeleri de anlatılırken hayvan adlarına sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Bu sebeple yazarın hayvan adlarına yeterince yer verdiği söylenebilir. Eserde hayvan adlarının kullanıldığı cümle örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

1. “Köylünün biri, sayım bittikten, memurlar gittikten sonra ahırdaki *eşeginin* durmadan anırdığını görmüş.” (s. 5)
2. “Yumurtaları *tavuğun* altına koyarken bir kavuklunun tepesine bakılırsa, piliçler de tepeli olur, *horoz* çıkarmış.” (s. 12)
3. “*Keçi*, yuları çekildikçe mecburen başını öne eğiyor, Ahfeş de bunu tasdik manasına alıp bir sonraki bahse geçiyormuş.” (s. 14)
4. “Mesela oyunu öğrenen kişi *kanarya* olsa, sihirbaz bir *atmaca* olup onu avlar; öğrenen ağaç olsa, sihirbaz ateş olur onu yakarmış.” (s. 16)
5. “Ali Cengiz, bir *koç* kılığına girip meydana gelmiş.” (s. 16)
6. “Sihirbaz, derhal bir *kurt* olmuş.” (s.16)

7. “Sihirbaz bir **eşek arısı** olup üzerine konmuş.” (s. 16)
8. “O, darıları yiyedursun Ali Cengiz arkadan bir **tilki** olup tavuğu boğmuş.” (s. 16)
9. “Hünkarım, bu adamı kırk **katırın** kuyruğuna bağlayıp sürütelim.” (s. 27)
10. “Bu herifi keşkek edip leşini **köpeklere** yedirelim.” (s.27)
11. “Bir **ceylanın** peşinden koşarken, vakit bir hayli ilerlemiş ve gün batmaya yüz tutmuş.” (s. 29)
12. “**At**, üzerine binen eski sahibini tanıyıp dörtnala koşmaya başlamış.” (s. 31)
13. “Bu **balıkların** güçlü kuvvetli olanları, ağaçlara da tırmanmaktadır.” (s. 38)
14. “...İstanbul'un her tinden kilimlerle, kurdelelerle süslü **öküz** arabalarıyla akın akın insan gelir bunlardan pek çoğu, sayfiye olarak yaz oyna burada evler kiralarlar ve İstanbul manzarasına doyarlarmış.” (s. 44)
15. “**Maymunların** gözleri yaratılıştan keskin olup uzakları çok iyi gördükleri bilinmektedir.” (s. 91)
16. “Deyim, **tekeden** süt sağılamaması esasına göre uydurulmuş olup yüksekten atanlar hakkında da kullanılabilir.” (s. 193)
17. “Maiyetindeki sipahilerden biri, bir **tazı** satın aldı.” (s. 190)
18. “Evliya Çelebi'ye göre bunu çalan mehter takımında, her biri bir hamam kubbesi kadar olan yüz elli çift **deve** kösleri, **fil** kösleri var imiş.” (s. 77)
19. “Çünkü o yemini ettiği sırada cübbesinin göğüs cebinde, yani tam da eliyle vurduğu yerde bir **güvercin** saklıdır ve huzurdan ayrılır ayrılmaz **güvercini** uçurup...” (s. 129)
20. “İmdi, dilimizdeki ‘Karaman'ın **koyunu** sonra çıkar oyunu’ sözü daha bir anlam kazanıyor.” (s. 130)
21. “Kös, bir yüzeyine perdahlanmış **manda** derisi gerilen mahruti (konik) biçimde enli bir kasnaktan ibarettir.” (s. 141)
22. “Bir sigara çekimlik mesafe gittikten sonra gökte bir **turna** gördüm.” (s. 198)
23. “O kadar ki, çeşmeden su doldurmaya gitse çeşmeyi bir **kurbağa** tıkar; bir mal almak için pazara uğrasa, ona sıra gelmeden mal bitermiş.” (s. 202)
24. “Elbet ki dem gerek, hemdem gerek,’ diyerek torbasını **bıldırcından**, patlıcandan; helvadan, peynirden; armuttan, peksimetten bilumum azıkla doldurmuş...” (s. 160)

25. “Gel sen de bu *hindi* bana sat.” (s. 202)

4.1.2. Akrabalık adları

İnsanlar arasında doğup büyüyen, gelişen insanoğlu için akrabalık adları önemlidir. Çocukların da büyüdüğü akraba ortamının önemi bu noktada daha önemli hâle gelmektedir. Bu bölümde eserde geçen akrabalık adları incelenerek tablolar şeklinde gösterilmiş olup örnek cümlelere tablonun altında yer verilmiştir.

Tablo 2. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Akrabalık Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Akrabalık Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Amca	177(2), 178(2)	4
2.	Anne	12, 19,34, 178, 206(2), 207	7
3.	Baba	28(4), 81, 138, 176(6), 178, 190(2), 191	16
4.	Çocuk	8(2), 19, 33, 120, 157, 177, 210	8
5.	Gelin	36(2), 44(2), 44(4), 45, 131(2), 132(4), 210	16
6.	Karı (Eş)	69(3), 70, 133(2)	6
7.	Kayınvalide	44	1
8.	Kaynana	44	1
9.	Kız	11(5), 12, 16(2), 36, 44(3), 45, 138(7), 177(5), 178(4),	29
10.	Koca	133(2), 134	3
11.	Koca	133(2), 134	3
12.	Oğlan	44, 176	2
13.	Oğul	23(2), 36, 81, 124, 151, 190, 206, 210	9
14.	Torun	161	1
15.	Yeğen	177	1
16.	Yenge	132, 177	2
17.	Zevce	133	1
Toplam			110

Tablo 2 incelendiğinde eserde 17 akrabalık adının kullanıldığı ve bu adlarının 110 kez tekrarına yer verilmiştir. En sık tekrar edilen akrabalık adlarının ise “*kız*(29), *gelin*(16) ve *baba*(16)” olduğu görülmektedir. “*Baba*” kelimesi eserde sıklıkla saygı bildirme veya seslenme ifadesi olarak kullanılmıştır. Akrabalık adlarına ait bu sözcüklerin geçtiği cümleler aşağıdaki gibidir:

1. “*Annemizin* ak sütü kadar Türkçe olan bu kelime, kargış (beddua) kelimesinin zıt anlamlısıdır.” (s. 19)
2. “Bulgurlu'nun dillere destan bir özelliği de düğünlerinin dokuz gün dokuz gece sürmesi ve *oğlan* analarının, *gelinlerine* öz *kızları* gibi muamele etmeleridir.” (s. 44)

3. “Buna dokuz gün süren peri masalı düğünlerinin sultanı olmak, **kaynana** yerine kendisini el üstünde tutacak bir **kayınvalide** edinmek gibi avantajlar da ilave olununca, görücüsü gelmiş, nişanı takılmış bir kızın gelin olmak için acele etmesi tabii oluverir.” (s. 44)
4. “Paşa hazretleri! **Karım** hamile idi.” (s. 69)
5. “Sabaha karşı **amcası** kendisini çağırması ve bütün ev halkıyla birlikte denizaşırı bir seyahate gideceklerini söyleyip...” (s. 178)
6. “**Yenge** bir yandan, **yeğenler** bir yandan zavallı kızı hem itip kakıyorlar, hem de kendilerine hizmet ettiriyorlarmış.” (s. 177)
7. “Dinleyenler, adamın bu ifadesiyle **zevcesinden** bahsettiğini anlarlar.” (s. 133)
8. “Bu, şeyhin **oğlu** Hamdullah idi.” (s. 190)
9. “Efsaneye göre, Nuh'un **torunları**, gökyüzüne tırmanmak için birçok kattan meydana gelen ve son katı tapınak olarak düzenlenen bir kule yapmışlar.” (s. 161)
10. “Çoluk **çocuğumun** kursağına helal lokma girmedi.” (s. 175)
11. “Delikanlı **babasının** mesleğini sürdürmeye kararlı.” (s. 176)
12. “Onun için **kocanın** yoksulluğunu daima kendisine hissettirmek lazımdır.” (s. 133)

4.1.3. Bitki adları

Çocukların bitki adlarını öğrenmeleri dünyada ve ülkemizde var olan bitki çeşitlerini öğrenmeleri bakımından önemlidir. Kelime hazinelerini geliştirmelerine yardımcı olacak olan bu söz varlıkları ayrıca duygu gelişimlerine de katkı sağlayacaktır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde eserde yer alan bitki adları belirlenmiş olup tablo şeklinde sıklıkları ve geçtikleri sayfa numaralarıyla verilmiştir:

Tablo 3. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Bitki Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Bitki Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Afyon	6(4), 101, 102(3),	8
2.	Armut	160	1
3.	Bakla	10(9), 11(5), 12	15
4.	Bamya	151(3), 152(2)	5
5.	Çiçek	16, 44, 72	3
6.	Darı	16(3)	3
7.	Gül	72, 118	2
8.	Hıyar	120	1
9.	Hurma	211	1
10.	İncir	108, 192(2), 193, 211	5
11.	Kabak	117(2), 118(5), 119(3), 120(2), 121(6), 160	19
12.	Karpuz	120	1
13.	Lahana	151(3), 152(2)	5
14.	Lavanta	72	1
15.	Mercimek	6, 102	2
16.	Meyve	44	1
17.	Muz	91	1
18.	Pamuk	46	1
19.	Patlıcan	160	1
20.	Pirinç	211(2)	2
21.	Söğüt	190	1
22.	Susam	121	1
23.	Şeker	130, 211(2)	3
24.	Tütün	69(2), 205(4)	6
25.	Üzüm	211	1
Toplam			90

Tablo 3 incelendiğinde bitki çeşitliliğini olduğu ve 25 bitki adına 90 tekrarlar yer verildiği görülmektedir. Bu bitkiler içerisinde en sık tekrar edilen ise “*kabak(19), bakla(15) ve afyon(8)*” olmuştur. Yazarın daha çok “kabak” bitkisine değinmesinin sebebi “*kabak başında patlamak*” ve “*kabak tadı vermek*” deyimlerinin ortaya çıkış hikâyelerinde sıkça vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Bitki adlarının geçtiği cümle örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

1. “*Afyonu* patlayıp kana karışasıya kadar farklı tepkiler verir.” (s. 6)
2. “Eski tiryakiler, ramazanda afyonu macun haline getirir ve *mercimek* büyüklüğünde toplar yapıp her sahurda iki üç tane yutarlarmış.” (s. 6)
3. “Şeyh efendi bakmış, adamın niyeti halis, geri çevirmek olmaz, matbahtan bir avuç *bakla* tanesi getirtmiş.” (s. 11)
4. “Sonunda Ali Cengiz bir *çiçek* olup padişahın kucağına düşmüş.” (s. 16)

5. “Sihirbaz hemen tavuk kılığına girmiş ve **darılan** toplamaya başlamış.” (s. 16)
6. “Semtin, ağaçlarını, çiçeklerini, **meyvelerini**, sularını, vs. diğer hurda teferruatını anlatmayı Haluk Dursun dostumuza bırakarak, biz Bulgurlu'ya gelin götürme bahsine gelelim.” (s. 44)
7. “Yaraya konulan **pamuk**...” (s. 46)
8. “Konaklardaki halayıklar, arabacılar, bahçıvanlar, vs. ile aşçılar, hizmetçiler, yamaklar, dadılar, kalfalar arasında, fırsatını bulunca ilanıaşk için kırmızı **gül** demetleri, çiçekler, ipekli mendiller, lokumlar, **lavantalar**, vs. de bu dolaplara konularak karşı tarafa gönderilir, böylece konak sahibine sezdirmeden dolap çevrilmiş olurdu.” (s. 72)
9. “Gemi maymunlarına biz, fazla sesi çıkmayan, isyan ve kışkırtmalara iştirak etmeyen, birkaç **muz** ile akşam sabah hizmet eden...” (s. 91)
10. “Teleme, yaz mevsiminde keçiden sağılan süt henüz sıcak iken, **incir** ağacının gövdesinden alınan beyaz süt ile çalınır (mayalandırılır).” (s. 192)
11. “Böylece **kabak** kullanıma hazırdır.” (s. 121)
12. “Efendim, su kabağı, bostan cinsinden olup yerde sebze gibi büyüyen, **karpuzu** andıran kurs'u ucunda da kart **hıyar** büyüklüğünde boyun kısmı bulunan bir tür sebzedir.” (s. 120)
13. “İçine ister su, ister sirke, ister zeytinyağı, ister **susam** doldurunuz...” (s. 121)
14. “Amasya, **bamyasıyla** meşhurdur.” (s. 151)
15. “Merzifon'da ise büyük **lahanalar** yetişir.” (s. 151)
16. “...torbasını bildiricından, **patlıcandan**; helvadan, peynirden; **armuttan**, peksimetten bilumum azıkla doldurmuş,” (s. 160)
17. “Nihayet, bir gün Kızılırmak'tan tuttuğu balıkları bir **söğüt** dalına dizip yakınlarda oturan Buharalı Mustafa Dede adında...” (s. 190)
18. “Efendi, az evvel **tütün** alan kim idi?” (s. 205)
19. “İmaretlerde pişirilen zırvalar önceleri **incir, üzüm, hurma, şeker** ve **pirinçten** yapılmış.” (s. 211)

4.1.4. Duygu kavramları

İnsanın iç dünyasında oluşturduğu ve kendisine özgü ruhsal bir hareket olan duygular temel söz varlığı içerisinde yer almaktadır. Duygu kavramlarını öğrenen çocuklar hislerindeki değişimlerin farkına varırlar. Farkına varılan duygular çocuklar tarafından daha iyi bir şekilde ifade edilir. Bu açıdan eserde geçen duygu kavramları incelenerek tablolarla sunulmuş, bulgularla ilgili yorumlar ve örnek cümleler tablo altında verilmiştir:

Tablo 4. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Duygu Kavramları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Duygu Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Acı	106, 138, 145, 146, 178, 183, 187, 198, 199	9
2.	Acımasızlık	68	2
3.	Aşk	3(4),72(2), 138(3)	9
4.	Cesaret	26, 64, 65	3
5.	Hayret	15, 28, 52(2), 62, 123, 167, 189, 199(3), 200, 202, 204	14
6.	Heyecan	52, 65, 72, 114(2), 178, 198, 203	8
7.	Korku	23, 35, 45, 65(2), 91, 141, 172	8
8.	Merhamet	37(2), 92, 202	4
9.	Mutluluk	65, 134, 138	3
10.	Neşeli	59, 85	2
11.	Öfke	27, 66, 69, 102, 112, 119, 202(2)	8
12.	Pişmanlık	160, 199	2
13.	Sempati	133	1
14.	Sevinç	69, 129, 203	3
15.	Şaşkınlık	146, 164, 189, 199	4
16.	Utanç	70, 140, 198	3
17.	Üzgün	85, 202	2
18.	Yakınmak	189, 119, 167, 175	4
Toplam			89

Tablo 4 incelendiğinde eserde 18 duygu kavramının kullanıldığı ve bu kavramların 89 kez tekrar edildiği görülmektedir. Duygular genel olarak olumlu ve olumsuz şekilleriyle verilmiştir. En sık tekrar eden duygu kavramı ise “*hayret/şaşkınlık*”tır. Yazar Divan edebiyatı ile yakından ilgili olduğu için özellikle “*aşk*” duygusu da fazlasıyla işlenmiştir. Burada işlenen “*aşk*” duygusu daha çok ilahi aşktır. Bunun yanında beşerî aşk duygusuna da yer verilmiştir. Duygu kavramlarının geçtiği örnek cümleler şu şekildedir:

1. “*Aşkın*, her devrin en geçerli duygusu olduğuna şüphe yoktur.” (s. 72)

2. “**Acımasız** ve tavizsiz bir kişiliğe sahip olan paşa, işe, gece fenersiz sokağa çıkma yasağıyla başladı.” (s. 68)
3. “Tarihler Dionysios'un basit bir aileden gelmekle birlikte **cesareti** ve kıvrak zekası ile devrinde hızla yükselip ülkenin krallığını ele geçirdiğini yazarlar.” (s. 64)
4. “Hani şöyle, **öfkenin** insan yaptırabileceği bütün kötülükleri içine alır bu deyim.” (s. 66)
5. “Astroloji sisteminde yer alan her bir yıldız ve gezegenin etkisi altındaki insan da yıldızına uygun olarak iyi veya kötü, cimri veya cömert, **neşeli** veya **üzgün**, kısaca talihli veya talihsiz dönemler yaşarlar.” (s. 85)
6. “Aşkları bu sefer **acıya** dönüşür.” (s. 138)
7. “Zavallı adam **sevinçle** evine koşmuş ve doğruca yatak odasına dalmış.” (s. 69)
8. “Hatta belki kocasının, bu söz ile eşine karşı **sempatisini** ifade ettiği bile söylenebilir.” (s. 133)
9. “...oysa rıza ile verildiği takdirde yuvaya ağız tadı, **mutluluk** ve bereket geleceği anlatılmak istenmektedir.” (s. 134)
10. “...pek ayıp kabul edilir, hele orta yaşa gelmiş insanların sazda görülmeleri **utanç** vesilesi olurmuş.” (s. 140)
11. “Onun bu gayretini gören tımarhane tabipleri, bu akıllılık testini her ne kadar tıbbi kurallara uygun bulmasalar da mantık kurallarına uygun bulduklarından veya **korkudan**, hiç itiraz edememişler.” (s. 172)
12. “Vazifeye başladığı hafta, ilk cuma hutbesini okuyacak olması kendisini biraz **heyecanlandırmış** olsa gerek...” (s. 114)
13. “Dinleyenlerin **şaşkın** ve **hayret** dolu bakışları arasında Sayyat Ağa sözlerini bitirdi...” (s. 199)
14. “Gayri bizden bu işler geçmiş, diye **yakınırılmış**.” (s. 189)
15. “Ben hayatımın en büyük **pişmanlığı** ile ne yapacağımı şaşırdım.” (s. 199)
16. “Hâlbuki durup dinleseler, **merhamet** ile musikin ne derece birbirlerine yakıştığını anlayacaklar...” (s. 92)

4.1.5. Eşya adları

Günlük yaşamımızın önemli bir bölümünü oluşturan eşyalar eserde de önemli bir yer tutmaktadır. Yazar özellikle tarihi olaylar ışığında anlattığı hikâyelerde sıklıkla eski dönemlere ait eşya adlarına yer vermiştir. Bu amaçla eserde yer alan eşya adlarına, bu kavramların kullanım sıklıklarına ve bulgular ile ilgili yorumlara tablo altında yer verilmiştir:

Tablo 5. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Eşya Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Eşya Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Ayakkabı	74, 170(5)	6
2.	Bakraç	109(2)	2
3.	Balta	35(4), 36(4), 37(2)	9
4.	Bardak	80, 81(5), 103, 183(2), 199	10
5.	Bohça	168	1
6.	Çanak	173, 174, 177, 178(9)	12
7.	Çatal	75	1
8.	Çekiç	201	1
9.	Çizme	57(4), 58, 181(5), 182(6),	16
10.	Çömlek	173	1
11.	Defter	4(2), 5, 160, 181(2), 182(2)	8
12.	Değnek	69, 153, 154	3
13.	Dolap	71 (6), 72(3)	9
14.	Düğme	1	1
15.	Elbise	55, 189	2
16.	Fener	68(1), 69 (3)	4
17.	Fıçı	118(2)	2
18.	Fincan	75	1
19.	Hançer	102	1
20.	Hırka	1(2)	2
21.	İğne	176	1
22.	İp	14, 46, 106, 112, 113(2), 114(2), 115(2), 116(3), 206(2)	2
23.	Kadeh	117(2)	2
24.	Kalem	132(2), 165	3
25.	Kalemndan	102	1
26.	Kapı	7, 11(2), 27, 37, 59, 60, 74(6), 83, 93, 102, 105, 112, 118(4), 126, 145, 184, 186, 190(2), 202	29
27.	Kaşık	75, 133(3), 134(3), 210(2)	9
28.	Kazma	116(2)	2
29.	Kepçe	108, 109	2
30.	Kese	102, 121, 129, 163, 209(2), 210	7
31.	Kılıç	64 (3), 65(4), 128	8
32.	Kıyafet	21, 102, 110, 208	4
33.	Kitap	77(3), 92, 93, 125(2), 141, 154(2), 159, 165(4), 166, 181	17
34.	Küp	118(2), 144, 145, 146(9), 173	14
35.	Küpe	83(5), 188	6
36.	Kürek	87(2), 116(2), 203(3)	7
37.	Lamba	46, 74(3)	4
38.	Lastik	121	1

39.	Maşrapa	121(2)	2
40.	Merdane	174	1
41.	Mühür	86, 97(5), 102(2)	8
42.	Mürekkep	49, 165(3), 166(11)	15
43.	Ok	62(3), 63, 106, 132	6
44.	Örs	201, 202	2
45.	Pusula	186(2)	2
46.	Saat	85(2), 186(8)	10
47.	Sandık	49(2), 203(4)	6
48.	Saz	40(2), 139(2), 140(3)	7
49.	Silgi	165	1
50.	Sini	118	1
51.	Soba	203	1
52.	Sürahi	117, 121, 173	3
53.	Şişe	33(2), 117, 118, 167	5
54.	Tabak	75, 118	2
55.	Tabanca	21, 22	2
56.	Takı	195	1
57.	Tarak	188, 189(4)	5
58.	Tas	81, 121(2), 188, 189(2)	6
59.	Televizyon	90, 127	2
60.	Tepsi	202(5)	5
61.	Terazi	110	1
62.	Testi	117, 121, 172(2), 173(2), 174(2)	8
63.	Tırmık	2	1
64.	Tüfek	21, 22(4), 106, 198	7
65.	Urgan	100, 113(2)	3
66.	Vazo	120, 173	2
67.	Yay	106(3)	3
68.	Yüzük	102	1
69.	Zurna	164(2)	2
Toplam			237

Tablo 5’te görüldüğü üzere 69 eşya adına yer verilmiş ve bu eşya adları 237 kez tekrar etmiştir. Kullanılan eşya adları daha çok tarihi süreç içerisinde kullanılan eşyalardan seçilmiştir. En çok kullanılan eşya adları ise “*kapı(29)*” olmuştur. Bunun yanında “*kitap(17)*, *çizme(16)*, *mürekkep(15)* ve *küp(14)*” eşyalarına da sıklıkla yer verilmiştir. Özellikle tarihi dönemlerin anlatıldığı kısımlarda “*kılıç, balta, tabanca, tüfek*” gibi eşyalara daha sık yer verilmiştir. Bunların dışında “*defter, kapı, hırka, düğme, soba, bardak*” gibi günlük kullanım eşyalarına da yer verildiği görülmektedir. Eşya adlarının eserde geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

1. “Bu cins kumaşın kullanıldığı pek çok yer olmakla beraber, aba denilince genellikle dervişlerin giydiği ***hırka*** anlaşılır.” (s. 1)
2. “Vücudun tamamını örtecek kadar geniş ve uzun, yakasız ve yensiz dikilen abanın özelliği, ***düğmesiz*** olup kuşak ile kullanılmasıdır.” (s. 1)

3. “Yaba, harmanda ekin savurmaya yarayan dört çatallı **tırmık** çeşidi olup aba giymiş bir insan tarafından kullanılması zordur.” (s. 2)
4. “Anır eşeğim anır, adın **deftere** geçti.” (s. 4)
5. “Tıbbın gelişmediği ve din istismarının alıp yürüdüğü zamanlardan kalan bu alışkanlık hâlâ, binlerce saf insanın, akın akın falcıların, cinci hocaların veya sözde ermişlerin **kapısında** birikmesine sebep olmaktadır.” (s. 7)
6. “Evvelce kaval gibi içi düz bir boru biçiminde imal edilen namlular, yiv ve set tertibatının icadıyla birlikte fazla kullanılmaz olmuş ve gerek topçuluk, gerekse **tüfek, tabanca**, vs. ateşli silahlarda yivli namlular tercih edilmiştir.” (s. 21)
7. “Bugün çetelerin yaptığı işi, Osmanlı'nın bozulma dönemlerinde yeniçeriler yapmış ve bunun için de **balta** asmayı âdet hâline getirmişler.” (s. 35)
8. “Keza **lamba** yakılmaz, ancak uyandırılabilir.” (s.74)
9. “Efendi, haddini bil; **çizmeden** yukarı çıkma!” (s. 58)
10. “Haşmetmeap, krallık tatlı olacaktı ama yazık ki **kılıç** Demokles'in değildi.” (s. 65)
11. “**Dolap**, eksen etrafında dönen, silindir şeklinde bir aparatır.” (s. 71)
12. “Acımasız ve tavizsiz bir kişiliğe sahip olan paşa, işe, gece **fenersiz** sokağa çıkma yasağıyla başladı.” (s. 68)
13. “...bir cüradan (yudumluk; **yüzük, mühür**, vb. küçük şeyleri muhafaza etmek üzere taşınan kutucuk) taşımakta ve afyon macununu da onun içinde saklamaktadır.” (s. 102)
14. “O dönemlerin **kıyafetlerinde** cep kullanılması yaygın olmadığından **kalemdan, hançer**, mühür, para kesesi, vs. eşyalar hep kuşak içinde muhafaza olunur ve yoklama esnasında kuşak çözdürülür imiş.” (s. 102)
15. “Elindeki sert uçlu **kalem** de gelin hanımın gözüne bir ok gibi saplanmış.” (s. 132)
16. “Bu sefer diğer mabeyinci **keseye** kıyar.” (s. 210)
17. “Tüfeğin icadından evvelki zamanların en önemli silahının, **ok** ve **yay** olduğu muhakkaktır.” (s. 106)

18. “Böyle olunca yeniçeri ortalarına giden hoşaf **bakracının** üzerinde bir parmak kalınlığında kalıp gibi yağ tabakaları yüzer ve tabii bunlar kısmetine göre karavanalara da dağılmış.” (s. 109)
19. “Bundan böyle **kepçe** temiz iken önce hoşafı dağıt.” (s. 109)
20. “Dirhem, daha ziyade hassas **teraziler** için kullanılan bir ölçüdür.” (s. 110)
21. “Azizim, demiş, ben minbere çıkarken ayak bileğime bir **ip** bağlayacağım.” (s. 114)
22. “Hocam, demiş, **urgan** lazım oldu, sizinkini ödünç alabilir miyim?” (s. 113)
23. “...bunların çoğu da herhangi bir mesleğe sahip olmadıklarından ya hamallıkla, yahut **kazma kürekle** çalışarak işe başlarmış.” (s. 116)
24. “...Şimdiki gibi kristal **kadehler**, billur şarap **sürahileri**, estetik içki **şişelerinin** bulunmadığı dönemlerde cebinde yahut cübbesinin altında şarap **testisi** taşımak gibi bir yük altına girmek istemeyen haylazlar için her yerde mebzul olan su kabağı çok cazip olacaktır.” (s. 117)
25. “Eski kaynakların ‘menguş’ ismiyle kaydettikleri bu **küpe**, muhibbin artık derviş olduğuna işaretle, kulağından Hz. Ali'ye bağlı olduğunu sembolize eder.” (s. 83)
26. “İçeriye giren asesler, ayyaşları bir iki payladıktan sonra **fiçileri** kırmaya, **küpleri** devirmeye ve nihayet dizi dizi asılmış şarap kabaklarını alıp meyhaneci ile miçoların başlarında paralamaya başlarlar.” (s. 118)
27. “Üstelik biraz sonra **siniler** kurulmuş, kabak kabak şaraplar, **tabak tabak** mezeler taşınmaya başlanmış olacaktır.” (s. 118)
28. “İçine ister su, ister sirke, ister zeytinyağı, ister susam doldurunuz; yahut ister **tas**, ister **maşrapa**, ister sürahi, isterse erzak kesesi yerine kullanınız, artık o sizin tercihinize kalmıştır.” (s. 121)
29. “Dış yüzeyi pürüzsüz olduğu için sınımış araba **lastikleri** de bu yüzden ‘kabak’ tabir olunur.” (s. 121)
30. “Bugün **televizyonda** şovmenlik yaptırılan maymunlar, tarihin her devrinde insanoğlunun dikkatini çekmiş; ama ilk defa Osmanlılar...” (s. 90)
31. “Yemek yiyenin ağız şapırdatması, ağızda lokma varken konuşması, kahveyi, çayı höpürdeterek içmesi, **fincanı** yahut **bardağı** ses çıkartarak tabağa

- koyması; yahut da sofrada **kaşık** ve **çataldan** ses çıkartması edep harici hareketlerdendir.” (s. 75)
32. “Yoksa, kırkından sonra **saz** çalma talimlerine kimsenin bir diyeceği yoktur.” (s. 140)
33. “Vurun buna elli **değnek!**” (s. 69)
34. “O da **zurna** çalmasını bilmez efendimiz.” (s. 164)
35. “El yazması **kitapların** sayfaları hazırlanırken, pürüzleri kaybolsun ve kalemin kayganlığı sağlansın diye parşömenlerin üzeri...” (s. 165)
36. “...bir hata yaptıkları vakit onu silmek için (**mürekkep silgisi** henüz icat edilmemiştir) serçe parmaklarının...” (s. 165)
37. “Biraz tartışmadan sonra kâhya razı olmuş ve elinde hediye **bohçası** ağanın huzuruna girip meramını şöylece arz etmiş...” (s. 168)
38. “Takdir edilir ki **ayakkabı** imalatı, bu tür şikayetlere açık bir meslektir.” (s. 170)
39. “**Çanağı** saklayıp, rüyasından kimseciklere bahsetmemiş.” (s. 178)
40. “Vaktiyle testi ve çanak **çömlek** imal edilen kasabalardan birinde...” (s. 173)
41. “Eski çırak ayağıyla **merdaneyi** döndürüp çamura şekil vermeye başladığında...” (s. 174)
42. “**İğneden** ipliğe ne var ne yoksa alır, ev sahibine çıplak odalar bırakırmış.” (s. 176)
43. “Oğlum, sorduğun o eski çamlar **bardak** oldu.” (s. 81)
44. “Muvakkitler usturlab, rubu tahtası, kible-nüma (kibleyi gösteren = **pusula**), **saatler** (kum **saati**, güneş **saati**, vb.) hazırlayıp bunların çalışma sistemlerini, ayarlarını, tamirlerini gerçekleştirirlerdi.” (s. 186)
45. “İşte ortada bir tasım bir **taragım** var.” (s. 189)
46. “**Elbisem** dışarda.” (s. 189)
47. “Tanrılarına sunmak ve öte dünyada kullanmak üzere mezarlara birlikte götürdükleri bu eşyalar genellikle kıymetli maden ve taşlardan mamul kap kacak ile **takılardan** oluşurdu.” (s. 195)
48. “...Üsküdar'da mücerret bir kunduracının, boş **örse çekiç** vurarak her hamlede...” (s. 201)

49. “Sonra, **tepsi**yi bir zengin konağından iftarlık geliyormuş gibi gönderir.” (s. 202)
50. “...selamlık dairesinin çini **sobasının** altını yoklayıp küreği eline alır ve...” (s. 203)
51. “Sevinçten titreye titreye küreği **sandığa** daldırır.” (s. 203)
52. “Şekil itibariyle çini **vazolara**, yahut çocukların henüz tamamını şişirmeye nefesleri yetmemiş...” (s. 120)

4.1.6. Mekân adları

Temel söz varlığı içerisinde yer alan mekânlar da kişinin içerisinde bulunduğu ortamı tanımlayabilmesi bakımından önemlidir. Kişiyi çevresinden belirli bir ölçüde ayırır ve içerisinde eylemlerini sürdürmesi için elverişli bir ortam sağlar. Yazar eserinde özellikle tarihi mekânlara fazlasıyla yer vermiştir. Bu amaçla mekân adları tablolar şeklinde sunulmuş, tekrar sıklıkları incelenerek bulgular tablonun altında gösterilmiştir:

Tablo 6. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Mekânlar, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Mekân Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Amasya	23, 151(4), 190	6
2.	Ambar	3	1
3.	Anadolu	8, 16, 17, 38, 93, 100, 116, 124, 134, 158, 195	11
4.	Aydın	181, 182	2
5.	Bağ	142	1
6.	Bağdat	34(8), 142, 188(2)	11
7.	Bahçe	15, 43, 55(2), 56(4), 117, 142	10
8.	Bar	118, 140	2
9.	Beşiktaş	208	1
10.	Beyazıt	205	1
11.	Beylerbeyi	208, 209(2)	3
12.	Bostan	120, 142(2), 143, 180	5
13.	Burdur	135(2)	2
14.	Bursa	114, 164	2
15.	Cağaloğlu	163	1
16.	Cami	3, 9(2), 93, 97, 114, 140(2), 183(2), 186(2)	12
17.	Çadır	54(4), 67	5
18.	Daire	49(2), 68, 73, 186, 196, 203	7
19.	Dershane	3(3)	3
20.	Dükkân	28, 173(3), 205(5)	9
21.	Ev	11(2), 40, 73, 121, 146, 176(3), 177, 178(2), 189, 207	14

22.	Eyüp Sultan Mezarlığı	138	1
23.	Fatih	205	1
24.	Gazino	140, 139(2)	3
25.	Halep	99(4), 100(4)	8
26.	Hamam	77, 188, 189(2)	4
27.	Hicaz	89, 168(2),	3
28.	İbadethane	73	1
29.	İmaret	93, 105(2), 211	4
30.	İnsuyu Mağarası	135(2), 136(2)	4
31.	İstanbul	21, 31, 36(2), 37(2), 39(4), 43(2), 44(3), 45(2), 55, 61, 77, 86, 91, 93(2), 94, 116, 137, 139, 145, 149(2), 154, 171, 186, 191, 208	36
32.	İstasyon	89, 193, 182(2)	4
33.	İzmir	149(3), 181	4
34.	Kafe	118	1
35.	Kahire	124	1
36.	Kale	126	1
37.	Karaman	54, 128(5), 129(8), 130(3)	17
38.	Karargâh	66, 67	2
39.	Kır	118	1
40.	Kızılırmak	190	1
41.	Kiler	3	1
42.	Kilise	81	1
43.	Konak	56, 59, 71(4), 72(2), 126, 131, 182(2), 202	13
44.	Köşk	52, 55(3), 56(3), 80	8
45.	Köy	4(2), 43, 44(5), 81(2), 99, 129, 136(2), 167, 179(2), 180(2), 208	20
46.	Kulübe	29(3)	2
47.	Malatya	100	1
48.	Medrese	114	1
49.	Merzifon	139, 151(4)	5
50.	Mescit	3	1
51.	Meydan	92, 155(2), 186	4
52.	Meyhane	118, 119, 175	3
53.	Mezopotamya	8, 84	2
54.	Musul	162(3),	3
55.	Mutfak	3, 108	2
56.	Müze	121	1
57.	Ortadoğu	195	1
58.	Rumeli	39, 137, 145	3
59.	Saray	26, 27(2), 52(8), 53(7), 77, 85(2), 101, 124(2), 186, 202(3), 205	29
60.	Sarayburnu	150	1
61.	Silistre	137, 138	2
62.	Sirkeci	31, 139, 208, 209(2)	5
63.	Suluova	151	1
64.	Tarla	121, 143(2), 179(4), 180(2)	9
65.	Tekke	3, 8, 11(3), 44, 62, 83, 170	9
66.	Toptaşı	171	1
67.	Trabzon	137	1
68.	Trakya	149	1
69.	Üsküdar	31(2), 32, 201	4
70.	Vezneciler	205	1
Toplam			342

Tablo 6 incelendiğinde eserde toplam 70 mekân adına ve bu mekânların 342 kez tekrarına yer verildiği görülmektedir. Eserde en sık tekrar eden mekân 36 tekrarla “*İstanbul*”dur. Bununla beraber “*saray*” kelimesi de 29 kez kullanılmıştır. Özellikle mekân olarak “*İstanbul*” ve “*saray*” mekânlarının kullanılması o dönemin tarihine farklı bir bakış açısı getirmektedir. Osmanlı Devleti’nin başkenti olan İstanbul’un eserde sıklıkla kullanılması deyimlerin ortaya çıkış hikâyelerinde önemli bir paya sahiptir. Eserde “*Aydın, Amasya, İzmir, Bağdat*” gibi şehirlerin yanında İstanbul’un farklı semtleri de mekân olarak kullanılmıştır. Tarihi mekânların dışında günlük yaşamda karşılaşılan “*mutfak, meydan, dershane, cami, bahçe, ev, hamam*” gibi mekânlar da yer almaktadır. Mekân adlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

1. “Eski **tekkelerin** mimarî kompleksi içinde bir **mescit** (veya **camî**), ortada şadırvanı olan bir avlu ve avluyu çevreleyen derviş hücreleri, büyükçe bir **dershane, mutfak, kiler, ambar**, vs. bulunduğu bilinmektedir.” (s. 3)
2. “Yetkililer düşünüp taşınmışlar ve yumuşak geçiş için öncelikle **köylerde** bir hayvan sayımı yapmayı uygun bulmuşlar.” (s. 4)
3. “Gök bilimleriyle yakından ilgilenen **Mezopotamya** toplumu Keldanilerin, falcılık geleceği öğrenmeye çalışmak gibi hastalıkları da ilâçlar yerine tılsımlar ile tedavi etme yöntemleri var imiş.” (s. 8)
4. “**Bahçede** bir keçimiz var, pazara götürüp satıver,’ der.” (s. 15)
5. “Ali Cengiz kelimelerinin ‘âl-i Cengiz (Cengiz soyu)’ çağrışımından yola çıkarak bu deyim **Anadolu’daki** Moğol istilâsıyla da bir alâkası bulunduğunu söylemek mümkündür.” (s. 16)
6. “Buradaki şeşhane kelimesinin **İstanbul’da** bir semt adı olan Şişhane ile herhangi bir alâkası yoktur ve Şişhane söylenişi yanlıştır.” (s. 21)
7. “Hem ola ki talih yaver gider,” deyip **sarayın** yolunu tutmuş.” (s. 26)
8. “Meğer sığındıkları **kulübe** odunculuk yapan bir garibe aitmiş.” (s. 29)
9. “Osmanlı hükümdarları, sefer esnasında hareketlerinden ve hizmetlerinden hoşnut olmadıkları vezirlerini azletmek için kaldıkları **çadırın** direklerini söktürüp başlarına yıktırırlardı.” (s. 54)

10. “Zariflerden birinin, Erenköy taraflarında böyle geniş bir **köşkü** varmış.” (s. 55)
11. “Bizim Panayot'un **meyhanesinde** bir iki tek atmadıkça uyuyamam.” (s. 69)
12. “Rivayete göre, sabah vakti Müslüman orduların **karargâhını** uzaktan keşfe çıkan bir Haçlı müfrezesi...” (s. 67)
13. “Eskiden **evlerin**, resmî **dairelerin ibadethanelerin** ve insan ayağı basan pek çok mekânın duvarları, bu tür levhalardan en az birkaç tanesiyle tezyin edilmiş olur...” (s. 73)
14. “Hatta bir dönemin İslâm fetihlerinde yoksulluktan dolayı **kiliselerin** küçük çanları da su tası olarak kullanılmış olabilir.” (s. 81)
15. “Vaktiyle, görgüsüzün biri kısa bir müddet **Halep'te** kalmış.” (s. 99)
16. “Hatta **Malatya** ve havalisindeki illerimizde...” (s. 100)
17. “**İmaretlerin** kapısından ayrılmayan o kadar insana yetmesi bir yana...” (s. 105)
18. “Vaktiyle **medreseden** icazetname alan mollalardan birisi, memleketi olan **Bursa** camilerinden birine imam tayin olunmuş.” (s. 114)
19. “Zira o; meyhaneye gitse ona, **kırlara** gitse yine ona muhtaç olduğunun farkında.” (s. 118)
20. “Üstelik buralarda kabaklar, artık saklı değil, şimdiki meyhane, **bar** ve **cafe'lerde** içki şişelerinin sıra sıra vitrinlendiği gibi raflara boy boy dizili veya asılı durumdadır.” (s. 118)
21. “Kaçak su alan köylünün tarlasına geldiklerinde, **bostan** havuzunun daima su ile dolu durduğu dikkatlerini çekmiş.” (s. 180)
22. “Şimdi **müzelerde** görüp de ne işe yaradığını pek kestiremediğimiz anforalar, aslında sıvı maddelerin ticarî nakli için kullanılmışlardır...” (s. 121)
23. “Bu arada yan **tarlada** çalışan komşusu gürültüyü duyup seslenmiş...” (s. 143)
24. “**Kahire** civarında imar faaliyetlerine girişmiş...” (s. 124)
25. “Bizim bey seni **konakta** bekliyor.” (s. 186)
26. “**Kale** kapısı haricinde avcılık eden bir adam vardır.” (s. 126)

27. “Anlattığımız Karamanoğulları ile şimdiki **Karaman** halkının, seciye yönünden artık bir alakası olmadığını düşünüyoruz.” (s. 130)
28. “Bu deyim, **Burdur** yöresinde ortaya çıktığı sanılmaktadır.” (s. 135)
29. “Bu yöredeki **İnsuyu mağarası** bilinmezden evvel, bir çoban civarda keçi sürüsünü güdüyormuş.” (s. 135)
30. “Kani, Hekimoğlu Ali Paşa'nın **Trabzon** valiliğinden dönüşünde onun maiyetine girip İstanbul'a gelerek divan katipliğine atandırılmış, paşanın, sadrazamlıktan ayrılması üzerine de **Silistre** valiliğine gönderilen bir zatın divan katibi olarak **Rumeli**'ne geçmiştir.” (s. 137)
31. “Şimdi, **Eyüp Sultan Mezarlığı**'nda bulunan kabrinin şahidesinde Fatiha ibaresi yoktur.” (s. 140)
32. “Eskiden pek çok şehirde, adı ‘saz’ olan içkili salaş **gazinolar** olduğu malumdur.” (s. 139)
33. “**Sirkeci**'ye gelip bir sandala binerek **Beylerbeyi**'ne geçeceklerdir.” (s. 208)
34. “Eskiden kösün en mükemmelleri **Bağdat**'ta yapılır ve imalleri izne bağlı olurmuş.” (s. 142)
35. “...bir tekaütlük beratı asılmış ve istediği **bağ** ve bahçeye girip otlamasına izin verildiği...” (s. 142)
36. “Madrabaz ve cimri birisi olup **Trakya**'dan getirttiği peynirleri İstanbul'da satar, artanını da deniz yoluyla **İzmir**'e gönderirmiş.” (s. 149)
37. “Navlunu peşin ödemezsen **Sarayburnu**'nu bile dönmem.” (s. 150)
38. “Murat da **Amasya**'daki süvarilerden bir o kadar getirmiştir.” (s. 151)
39. “Kendisi **Merzifon**'da maiyetinde bulunan iki yüz kadar süvariye alıp **Suluova**'ya iner.” (s. 151)
40. “**Musul**'da Yunus Nebi zamanından kalma bir çeşme varmış.” (s. 162)
41. “Sersemin biri **Hicaz**'dan size kefenlik bez ile gasil suyunuza katılmak üzere zembem getirmiş.” (s. 168)
42. “Vaktiyle İstanbul'un **Toptaşı** bimarhanesine (akıl hastalarının tedavi edildiği yer, tımarhane) alaylı paşalardan biri idareci tayin olunmuş.” (s. 171)

43. “Ustanın bu sonu gelmez nasihatlerinden sıkılan kalfa, artık dayanamaz ve gidip bir **dükkân** açar.” (s. 173)
44. “Tasadüf bu ya, sarı çizmeli adamın adı Mehmet olup **Aydın**'da kendisini ağa diye çağırırlarmış.” (s. 182)
45. “Uşak **istasyona** varmış.” (s. 182)
46. “Osmanlı'nın son devirlerinde, muvakkithaneler yerine **meydanlara** saat kuleleri dikilmiş ise de bu kulelerdeki saatler de yine muvakkitlerin ayarına muhtaç kalmışlardır.” (s. 186)
47. “Burası **hamam** bre!” (s. 189)
48. “Nihayet, bir gün **Kızılırmak**'tan tuttuğu balıkları bir söğüt dalına dizip yakınlarda oturan Buharalı Mustafa Dede adında bir şeyhin kapısına dayandı.” (s. 190)
49. “Eski medeniyetlerin beşiği olan **Ortadoğu** ve Anadolu'da, pek çok ünlü hükümdarlara ait bu tür mezar ve höyükler hala bulunmaktadır.” (s. 195)
50. “Rivayet olunur ki, Sultan II. Mahmut, tebdil gezdiği bir ramazan gününde, **Üsküdar**'da mücerret bir kunduracının...” (s. 207)
51. “Sultan Abdülmecit tebdil-i kıyafet gezdiği bir gün, **Bayezit**'ten **Fatih**'e doğru yürümekteymiş.” (s. 205)
52. “**Vezneciler**'deki tütüncü dükkanlarından birine girip dükkân sahibi ile konuşmaya başlamış.” (s. 205)
53. “**Beşiktaş** önlerine gelindiğinde padişah kayıkçıya...” (s. 208)
54. “Aradan günler geçmiş. Sultan Murat, Babıali'yi teftişten döndüğü bir sırada faytonuyla **Cağaloğlu** yokuşunu çıkmakta iken Mehmet Efendi, arabacıya seslenmiş...” (s. 163)

4.1.7. Organ adları

Dil çeşitli kavramlardan meydana gelir ve kişi dünyayı kendi dili ile algılar. Kişinin de kendisini oluşturan gövdenin belirli bölümlerini ve bu bölümlerin işlevlerini öğrenmesi temel söz varlığı bakımından önemlidir. Bu bakımdan eserde organ adları tekrar sıklığı, sayfa sayıları ile tabloda gösterilmiş olup bulgulara tablonun altında yer verilmiştir.

Tablo 7. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Organ Adları, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Organ Kavramları	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Ağız	7(2), 8(7), 9(7), 10(4), 11, 12, 19, 73, 75(2), 96, 121, 157, 166, 175, 178, 198, 210	34
2.	Ayak	44, 73, 74, 119, 132, 144, 182, 199(3)	10
3.	Baş	14(4), 17(8), 18, 24, 31, 39, 54(5), 67, 83, 97, 101, 102, 117, 118, 119(2), 127, 129(2), 136, 141, 167, 173, 178, 199, 206, 207(3)	43
4.	Bel	41(6), 42(3), 75(3), 93	13
5.	Bilek	114	1
6.	Boyun	14, 118, 120, 142, 190, 191	6
7.	Burun	46, 47, 160	3
8.	Dil	10(2), 11(3), 14(2), 75(3), 166(3)	13
9.	Dirsek	132	1
10.	Dudak	40, 59, 74, 86, 132, 160	6
11.	El	19, 20, 44(2), 67, 95, 105, 155, 165(2), 166, 177, 206	12
12.	Gaga	199	1
13.	Göğüs	33(2), 129	3
14.	Göz	13(3), 44, 55, 91(2), 93, 95(4), 96(8), 99, 102, 103, 126(5), 131(2), 132(4), 146, 160, 197, 199(3), 200(2), 209	43
15.	Kafa	36, 53, 199, 154, 155(2), 159, 161	8
16.	Kalp	67, 92, 129, 177	4
17.	Karın	126	1
18.	Kulak	61, 62(2), 63, 78(4), 79, 82, 83(12), 142, 143, 178(2), 188, 198	28
19.	Mide	6(2)	2
20.	Omuz	93(2), 198	3
21.	Parmak	16, 55, 74, 77, 109, 146, 165	7
22.	Pazu	62, 117	2
23.	Sırt	3, 106, 142, 155, 160, 177	6
24.	Yanak	132	1
25.	Yüz	9, 67, 86, 131, 132(2), 167	7
Toplam			258

Tablo 7 incelendiğinde eserde insan vücuduna ait pek çok bölümün yanında hayvan organlarına da yer verildiği görülmektedir. 25 organ adına yer verilirken bu adlar 258 kez tekrar etmiştir. Bazı organ adlarının mecaz anlama gelecek şekilde kullanımına yer verilmiştir. Eserde en sık tekrar eden organ adları ise “*baş*(43), *göz*(43) ve *ağız*(34)” şeklindedir. Organ isimlerinin geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

1. “Ahfeş'in keçisi gibi *başını* sallayanların bu bapta gösterdikleri ilerleme ise şartlı refleks olmaktan çıkıp iradî refleks hâlini aldı.” (s. 14)

2. “Böylece kâğıt, mide öz suyunda eriyince macun **midede** dağılır ve birkaç saatliğine keyif devam edermiş.” (s. 6)
3. “Böylece **ağızına** tükürülen kişi, tükürenin yetkilerini kullanabilir, onun halifesi veya vekili gibi icraatta bulunabilir.” (s. 8)
4. “Bence Hızır aleyhisselâm bu şiirleri senin yazdığını görünce **yüzüne** tükürmek istemiş, ama o sırada **ağzın** açık olduğundan, tükürük **suratına** geleceği yerde ağzına girmiş!..” (s. 9)
5. “Birini **dilinin** altına, diğerlerini cebine koy.” (s. 11)
6. “Ahfeş kelimesi aslında tropikal iklimlerde görülen bir tür **göz** hastalığının adıdır.” (s. 13)
7. “Bem veya bam, sakalın **dudağa** en yakın olan kalın teline de denir.” (s. 40)
8. “Bir kişi tarikata girince **beline** bağlanan bu kuşak, dervişin, artık o yolun bütün yasaklarını kabul ettiği, bütün emirlerini yerine getireceği anlamına gelir.” (s. 41)
9. “Yer yer düğüm atılmış olan bir yumak ipliğin ucunu suçlunun **burnundan** ağzına sarkıtıp bir ileri bir geri sararak işkence yapıldığını Evliya Çelebi yazar.” (s. 46)
10. “Bunun üzerine Hz. Bilal, ellerini **kulaklarına** tıkayarak ezan okumaya başladı.” (s. 78)
11. “Rivayete göre, sabah vakti Müslüman orduların karargâhını uzaktan keşfe çıkan bir Haçlı müfrezesi, onların sabah alacasında dereye indiklerini, ellerindeki ağaç parçalarını dişlerine aşağı yukarı sürdüklerini, sonra su ile **ellerini, yüzlerini, ayaklarını** yıkayıp gittiklerini görüp bunun ne olduğunu anlayamayınca bir nevi harbe hazırlık seremonisi yaptıklarına kendilerini inandırırılar.” (s. 67)
12. “Bence o solistlerin haletiruhiyelerini bir lâhza tahattur, **kalplerimizin** katılık derecesini ölçmeye kâfidir.” (s. 92)
13. “Azizim, demiş, ben minbere çıkarken ayak **bileğime** bir ip bağlayacağım.” (s. 114)
14. “...yahut da bir yeniçeri, **pazusundaki** dövmenin aynısını üzerine nakşedip ona damgasını vurabilir, patentine geçirebilir.” (s. 117)
15. “Öküzün **karnını** yarıp öldürün; sahibini de serbest bırakın.” (s. 126)

16. “Eğer ikram edilmezse çocuğun bir yerlerinin şişeceği söylenir ki bu ifade, galiba kadınların **göğüs** şişmesi ile aynı olsa gerektir.” (s. 33)
17. “Kadıncık yere yuvarlanmayayım derken kalemkarın **dirseğine** indirmiş tekme.” (s. 132)
18. “Saçlar, dudaklar, **yanaklar**, derken sıra yüz yazmanın en nazik yerine, yani kaşlara gelmiş.” (s. 132)
19. “İki takım halinde ve bir tür askeri talim kabilinden oynanan matrak oyununda rakipler ellerine birer matrak alarak meydana atılıp çarpışırlar; matrakları birbirlerinin **kafalarına, sırtlarına** vurmaya gayret ederlermiş.” (s. 155)
20. “Bunun yerine yastığına **parmak** uçlarıyla vurulup hafif sesle ‘Agah ol erenler!’ denilir.” (s. 74)
21. “Sipahi **boynunu** büktü...” (s. 190)
22. “Bir gün tüfeğimi **omzuma**, tazımı gölgeme alıp şöyle tek başıma bir sayt ü şikar edeyim dedim.” (s. 198)
23. “Zavallı turna, **gagasıyla** ayağını kaşımaya yeltenmez mi?!..” (s. 199)

4.2. Deyimler

Deyimler; kalıplaşarak özel anlamalar kazanmış, düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını anlatmak için kullanılan ve çoğu zaman gerçek anlamının dışına çıkmış söz varlıklarıdır. Deyimlerin çoğunun kişinin içinde bulunduğu toplumun kültür özelliklerini yansıtması, az sözle çok şey anlatması açısından söz varlığı öğeleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. İskender Pala “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserinde 99 deyiimi hikâyeleriyle birlikte okuyucuyla buluşturmuştur. Günlük hayatımızın önemli bir kısmını oluşturan söz varlığı unsurlarından biri de deyimlerdir. Bu bağlamda yazarın eserinde kullandığı ve hikâyelerine yer verdiği deyimlerin kullanım sıklıkları, bulundukları sayfalar tablo şeklinde gösterilmiştir:

Tablo 8. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Deyimler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Deyimler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Aba altından sopa göstermek	2	1
2.	Aba yeninden yıldız gösterir	2	1
3.	Abacı kebeci; bu neci (Abacı, kebeci, sen neci?)	2	1
4.	Abayı yakmak	2	2
5.	Acele etmek	44	1
6.	Adak adamak	44	1
7.	Âdet edinmek	35	1
8.	Adın deftere geçti	4,5	2
9.	Afyonu patlamak	6	3
10.	Ağzında bakla ıslanmamak	10	1
11.	Ağzından baklayı çıkarmak	10, 12	2
12.	Ağzından dökülmek (söz)	73	1
13.	Ah almak	175	1
14.	Ahfeş’in keçisi gibi (baş sallamak)	13, 14	2
15.	Ahir ömür	26	1
16.	Akla hayale gelmemek	35	1
17.	Aklına gelmemek	113	1
18.	Aklını çelmek	202	1
19.	Alay etmek	22, 78	2
20.	Ali Cengiz oyunu	15(2)	2
21.	Alkış okumak (tutmak)	25	1
22.	Altı kaval üstü şeşhane	22(2)	2
23.	Altından Çapanoğlu Çıkmak	23, 24	2
24.	Altını çizmek (sözün)	34	1
25.	Anadan doğma	200	1
26.	Anlam vermek (verememek)	179	1
27.	Arafat’ta Soyunmuş hacıya dönmek	25,	1
28.	Araya girmek	44	1
29.	Aslına huuu...Nesline huuu!..	27(3), 28	4
30.	Ateş bacayı (saçağı) sarmak	45	1
31.	Ateş püskürmek	27	1
32.	Atı alan Üsküdar’ı geçti.	31(2), 32	3
33.	Atıp (atmak) tutmak	99	1
34.	Avucunu yalamak	33	1
35.	Avucunun içine almak	90	1
36.	Ayrarı kabarmak	133	1
37.	Azar işitmek	206	1
38.	Balık kavağa çıkınca	38, 39	2
39.	Balta asmak/olmak (birine)	35(2), 36(3), 37	6
40.	Bam teline basmak (dokunmak)	40	1
41.	Baş kaldırmak	31	1
42.	Başında kavak yelleri esmek	39	1
43.	Başından savmak	129	1
44.	Başını kurtarmak	67	1
45.	Bel bağlamak	41(4), 42(3)	7
46.	Bıkkınlık vermek	121	1

47.	Bin (kırk) dereden su getirmek	198	1
48.	Bir abam var atarım; nerde olsa yatarım	2	1
49.	Bir kalem geçmek	17	1
50.	(Bir yerin) yolunu tutmak	26, 202	2
51.	(Bir yola) baş koymak	83	1
52.	Birbirine düşmek	180	1
53.	(Birine) diş bilemek	66(2), 67	3
54.	(Birisinin) ahını almak	123	1
55.	(Birisinin) kellesini uçurmak	64	1
56.	Bomba gibi	60	1
57.	Bulgurlu'ya gelin mi gidecek?	43(2), 44, 45	4
58.	Burnundan fitil fitil gel(dir)mek (getirmek)	46, 47	2
59.	Burun kıvırmak	160	1
60.	Canından bezdirmek	123, 145	2
61.	Cemaziyülevvelini bilmek	48, 49, 50	3
62.	Cerre çıkmak	188	1
63.	Cesaret et(me)mek	26, 65	2
64.	Ceza-yı Sinimmar	51(2), 53(2)	4
65.	Ciğeri yanmak (dağlanmak, kebab olmak)	199	1
66.	Çadırını başına yıkmak	54	1
67.	Çam devirmek	55, 56, 132(2)	4
68.	Çileye girmek, çileden çıkmak, çilesi dolmak	106	1
69.	Çizmeden yukarı çıkmak (çizmeyi aşmak)	57, 58	2
70.	Dalkavuğunu bulmak	59	1
71.	Damını başına yıkmak	54	1
72.	Defin kulağını çınlatmak	61, 63	2
73.	Demokles'in kılıcı	64	1
74.	Derdest etmek	69	1
75.	Ders vermek	65	1
76.	Dert yanmak	56	1
77.	Deyip de geçmemek	59	1
78.	Dikkat çekmek	55(2), 110	3
79.	Dillere destan (olmak)	44, 53, 138	3
80.	Diyecek yok	197	1
81.	Dokuz doğurmak	68, 70	2
82.	Dolap çevirmek	71, 72(2)	3
83.	Dolup taşmak	177	1
84.	Dostlar alışverişte görsün (diye)	88	1
85.	Dua etmek	25	1
86.	Dudak bükmek	160	1
87.	Dünyaya gözlerini yummak (kapamak)	103	1
88.	Düşünüp taşınmak	4,151	2
89.	Ecel terleri dökmek	65	1
90.	Edep yâhû	73, 74(2), 75	4
91.	El almak, El vermek	8(3)	3
92.	El koymak	177	1
93.	El üstünde tut(ul)mak	44	1
94.	Elçi peşrevi	76, 77(2)	3
95.	Elçi peşrevi	76, 77	2

96.	Elden ele dolaşmak (gezmek)	160	1
97.	Elden ne gelir?	199	1
98.	Ele geçirmek	64, 207	2
99.	Eli kulağında	78(2)	2
100.	Emekliye sevk etmek	142	1
101.	Eski çamlar bardak oldu.	80, 81(2)	3
102.	Eski kulağı kesiklerden olmak	82(2), 83(2)	4
103.	Eşiğine yüz sürmek	167	1
104.	Eşref saat	84(4), 85(3), 86(6), 186	14
105.	Eyyam reisi	87(3), 88(3)	6
106.	Falakaya çekmek (yatırmak)	180	1
107.	Farz etmek	33, 74	2
108.	Feda olsun!	200	1
109.	Fertiği çekmek	89(2)	2
110.	Galeyana gelmek	123(2)	2
111.	Gam çekmek	191	1
112.	Geçinip gitmek	93	1
113.	Gemi maymunu gibi	90(2), 91	3
114.	Geri durmamak (kalmamak)	36, 64	2
115.	Gına gelmek	99	1
116.	Gizli kapaklı (işler)	71	1
117.	Goygoyculuk yapmak	92	1
118.	Gönlü olmak (olmamak)	113	1
119.	Gönlünü kaptırmak	138	1
120.	Gönül vermek	3	1
121.	Göz kulak olmak	178	1
122.	Göze girmek	190	1
123.	Gözlerine inanmamak	146	1
124.	Gün görmek	106, 125, 144, 197	4
125.	Gününü gün etmek	87	1
126.	Hak (hakkını) yemek	175	1
127.	Hak etmek	4, 14, 180	3
128.	Hak getire!	36	1
129.	Halep oradaysa arşın burada.	99(2), 100	3
130.	Hâli harap olmak	146	1
131.	Halt yemek	129	1
132.	Haraç almak(yemek)	35, 36(2)	3
133.	Harcı olmamak	59	1
134.	Hatır (hatrını) saymak	112	1
135.	Hayrete (hayretlere) düşmek	52, 62, 123	3
136.	Hem kel, hem fodul	104(3), 105(2)	5
137.	Hem kemankeş hem çilekeş	106	1
138.	Her kafadan bir ses çıkmak	159, 161	2
139.	Hiçe saymak	2	1
140.	Hoş görmek	2	1
141.	Hoşa gitmek	19, 57	2
142.	Hoşafın yağı kesilmek	108(2), 109	3
143.	Huy edinmek	52, 200	2
144.	İç geçirmek	60, 198, 199, 205	4
145.	İçeri dalmak	188	1
146.	İçi sızlamak	199	1

147.	İçine almak	23, 66, 90	3
148.	İflas etmek	202	1
149.	İhrama bürünmek	25	1
150.	İki dirhem bir çekirdek	110(2), 111	3
151.	İki gözü iki çeşme	199	1
152.	İkrar vermek	41, 83	2
153.	İkrar vermek	41, 83	2
154.	İktiza etmek (eylemek)	62, 69(2)	3
155.	İleri gitmek (varmak)	15, 36, 37, 116	4
156.	İleri götürmek	172	1
157.	İltifat etmek	131	1
158.	İmdada (imdadına) koşmak (yetişmek, erişmek)	97	1
159.	İnce eleyip sık dokumak	2	1
160.	İncir çekirdeğini doldurmamak	108	1
161.	İntikam almak	200	1
162.	İpe un sermek	112, 113	2
163.	İpin ucu (birinin elinde olmak)	114, 115	1
164.	İple çekmek	65	1
165.	İpsiz sapsız	116(2)	2
166.	İsabet etmek	62, 199	2
167.	İş çığından çıkmak	35	1
168.	İş işten geçmek	32,206	1
169.	İşmar etmek	74	1
170.	İşten (bile) değil	118	1
171.	Kabak (birinin) başında (başına) patlamak	117, 119	2
172.	Kabak tadı vermek	120, 121(3)	4
173.	Kalbi kararmak	67	1
174.	Kapı kapı dolaşmak (gezmek)	93	1
175.	Kapıya dayanmak	27,190, 202	2
176.	Karakuşi hüküm	124, 125, 127(2)	4
177.	Karar vermek (almak)	56, 125, 136, 142, 167, 179, 188, 198	8
178.	Karga tulumba etmek	202	1
179.	Kaskatı kesilmek	91	1
180.	Kaş yaparken göz çıkarmak	55, 131, 132(2)	4
181.	Kaş yaparken göz çıkarmak	55, 131, 132	3
182.	Kaşık düşmanı	133(2), 134	3
183.	Kazan kaldırmak	109	1
184.	Keçileri kaçırmak	135(2), 136(6)	8
185.	Kendine gelmek	60	1
186.	Kendini kaybetmek	130	1
187.	Kılı kırk yarmak	194	1
188.	Kırk yıllık Kani, olur mu Yani?	137, 138	2
189.	Kol gezmek	133	1
190.	Kös dinlemek	141, 143(3)	4
191.	Köşe bucak kaçmak	145	1
192.	Kraldan çok kralcı olmak	93	1
193.	Kulağı deldirmek	83(3)	3
194.	Kulağına küpe olmak (etmek)	83, 188	2
195.	Küpünü doldurmak	144, 145, 146	3

196.	Lâf ü güzaf	147(2), 148(2)	4
197.	Lakırtı etmek	74	1
198.	Mal olmak	205	1
199.	Mat etmek	16	1
200.	Matrak geçmek	153	1
201.	Maval okumak	156(2), 158	3
202.	Mecbur kalmak (olmak)	49, 69	2
203.	Molla Kasım	159(4), 160(3)	7
204.	Muhavere-i Tebabüliye	161(3)	3
205.	Musul çeşmesinden su içmek	162(2)	2
206.	Münasebetsiz Mehmet Efendi	163, 164	2
207.	Mürekkep yalamak	165(2), 166	1
208.	Nabza göre şerbet vermek	88	1
209.	Nasibini almak	119	1
210.	Ne olursa olsun	189(2)	2
211.	Nefsini köreltmek (veya körletmek)	33, 106	2
212.	Oralı (bile) olmamak	142	1
213.	Oyun oynamak	115, 207	2
214.	Ödünç almak	69, 112, 113	3
215.	Ölür müsün, öldürür müsün?	167(2), 168	3
216.	Ötesi yok	140	1
217.	Özen göstermek	110	1
218.	Pabucu dama atılmak	169, 170(2)	3
219.	Para sızdırmak(koparmak)	36	1
220.	Parmağı ağzında kalmak, (Parmak ısırmak)	77	1
221.	Parmağı olmak	24	1
222.	Parmakla gösterilmek	55	1
223.	Pazara çıkarmak	202	1
224.	Pot kırmak (gaf yapmak)	55(2)	2
225.	Pösteki say(dır)mak	171, 172	2
226.	Püf noktası	173(4), 174	5
227.	Rahmet okumak (okutmak)	160, 175(4)	5
228.	Rast getirmek	131	1
229.	Rıza göstermek	27(2)	2
230.	Ruhu (bile) duymamak	209	1
231.	Ruhunu teslim etmek	177	1
232.	Sabır (çanağı) taşı	177, 178	2
233.	Salla başını, al maaşını.	14	1
234.	Saman altından su yürütmek	180	1
235.	Saman altından su yürütmek	179, 180	2
236.	Sarf etmek	52, 171	2
237.	Sarı çizmeli Mehmet Ağa	181(2), 182	3
238.	Saygı göstermek	131, 158	2
239.	Sebilhane bardağı (gibi)	183(3)	3
240.	Sıra kadem basmak	184(2)	2
241.	Sırtını dönmek	106	1
242.	Sırtını sıvazlamak	177	1
243.	Silip süpürmek	142	1
244.	Sözünü esirgememek	59	1
245.	Sözünü kesmek	69, 74	2

246.	Sürmeyi gözden çekmek	96	1
247.	Şafak atmak	204	1
248.	Şeb-i yeldâ	185(4), 186(2), 187(4)	10
249.	Şevke gelmek	188	1
250.	Şimdiden (o günden) tezi yok	26, 109	2
251.	Şirk koşmak	161	1
252.	Şöhret bulmak (kazanmak)	57, 73, 132, 163	4
253.	Şöyle bir (bakmak, göz atmak)	26, 59, 81, 133, 154, 175	6
254.	Şuyu bulmak	30, 210	2
255.	Şüphe etmek	179	1
256.	Tabiri (tabir) caizse	105	1
257.	Tadına varmak	65	1
258.	Tahammül etmek	11	1
259.	Tahsil etmek (görmek)	77, 157, 165	3
260.	Talip olmak	16,26	2
261.	Tarih düşürmek	62	1
262.	Tasdik etmek	59, 206	2
263.	Tası tarağı topla(t)mak	188, 189	2
264.	Tasnif etmek	90	1
265.	Tazıya muska yazmak	190, 191	2
266.	Tehdit savurmak	9,	1
267.	Tekeden teleme çalmak	192, 193	2
268.	Telkin etmek (olmak)	41(2), 83	3
269.	Tellal çağırtmak	16, 26, 59	3
270.	Tembih etmek	11, 56, 181	3
271.	Teneşir paklamak	139(2), 140	3
272.	Tepeden tırnağa	57	1
273.	Tertip etmek	44	1
274.	Tevessül etmek	27, 140	2
275.	Toprağı bol olmak (olsun)	195, 196(5)	6
276.	Türkü çıkırmak	158	1
277.	Uğur getirmek	85, 86	2
278.	Uygun bulmak	172(2)	2
279.	Uykuya dalmak	136	1
280.	Ümit bağlamak	41	1
281.	Üst perdeden konuşmak	4	1
282.	Vaatte bulunmak	149	1
283.	Ver elini (falan yer)	31	1
284.	Vuku bulmak	119, 129	2
285.	Vur abalıya!	2	1
286.	Yadigâr kalmak	56, 136	2
287.	Yasa boğmak	198	1
288.	Yerinde yeller esmek	53	1
289.	Yol vermek	60	1
290.	Yollara dökülmek	208	1
291.	Yolu düşmek	31, 133	2
292.	Yolu kesmek	24	1
293.	Yolunacak kaz	208, 210	2
294.	Yolunu bulmak	36	1
295.	Yük altına girmek	117	1
296.	Yüksekten atmak	193	1

297.	Yüreği yanmak	142	1
298.	Yüreğine (soğuk) su serpmek	69	1
299.	Zapt etmek	164	1
300.	Zararı dokunmak	122, 131	2
301.	Zemin hazırlamak	77, 158	2
302.	Zerdeyle zırva	211, 212	2
303.	Zihnini kurcalamak	113	1
Toplam			566

Tablo 8 incelendiğinde eserde toplam 303 deyim kullanıldığı ve bu deyimlerin 566 kez tekrarının yapıldığı görülmektedir. Eserde en sık tekrar eden deyim ise “*eşref saat(14)*” deyimidir. Eserin yazılış amacı düşünüldüğünde deyimlerin kullanımının yeterli seviyede olduğu düşünülebilir. Günlük hayatta sıkça kullandığımız deyimlerin yanında çok fazla bilinmeyen deyimlerin de kullanılmasının çocukların söz varlığına olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Eserde yer alan deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

1. “İnandığı şey adına her şeyi *hoş gören; ince eleyip sık dokumayan*, meşrebince yaşamak için başkalarının ayıplamalarını *hiçe sayan*.” (s .3)
2. “Şimdi gelelim *abayı yakmaya*. Bu deyim mecazen "birisine âşık olmak, tutulmak, *gönül vermek*" gibi anlamlar ihtiva eder.” (s .3)
3. “Dilimizde, hak etmediği halde bir makamın yetkilerini kullanarak *üst perdeden konuşan...* “ (s. 4)
4. “**Düşünüp taşınırlar** ve çareyi bulurlar:” (s. 151)
5. “**El almak** deyimini tasavvufta herhangi bir mürşide intisab etmeyi karşılar. Tarikata ait bir töreyi yapmak, bir etkinlikte bulunmak ve hastalığa okumak için izin almaya ‘**el almak**’; bunun karşılığına da ‘**el vermek**’ denir.” (s. 8)
6. “Bu konuda ben onun ağzına tükürürüm!’ diyerek de bir nevi **tehdit savurmaktadır**.” (s. 9)
7. “Ulan derviş, der, **çık ar ağzından baklayı!..**” (s. 12)
8. “Sır saklama ve dilini tutma konusunda kendisine itimat edilemeyen kişiler için ‘**Ağzında bakla ıslanmaz**’ deyiminin kullanılması bu yüzdendir.” (s. 10)

9. “Zamanla, kendisine yakıştırılan küfürbazlık şöhretine **tahammül edemez olmuş.**” (s. 11)
10. “**Ahfeş'in keçisi gibi başını sallayanların** bu bapta gösterdikleri ilerleme ise şartlı refleks olmaktan çıkıp iradî refleks hâlini aldı.” (s.14)
11. “**Saman altından su yürütürsün** ha! Al bakalım **hak ettiğin** cezayı!..” (s. 180)
12. “Buna da zamanımızda, ‘**Salla başını, al maaşını!**’ diyorlar.” (s. 14)
13. “Hile ile iş yapanların daleverelerine ve akla gelmeyecek tuzaklarına **Ali Cengiz oyunu** denir.” (s. 15).
14. “Ne var ki marifetini her kime öğretse, sonra ona bir oyun yaparak **mat eder**, öldürürmüş.” (s. 16).
15. “Herkes bu tehlikeli sınavdan kaçarken Ali Cengiz adında fakir bir derviş, bu işe **talip olmuş.**” (s. 16).
16. “Devleti **bir kalem geçelim**, peki, bölge insanının ağaç sevgisi bu kadar mı azalmıştır?!..” (s. 17).
17. “Hatta bu uydurma tüfek öyle acayip ve gülünç bir görünüm almış ki diğer avcılar uzunca müddet kendisiyle **alay etmişler** ve ‘**Altı kaval üstü şeshane** / Bu ne biçim tüfek böyle’ diyerek kafiyelelendirmişler.” (s.22).
18. “Bu işi fazla kurcalama; **altından Çapanoğlu çıkarsa** başın belada demektir!..” (s. 24).
19. “Çapanoğullarından birkaç kişinin de yolsuzluklarda **parmağı olduğunu** gösterir.” (s. 24).
20. “Şimdi 2000’li yıllardayız ve bir yerlerde **yolları** daima bir Çapanoğlu **kesmiş** oluyor.” (s. 24).
21. “Bu durumda bir kişi yahut olayı protesto için **alkış tutmak** yahut bir cenazeyi alkış...” (s. 20).
22. “Dolayısıyla ‘**Arafat'ta soyunmuş hacıya dönmek**’ sözü varını yoğunu...” (s. 25).
23. “Haccın şartlarından biri de bu dağa çıkıp **dua etmektir.**” (s. 25).
24. “Hacı adaylarının **ihrama büründükleri** yer de burası olup hac müddetince bedenlerinde...” (s. 25)
25. “Ben de o sebepten “**Aslına huuu; nesline huuu!**” diyorum.” (s. 28)

26. “Vaktiyle yüksek rütbeli zatlardan biri kendisine bir dalkavuk edinmek isteyip **tellal çığırtmış.**” (s. 59)
27. “...karga tulumba sarayın **yolunu tutan** Tıkandı Baba...” (s. 202)
28. “Kırkınıcđ gđn sarayın adamları **kapıya dayanmışlar...**” (s. 27)
29. “İhtiyar buna da **rıza gösterip** huzura varmışlar.” (s. 27)
30. “Adamcık durumu anlatacakken hükümdar **ateş püskürür** vaziyette...” (s. 27)
31. “Yoksulluk ve devletin ilgisizliğı yüzünden bir yalana **tevessül etmiş.**” (s. 27)
32. “Adamcık onları içeri almış. Sultan her ne kadar adamı **tedirgin etmemek** için...” (s. 29)
33. “O günden sonra bu hadise, halk arasında **şüyu bulur** ve kolay para kaptıranlar...” (s. 210)
34. “**Atı alan Üsküdar'ı geçti.** O adam Köroğlu'nun kendisi idi.” (s. 32)
35. “Bolu Beyi'ne **baş kaldıran** ünlü eşkıya Köroğlu...” (s. 31)
36. “Asil bir hayvan olan atını aramak için tebdil-i kıyafet ile diyar diyar dolaşmış ve sonunda **yolu** İstanbul'a **düşmüş.**” (s. 31)
37. “...Sirkeci sahiline gelip bol para vererek bir sal kiralamış ve **ver elini** Üsküdar.” (s. 31)
38. “...aldatıldığının farkına ancak **iş işten geçmiş** olurmuş...” (s. 206)
39. “...sanki onu tadıyormuşçasına sağ **avucunun içini yalar** ve böylece **nefsini köreltir...**” (s. 33)
40. “...sözüyle Bağdat'ın eskiden beri bir ilim merkezi olduğunun **altının çizilmesi** gibi.” (s. 34)
41. “Sultan III. Mustafa'nın şu dörtlüğü tam da **balta asılan** yılları anlatır...” (s. 37)
42. “...Osmanlı'nın bozulma dönemlerinde yeniçeriler yapmış ve bunun için de balta asmayı **adet haline getirmişler.**” (s. 35)
43. “Osmanlı Devleti'nde **işler çığırından çıkmaya** başlayınca, bozulma bütün kurumlara sıçramıştı.” (s. 35)

44. “Yeniçeriler bu sırada pastanın büyük dilimi peşinde **akla hayale gelmeyecek** suiistimaller yapmaktan ve 18. yüzyıla doğru adeta bir şehir eşkıyası olarak yaşamaktan **geri durmadılar.**” (s. 35)
45. “Üstelik hak ve hukuku da kendi kafalarına göre yorumlayan ve **onlara arka çıkan...**” (s. 36)
46. “Öyle ki artık hukuk devleti **hak getire!**” (s. 36)
47. “Maksat, bina sahibinden zaman zaman **haraç almaktır.**” (s. 36)
48. “Zorbalık o derece **ileri gitti ki** İstanbul'da nerede paralı iş varsa, yeniçeriler bir **yolunu bulup** müdahil oluyorlar ve sahibini haraca kesiyorlardı.” (s. 36)
49. “Zenginlerden birinin kızı veya oğlu evlense, hemen gidilir gelini taşıyacak atın üzengisine orta işareti taşıyan bir plaka asılır ve düğün sahibinden **para sızdırılırdı.**” (s. 36)
50. “Dilimizde, gereği yapılamayacak vaatleri anlatmak, güya onların icra zamanını bildirmek üzere **‘balık kavağa çıkınca...’** denir.” (s. 39)
51. “Yine deyimlerimiz arasında bulunan **‘Başında Kavak yelleri esiyor’** benzetmesinde...” (s. 39)
52. “Eğer birisini aşırı derecede kızdıracak bir sözü kasten söylüyorsanız, karşınızdakinin **bam teline bastığınızdan** hiç şüphemiz olmasın.” (s. 40)
53. “Birisine güvenmek, bir işe **ümit bağlamak** yerinde kullanılan **bel bağlamak**, dilimize tarikat ritüelleriyle yansımış bir deyimdir.” (s.41)
54. “Sufiler, bir tarikata girmek ve **ikrar vermek** anlamında bel bağlamak derler.” (s. 41)
55. “...insana bir tür kurtuluş ve güven hissi **telkin eder...**” (s. 41)
56. “Bu ne acele, **Bulgurlu'ya gelin mi gideceksin?**” denilse...” (s. 45)
57. “Bu şenlikler dolayısıyla köyün çayırılarında güreşler **tertip edilir...**” (s. 44)
58. “Aziz Mahmut Hüdaî'ye **adaklarda bulunurlar imiş.**” (s. 44)
59. “Kani, **dillere destan olan** aşkını mutlu sona erdirmek için kıza...” (s. 138)

60. “*El üstünde tutacak* bir kayınvalide edinmek gibi avantajlar da ilave olununca, görücüsü gelmiş, nişanı takılmış bir kızın gelin olmak için **acele etmesi** tabii olur.” (s. 44)
61. “Hani ya *araya* bir münafık **girip** nişan bozulurirse diye korku da çekiliyorsa...” (s. 45)
62. “*Ateş bacayı sarmış*, acele ve telaş, gözü kör etmiştir.” (s. 45)
63. “Bu durumda fitil, dirhem kesirlerinden biri olarak muhtemelen bir damla kan ağırlığında olmalıdır, hakkı yenilen kişinin hakkı, eylediği beddua gereği zalimin **burnundan** damla damla (**fitil fitil**) **gelebilsin**.” (s. 46)
64. “O günden sonra **cemaziyülevvelini bilmek**, birisinin mazideki bir ayıbından kinaye olarak kullanılmaya başlanmıştır.” (s. 50)
65. “**Mecbur kaldım**, fenersiz çıktım...” (s. 69)
66. “Çünkü o mükâfat yerine cezaya çarptırılmanın, **ceza-yı Sinimmar**’ın sembolü olagelmıştır.” (s. 53)
67. “Şimdi turnalar sırf o uğursuz günü bana hatırlatmak ve benden **intikam almak** için katar halinde uçmayı **huy edindiler**.” (s. 200)
68. “Devlet hazinesinin harcamaları bu uğurda **sarf edilir olmuş**.” (s. 52)
69. “...pazuların kuvvetini göstermek bakımından herkesi **hayrete düşürmüştür**.” (s. 62)
70. “Bugün Havernak Sarayı’nın **yerinde yeller esiyor**...” (s. 53)
71. “Yavuz’un da Çaldıran dönüşünde Hersekzade Ahmet Paşa ile Dukaginoğlu Ahmet Paşa’nın **çadırlarını başlarına yıktırdıkları** meşhurdur.” (s. 54)
72. “Şimdi, bu deyiimi **damını başına yıkmak** şeklinde kullanıyoruz.” (s. 54)
73. “Uşak çamları deviriyor, bahçe elden gidiyor, demişler. Bizim ‘**çam devirmek**’ deyiimi de buradan dilimize yadigâr kalmış.” (s. 56)
74. “Çam devirmek ile **pot kırmak** hemen hemen aynı anlama gelecek iki deyimimizdir. **Kaş yaparken göz çıkarmak** da bunlara yakın bir anlamdadır.” (s. 55)

75. “Giyim kuşamına **özen göstermiş**, şiki ve süslü kıyafetleriyle **dikkat çeken** insanlar hakkında sık sık "iki dirhem bir çekirdek" sözü kullanılır.” (s. 110)
76. “Sarı çizmenin moda olduğu bir zamanda, İzmir eşrafından birisi, uşağını çağırıp **tembih etmiş...**” (s. 181)
77. “Bu çamları tahta edince yazın gölgeyi nerde bulacak?!.. diye **dert yanarmış.**” (s.56)
78. “Bizim ‘**çam devirmek**’ deyimini de buradan dilimize **yadigâr kalmış.**” (s. 56)
79. “Söyleyişte daha ziyade ‘**Çizmeyi aşma!**’, yahut ‘**Çizmeden yukarı çıkma!**’ biçiminde emir kipiyle ve boyundan büyük bir işe girişildiğini ima eder mahiyette kullanılan bu deyim hikayesi şöyledir...” (s. 57)
80. “Büyük İskender’in resimlerini yapmakla **şöhret bulan** Apel’in en büyük özelliği, yaptığı resimleri halka açması ve gizlendiği bir perdenin arkasından onların tenkitlerini dinleyip **hoşa gidecek** yeni resimler için fikir geliştirmesi imiş.” (s. 57)
81. “...Apel’in resimlerinden birini **tepeden turnağa süzüp** tenkide başlamış.” (s. 57)
82. “Ben **dalkavuğumu buldum**, diğerleri dağılıp gidebilirler.” (s. 59)
83. “Bunlar, efendilerinin sıkıntılı anlarında onların her dediğini **tasdik etmekle** birlikte, yeri gelince **sözünü** dudaktan **esirgemeyen**; bazen de neşeli hikayeler ve nüktelerle onları eğlendirip rahatlatarak devlet nizamına katkıda bulunan, soytarı tipli insanlardır.” (s. 59)
84. “Dalkavukluk **deyip geçmeyiniz.**” (s. 59)
85. “Efendi, ilk geleni **şöyle bir süzmüş** ve sormuş...” (s. 59)
86. “Bu öyle her babayiğidin **harcı da değildir...**” (s. 59)
87. “Efendi ona **yol vermiş** ve diğer adayı içeri almışlar.” (s. 60)
88. “...bu sözler meclise bir **bomba gibi** düşüp herkesi **kendine getirirmiş.**” (s. 60)
89. “**Defin kulağını cınlatmak**’ deyimini, galip ihtimalle büyük karlar umularak girişilen bir işin çok küçük bir menfaatle sonuçlanması anlamında kullanılmıştır.” (s. 62)

90. “Bu garip vak'a üzerine İbrahim Efendi'nin dostları birer beyit ile kendisini kutlar ve hatta bazıları da hadiseye **tarih düşürürler.**” (s. 62)
91. “Defin kulağına **isabet eden** okun bir çınlama sesi verdiği düşünülerek...” (s. 62)
92. “Kolay görünen her işte bir tehlikenin var olduğunu belirtmek, yahut sorumluluk hissini unutmamak gerektiğini anlatmak üzere ‘**Demokles'in kılıcı gibi**’ deriz.” (s. 64)
93. “Nasrettin, bir deve kellesi **ele geçirip** annesinin iplerini ona sarmış.” (s. 207)
94. “Dionysios, şiddet yanlısı bir hükümdar olmakla birlikte, adaletli davrandığını göstermek üzere yanında daima bir kılıç taşır ve gerektiğinde de **kelle uçurmaktan** geri durmazmış.” (s. 64)
95. “Demokles'in bu davranışına iyiden iyiye canı sıkılan Dionysios, nedimine bir **ders vermek** istemiş.” (s. 65)
96. “Bir günün beyliği beylik diyerek, ertesi günü **iple çekmeye** başlamış.” (s. 65)
97. “Demokles tahta oturmuş oturmasına ama gün boyu soğuk **ecel terleri dökmüş.**” (s. 65)
98. “Kralın kılıcı olduğu için de onu yerinden indirtmeye **cesaret edememiş.**” (s. 65)
99. “...krallığın **tadına vardın** mı?” (s. 65)
100. “...anlamış ki **can korkusu** çekerek tahtta oturmak mutluluk değil...” (s. 65)
101. “Husumetleri anlatmak için kullandığımız bir deyimimizdir, ‘**diş bilemek**’ (s. 66)
102. “...öfkenin insan yaptırabileceği bütün kötülükleri **içine alır** bu deyim.” (s. 66)
103. “...dişlerini de bileyerek bizi parçalamak niyetindeler. **Başınızı kurtarın!**” (s. 67)
104. “Zavallı Haçlı askerinin giysisi gibi **kalbi de kararmış** olmalı ki...” (s. 67)
105. “...sorguda sıra gelinceye kadar ben **dokuz doğurdum.**” (s. 70)

106. “Onu çağtırmaya gitmem **iktiza etti.**” (s. 69)
107. “Paşa, adamın **sözünü kesip** gürelemiş...” (s. 69)
108. “Ancak, feneri gündüzden komşu **ödünç almıştı.**” (s. 69)
109. “Sonrası malûm, çavuşlarınız beni **derdest edip** huzur-ı âlilerinize getirdiler.” (s. 69)
110. “**Yüreğine sular serpilmiş** ve karısına şefkatle yaklaşıp sormuş...” (s. 69)
111. “**Gizli kapaklı işler** yapanlar hakkında söylenen **dolap çevirmek** deyimini, bize eski konak geleneğinin bir yadigârıdır.” (s. 71)
112. “Yoksa insana ‘**Edep yahu!**’ derler!..” (s. 75)
113. “... dervişe hitaben, mürşit **ağzından dökülür.**” (s. 73)
114. “...-ki onlara göre her yaratılmışın canı olduğu **farz edilir...**” (s. 74)
115. “Birisi konuşurken sözünü kesmek, gizli konuşmak, mecliste fısıltı ile **lakırdı etmek**, işaret ve **işmar etmek**, vs. hep edebe aykırı davranışlardır.” (s. 74)
116. “İşte bu dönemlerin hatırası olarak Mehterhane de özel bir marş besteler: **Elçi Peşrevi.**” (s. 77)
117. “Enderun'da Türk musikisi **tahsil etmiş** ve bilâhare yazdığı kitaba bu konuda yaptığı ciddi çalışmaları da ilâve etmiştir.” (s. 77)
118. “Avrupalı musiki adamına **parmak ısırtmıştır.**” (s. 77)
119. “...elçilerin ruh hallerine tesir eder ve adeta görüşmelere Osmanlı lehine **zemin hazırlamış.**” (s. 77)
120. “Gerçekleşmesi pek yakın olan işler hakkında "(Henüz olmadı ama) **eli kulağında!**" deriz.” (s. 78)
121. “Oğlum, sorduğun o **eski çamlar bardak oldu.**” (s. 81)
122. “...bu arada ufak tefek kaçamaklarla kendisine çıkar sağlayan kişilerden bahsederken kullandığımız bir deyimimiz vardır: **Eski kulağı kesiklerden.**” (s. 82)
123. “Dilenciliğin başlıca üç kuralı vardır; **kulağına küpe olsun.**” (s. 188)
124. “**Kulağı deldirmek**, ikrar vermek manası taşır ki bundan, Şeyh eşiğine **baş koyup** kulağı deldirenlerin, kendilerine telkin edilen şeylerin hilafına davranmalarının yasaklanmış olduğu anlaşılır.” (s. 83)

125. “İşte, uğurlu olduğu tespit edilen veya zannedilen böyle bir zamanda başlanılacak işlerin insana *uğur getireceğine* inanılır ve buna *eşref-i saat* denilir.” (s. 85)
126. “Eskiler, sabit ve tutarlı bir tavır içinde olmayıp yel nereden eserse oraya göre eğilen kişilere, *eyyam reisi* derlermiş.” (s. 87)
127. “Menfaatini düşünen ve güne göre davranan, *gününü gün eden* oportünist insanlara eyyamcı denir.” (s. 87)
128. “Hani, nabza göre şerbet verip karşısındaki kişinin mizacına uygun davranarak menfaatlerini muhafaza eden insan tipleri vardır!..” (s. 88)
129. “Eski gemiciler, müsait rüzgâr altında zaten rotasına uygun seyretmekte olan bir geminin, *dostlar alışverişte görsün diye*, idaresini ele almağa yeltenen gösteriş meraklılarına, eyyam reisi derlermiş.” (s. 88)
130. “Alman hareket memurlarının ‘Fertiig!’ diye uzatarak ünlemelerine uzun süre muhatap olan halk, bundan hoşlanmış olmalı ki giderek trenin kalktığını *‘fertiği çekti’* biçiminde ifade eder.” (s. 89)
131. “...oturduğu yerde kıpırdamadan saatlerce duran veya elini alnına siperlik edip uzun uzun aynı noktaya bakan kişiler hakkında *‘Gemi maymunu gibi* (oturuyor/bakıyor)!’ denilir.” (s. 90)
132. “... getirdikleri maymunları cinslerine göre *tasnif eder* ve sağlıklı olanlarını tersane hizmetlerine ayırırlarmış.” (s. 90)
133. “Akdeniz’i, neredeyse bir Türk gölü olacak kadar *avucunun içine alan* Türk denizcilerinin, özellikle 16. asırdan itibaren denizcilik...” (s. 90)
134. “Şimdi anlıyorum ki zavallı hayvan, günün yarısında böyle durmaktan *kaskatı kesiliyor* besbelli.” (s. 91)
135. “İşte bu dönemlerin hatırası olarak Mehterhane de özel bir marş besteler: *Elçi Peşrevi.*” (s. 77)
136. “Ne zaman böyle bir orkestraya rastlasam, kitaplarda okuduğum eski *goygoycuları* hayal ederim.” (s. 92)
137. “Eski goygoycuların, zamanımızın şakşakçılarıyla *kraldan fazla kralcı kesilen* kışkırtıcılarıyla bir alâkalan yoktur.” (s. 93)

138. “Atalarımızın tanıdığı goygoycular, muharrem ayının ilk günlerinde kûme hâlinde, *kapı kapı dolaşarak* yardım toplayan görme özürli kişilerdi.” (s. 93)
139. “...her biri gündüzleri değişik semtlerde dilenerek aynı çatı altında *geçinip giderlermiş.*” (s. 93)
140. “Zaten deyimin aslı ‘*Gözden sürmeyi çekmek*’tir. Gözden sürmeyi çalmak şekli herhalde görme uzvumuz olan göz ile alâkalı olmalıdır.” (s. 96)
141. “...şair yaratılışlı biri, muhavereyi duyup *imdadada yetişmiş...*” (s. 97)
142. “*Halep oradaysa, arşın burada!* Haydi atla da görelim!..” (s. 99)
143. “Ben Halep'te şöyle yaptım, böyle yaptım’ gibi *atıp tutmaya* başlamış.” (s. 99)
144. “Öyle ki övünmelerinden halka *gına gelmiş.*” (s. 99)
145. “...haplar bir an evvel kana karışsın diye de bir bardak nar şerbeti içerek *dünyaya gözlerini yumduğunu* tarihle, yazarlar.” (s. 103)
146. “Bu durumda ‘*Hem kel, hem fodul*’ sözünü olumlu bir manada anlamak gerekir.” (s. 105)
147. “İşte o devirlere ait ‘*Hoşafın yağı kesildi*’ diye bir deyimimiz vardır dilimizde.” (s. 108)
148. “Osmanlı'nın son dönemlerinde iyiden iyiye değer kaybetmiş olan fodla, *tabiri caiz ise* sanki ‘ekmeğin kel olanı’ gibi anlaşılmıştır.” (s. 105)
149. “Ancak kelimenin başka bir anlamı daha vardır ve ‘*Hem kemankeş; hem çilekeş*’ deyiminde yaşar.” (s. 106)
150. “Çile, tasavvufta müridin nefsinin körletmesi ve dünya nimetlerine *sırtını dönmesi* için açlık veya diğer yollar ile imtihan ve terbiye görmesine denir.” (s. 106)
151. “Çile, ‘kırk’ demektir ve tasavvufta bu imtihan çoğunlukla 40 gün sürdüğü için ‘*çileye girmek, çileden çıkmak, çilesi dolmak, vs.*’ deyimler, dilimize birer tasavvuf terimi olarak yerleşmiştir.” (s. 106)
152. “Olmayacak şeylerden hoşnutsuzluk gösterip, *incir çekirdeğini doldurmayacak* mazeretlerle nümayişlere kalkışarak haksız yere...” (s. 108)

153. “Meydancı, *o günden tezi yok* emri uygulamış.” (s. 109)
154. “Ancak bu defa sofralara giden hoşaf bakraçlarının üzerinde yağları göremeyen yeniçeriler, *kazanı kaldırmışlar...*” (s. 109)
155. “Giyim kuşamına özen göstermiş, şık ve süslü kıyafetleriyle dikkat çeken insanlar hakkında sık sık *‘iki dirhem bir çekirdek’* sözü kullanılır.” (s. 110)
156. “Aman hocam, hiç *ipe un serilir mi?*” (s. 113)
157. “Hoca bu komşusuna, önceleri *hatırını sayarak* bir şey söyleyememişse de...” (s. 112)
158. “Hoca, derhâl bir mazeret uydurmak için *zihnini kurcalamışsa* da *aklına* bir çare *gelmemiş.*” (s. 113)
159. “Vallahi komşu, vermeye *gönlüm olmayınca* ipe un da serilse yeridir!” (s. 113)
160. “Sonucu başkalarının kararlarına bağlı olan bir işten umut kesildiği, yahut olumsuz netice alınacağı belli olduğu vakit, avamdan insanların dilinden *‘İpin ucu p.şt elinde’* diye bir söz işitilir.” (s. 114)
161. “Üstelik dost bildiği arkadaşının da kendisine *oyun oynadığını* sanıp içermiştir.” (s. 115)
162. “Bir ip veya tutacak bir sap sahibi olmayan bu kişiler için söylenen *ipsiz sapsız* deyiimi de meslek sahibi olmamakla birlikte, bir işe güce de yaramayan adamlar...” (s. 116)
163. “...cebinde yahut cübbesinin altında şarap testisi taşımak gibi bir *yük altına girmek* istemeyen haylazlar için...” (s. 117)
164. “İşte böyle, kurunun yanında yaşın da yandığı ve birkaç kişiyle görülen bir işten en masum olanın sorumlu tutulduğu hâllerde, zavallının biri *‘Kabak benim başımda patladı!’* diye yakınacaktır.” (s. 119)
165. “Bir, iki derken, kapının hızlı hızlı vurulup ases veya zabıta baskınına uğranılması *işten değildir.*” (s. 118)
166. “Gayrete gelip araya giren müşteriler de kabaktan *nasiplerini* elbette *alacaklar* ve kabak onların da başlarında patlamaya başlayacaktır.” (s. 119)

167. “Dilimizdeki ***kabak tadı vermek*** deyimi, bu uygulamadan kinaye olarak, uzun müddet ısrarcı olunan işlerin git gide yozlaşması ve ***bıkkınlık vermesini*** anlatır.” (s. 121)
168. “Hatırladığım kadarıyla, eski zamanlarda halkı ***canından bezdirip*** pek çok insanın ***ahını almış*** birisi, vefat etmiş.” (s. 123)
169. “...halk kerih kokudan ***galeyana gelip*** müftü efendiye müracaatla, müftü efendi cenaze sahiplerine hitaben bir fetva yazıp göndermiş...” (s. 123)
170. “Baştan sona ***Karakuşi hükümlerle*** dolu olduğunu göreceksiniz.” (s. 127)
171. “İlk insanlardan itibaren, adına ne denilirse denilsin yargıç olacak kişinin bilgili, saygın, tecrübeli, ***gün görmüş*** kişilerden seçilmesine dikkat edilmiş...” (s.144)
172. “Meğer bu sözlerin ortaya çıkması için Karamanoğullarının birkaç ahdşikenliği ***vuku bulmuşmuş.***” (s. 129)
173. “Ancak Mehmet Bey, akşamki cömertliğini unutmuş görünür ve şairi ***başından savmak*** üzere bir kese akçe uzatıp...” (s. 129)
174. “Canım şair, der, ben akşam esriklik ile, aklım başımda olmayarak bir ***halt yemişim***, sen şimdilik şununla iktifa eyle.” (s. 129)
175. “Nizamî ***kendini kaybeder*** ve cevabı yapıştırır...” (s. 130)
176. “Tamamen iyi niyete bağlı bu tür hatalar için dilimizde ***‘kaş yaparken göz çıkarmak’*** denir.” (s. 131)
177. “Masumane işlenmiş bazı hatalar vardır; hani birisine iyilik yapayım ***derken zararı dokunmak, iltifat edeyim*** derken karşısındakini gülünç duruma sokmak, ***saygı göstereyim*** derken aşağılamak gibi.” (s. 131)
178. “Resmî tatilin cuma günleri yapıldığı eski toplumumuzda, düğünler de bugüne ***rast getirilir*** ve perşembe akşamından da gelin hanım süslenirmiş.” (s. 131)
179. “Sanırsınız, vaktiyle de iş görmemiş olmalı ki uyanık kocalar, hanımlarından ***‘kaşık düşmanı’*** diye söz etmeye başlamışlar.” (s. 134)

180. “Vaktiyle, fakirliğin ***kol gezdiği***, insanların da lüks merakına kapılmadıkları bir dönemde kadınlar arasında şöyle bir yanlış kanaat dolaşır imiş...” (s. 133)
181. “Borç, yiğidin kamçısıdır’ denilir ya hani, erkeğin de eğer borcu biterse ***ayranı kabarır***.” (s. 133)
182. “Asabı davranışlar sergileyen, sinirsel bunalıma girmiş gibi saldırganlaşan veya akli dengesini yitirmiş gibi davranan kişiler hakkında ***keçileri kaçırdı***, deriz.” (s. 135)
183. “Çaresiz, sürüsünü bir ağacın gölgesinde istirahate salıp kendisi de ***uykuya dalmış***.” (s. 136)
184. “Yapmayın papaz efendi, ***kırk yıllık Kani, hiç olur mu Yani?!.***” (s. 138)
185. “Demek kırkıktan sonra saza başlayan (içkili kadınlı eğlence meclisine devam eden) kişi, öyle kirleniyor ki onu ancak ***teneşir paklayabiliyor***.” (s. 140)
186. “Yani kırkıktan sonra saz çalmaya başlanabilir; ama saza başlanırsa ‘Allah ıslah etsin!’ demekten ***öte çıkar yol*** yoktur.” (s. 140)
187. “O deve yıllarca ***kös dinlemiş***; senin teneke sesine aldırılmaz bile!” (s. 143)
188. “Rivayete göre, vaktiyle Osmanlı ordusunda yıllarca kös taşıyarak ihtiyaçlamış bir deve ***emekliye sevk edilmiş***.” (s. 142)
189. “...bir gün fakir bir adamın bostanına girip önüne gelen ne varsa ***silip süpürmeye*** başlamış.” (s. 142)
190. “Bostan sahibi ***yüreği yanarak*** manzarayı bir müddet seyretmişse de dayanamayıp deveyi kovmaya yeltenmiş.” (s. 142)
191. “Şimdi, yeni gelen kadı boş küp ile gelecek. Bense ***küpümü doldurmak*** üzereydim.” (s. 146)
192. “***Hâliniz harap***, istikbaliniz hazin!..” (s. 146)
193. “Halk ***gözlerine inanamamış*** hâlde, şaşkın şaşkın bakarken kadı söze başlamış...” (s. 146)
194. “Hele konuştuklarınıza ‘Canım işte, ***laf ü güzaf!..***’ dedirtmeyin.” (s. 148)

195. “Hele peynirler sağ salim varsın, istediğin parayı fazla fazla veririm,” diye **vaatlerde bulunurmuş.**” (s. 149)
196. “Anlaşılan, **matrakbazların** karşılıklı olarak meydana çıkıp birbirlerine vurmaları ile bu arada düşenler, sendeleyener ve yuvarlananların halleri, hayli ilginç ve komik olurmuş.” (s. 155)
197. “Yani dil, kendisine saygı göstermeyenler için türküyü çok görür de sonunda onlara **maval okutur.**” (s. 158)
198. “Ancak dikkat buyurulsun ki, dilimizin bir deyme ihtiyacı olduğunda temel yapının haricinde bir örnekle ‘maval okumak’ deniliyordu da mesela **‘türkü çıkırmak** denilmiyordu.” (s. 158)
199. “**Her kafadan bir sesin çıktığı** dönemlerde, gidişata nizam verme adına ortalıklarda işleri karman çorman eden birileri var ise, bilin ki **Molla Kasım** iş başındadır.” (s. 159)
200. “Bir tane okumuş, **dudak bükmüş...**” (s. 160)
201. “**Rahmet okutmak** deymi, aşağı yukarı ‘Gelen, gideni aratır’ atalar sözünün karşılığıdır.” (s. 175)
202. “Onun için kimsenin birbirini anlamadığı konuşmalara **‘muhavere-i Tebabüliye (Babililerin konuşmaları)**’ denilir ve bu söz eskiden beri, halk arasında bir deyim olarak kullanılır.” (s. 161)
203. “Babil Kulesi yapılırken Allahu Teala, kendisine **şirk koşmak** üzere yapılan bu binada çalışanların dillerini değiştirmiş (insanlığın dağılması) ve hiç kimse diğerinin dilini anlamaz olmuş.” (s. 161)
204. “Musul'un zarif kişizadeleri arasında, zalimlere karşı **‘İçtiğin Yunus Nebi çeşmesi ola!’** demek, bir darbimesel olmuş.” (s. 162)
205. “Çekin şu **münasebetsiz Mehmet Efendi'yi** yolumdan, yoksa ya ben bayılacağım; yahut atlar!..” (s. 164)
206. “Ne var ki yokuşun en dik olduğu noktada durmuşlardır ve atların orada **zapt edilmeleri** zordur; ayaklan yokuş aşağı kaymaya başlar.” (s. 164)
207. “...okuma yazma bilenlerin pek az olduğu çağlarda azıcık da **olsa mürekkep yalamış** olmayı, toplum içinde saygı alameti olarak alırlarmış.” (s. 166)

208. “Neticesinden hayret ve şaşkınlık içinde kaldığımız, hoşumuza gitmeyen bir hareket, bir söz, bir düşünce karşısında ‘**Ölür müsün; öldürür müsün?**’ diye yakınıyoruz.” (s. 167)
209. “Dönüşte yol yordamınca, hediyelerini sunmak için ağanın **eşiğine yüz sürmüş.**” (s. 167)
210. “Bu uygulama bütün esnaf teşkilatı için bir genelleme niteliğinde olup birisi hakkında ‘**pabucu dama atıldı**’ denilmesi artık o meslekten ekmek yemesinin zor olduğuna işaret sayılmış, esnafın bu titizlik ile iş görmesi temin edilmiştir.” (s. 170)
211. “Nimeti külfetinden az veya elde edilen karın, harcanan emeğe değmeyeceği durumlarda söylenen bir sözümüz vardır: **pösteği saymak.**” (s. 171)
212. “Onun bu gayretini gören tımarhane tabipleri, bu akıllılık testini her ne kadar tıbbi kurallara **uygun bulmasalar** da mantık kurallarına **uygun bulduklarından** veya korkudan, hiç itiraz edememişler.” (s. 172)
213. “Paşa zamanla bu işi o kadar **ileri götürmüş** ki, bütün gününü hastalar ve pöstekiler arasında geçirir, hatta hastaneye yeni getirilen hastalara da aynı testi...” (s. 172)
214. “Sen, demiş, daha bu işin **püf noktasını** bilmiyorsun, biraz daha emek vermen gerekiyor.” (s. 173)
215. “O kadar insanın **ahım aldım, hakkını yedim.**” (s. 175)
216. “Dilimizdeki ‘**sabırımız taşıyor, sabrı taştı, sabrımı taşıma, vb.**’ deyimlerin menşei budur.” (s. 178)
217. “İyi kalpli bir zengin genç yaşta vefatı üzerine, üzüntüden kısa zamanda hanımı da **ruhunu teslim etmiş.**” (s. 177)
218. “Kızın amcası zalim çıkmış ve kızın mallarına **el koyduktan** gayri bir de kendini hizmetçi gibi kullanmaya başlamış.” (s. 177)
219. “Sonunda Hz. Eyyüp onun **sırtını sıvazlayıp**, kendisine sabır tavsiye etmiş ve yeşil bir çanak vererek...” (s. 177)
220. “Çanak **dolup taşıdığı** gün inşallah senin de çilen bitecek!” (s. 178)
221. “...azarlar bir eda ile kulağını çekerek eve **göz kulak olmasını**, aksi hâlde canını alacağını söylemiş.” (s. 178)

222. “*Saman altından su yürütürsün* ha! Al bakalım hak ettiğin cezayı!..” (s. 180)
223. “Bugün deyim, başkalarına sezdirmeden menfaat temin eden; yahut insanları *birbirine düşürüp* ortalığı karıştıranlar hakkında kullanılır.” (s. 180)
224. “Bunun üzerine, köyün ihtiyar heyeti toplanmış ve köylüyü *falakaya yatırmışlar*.” (s. 180)
225. “En üste de saman yığınları koymuş ki kimse kanaldan *şüphe etmesin*.” (s. 179)
226. “Daha yukarılarda çok akan suyun, belirli bir noktadan sonra birdenbire azalmasına bir türlü *anlam verememişler*.” (s. 179)
227. “Bir müddet sonra, ırmağın daha aşağılarındaki tarlalara giden suyun azalması üzerine köylüler, durumu araştırmaya *karar vermişler*.” (s. 179)
228. “Bey, demiş, burası koca bir şehir, *sarı çizmeli* de çoktu; *Mehmet Ağa* da. Seninkini yaz deftere bir daha!” (s. 182)
229. “...yoksulların ve dilencilerin sıra olup beklemlerine de sık sık rastlandığından bunların acınacak halde dizilmeleri, *sebilhane bardaklarının dizilmelerine* benzetilmiş ve sıra sıra duran kişiler hakkında *sebilhane bardağı gibi (dizilmek)* deyimini kullanılır olmuştur.” (s. 183)
230. “Kelimenin bu kullanılışı, ölen bir kişi sorulduğunda ise, ‘*Sırta kadem bastı!*’ şeklinde cevaba dönüşür.” (s. 184)
231. “Bütün bunlardan, *şeb-i yelda* tamamlamasının, aşıklar dilinde bir deyim halini aldığını bilmem söylemeye gerek var mı?!..” (s. 187)
232. “*Tası tarağı toplattık!* Gayri bizden bu işler geçmiş, diye yakınırılmış.” (s. 189)
233. “Mevsimine göre ya *cerre çıkmak*; yahut dilencilik yapmak suretiyle zengin olmuş.” (s. 188)
234. “Nihayet bir ramazan gecesinde hamama girdiğini görüp ardınca *içeri dalmış* ve kurna başında yanına yaklaşıp şöyle demiş...” (s. 188)
235. “Abbas, bu girizgahtan sonra *şevke gelip* cevap vermiş...” (s. 188)

236. “Usta, şimdi senden öğrendiğim kuralların üçüncüsü der ki, her **ne olursa olsun** istemeli.” (s. 189)
237. “16. yüzyıldan bize hatıra kalan **tazıya muska yazmak** deyimi de, çıkar ilişkileri yüzünden karşısındaki insanın saflığını kullanmaya çalışanlar hakkında kullanılır.” (s. 191)
238. “İstiyordu ki tazısı şehzadenin tazılarını geçsin ve bu sayede **göze girsin**, kendisi de iyi bir nam edinsin.” (s. 190)
239. “Ağam, der, **gam çekme**, muskayı ben de yazarım; babamdan ruhsatım var.” (s. 191)
240. “Çok saçma şeyler anlatan birisi için ‘**tekeden teleme çalıyor**’ demek gibi.” (s. 193)
241. “Deyim, tekeden süt sağılamaması esasına göre uydurulmuş olup **yüksektekden atanlar** hakkında da kullanılabilir.” (s. 193)
242. “Temyiz mahkemesi, genellikle hüküm ve hâkim hatalarını giderir ve söz konusu davayı **kılı kırk yarararak** inceler.” (s. 194)
243. “Bugün dilimizde yaşayan ‘**toprağı bol olmak**’ deyimi, aslında ölen kişi hakkında bir iyi dilek ifade eder.” (s. 196)
244. “Attıkları da konuştukları da saçma olan bu tip avcıların yalanlarına ve mübalağalarına **diyecek yoktur**.” (s. 197)
245. “Ne olursunuz beni konuşturup meclisinizi **yasa boğmayın** ve beni gençliğimin en hazin hatırası ile yeniden yüzleştirerek derdimi tazelemeyin.” (s. 198)
246. “...içlerinden ve tabii anlattırmak için ısrarları artırıp **bin bir dereden su getirmişler**, teselli sözleri söylemişler.” (s. 198)
247. “**Ciğerim yandı** gitti; ama **elden ne gelir!?!...**” (s. 199)
248. “İlla **iki gözü iki çeşme** kanıyor.” (s. 199)
249. “Kuş çırpınıyor, benim **içim sızlıyor**.” (s. 199)
250. “...ağlamaklı bir eda ile **iç geçirerek** bir bardak su içer; sonra da acıyla yutkunup anlatmaya devam eder...” (s. 199)
251. “Böylece bir yerlerde **anadan doğma** bir kör turna var ise seslerine gelip yolunu bulabilsin.” (s. 200)
252. “İki gözüüm senin sanatına **feda olsun!**” (s. 200)

253. “*İflas ettim*, bu hale geldim.” (s. 202)
254. “Tıkandı Baba, bir tepsi baklavayı bir iftarda yiyip bitirmek yerine satıp parasıyla birkaç gün iftar etmeyi düşünerek tepsiyi *pazara çıkarmış*.” (s. 202)
255. “...bu sefer yine kapıya dayanıp Baba'nın *aklını çelmenin* yollarını aramaktadır.” (s. 202)
256. “Çavuşlar eşliğinde iftar vaktine yakın, *karga tulumba* sarayın yolunu tutan Tıkandı Baba, telaşlanır.” (s. 202)
257. “Bizimkinde *şafak atmış* ve derhal eve dönerek vekilharca çıkışı epey azarlamış.” (s. 204)
258. “...başka bir hikâye daha anlatalım ve aradaki anlayış farkının nelere *mal olduğu* yorumunu size bırakalım...” (s. 205)
259. “Nasrettin eve gelip de annesinden *azar işitmeye* başlayınca, aldatıldığının farkına varır, ancak iş işten geçmiş olurmuş.” (s. 206)
260. “Bunlardan sonuncusu, bir yaz gününde yanına iki mabeyincisini alarak *yollara dökülür*.” (s. 208)
261. “Hay hay efendi, *ruhları duymaz*, cascavlak ederim.” (s. 209)
262. “O günden sonra bu hadise, halk arasında şüyu bulur ve kolay para kaptıranlar için ‘*yolunacak kaz*’ deyimini dilimize yerleşir.” (s. 210)
263. “İkinci dizedeki *zerde*, malum tatlının adıdır. *Zırva* ise yine *zerdeye* benzeyen bir tür tatlıdır...*Zırva* kelimesinin mecazen ‘abes ve manasız söz’ demek olduğuna bakılırsa *zırvanın* da uydurma bir tatlı olduğu tahmin edilebilir.” (s. 211-2012)
264. “...genç bir Rum dilberine *gönlünü kaptırmış*.” (s. 138)
265. “Bu ses deveye sinek vızıltısı gibi gelmiş olsa gerek ki *oralı bile olmamış*.” (s. 142)
266. “Bu durumda halk, kadı huzuruna çıkmaktan *köşe bucak kaçacaktır* elbette!” (s. 145)
267. “...bazı Yunus hayranları tarafından bunlar bir deftere kaydedilmiş ve *elden ele dolaşır* olmuş.” (s. 160)
268. “Başka bir tane okumuş, *burun kıvrımış*...” (s. 160)

4.3. Atasözleri

Uzun gözlem ve denemelere dayanan, halka mal olmuş ve öğüt verici nitelikte olan atasözleri söz varlığının önemli unsurları arasında yer almaktadır. Geçmiş tecrübelerin ışığında gerçekleşen atasözleri birer düstur niteliğinde kalıplaşmış sözlerdir. Bu özelliği atasözlerinin herkesçe kabul edilmesini sağlamıştır. (Aksoy, 1993, s. 37). Eserde kullanılan atasözleri geçtikleri sayfa numaraları ve sıklık tablosuyla aşağıda verilmiştir:

Tablo 9. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Atasözleri, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Atasözleri	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Aba vakti yaba; yaba vakti aba (olmaz).	2	1
2.	Abanın kadri yağmurda bilinir.	2	1
3.	Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz.	34	1
4.	Borç yiğidin kamçısıdır.	133	1
5.	Davacın kadı olursa Allah yardımcın olsun.	145	1
6.	Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.	197	1
7.	Edebi edepsizden öğren.	75	1
8.	Elçiye zeval olmaz.	168	1
9.	Gelen gideni aratır.	175	1
10.	Gelini ata bindirmişler, “Ya nasip.” demiş.	36	1
11.	Hem eşek eti yemiş hem kös dinlemiş.	143	1
12.	İçtiğin Yunus Nebi çeşmesi ola!	162	1
13.	Kadı anlatışa göre fetva verir.	145	1
14.	Kadı ekmeğini karınca yemez.	145	1
15.	Karaman’ın koyunu, sonra çıkar oyunu.	130	1
16.	Kırkıktan sonra azanı teneşir paklar (azana çare bulunmaz).	139, 140	2
17.	Kurunun yanında yaş da yanar.	119	1
18.	Lafla peynir gemisi yürümez.	149, 150(2)	3
19.	Mazlumun ahı yerde kalmaz.	178	1
20.	Vermeyince Mabut, ne yapsın Mahmut?	201, 203	2
21.	Yanlış hesap Bağdat’tan döner.	34	1
22.	Zaman sana uymazsa sen zamana uy.	88	1
Toplam			26

Tablo 9 incelendiğinde 22 atasözünün kullanıldığı ve bu atasözlerinin 26 kez tekrar etmektedir. Eserde en sık tekrar edilen atasözünün ise “*Lafla peynir gemisi yürümez. (3)*” olduğu görülmektedir. Eserin atasözlerinin kullanımı bakımından zengin olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak çocukların da yeni öğrendikleri atasözlerinin kelime hazinelerine olumlu katkı sağlayacağı düşünülebilir. Eserde yer alan atasözlerinin geçtiği örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

1. “**Aba vakti yaba; yaba vakti aba (olmaz):** Her işe uygun bir araç veya yol yordam mevcuttur.” (s. 1)
2. “**Abanın kadri yağmurda bilinir:** Aba insanı yağmurdan koruduğu gibi abaya bürünen insanlar da belâ yağmurlarından korunur, (muş diye rivayet olunuyor!)” (s. 2)
3. “Dilimizdeki ‘**Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz.**’ sözünün aslı muhtemelen ‘Ane gibi yar; Bağdat gibi diyar olmaz.’ şeklindedir. Çünkü sözün aslındaki Ane kelimesi, Bağdat yakınlarındaki sarp bir uçurumun kuşattığı dik bir geçidin adıdır. Bağdat gibi (güzel) şehir, Ane gibi de (sarp, ama manzaralı) yar (uçurum) olmaz, demeye gelir.” (s. 34)
4. “Tıpkı ‘**Yanlıs hesap Bağdat’tan döner.**’ sözüyle Bağdat’ın eskiden beri bir ilim merkezi olduğunun altının çizilmesi gibi.” (s. 34)
5. “Derlerdi ki ‘**Gelin ata bindi; ya nasip...**’ Düğün sahibi, isterse haraç vermesin.” (s. 36)
6. “**Edebi edepsizden öğren**’ atalar sözü, ibret alma hasletinin telkininden ibarettir.” (s. 75)
7. “Halkın diline ‘**Zaman sana uymazsa sen zamana uy**’ şeklinde yansıyıp sanki bir ayet veya hadis gibi hükmüyle amel olunan bu kasıtlı söz, bizce tam da eski eyyam reisi tipini tarif etmektedir.” (s. 88)
8. “İşte böyle, **kurunun yanında yaşın da yandığı** ve birkaç kişiyle görülen bir işten en masum olanın sorumlu tutulduğu hâllerde...” (s. 119)
9. “İmdi, dilimizdeki ‘**Karaman’ın koyunu sonra çıkar oyunu**’ sözü daha bir anlam kazanıyor.” (s. 130)
10. “**Borç, yiğidin kamçısıdır**’ denilir ya hani, erkeğin de eğer borcu biterse ayranı kabarır.” (s. 133)
11. “...yukarıdaki deyimın aslı ‘**Kırkından sonra saza başlayanı teneşir paklar**’ şeklinde olup içinde "çalmak" eylemi geçmez...” (s. 139)
12. “Bu deyimın versiyonu olan bir atasözü de ‘**Hem eşek eti yemiş; hem kös dinlemiş**’ şeklindedir ki hem inatçı, hem vurdumduymaz olmaktan kinayedir.” (s. 143)

13. “Her ne kadar **‘Kadı anlatışa göre fetva verir!’** ise de Osmanlı'nın son asır kadıları için **‘Davacın kadı olursa, yardımcın Allah olsun!’** denilmiştir.” (s. 145)
14. “İmam-ı Azam'lar çağı geçmiş, yerine **‘Kadı ekmeğini karınca yemez!’** anlayışını ortaya koyan bir kadı hakimiyeti devri başlamıştır.” (s. 145)
15. “Efendi, **lafla peynir gemisi yürümez.** Buna kömür lazım, yağ lazım.” (s. 150)
16. “Musul'un zarif kişizadeleri arasında, zalimlere karşı **‘İçtiğin Yunus Nebi çeşmesi ola!’** demek, bir darbimesel olmuş.” (s. 162)
17. “Canım kâhya, **elçiye zeval olmaz;** sen heman bunları odasına götür.” (s. 168)
18. “Rahmet okutmak deyimi, aşağı yukarı **‘Gelen, gideni aratır’** atalar sözünün karşılığıdır.” (s. 175)
19. “**Mazlumun ahi yerde kalmazmış;** o yolculukta ev halkının bindiği gemi batmış ve hepsi boğularak ölmüşler.” (s. 178)
20. “Herhangi bir hususta uzun süre suskun ve hareketsiz kalındıktan sonra gerek tesadüfen, gerekse bilinçli olarak büyük bir başarı elde edildiğinde **‘Durdu, durdu da turnayı gözünden vurdu’** deriz.” (s. 197)
21. “Şair ruhu taşıyan hisli padişah ise seçili bir üslûpla o tarihe geçen sözünü söyler: **Vermeyince Mabut, ne yapsın Mahmut!?!..**” (s. 203)

4.4. İkilemeler

Anlatımın gücünü arttırmak, anlatımı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla kullanılan ikilemeler söz varlığının önemli unsurlarındandır. Özellikle atasözleri ve deyimlerin akılda kalıcılığını arttırmada ikilemelerin rolü önemlidir. Bu sebeple ikilemelerin kullanımı kelime hazinesine olumlu yönde etki etmektedir. Bu amaçla eserde geçen ikilemelerin sayıları, kullanım sıklıkları tablo ile aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 10. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen İkilemeler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	İkilemeler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Aheste aheste	199	1
2.	Akın akın	7, 44	2
3.	Akın akın	44	1
4.	Arada sırada	92, 174	2
5.	Aşağı yukarı	67, 123, 149, 175	4
6.	Ayrı ayrı	154, 177	2
7.	Bağırış çıkırış	132	1
8.	Bir iki	69, 118	2
9.	(Bir) ileri (bir) geri	46	1
10.	Birdenbire	25, 137, 179	3
11.	Birer birer	96	1
12.	Boy boy	118	1
13.	Boylu poslu	44	1
14.	Böyle böyle	69	1
15.	Büyük büyük	160	1
16.	Çalı çırpı	179	1
17.	Çul (a) çaput (a)	2	1
18.	Çürük çarık	170	1
19.	Dağ bayır	135	1
20.	Damla damla	47	1
21.	Deli divane	136	1
22.	Derinden derine	198	1
23.	Derme çatma	92	1
24.	Dizi dizi	118	1
25.	El ayak	44	1
26.	Eş dost	167	1
27.	Fakir fukara	27(2)	2
28.	Falan filan(ca)	15, 60, 129, 184, 201	5
29.	Fazla fazla	149	1
30.	Gelip geçen	183	1
31.	Gelişe gelişe	76	1
32.	Geri geri	164	1
33.	Git gide	39, 120	2
34.	Güçlü kuvvetli	38	1
35.	Güle oynaya	207	1
36.	Gün günden	178	1
37.	Güzel güzel	173	1
38.	Hemen hemen	87, 121	2
39.	Hır gürr	119	1
40.	Hısım akraba	167	1
41.	Hızlı hızlı	118	1
42.	Hoplayıp zıplamak	135	1
43.	İçten içe	112	1
44.	İğneden ipliğe	176	1
45.	İki üç	6,121	2
46.	İmalî imalî	49	1
47.	İster istemez	166	1
48.	İyiden iyiye	65, 89, 105, 136, 148	5

49.	Kabak kabak	118	1
50.	Kap kacak	195	1
51.	Karman çorman	159	1
52.	Kazma kürek	116	1
53.	Kendi kendine	11, 136	2
54.	Kılık kıyafet	208	1
55.	Kıran kırana	155	1
56.	Mal mülk	146	1
57.	Olur olmaz	69	1
58.	Orasından burasından	173	1
59.	Pek çok	1,55,73,77,105,122,123,124, 125,139, 141, 158,192, 195	17
60.	Saçma sapan	9, 93, 125, 148, 192	5
61.	Sağ salim	149	1
62.	Semt semt	93	1
63.	Sert sert	27	1
64.	Sık sık	14, 65, 76, 83, 101, 107, 110, 119, 159, 170(2), 183	12
65.	Sıra sıra	118, 183(2)	3
66.	Soluk soluğa	69	1
67.	Şarıl şarıl	201(2)	2
68.	Şaşkın şaşkın	146	1
69.	Şıp şıp	201	1
70.	Tabak tabak	118	1
71.	Tatlı tatlı	120	1
72.	Tek tek	171, 172	2
73.	Tekrar (be) tekrar	118, 136	2
74.	Tir tir titremek	67	1
75.	Titreye titreye	203	1
76.	Ufak tefek	82	1
77.	Uzun uzun	26, 90, 204	3
78.	Yan yana	148(2)	2
79.	Yavaş yavaş	14, 142, 171, 196	4
80.	Yer yer	46, 173	2
81.	Yerli yersiz	99	1
82.	Yırtık pırtık	1	1
83.	Yol yordam	2,83, 167	3
84.	Zaman zaman	36, 48, 153	3
Toplam			153

Tablo 10 incelendiğinde 84 ikilemenin kullanıldığı ve bu ikilemelerin 153 defa tekrar edildiği görülmektedir. En sık tekrar edilen ikilemelerin ise “*pek çok* (17), *sık sık* (12), *filan filan(ca)* (5), *iyiden iyiye* (5)” olduğu görülmektedir. Genel olarak eserde kullanılan ikilemelerin aynı kelimelerin tekrarı şeklinde ikilemelerden oluştuğu görülmektedir. Eserin ikilemelerin kullanımı açısından zengin olduğu düşünülmektedir. Eserde kullanılan ikilemelerin geçtiği örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

1. “Bir abam var atarım; nerde olsa yatarım: Gezginci dervişlerin hâlini anlatan bu söz, taşta toprağa, oduna tahtaya, **çula çaputa** ehemmiyet vermeyen kişilere özgü anlayışın ifadesi olup gönül zenginliğini anlatır.” (s. 2)
2. “Şimdi İstanbul'un merkezî yerleri sayılan **pek çok** mekânda eskiden eşraf...” (s. 55)
3. “...zaman içerisinde kaçamak evlilikler yaparak **yol yordam** azdırdıklarında, Balım Sultan bunları huzura çağırıp keyfiyeti öğrenmek ister.” (s. 83)
4. “Abası kırk yerinden yamalı: **Yırtık pırtık** giyecek kadar fakir.” (s. 1)
5. “...özellikle gemilerin sintinelerinde **iki üç** sıra istiflenmiş olarak taşınırlarmış.” (s.121)
6. “...bu güreşleri seyretmek için İstanbul'un her semtinden kilimlerle, kurdelelerle süslü öküz arabalarıyla **akın akın** insan gelir...” (s. 44)
7. “Hele onlar, günümüzün **saçma sapan** sözlerle ortalığı bulandıran yalakalarına hiç benzemezler.” (s.93)
8. “Ancak bunu kimseye belli etmemesi gerektiğinden eline bir teneke alıp küçük bir çubuk ile **yavaş yavaş** vurmayı ve ufak yollu gürültü ile deveyi ürkütmeyi denemiş.” (s. 142)
9. “**Filanca falancaya** bir Ali Cengiz oyunu oynadı ki...’ diye başlayan cümlelerin arkasında şeytanın bile aklına gelmeyecek hileler, düzenbazlıklar anlatılır.” (s. 15)
10. “Şimdi bu hikâyenin **uzun uzun** yorumunu yapıp, devlet sandalından ziftlenenlerden bahsetmek yerine...” (s. 204)
11. “İhtiyar o kırk günde kendisi gibi ne kadar **fakir fukara** varsa doyurmuş...” (s. 27)
12. “Padişah ona **sert sert** bakmış.” (s. 27)
13. “**Zaman zaman** duymuş, yahut okumuşsunuzdur.” (s. 48)
14. “Bu balıkların **güçlü kuvvetli** olanları, ağaçlara da tırmanmaktadır.” (s. 38)

15. "...dalında uzun müddet bekletilince içinin **git gide** koflaşması ve hafiflemesidir." (s. 120)
16. "...kilimlerle, kurdelelerle süslü öküz arabalarıyla **akın akın** insan..." (s. 44)
17. "...güzel suları içip temiz havaları teneffüs ederek büyüyen kara yağız pehlivanların yetiştiği bir köyden şöyle **boylu poslu, el ayak** biçimli..." (s. 44)
18. "...beddua gereği zalimin burnundan **damla damla** (fitil fitil) gelebilsin." (s. 47)
19. "**Yer yer** düğüm atılmış olan bir yumak ipliğin ucunu suçlunun burnundan ağzına sarkıtıp **bir ileri bir geri** sararak işkence yapıldığını Evliya Çelebi yazar." (s. 46)
20. "Açar açmasına da yeni dükkanında **güzel güzel** yaptığı testiler, küpler, vazolar, sürahiler onca titizliğe ve emeğe rağmen **orasından burasından** yarılmaya, **yer yer** çatlamaya başlar." (s. 173)
21. "...mülâzımın sırrı ortaya dökülmüş; aralarında **imalı imalı** gülüşmeye başlamışlar." (s. 49)
22. "Demokles'in bu davranışına **iyiden iyiye** canı sıkılan Dionysios, nedimine bir ders vermek istemiş." (s. 65)
23. "Fetva metni, **aşağı yukarı** şöyle idi..." (s. 123)
24. "...yakaladıkları yaralı bir Haçlı askeri, **tir tir titreyerek** onlara şöyle der..." (s. 67)
25. "Bizim Panayot'un meyhanesinde **bir iki** tek atmadıkça uyuyamam." (s. 69)
26. "**Böyle böyle**, Kasımpaşa ve Galata'nın ayak takımından hezele güruhu lâyıkiyla cezalandırmaya başlar." (s. 69)
27. "Bir çeyrek kadar sonra haberci, **soluk soluğa** gelip kadının gerçekten doğurmak üzere olduğunu haber vermiş." (s. 69)
28. "Fakat karın olacak o densize söyle; bir daha gecenin böyle **olur olmaz** vaktinde doğurmasın." (s. 69)
29. "Osmanlı mehteri, bütün asırların birikimleriyle **gelişe gelişe** XVIII. asırda nadir bir mükemmeliyete erişir." (s. 76)

30. "...bu arada **ufak tefek** kaçamaklarla kendisine çıkar sağlayan kişilerden..." (s. 82)
31. "Eyyam (günler) kelimesi ile yapılan bazı deyimlerde de **hemen hemen** aynı anlam mevcuttur..." (s. 87)
32. "Hoca bu komşusuna, önceleri hatırını sayarak bir şey söyleyememişe de **içten içe** öfkelenip artık ödünç bir eşya vermemeye ahdetmiş." (s. 112)
33. "...meydanlarda bir grup görme ôzürlü vatandaşın oluşturduğu **derme çatma** bir orkestranın, günün moda nağmeleri terennüm ederek kamuya açık konserler..." (s. 92)
34. "Muharrem ayı girince, şehri **semt semt** paylaşarak önlerinde gözleri görmekle birlikte, topal veya çolak bir yedekçi ile altışar kişilik gruplar hâlinde goygoya..." (s. 93)
35. "Çünkü zamanla tersane gözlerine **birer bekçi** yahut nöbetçi konulmuş..." (s. 93)
36. "Yurduna dönünce de **yerli yersiz** konuşmaya..." (s. 99)
37. "...bunların çoğu da herhangi bir mesleğe sahip olmadıklarından ya hamallıkla yahut **kazma kürekle** çalışarak işe başlarırmış..." (s. 116)
38. "...şimdiki meyhane, bar ve cafelerde içki şişelerinin **sıra sıra** vitrinlendiği gibi raflara **boy boy** dizili veya asılı durumdadır." (s. 118)
39. "Bu düşünceler içinde aklına gelen bütün yerlere **tekrar tekrar** bakmış." (s. 136)
40. "Üstelik biraz sonra siniler kurulmuş, **kabak kabak** şaraplar, **tabak tabak** mezeler..." (s. 118)
41. "Bir, iki derken, kapının **hızlı hızlı** vurulup ases veya zabıta..." (s. 118)
42. "...küpleri devirmeye ve nihayet **dizi dizi** asılmış şarap kabaklarını alıp..." (s. 118)
43. "Nitekim içkili mekânlarda **hur gür** eksik olmayacağından..." (s. 119)
44. "Sofrada **tatlı tatlı** yedikleri kabağın..." (s. 120)
45. "...keçi sürüsüyle birlikte **dağ bayır** dolaştığı için dinlenmiş olur..." (s. 135)
46. "Bir de ne görsünler, sürü **kendi kendine** otlamaya devam ediyor." (s. 136)

47. “Keçilerini kaçıran çobanların **deli divane** hareketleri de sinir krizlerine...” (s. 136)
48. “...**birdenbire** değişimleri ve eski tavırlarının tersini yapmaları çok zordur...” (s. 137)
49. “Buna göre delileri **tek tek** huzuruna çağırıp önlerine bir pösteği koyarak...” (s. 171)
50. “...önünde dönen çanağa **arada sırada** ‘püfl!’ diye üfleterek...” (s. 174)
51. “Bütün ev halkının **ayrı ayrı** eziyet ve takazalarına...” (s. 177)
52. “Hayatı **gün günden** çekilmez oluyor; ama çanak da bir yandan doluyormuş.” (s. 178)
53. “Kanalı gizleme maksadıyla da üzerini **çalı çırpı** ve taşlarla örtüp araziye uydurmuş.” (s. 179)
54. “...camilerin avlularında yer alan sebilhanelerin pencereleri önünde **gelip geçenlerin** ücretsiz su, ayran, şerbet...” (s. 183)
55. “...bu eşyalar genellikle kıymetli maden ve taşlardan mamul **kap kakak** ile takılardan oluşurdu.” (s. 195)
56. “Nihayet ısrar ve merak iyice artınca şöyle **derinden derine** bir iç geçirip...” (s. 198)
57. “Baktım yolu doğrultmuş, **aheste aheste** süzülüyor.” (s. 199)
58. “Bazılarından **şarıl şarıl** sular akıyor, bazılarından sızıyor, bir tanesi de **şıp şıp** damlıyordu.” (s. 201)
59. “Pazarlık biter ve Nasrettin parasını alıp **güle oynaya** evin yolunu tutar.” (s. 207)
60. “...yolcuları hallerine, tavırlarına ve **kılık kıyafetlerine** bakarak köylerini söyleyecek kadar tanımaktadır.” (s. 208)
61. “Halk sureta onu uğurlamaya gelmiş gibi evinin önüne toplanıp tecessüsle **malını mülkünü** gözetlemektedir.” (s. 146)
62. “Halk gözlerine inanamamış hâlde, **şaşkın şaşkın** bakarken kadı söze başlamış...” (s. 146)
63. “Ama **yan yana** kullanılması, sözün değerinin iyiden iyiye düşürüldüğüne delâlettir...” (s. 148)

64. “Hele peynirler *sağ salim* varsın, istediğin parayı *fazla fazla* veririm...” (s. 149)
65. “Her kafadan bir sesin çıktığı dönemlerde, gidişata nizam verme adına ortalıklarda işleri *karman çorman* eden birileri var ise, bilin ki Molla Kasım iş başındadır.” (s. 159)
66. “Modern Molla Kasım'lara bakarak, *büyük büyük* atalarının gösterdiği bu insaf ve pişmanlığa rahmet okumak, müstehap olur sanırsınız.” (s. 160)
67. “...*ister istemez* diline geçer, böylece hattat mürekkebi yalamış olurmuş.” (s. 166)
68. “Tabiî, dönüşte *eşe dosta, hısım akrabaya* hediye getirmek âdetten...” (s. 167)
69. “Kısa sürede eskiyen ayakkabının kullanım hatası mı, yoksa üretim hatası mı olduğu *sık sık* tartışma ve şikâyet konusu edilmeye başlandığı devirlerde, *çürük çarık* yapılan...” (s. 170)
70. “*İğneden ipliğe* ne var ne yoksa alır, ev sahibine çıplak odalar bırakırmış.” (s. 176)
71. “Sevinçten *titreye titreye* küreği sandığa daldırır.” (s. 203)
72. “En olmayacak kayaların tepesine çıkar, *hoplayıp zıplayarak* en sarp yerlerdeki otlara bile ulaşırlar.” (s. 135)
73. “En azından, matrakbazların ocaklı ayaktaşları arasında, *kıran kırana* lâf düellosuna dönüşen bir rekabet hissinin mevcut olduğu tahmin edilebilir.” (s. 155)
74. “Feryatlar, *bağırış-çığırışlar* ile düğün evi birden karıştırmış.” (s. 132)
75. “Bu sırada fayton da *geri geri* kaymaya başlamıştır.” (s. 164)

4.5. Terimler

Uzmanlık alanlarına has kavramları ifade eden terimler anlamsal açıdan dardır ve sınırları bulunur. Bu sebeple terimler; çeşitli bilim dalları, sanat ve mesleğe ait olan ve ilgili alana özgü, anlamları sınırlı olan kelimelerdir. Genel olarak halkın söz varlığı içerisinde bulunmayan terimler zaman içerisinde günlük hayatta kullanılarak söz varlığı içerisinde yer alabilir. Eserde geçen terimler tablolar halinde sunulmuş olup terimlerin yanlarına hangi alana özgü terimler olduğu yay ayraç ile

gösterilmiştir. Ayrıca terimlerin bulundukları sayfa numaraları ve kullanım sıklıkları da tablo halinde aşağıda sunulmuştur:

Tablo 11. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Terimler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Terimler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Adabımuâşeret (<i>Toplum bilimi</i>)	75	1
2.	Aerodinamik (<i>Fizik</i>)	159	1
3.	Afyon (<i>Kimya/Eczacılık</i>)	6(3), 101, 102(3)	7
4.	Ağırlık (<i>Fizik</i>)	47(2), 110(3)	5
5.	Ahar (<i>Kitaplık bilim</i>)	165(4), 166(2)	6
6.	Alkış (<i>Tarih</i>)	19(10), 53, 83	12
7.	Amiral (<i>Denizcilik</i>)	68	1
8.	Anfora (<i>Arkeoloji</i>)	121(3)	3
9.	Argo (<i>Edebiyat</i>)	3, 7, 8, 153, 194	5
10.	Arşın (<i>Tarih</i>)	98(6), 100(4)	10
11.	Ases (<i>Tarih</i>)	118(2), 119	3
12.	Asr-ı saadet (<i>Din bilgisi</i>)	78	1
13.	Astroloji (<i>Gök bilim</i>)	84(3), 85	4
14.	Ayet (<i>Din bilim</i>)	7(2), 88, 108	4
15.	Babafingo (<i>Denizcilik</i>)	36	1
16.	Bahriye (<i>Denizcilik/Askerlik</i>)	68(2)	2
17.	Baklava alayı (<i>Tarih</i>)	108	1
18.	Bektaşî (<i>Din bilgisi</i>)	41, 82(2), 83(2)	5
19.	Berat (<i>Tarih</i>)	142	1
20.	Beyit (<i>Edebiyat</i>)	62, 74, 160	3
21.	Bilimsel araştırma	14	1
22.	Burç (<i>Astroloji</i>)	84, 85(7), 86	9
23.	Caize (<i>Edebiyat</i>)	129(2)	2
24.	Celi sülüs (<i>Hat sanatı</i>)	73	1
25.	Cunda (<i>Denizcilik</i>)	91	1
26.	Çekirdek (<i>Tarih/İktisat</i>)	110(4), 111	5
27.	Denizcilik	90	1
28.	Denk (<i>Tarih/İktisat</i>)	47	1
29.	Devşirme (<i>Tarih</i>)	82	1
30.	Dirhem (<i>Tarih/İktisat</i>)	47(2), 110(6), 111	9
31.	Divan (<i>Edebiyat</i>)	137, 157(3)	4
32.	Dua (<i>Din bilim</i>)	7, 8, 19, 25, 27, 108, 162, 175, 178, 203	10
33.	Ekonomi(k)	35, 159	2
34.	Eksen (<i>Matematik</i>)	21, 71	2
35.	Felsefe	73	1
36.	Fen	90	1
37.	Ferman (<i>Tarih</i>)	26, 95, 129, 142, 154	5
38.	Fetva (<i>Din bilim</i>)	123(3), 145	4
39.	Fitul (<i>Tarih/İktisat</i>)	46, 47,	2
40.	Folklor (<i>Halk bilim</i>)	39, 157(2)	3
41.	Gayrimenkul (<i>Ekonomi</i>)	36	1
42.	Gayrimüslim (<i>Din bilim</i>)	196	1
43.	Gazel (<i>Edebiyat</i>)	157	1

44.	Gelenek (<i>Toplum bilim</i>)	8, 9, 54, 76, 136, 196	6
45.	Gezegen (<i>Gök bilim</i>)	85(3)	3
46.	Gram (<i>Matematik</i>)	110(4)	4
47.	Hac (<i>Din bilim</i>)	25(2), 167	3
48.	Hacegan (<i>Tarih</i>)	137	1
49.	Hadîs-i Şerif (<i>Din bilim</i>)	66, 88	2
50.	Harbi düyek (<i>Müzik</i>)	77	1
51.	Harem(lik) (<i>Tarih</i>)	71(2)	2
52.	Hat (<i>Hat sanatı</i>)	73(2), 191(2)	4
53.	Hattat (<i>Hat sanatı</i>)	62, 74	2
54.	Hiciv (<i>Edebiyat</i>)	137	1
55.	Hristiyan (<i>Din bilim</i>)	138(2)	2
56.	Hukuk	17, 36(2), 144	4
57.	Hutbe (<i>Din bilim</i>)	114, 115	2
58.	İcaz (<i>Edebiyat</i>)	98	1
59.	İktisat (<i>Ekonomi</i>)	3	1
60.	İlaç (<i>Kimya/Eczacılık</i>)	102	1
61.	İlahi (<i>Din bilgisi</i>)	93(2), 94	3
62.	İlm-i ahkâm-ı nücûm (<i>Gök bilim</i>)	84	1
63.	İmaret (<i>Tarih</i>)	93, 105	2
64.	İnşat (<i>Edebiyat</i>)	129	1
65.	İroni (<i>Edebiyat</i>)	122, 125(2)	3
66.	Kadı (<i>Tarih</i>)	8, 33(4), 62, 144(2), 145(15), 146(3), 207(3)	29
67.	Kadırga (<i>Denizcilik</i>)	87, 91	2
68.	Kalyon (<i>Denizcilik</i>)	91	1
69.	Kaptanıderya (<i>Denizcilik</i>)	68	1
70.	Karargâh (<i>Askerlik</i>)	66, 67	2
71.	Kasara (<i>Denizcilik</i>)	96	1
72.	Kaside (<i>Edebiyat</i>)	129(2)	2
73.	Kavak (<i>Bitki bilim</i>)	38(2), 39(5)	7
74.	Kazasker (<i>Tarih</i>)	145	1
75.	Kemere (<i>Denizcilik</i>)	96	1
76.	Kethüda (<i>Tarih</i>)	169(4), 170(3)	7
77.	Kırat (<i>Tarih/iktisat</i>)	47(2)	2
78.	Kinaye (<i>Edebiyat</i>)	49, 50, 63, 83, 93, 121, 140, 143	8
79.	Konik (<i>Matematik</i>)	141	1
80.	Konser (<i>Müzik</i>)	92	1
81.	Kontrast (<i>Görsel sanatlar</i>)	58	1
82.	Kronolojik (<i>Tarih</i>)	49	1
83.	Kültür (<i>Toplum bilimi</i>)	73, 154, 157(2), 158, 162	6
84.	Mağara (<i>Coğrafya</i>)	136(5)	5
85.	Mahlas (<i>Edebiyat</i>)	104	1
86.	Makam (<i>Müzik</i>)	77	1
87.	Manzume (<i>Edebiyat</i>)	157, 159	2
88.	Medeniyet (<i>Toplum bilim</i>)	67, 84	2
89.	Mehter (<i>Tarih</i>)	76(7), 77(4), 141(2), 142(4),	17
90.	Mermi (<i>Askerlik</i>)	21(2), 22	3
91.	Mersiye (<i>Edebiyat</i>)	93(2)	2
92.	Mesel (<i>Edebiyat</i>)	125, 162	2
93.	Metrik (<i>Matematik</i>)	100	1

94.	Mevlevilik (<i>Din bilim</i>)	41, 74, 137, 184(2)	5
95.	Mevsim (<i>Coğrafya</i>)	2, 44, 56, 118,183,192	9
96.	Miço (<i>Denizcilik</i>)	118	1
97.	Mitoloji (<i>Edebiyat</i>)	161	1
98.	Musiki (<i>Müzik</i>)	40(2), 76(5), 77(3), 92	11
99.	Müfreze (<i>Askerlik</i>)	66	1
100.	Müze (<i>Tarih</i>)	121	1
101.	Namlu (<i>Askerlik</i>)	21(4), 22(5)	9
102.	Navlun (<i>İktisat</i>)	149, 150	2
103.	Nazım (<i>Edebiyat</i>)	61, 156	2
104.	Nesir (<i>Edebiyat</i>)	61, 137	2
105.	Nota (<i>Müzik</i>)	77(3)	3
106.	Okka (<i>Tarih/İktisat</i>)	110(2)	2
107.	Omurga (<i>Denizcilik</i>)	96	1
108.	Orkestra (<i>Müzik</i>)	92(2)	2
109.	Orta işareti (<i>Tarih</i>)	36(2)	2
110.	Panzehir (<i>Kimya/Eczacılık</i>)	102(2)	2
111.	Parşömen (<i>Kitaplık bilim</i>)	165	1
112.	Patent (<i>İktisat</i>)	117	1
113.	Perde (<i>Müzik</i>)	40, 143, 157	3
114.	Perspektif (<i>Görsel sanatlar</i>)	52	1
115.	Pusula (<i>Astronomi</i>)	186(2)	2
116.	Rubu tahtası (<i>Astronomi</i>)	186	1
117.	Sadrazam (<i>Tarih</i>)	86, 145	2
118.	Santigram (<i>Matematik</i>)	110	1
119.	Selâmlık (<i>Tarih</i>)	19,71, 203	3
120.	Sembolizm (<i>Edebiyat</i>)	39	1
121.	Seren (<i>Denizcilik</i>)	91(3)	3
122.	Sergerde (<i>Tarih</i>)	36	1
123.	Silindir (<i>Matematik</i>)	71	1
124.	Silindir (<i>Matematik</i>)	71, 141	2
125.	Sintine (<i>Denizcilik</i>)	121	1
126.	Solist (<i>Müzik</i>)	92, 93	1
127.	Sosyal	35, 144, 157	3
128.	Sünnet (<i>Din bilgisi</i>)	78	1
129.	Sürme (<i>Denizcilik</i>)	96(2)	2
130.	Süvari (<i>Tarih</i>)	48, 151(5)	6
131.	Şarkı (<i>Edebiyat</i>)	157	1
132.	Şartlı refleks (<i>Ruh bilim</i>)	14	1
133.	Şeşhane (<i>Askerlik</i>)	21(2), 22(5)	7
134.	Şeyhülislam (<i>Tarih</i>)	145	1
135.	Şiir (<i>Edebiyat</i>)	9(3), 129(2), 157(6), 158, 160(4), 185	17
136.	Tabanca (<i>Askerlik</i>)	21,22	2
137.	Talik (<i>Hat sanatı</i>)	62, 73	2
138.	Teknik	58	1
139.	Teknoloji	22	1
140.	Tempo (<i>Müzik</i>)	87, 143	2
141.	Temyiz (<i>Hukuk</i>)	194	1
142.	Tevriye (<i>Edebiyat</i>)	211	1
143.	Tıp	7, 66, 171, 172	3
144.	Topçu(luk) (<i>Askerlik</i>)	21	1

145.	Tropikal (<i>Coğrafya</i>)	13	1
146.	Tüfek (<i>Askerlik</i>)	21, 22(3)	4
147.	Ufuk (<i>Coğrafya</i>)	91(2)	2
148.	Usturlab (<i>Astronomi</i>)	186	1
149.	Üzengi (<i>Binicilik</i>)	36	1
150.	Vardiya (<i>Denizcilik</i>)	91	1
151.	Yaba (<i>Tarım</i>)	2	4
152.	Yağmur (<i>Coğrafya</i>)	2, 11, 29	7
153.	Yeniçeri (<i>Tarih</i>)	35(2), 36(4), 37, 48, 82(2), 83(2), 108(2), 109(2), 155	17
154.	Yıldız (<i>Gök bilim</i>)	15, 84, 85(4),	6
155.	Yiğitbaşı (<i>Tarih</i>)	169(2), 170(2)	4
156.	Yiv (<i>Güzel sanatlar</i>)	21(4), 22(3)	7
157.	Zekât (<i>Din bilim</i>)	134	1
158.	Zîc (<i>Astronomi</i>)	186(3)	3
Toplam			497

Tablo 11 incelendiğinde 158 terimin eserde geçtiği ve bu terimlerin 497 kez tekrar edildiği görülmektedir. Eserde geçen sözcüklerin terim olup olmadıkları TDK Güncel Türkçe Sözlük'ten kontrol edilerek eklenmiştir. En sık tekrar edilen terimler “kadı (*tarih*), mehter (*tarih*), şiir (*edebiyat*), dua (*din bilim*), arşın (*tarih*), burç (*astronomi*), yeniçeri (*tarih*), musiki (*müzik*), kinaye (*edebiyat*), alkış (*tarih*) ve mevsim (*coğrafya*)”dan oluşmaktadır. Eserdeki terimlerin genel olarak kullanımına bakıldığında tarih, edebiyat, din bilim ve denizcilik terimlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Eserde geçen terimlerin cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

1. “Bilhassa kış aylarında dershaneinin ocağı harlı ateşle yakılarak dervişanın burada toplanmaları sağlanır; böylece hem **iktisat** yapılır, hem de uzun saatler mürşitten istifade ortamı oluşturulurdu.” (s. 3)
2. “Önümüzdeki **mevsim** hizmetliler için buraya bir ilâve bina yapacağız.” (s. 56).
3. “Aba insanı **yağmur**dan koruduğu gibi abaya bürünen insanlar da belâ yağmurlarından korunur.” (s. 2)
4. “**Yaba** harmanda ekin savurmaya yarayan dört çatalı tırmık çeşidi olup aba giymiş bir insan tarafından kullanılması zordur.” (s. 2)
5. “...ipinin çekilmesine gerek kalmadan **şartlı refleks** ile başını sallamaya başlamış.” (s. 14)

6. "...hem de **bilimsel araştırmalarını** ilerletmek için öğrencisiz sınıfta dersini anlatmaya devam eder, kesinlikle vazifesini aksatmazmış." (s. 14)
7. "Tarihi manasıyla **alkış**, 'Padişahlar ile vezirler hakkında, halk tarafından hep bir ağızdan söylenen dua sözleri'dir." (s. 19)
8. "Çünkü **şeşhane** diye namlusunda altı adet **yiv** bulunan **tüfek** ve toplara denir." (s. 21)
9. "Evvelce kaval gibi içi düz bir boru biçiminde imal edilen **namlular**, **yiv** ve set tertibatının icadıyla birlikte fazla kullanılmaz olmuş ve gerek **topçuluk**, gerekse **tüfek**, **tabanca**, vs. ateşli silahlarda yivli **namlular** tercih edilmiştir." (s. 21)
10. "Ancak yine de vaktiyle bir avcının, yivlerin icadından sonra çifte (çift namlulu) tüfeğinin kaval tipi namlularının üst kısımlarını **teknolojiye** uydurmak için..." (s. 22)
11. "Vaktiyle köylünün biri **hacca** gitmiş." (s. 167)
12. "Bir kişiyi korkutarak yapılacak işten pay almak, ahlaki ve **ekonomik** yapının bozulduğu dönemlerde ortaya çıkan **sosyal** hastalıkların başında gelir." (s. 35)
13. "Zenginlerden birinin kızı veya oğlu evlense, hemen gidilir gelini taşıyacak atın **üzengisine orta işareti** taşıyan bir plaka asılır ve düğün sahibinden para sızdırılırdı." (s. 36)
14. "...o raddeye gelmişti ki eskiden orta (bölük) adına iş gören **sergerdeler** ortalarını da unutup kendi şahsi çıkarları için iş görmeye başladılar." (s. 36)
15. "Satılacak binalar ile **gayrimenkuller**, pazara getirilen mallar ile işletme ve üretim müesseseleri, bu tür grupların baltalarıyla peylendi." (s. 36)
16. "...bir zorba **yeniçeri** gider geminin **babafingosuna** bir balta asardı." (s. 36)
17. "...**folklorumuzda kavak sembolizmine** sıkça rastlanmaktadır." (s. 39)
18. "...'fitil' kelimesi bir **ağırlık** ölçüsü birimi olarak bambaşka bir anlam taşır." (s. 47)
19. "**Dirhem** dörtte birine '**denk**', dengin dörtte birine '**kırat**', kıratın dörtte birine de '**fitil**' denir." (s. 47)
20. "...böylece mahzene indirilip **kronolojik** sırasına konulur imiş." (s. 49)
21. "...birisinin mazideki bir ayıbından **kinaye** olarak kullanılmaya başlanmıştır." (s. 50)

22. “Sinimmar saraya öyle bir ışık **perspektifi** vermiş ki şah için...” (s. 52)
23. “Ancak bir müddet sonra adam, resmin üst kısımlarını da eleştirmeye ve hatta **teknik** yönden, sanat açısından renklerin **kontrastı** ve gölgelerin derecesi...” (s. 58)
24. “Vaktiyle, 16. asır şairlerinden Ahi Benli Hasan'ın Hüsn ü Dil (Güzellik ve Gönül) adlı **nazım-nesir** karışık eserinde "defin kulağını çınlatmak" diye bir deyime rastlamış...” (s. 61)
25. “Burada anlatıldığına göre Çekirdi unvanıyla bilinen **talik** yazının üstat **hattat**larından **Kadı** İbrahim Efendi, bir gün Okmeydanı'ndaki Kemankeşler Tekkesi'ne gider...” (s. 62)
26. “Bu garip vak'a üzerine İbrahim Efendi'nin dostları birer **beyit** ile kendisini kutlar ve hatta bazıları da hadiseye tarih düşürürler.” (s. 62)
27. “Bir **hadis-i şerifte**, ‘Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğinden korkmasaydım, her namazda onlara misvak kullanmayı emrederdim’ buyrulmuştur.” (s. 66)
28. “Diş sağlığının ne derece önemli olduğunu her fırsatta ilan eden modern **tıbb**a örnek olacak bu düsturu atalarımız, o derece titizlikle...” (s. 66)
29. “Rivayete göre, sabah vakti Müslüman orduların **karargâhlarını** uzaktan keşfe çıkan bir Haçlı **müfrezesi**, onların sabah alacasında dereye indiklerini...” (s. 67)
30. “...diş temizliği gibi bir **medeniyet** emaresini...” (s. 67)
31. “Çengeloluğu Tahir Paşa (ö. 1851), Osmanlı **bahriye** teşkilatının ıslahı için gayretle çalışmış bir **amiraldir. Kaptanıderya** olduğu dönemde...” (s. 68)
32. “Kaç göç devirlerinde, zengin konaklarının erkekler kısmına **selamlık**; kadınlar kısmına da **harem(lik)** denilirdi.” (s. 71)
33. “Dolap, **eksen** etrafında dönen, **silindir** şeklinde bir alettir.” (s. 71)
34. “Osmanlı Türkçesi'ni bilenlerimiz, birtakım eski **hat** levhalarına bakarak atalarımızın hangi düsturlar çerçevesinde bir hayat **felsefesine** sahip olduklarını az çok kestirebilirler.” (s. 73)
35. “En fazla talik yahut **celi sülüs hat** ile yazılan bu ibare, aslen tarikat adabına mugayir bir hareketi sadır olan dervişe hitaben, mürşit ağzından dökülür.” (s. 73)

36. “Ancak zamanla yalnızca tasavvuf çevreleriyle sınırlı kalmayıp bütün bir Türk-İslam **kültürünü** kaplayacak şekilde şöhret bulmuş, yaygınlaşmıştır.” (s. 73)
37. “Bütün bunlara günlük hayatın **adabımuâşeret** kaideleri arasına girmiş yüzlerce düsturu ilave edebilirsiniz.” (s. 75)
38. “Türk sanatları içerisinde en köklü **geleneklere** sahip olanlardan birisi de **musikidir.**” (s. 76)
39. “Kitapta, Türk musikisi sesleri için icat ettiği bir **nota** sistemi ile o devir saz eserlerinin **notalarını** da vermektedir.” (s. 77)
40. “Irak **makamında** ve **harbi düyek** usulünde bestelenmiş olan peşrev, askeri marşlarımız arasında da seçkin bir yere sahip imiş.” (s. 77)
41. “Bu deyimın kaynağı **Asr-ı Saadet**'e, Bilal-i Habeşî'ye kadar uzanır.” (s. 78)
42. “Bilâhare müezzinler, ellerini kulaklarına tıkamayı bir tür Bilal-i Habeşî **sünneti** gibi gördüler ve ezanı öyle okudular.” (s. 78)
43. “Ancak **yeniçeriliğin**, daha ilk dönemlerden itibaren **devşirme** sisteminden beslenmesi tarikatın da yozlaşmasını hızlandırmış ve **yeniçeriler** arasında **Bektaşî** geleneğine...” (s. 82)
44. “Bir kimseye bir işi yaptırmanın en uygun zamanını bildirmek üzere kullandığımız bu deyimın aslı eşref-i saat (zamanın şerefli, muvafık zaman, denk gelme) şeklinde ifadelendirilen bir **astroloji** terimidir.” (s. 84)
45. “Astroloji sisteminde yer alan her bir **yıldız** ve **gezegenin** etkisi altındaki insan da **yıldızına** uygun olarak iyi veya kötü, cimri veya cömert, neşeli veya üzgün, kısaca talihli veya talihsiz dönemler yaşarlar.”
46. “Şimdi astroloji dediğimiz **ilm-i ahkâm-ı nücum**'un esası işte buraya dayanır.” (s. 84)
47. “Astrolojiye göre, insanların ve kâinatın hareket ve tavırlarında **burçların** etkisi, daima hissedilmektedir.” (s. 84)
48. “...**sadrazama** mühür verilmesi, bina inşaatına temel konulması...” (s. 86)
49. “Türk denizcilerinin, özellikle 16. asırdan itibaren **denizcilik fenninde** mükemmel gelişmeler gösterdikleri bilinmektedir.” (s. 90)

50. “Bunlar, Gelibolu ve İstanbul tersanelerinde özel eğitim ile terbiye edilen maymunlar olup harp gemilerinin **seren** ve **cundalarına** oturtularak...” (s. 91)
51. “Üstelik, bir gemide iki tane böyle maymununuz var ise, iki **vardiya** nöbet hizmeti de tamam olacaktır.” (s. 91)
52. “Seren kaidesine tünemiş vaziyetteyken **ufukta** bir gemi gördüğünde aşağıya seslenerek haber veren maymunlar, acaba **kalyon** veya **kadırga** gördüklerinde bunu da ayırıyorlar...” (s. 91)
53. “...bir grup görme özürlü vatandaşın oluşturduğu derme çatma bir **orkestranın**, günün moda nağmeleri terennüm ederek kamuya açık **konserler** verdiklerine şahit olurlar...” (s. 92)
54. “Bence o **solistlerin** hâletiruhiyelerini bir lahza tahattur, kalplerimizin katılık derecesini ölçmeye kafidir.” (s. 92)
55. “Goygoycular, gittikleri evlerin önünde halka olup **mersiye** yahut **ilahiye** başladıklarında, hane halkı bir müddet dışarı çıkmaz ve **ilahiyi** dinler...” (s. 93)
56. “Hem fazla yer tuttukları, hem de işlemesi kolay olduğu için tomruklar geldikleri gibi saklanmaz, dilinir, biçilir ve ileride **kemere**, **kasara** ve **omurga** olmak üzere değişik ebatlarda kereste hâline getirilip öylece istiflenirmiş.” (s. 96)
57. “Bu kerestelere, tersane ustalarının terminolojisinde ‘**sürme**’ tabir edilir.” (s. 96)
58. “Adamın söze verdiği icazı yine nazmen tercüme etmek gerekirse...” (s. 98)
59. “Ben Halep'te iken on beş **arşın** atladım.” (s. 99)
60. “Bugün, arşın yerine **metrik** ölçü kullanıyoruz.” (s. 100)
61. “İslah edilip zararsız hale getirilmiş **afyon** hapları hünkarım.” (s. 102)
62. “**İlaç** veya **panzehir** niyetine hastalara veririm.” (s. 102)
63. “...ünlü şairimiz Fuzuli de bu **mahlası** nasıl seçtiğini anlatırken...” (s. 104)
64. “Bir zamanlar İstanbul'da, Şehzadebaşı Camii **imareti**...” (s. 93)
65. “Mahmut devrinde baklava ikramı (**baklava alayı**) ramazanın 15'inde değil...” (s. 108)

66. "...işine itina göstermeyen cinsinden birisi olsa gerek, üzerinde **ayet** ve **dualar** yazılı koca kepe ile..." (s. 108)
67. "Belki biliyorsunuz, bir **okka** bugünkü ölçülerle 1283 **gram** tutar." (s. 110)
68. "Buna **çekirdek** denir ki toplam, 5 **santigram** karşılığıdır." (s. 110)
69. "Vazifeye başladığı hafta, ilk cuma **hutbesini** okuyacak olması..." (s. 114)
70. "...pazusundaki dövmenin aynısını üzerine nakşedip ona damgasını vurabilir, **patentine** geçirebilir." (s. 117)
71. "...şarap kabaklarını alıp meyhaneci ile **miçoların** başlarında paralamaya başlarlar." (s. 118)
72. "...kapının hızlı hızlı vurulup **ases** veya zabıta baskınına uğranılması işten değildir." (s. 118)
73. "Şimdi **müzelerde** görüp de ne işe yaradığını pek kestiremediğimiz **anforalar**, aslında sıvı maddelerin ticari nakli için kullanılmışlardır ve özellikle gemilerin **sintinelerinde** iki üç sıra istiflenmiş olarak taşınırlarmış." (s. 121)
74. "Karakuşi hükümleriyle bilinen **ironi** ustaları var ise de bazı araştırmacılar bu kitabın..." (s. 125)
75. "...müftü efendi cenaze sahiplerine hitaben bir **fetva** yazıp göndermiş." (s. 123)
76. "...bu yüzden dilimizde bir **mesel** hükmünde yaşar." (s. 125)
77. "Bir defasında yine sohbetler edilmiş, **şiiirler** okunmuş, bu arada Nizamı de Mehmet Bey için uzunca bir **kaside inşat** eylemiş." (s. 129)
78. "...Karamanoğlu Mehmet Bey'in meclisine katılır, şiirler okur, **caizeler** alırmış." (s. 129)
79. "Eskiden tersanelerde, gemi yapımında kullanılan keresteler belli zamanlarda **fermanlar** çıkartılarak..." (s. 95)
80. "...gönül rızasıyla tasadduk edilmeyince (veya **zekâtı** verilmeyince)..." (s. 134)
81. "...çobanların bu **mağarada** öğle istirahati yapmaları gelenek olmuş." (s. 136)
82. "...gençliğinde **hacegan** sınıfına dahil olup devlet hizmetinde görev almıştır." (s. 137)

83. “Kani hoşsohbet, latifeyi seven, biraz da **hicve** meyilli bir yaratılışa sahipti.” (s. 137)
84. “...klasikleşmiş olan **divan** tarzı şiir olarak kabul edildiği ve saz şairlerinin mısralarına...” (s. 157)
85. “...hemen şimdi dinini değiştirip **Hristiyan** olursan!..” (s. 138)
86. “Kös, bir yüzeyine perdahlanmış manda derisi gerilen **mahruti (konik)** biçimde enli bir kasnaktan ibarettir.” (s. 141)
87. “Ancak bunun **silindirik** kasnağı ekseriya ağaç yerine madenden imal edilir...” (s. 141)
88. “**Tempoyu** arttırmış.” (s. 143)
89. “Bu sefer tenekeye bir **perde** daha yüksekten vurmaya denemiş.” (s. 143)
90. “Osmanlı **mehteri**, bütün asırların birikimleriyle gelişe gelişe XVIII. asırda nadir bir mükemmeliyete erişir.” (s. 76)
91. “Gördüğü hizmetin karşılığı olarak boynuna bir tekaütlük **berati** asılmış...” (s. 142)
92. “...**hukuk** sisteminde her zaman görülen yanlış uygulamalarla ilgilidir.” (s. 144)
93. “Daha evvel **kazaskerlere** ve dolayısıyla **sadrözama** bağlı olan kadı- lar, bu devirde şeyhülislamlık makamına bağlandılar.” (s. 145)
94. “**Navlunu** peşin ödemezsen Sarayburnu'nu bile dönmem.” (s. 150)
95. “Timur ordularının **süvari** talimlerini örnek alarak, **süvari** talimi yaptırılmasını irade buyurur.” (s. 151)
96. “Bütün bunlardan anlaşılan o ki **argodaki** ağzına tükürmek deyiminde, bir üstünlük mücadelesi vardır.” (s. 8)
97. “Şehirli Arapların **gazel** ve **şarkılarına** karşılık, bedevi çöl Araplarının mavalları daha tabî ve basit olsa gerektir.” (s. 157)
98. “Rivayete göre Bizim Yunus, hayatı boyunca üç bin **manzume** yazmış.” (s. 159)
99. “...**aerodinamikten** bilgi işlem casusluğuna varasıya dek, aklınıza gelebilecek...” (s. 159)
100. “...Tevrat ve İncil ile Yunan **mitolojisinde** de değişik varyantlar vardır.” (s. 161)

101. “...kalemin kayganlığı sağlansın diye *parşömenlerin* üzeri *ahar* denilen bir tür sıvı ile cilalanır...” (s. 165)
102. “Esnaf ile *kethüda* arasında *yiğitbaşı* denilen, bilirkişi konumunda bir esnaf temsilcisi bulunur...” (s. 169)
103. “Tasavvuf çevrelerinde ve özellikle *Mevlevilikte*, bu kelimenin sırlamak...” (s. 184)
104. “...bunların hepsi Uluğ Bey *ziycinden* hesap edilerek bir liste halinde saklanırdı.” (s. 186)
105. “Muvakkitler *usturlab*, *rubu tahtası*, kible-nüma (kibleyi gösteren: *pusula*), saatler (kum saati, güneş saati, vb.) hazırlayıp bunların çalışma sistemlerini...” (s. 186)
106. “*Temyiz* mahkemesi, genellikle hüküm ve hakim hatalarını giderir ve söz konusu davayı kılı kırk yarararak inceler.” (s. 194)
107. “...*gayrimüslimler* hakkında kullanılmasına yol açmıştır.” (s. 196)
108. “...manalarıyla *tevriyeli* (her iki anlamı da beyte uygun) kullanıyor.” (s. 211)

4.6. Kalıplaşmış Sözler-Özdeyişler

Söyleyeninin çoğu zaman belli olduğu ve derin anlamlar içeren özdeyişler çoğu zaman atasözleriyle karıştırılmaktadır. Kalıplaşmış sözler-özdeyişler düşüncenin en kısa ve özlü bir biçimde aktarılmasını sağlar. Az sözle çok şey anlatan hikmetli sözlerdir. Kalıplaşmış sözler-özdeyişler çeviri yoluyla veya olduğu gibi aktarılabilir. Bu doğrultuda eserde geçen kalıplaşmış sözler-özdeyişlerin sayfa numaraları, kime ait olduğu ve sıklıkları tablo halinde aşağıda sunulmuştur:

Tablo 12. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Kalıplaşmış Sözler-Özdeyişlerin, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Kalıplaşmış Sözler-Özdeyişler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	“... bir adamdı ki sürmeden gözü, ağızdan sözü çalardı.” (Evliya Çelebi)	96	1
2.	“Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz.” (Ziya Paşa)	149	1
3.	“Ben Fatiha dilencisi değilim, mezar taşıma fatiha yazmayın!” (Tokatlı Ebubekir Kani Efendi)	138	1
4.	“Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğinden korkmasaydım, her namazda onlara misvak kullanmayı emrederdim” [Hz. Muhammed (s.a.v)]	66	1

5.	“Eline, beline, diline sahip ol.” (Hacı Bektaş-i Veli)	75	1
6.	“Ormanlarımdan bir dal kesenin başını keserim.” (Fatih Sultan Mehmet)	17	1
Toplam			6

Tablo 12 incelendiğinde toplam 6 kalıplaşmış söz-özdeyişin kullanıldığı ve bu özdeyişlerin birer kez tekrar ettiği görülmektedir. Eserdeki kalıplaşmış sözlerin-özdeyişlerin daha çok tarihi kişilerden seçildiği görülmektedir. Çocukların kalıplaşmış sözlerden hayata dair örnekler çıkarması bakımından önemlidir. Eserde yazar yeterli şekilde kalıplaşmış sözlere-özdeyişlere yer vermiştir. Eserde geçen kalıplaşmış sözlere-özdeyişlere ait örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

1. “Fatih'e atfedilen *‘Ormanlarımdan bir dal kesenin başını keserim.’* sözü de bu anlayışın tezahürüdür.” (s.17).
2. “Bir hadis-i şerifte, *‘Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğinden korkmasaydım, her namazda onlara misvak kullanmayı emrederdim’* buyrulmuştur.” (s. 66)
3. *“Eline, beline, diline”* düsturu ise hakikat yolcusunun kendine ait olmayan bir şeyi almaması, uygunsuz kelâm söylememesi ve kimsenin namusuna hâlel getirmemesi demektir. (s. 75)
4. “Evliya Çelebi bu deyimi bir kat daha katmerlendirerek şöyle kullanır: *‘... bir adamdı ki sürmeden gözü, ağızdan sözü çalardı.’* (s. 96)
5. “Latifeciliği ölüm döşeğinde de sürece kadar ileri olan Kani, *‘Ben Fatiha dilencisi değilim, mezar taşıma Fatiha yazmayın!’* diye bir nükte söylemiş, ölümünden sonra mezarını yaptıranlar da bunu bir vasiyet gibi uygulayıp şakasına karşılık vermişlerdir.” (s. 138)
6. “Ziya Paşa'nın *‘Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz’* diye bir bercestesi vardır.” (s. 149)

4.7. Kalıp/İlişki Sözler

Kalıp/ilişki sözler; insan ilişkilerinde kullanılan, duygu ve düşüncelerin karşısındakine aktarmasını sağlayan geleneksel ve kendilerine has kalıp ifadeler barındıran söz varlıklarıdır. Kalıp/ilişki sözler duygu ve düşüncelerin aktarımında

kısa fakat etkili bir şekilde aktarım için kullanılır. Dilimizde hemen hemen her durum ve olaya karşılık söylenmiş kalıp/ilişki sözler bulunmaktadır diyebiliriz. Bu doğrultuda eserde geçen kalıp/ilişki sözler aşağıda sayfa numaraları ve kullanım sıklıkları ile verilmiştir:

Tablo 13. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Kalıp/İlişki Sözler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklığı

Sıra	Kalıp/İlişki Sözler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Affet Allah'ım!	176	1
2.	Agâh ol erenler!	74	1
3.	Ağam!	168, 191	2
4.	Aleyke avnillah (Allah yardımcın olsun)!	20	1
5.	Alimallah	95, 136	2
6.	Allah aşkına!	3	1
7.	Allah ıslah etsin!	140	1
8.	Allah insanların sonunu hayır eylesin!	123	1
9.	Allah kimsenin ışığını söndürmesin	74	1
10.	Allah kimsenin kapısını kapatmasın	74	1
11.	Allah ömrünüzü arttırsın.	210	1
12.	Allah rahmet etsin!	196	1
13.	Allah rahmet eylesin.	176	1
14.	Allah razı ola!	162	1
15.	Allah rızası için	189	1
16.	Allah'ım merhametine kaldı vesselam!..	37	1
17.	Aman efendim	126	1
18.	Aman yüce emir	126	1
19.	Bak a (mimarbaşı/efendi/yoldaş) !	52, 109, 181	3
20.	Be adam!	168, 189	2
21.	Bereket versin.	97	1
22.	Bre densiz	30,	
23.	Buyur efendi!	27	1
24.	Canım	50, 93(2), 99, 129, 148, 168, 209	8
25.	Devletinle bin yaşa!	20	1
26.	Efendi	27(2), 30, 31, 56, 59, 60(3), 70, 138, 149, 150, 181, 204, 205, 207, 209	18
27.	Efendi, haddini bil..!	58	1
28.	Efendim	12, 60(4), 120, 126(2), 164(4), 167, 172, 188, 198, 210(2)	18
29.	Elveda hünkarım.	102	1
30.	Ey ahali!	146	1
31.	Eyyam ola!	87	1
32.	Fesühhanallah!	189	1
33.	Geçmiş olsun	70	1
34.	Gel zaman git zaman	83, 152	2
35.	Gururlanma padişahım senden büyük Allah var!	20	1
36.	Güya	8, 9, 39(2), 70, 151, 206, 207,	8
37.	Hafazanallah!	47, 88, 123	3

38.	Hakk-ı âliniz var efendim	60	1
39.	Haşa!	130, 209	2
40.	Haşmetmeap	65	1
41.	Hatun, hatun!	70	1
42.	Helâl olsun.	129	1
43.	Hey ya Mevla!	87	1
44.	Heyamola!	87	1
45.	Hoy goygoy cânım!	93	1
46.	İçin ferah olsun	128	1
47.	İyi de evladım	12,173, 178	3
48.	İyi ki öldün de kurtuldun (veya kurtulduk)!	20	1
49.	Kırk gün kırk gece düğün eylemek	16	1
50.	Kimin umrunda	45	1
51.	Kusura bakma komşu	113	1
52.	La havle	11	1
53.	Maşallah!	20	1
54.	Ne yazık ki	14, 173	2
55.	Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine	16	1
56.	Ömr ü devletinle bin yaşa!	20	1
57.	Padişahım çok yaşa!	20(2)	2
58.	Paşa hazretleri	69(2), 172	3
59.	Rahmete kavuştun, Hakk'a yürüdü, vuslata erdi	122	1
60.	Sana demedim mi evladım	173	1
61.	Şah-ı şahanım!..	52	1
62.	Şeyh efendi	3, 11(5), 12(2),	8
63.	...şu mübarek geceler hürmetine...	188	1
64.	Tabii efendim, haklısınız üstadım, doğru söylüyorsun azizim, baş üstüne müdürüm...	14, 114	2
65.	Tebrik ederiz!	20	1
66.	Toprağı bol olsun!	196	1
67.	Uğrun açık; ikbalin füzun olsun!	20	1
68.	Üzülmeyi bırak!	32	1
69.	Vah ki ne vah!	51	1
70.	Vallahi	113, 164	2
71.	Ya Emir!	126	1
72.	Ya Sabir	178	1
73.	Yapma be iki gözüm.	99	1
74.	Yaşa, var ol!	19	1
75.	Yüce Allah'ım!	175	1
76.	Yüce sultanım	27	1
Toplam			121

Tablo 13 incelendiğinde eserde 76 adet kalıp/ilişki sözü kullanıldığı ve bu ilişki sözlerin 121 kez tekrar ettiği görülmektedir. Eserde geçen kalıp sözlerden en sık tekrar edilenler ise “*Efendi (18), Efendim (18), Güya (8), Şeyh Efendi (8)*” şeklindedir. Eserde seslenme biçiminde kullanılan kalıp/ilişki sözlerin yanında hayır, dua ve iyi dilekleri bildiren kalıp sözlere de ağırlık verildiği görülmektedir. Ayrıca konuşanı veya dinleyeni yücelten kalıp/ilişki sözlerin de eserde kullanılmıştır. Eserde geçen kalıp/ilişki sözlere ait örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

1. “Pir aşkına Yâr aşkına (*Allah aşkına*)! yanmaya devam ediyor.” (s. 3)
2. “*Şeyh efendi*, der, birkaç dakika daha bekleseniz...” (s. 11)
3. “Şeyh içinden ‘*La havle*’ çekse de denileni yapmamak tarikat adabına mugayir olduğundan biraz daha beklemeyi göze alır.” (s. 11)
4. “*İyi de evlâdım* bir şey yok ise bizi niçin beklettin?” (s. 12)
5. “*Efendim*, avcılığa başladığının ilk günlerindeydi.” (s. 198)
6. “Ama ne yazık ki hâlâ ‘*Tabii efendim, haklısınız üstadım, doğru söylüyorsun azizim, baş üstüne müdürüm...*’ demekten öte geçemediler.” (s. 14)
7. “Sihirbazın cenazesinin def(n)edildiği gün, Ali Cengiz ile padişahın kızının *kırk gün kırk gece sürecektir düğünleri* başlamış.” (s. 16)
8. “Yine de *onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.*” (s. 16)
9. “Bize göre alkış tutmak, afacan bir çocuğun klas bir hareketini el çırparak övmek ise, alkış okumak da bir sanatçıyı ‘*Yaşa, var ol!*’ sözleriyle onurlandırmaktır.” (s. 19)
10. “*Padişahım çok yaşa!* (Bu alkışta ‘sen’ kelimesi yer almamakta ve baktığımız tarihî kaynaklar da alkışın ‘*Padişahım sen çok yaşa!*’ şeklini zikretmemektedirler.” (s. 20)
11. “Hani, protesto edilen kişiye ‘*Tebrik ederiz*, pek doğru yaptın!’ yahut ölene ‘*İyi ki öldün de kurtuldun (veya kurtulduk!)*’ der gibi!..” (s. 20)
12. “Kırkıncı gün sarayın adamları kapıya dayanmışlar ve ‘*Buyur efendi*, gidiyoruz!’ demişler.” (s. 27)
13. “*Yüce sultanım*. Bu zavallı ihtiyar zaten ömrünün sonuna yaklaşmış.” (s. 27)
14. “*Kim bilir* eski madrabazlar, şimdiki bazı futbolcuların...” (s. 155)
15. “Ne masraf ettin ki bin altın istersin *bre densiz?*” (s. 30)
16. “*Efendi!* Bizi ihya ettin, harlı ateşin sayesinde geceyi pek rahat geçirdik.” (s. 30)
17. “*Üzülmeyi bırak!* Atı alan Üsküdar’ı geçti.” (s. 32)
18. “İşimiz, *Allah'm merhametine kaldı vesselam!..*” (s.37)
19. “Hikâye *güya*, Hoca Nasrettin’in çocukluğunda geçmiş...” (s. 206)
20. “*Gel zaman, git zaman!..*” (s. 152)

21. “*Ne yazık ki* her defasında ustası ona...” (s. 173)
22. “...artık çeyizin tamamlanmasıymış, harman zamanının beklenmesiymiş, *kimin umurunda?!.*” (s.45)
23. “...hakkı yenilen kişinin hakkı, eylediği beddua gereği zalimin burnundan damla damla (fitil fitil) gelebilsin. *Hafazanallah!..*” (s. 47)
24. “Hele konuştuklarınıza ‘*Canım işte*, laf ü güzaf!..’ dedirtmeyin.” (s. 148)
25. “...ceza-yı Sinimmar denildiğinde yüreklerinde bir acı hisseder ve ‘*Vah ki vah!*’ diye hayıflanırlardı.” (s. 51)
26. “*Bak a efendi!* Aydın'dan Mehmet Ağa isminde birisi gelecek.” (s. 181)
27. “*Şah-ı şahanım!.. Bendenizden adınıza bir saray yapmamı istediniz.*” (s. 52)
28. “*Efendi, haddini bil;* çizmeden yukarı çıkma!” (s. 58)
29. “*Hakk-ı âliniz var efendim; pek öyle dalkavuğa benzemem.*” (s. 60)
30. “*Evet, efendi hazretleri; bendeniz dalkavuğum.*” (s. 60)
31. “*Haşmetmeap, krallık tatlı olacaktı ama yazık ki kılıç Demokles'in değildi.*” (s. 65)
32. “*Paşa hazretleri!* Karım hamile idi.” (s. 69)
33. “*Geçmiş olsun*, neyimiz var?” (s. 70)
34. “*Hatun, hatun!* Sen burada bir doğurdunsa, sorguda sıra gelinceye kadar ben dokuz doğurdum.” (s. 70)
35. “Kapıyı kapat’ denilemez (*Allah kimsenin kapısını kapatmasın*); belki kapıyı ört, yahut sırıla denilebilir. ‘Lambayı (mumu, ışığı) söndür’ denilemez (*Allah kimsenin ışığını söndürmesin*); lambayı dinlendir denilir.” (s. 74)
36. “Onun yerine yastığına parmak uçlarıyla vurulup hafif sesle ‘*Agah ol erenler!*’ denilir.” (s. 74)
37. “Gemilerin kürekle seyre çıktığı kadırgalar devrinde forsaların, nefeslerini açmak ve zinde kuvvet ile kürek çekmek üzere hep bir ağızdan tempo tutarak söyledikleri ‘*Heyamola!*’ tekerlemesinin kaynağı hakkında iki rivayet vardır. Birincisi ‘*Hey ya Mevla!*’

- yakarışının bir kısaltması, ikincisi de **‘Eyyam ola!’** temennisidir.” (s. 87)
38. “İçlerinden sesi güzel olan biri ‘Gökte melek, yerde her can ağladı’ gibi içli bir Kerbela mersiyesi okurken, diğerleri de her mısram sonunda **‘Hoy goygoy canım!’** diyerek ona eşlik ettikleri için bu isimle anılmışlardır.” (s. 93)
39. “İhtiyar mühürcü bu kadar sözü bir mühür üzerine nasıl sığdıracağını düşünürken, **bereket versin**, o sırada yoldan geçen Şair yaratılışlı biri, muhavereyi duyup imdada yetişmiş...” (s. 97)
40. **“Yapma be iki gözüm**, on beş arşın atlamak kim; sen kim?” (s. 99)
41. **“Elveda hünkârım!** Devletinize zeval erişmeye, deyip kapıdan çıkıp gitmiş.” (s. 102)
42. **“Kusura bakma komşu**, bizim hanım urgana un serecek.” (s. 113)
43. **“Vallahi** komşu, vermeye gönlüm olmayınca ipe un da serilse yeridir!” (s. 113)
44. “İyi bir kul için **‘Rahmete kavuştı, Hakk’a yürüdü, vuslata erdi...’** gibi ifadeler kullanan halk...” (s. 122)
45. **“Allah insanların sonunu hayır eylesin!** Akıl sahipleri için bu fetvada ibretler vardır.” (s. 123)
46. **“Aman efendim**, bu bizim konağın terzisidir.” (s. 126)
47. “Gözsüz kalırsa işe yaramaz, **affediniz**, derler.” (s. 126)
48. **“Ya Emir!** Bu ceset canlı idi.” (s. 126)
49. **“Aman yüce emir**, bu hüküm adalete muvafık değildir.” (s. 126)
50. **“İçin ferah olsun**, işte seni şu gamze kılıcımla öldüreceğim.” (s. 128)
51. “Yani kırkıktan sonra saz çalmaya başlanabilir; ama saza başlanırsa **‘Allah ıslah etsin!’** demekten öte çıkar yol yoktur.” (s. 140)
52. **“Ey ahali:** Size acıyorum.” (s. 146)
53. “Garip olan o ki zalim valilerin hepsi, bu sözü nezaketle söylenmiş bir dua sanıp **‘Allah razı ola!’** cevabını verirmiş.” (s. 162)
54. **“Be adam!** Hiç böyle hediye olur mu?!” (s. 168)
55. **“Ağam!** Sersemin biri Hicaz’dan size kefenlik bez ile gasil suyunuza katılmak üzere zemzem getirmiş.” (s. 168)

56. “**Sana demedim mi evladım**; sen bu işin püf noktasını henüz öğrenmedin.” (s. 173)
57. “**Yüce Allah'ım!..** Dünyada nasibim hırsızlıktan imiş.” (s. 175)
58. “Bilakis herkes beni lanetle anacak. **Affet Allah'ım!...**” (s. 176)
59. “Babası da hırsızdı ama, **Allah rahmet eylesin** ihtiyacı kadar çalardı.” (s. 176)
60. “Her gün bildiğin duaları oku ve içinden daima ‘**Ya Sabir**’ ismini virt edin.” (s. 178)
61. “Ne guna usul ve kavaidi var ise bilcümle öğrenmek isterim, **şu mübarek geceler hürmetine**, lütfediniz!..” (s. 188)
62. “Ustam, ben fakirim, **Allah rızası için** bir şey!..” (s. 189)
63. “**Fe subhanalllah!** Bu kurna başında, ben şimdi sana ne verebilirim be adam?” (s. 189)
64. “Yakın zamanlara kadar Müslüman ölümler için ‘**Allah rahmet etsin!**’...” (s. 196)
65. “...diğerleri için de ‘**Toprağı bol olsun!**’ denilirdi.” (s. 196)
66. “**Haşa!** Ancak...” (s. 209)
67. “**Allah ömrünüzü arttırsın**, işte sizleri gönderdi.” (s. 210)
68. “Sana caize olarak falanca filânca köylerin mahsulâtını bağışladım, **helâl olsun.**” (s. 129)
69. “Köylü beni öldürür **alimallah.**” (s. 95)

4.8. Yabancı Sözcükler

Yabancı sözcükler, bir toplumun diğer toplularla ilişkileri sonucu dile yerleşen söz varlığı unsurlarındadır. Özellikle askeri, ticari, kültürel ve sanatsal ilişkiler yoluyla dilde varlığını gösteren yabancı sözcükler girdiği dilde çeşitli anlam değişikliklerine uğrayabileceği gibi herhangi bir anlam değişikliğe uğramadan o dilin söz varlığında kendisine yer edinir. Bu doğrultular ışığında eserde geçen yabancı sözcüklerin kökenleri yay ayrıç içerisinde gösterilmiş olup sayfa numaraları ve kullanım sıklıkları ile aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 14. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Yabancı Sözcükler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Yabancı Sözcükler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Aba (Ar.)	1, 2	12
2.	Abes (Ar.)	74, 104, 147, 212	4
3.	Ab-ı Hayat (Far. + Ar)	43, 80(2)	3
4.	Adliye (Ar.)	145	1
5.	Afak (Ar.)	23	1
6.	Âhlak (Ar.)	35, 85, 169	3
7.	Akıl (Ar.)	7, 15, 52, 53, 113, 129, 136(2), 138, 159, 179, 198, 202, 205	14
8.	Âlim (Ar.)	13	1
9.	Anormal (Fr.)	171	1
10.	Aparat (Fr.)	21, 71	2
11.	Ariza (Ar.)	145	1
12.	Arşiv (Fr.)	49(3),	3
13.	Asabi (Ar.)	135	1
14.	Asır (Ar.)	13, 44, 57, 61, 76(4), 82, 90, 125, 130, 145, 154	14
15.	Asparagas (İng.)	38	1
16.	Astar (Far.)	49	1
17.	Aşikâr (Far)	202	1
18.	Aşk (Ar.)	3(4), 72(2), 76, 138(2), 187, 198	11
19.	Aşure (Ar.)	93	1
20.	Avam (Ar.)	114	1
21.	Avantaj (Fr.)	44	1
22.	Avlu (Rum.)	3(2), 97, 183	4
23.	Ayet (Ar.)	7(2), 88, 108	3
24.	Ayıp (Ar.)	2, 17, 140(2), 170	5
25.	Azil (Ar.)	23, 54, 146	3
26.	Bahane (Far.)	112	1
27.	Bahşiş (Far.)	91, 108	2
28.	Bakla (Ar.)	10(9), 11(5), 12(1),	15
29.	Bam/bem (Far.)	40(8)	8
30.	Bap (Ar.)	14, 123	2
31.	Bar (İng.)	118	1
32.	Baraka (İt.)	96(3)	3
33.	Bed (Far.)+dua (Ar.)	19, 27, 46(2), 47, 123,	6
34.	Bela (Ar.)	2, 24, 49,	3
35.	Ber (Far.)+mutad (Ar.)	102	1
36.	Beyaz (Ar.)	1, 52, 151, 183, 192	5
37.	Bezir (Ar.)	49, 166	2
38.	Bilâhare (Ar.)	33, 77, 78, 83, 102, 205	6
39.	Bilâkis (Ar.)	65, 176	2
40.	Billur (Ar.)	117	1
41.	Biyografik (Fr.)	159	1
42.	Bostan (Far.)	120, 142(2), 143, 180	5
43.	Bürokrat (Fr.)	36	1
44.	Casus (Ar.)	101, 159	2
45.	Cazip (Ar.)	117	1

46.	Celp (Ar.)	73	1
47.	Cenaze (Ar.)	16, 20, 123(2), 196	5
48.	Cep (Ar.)	102, 117	2
49.	Ceset (Ar.)	126(2)	2
50.	Cımbız (Rum.)	132	1
51.	Cilt (Ar.)	13	1
52.	Cüppe (Ar.)	92	1
53.	Cür'adan (Ar.)	102(3)	3
54.	Çete (Bulg.)	35, 207	2
55.	Çırak (Far.)	173, 174(2)	3
56.	Çile (Far.)	44(2), 106(5), 107(3)	10
57.	Çoban (Far.)	135(3), 136(7)	10
58.	Def/Tef (Far.)	62(2)	2
59.	Dehşet (Ar.)	142	1
60.	Depo (Fr.)	95, 96	2
61.	Der (Far.)+hâl (Ar.)	16, 113, 202, 204	4
62.	Der (Far.)+ hâl (Ar.)	16(2), 113, 202, 204	5
63.	Dert (Far.)	56, 134, 177(2), 198	5
64.	Devlet (Ar.)	14, 17, 20(2), 23(2), 27, 28, 35, 36(2), 36, 37(2), 49(3), 51, 52(2), 59, 64, 76, 77, 86, 102, 124, 137, 144, 201, 204, 205(4),	35
65.	Divit (Ar.)	165(2)	2
66.	Dua (Ar.)	7, 8, 19, 25, 27, 162	6
67.	Dünya (Ar.)	6, 8, 25(3), 52(3), 53(2), 103, 106, 122, 125, 127, 154, 175, 181, 195, 196, 20	20
68.	Düstur (Ar.)	66, 73, 75, 82	4
69.	Düzen (Tr.)+ baz (Far)	15, 16, 136	3
70.	Entelektüel (Fr.)	61	1
71.	Esef (Ar.)	60(2)	2
72.	Estetik (Fr.)	117, 157	2
73.	Eşkiya (Ar.)	31, 35, 36,	3
74.	Eşya (Ar.)	102, 112(2), 146(2), 195(2), 196	8
75.	Evrak (Ar.)	49(4)	4
76.	Eyyam(cı) (Ar.)	87(9), 88(7)	16
77.	Fayton (Fr.)	163, 164, 182	3
78.	Fazilet (Ar.)	105(2), 211(2)	4
79.	Filvaki (Ar.)	201	1
80.	Fodul (Ar.)	104(5), 105(2), 211	8
81.	Gaflet (Ar.)	93	1
82.	Galat (Ar.)	17, 100	2
83.	Galip (Ar.)	63, 145	2
84.	Gar (Fr.)	89	1
85.	Gasp (Ar.)	144	1
86.	Gazino (Fr.)	139, 140	2
87.	Gıda (Ar.)	105, 192	2
88.	Gıpta (Ar.)	50	1
89.	Gramer (Fr.)	13	1
90.	Gülbeşeker (Far.)	130	1
91.	Güzaf (Far.)	147(2), 148(2),	4
92.	Hacet (Ar.)	190	1
93.	Halayık (Ar.)	44, 72	2

94.	Hâletiruhiye (Ar.)	92	1
95.	Halis (Ar.)	11, 49	2
96.	Hamakat (Ar.)	132	1
97.	Hamam (Ar.)	77, 121, 188, 189(2)	5
98.	Hançer (Ar.)	102	1
99.	Haram (Ar.)+zade (Far)	46	1
100.	Harp (Ar.)	67(2), 91	3
101.	Hat (Ar.)	73(2), 191(2)	4
102.	Havaî (Ar.)	52	1
103.	Hazin (Ar.)	198	1
104.	Hazine (Ar.)	52, 53, 195, 196	4
105.	Hediye (Ar.)	167(6), 168(2), 190, 196	10
106.	Herif (Ar.)	27(2), 69, 116, 126	5
107.	Hırka (Ar.)	1	1
108.	Hitam (Ar.)	52	1
109.	Hizmet (Ar.)	13, 54, 60, 64, 71, 90, 91(2), 112, 124(2), 137(2), 138, 142, 146, 177, 205(2)	19
110.	Hoşaf (Far.)	108, 109(5)	6
111.	Hoyrat (Rum.)	112	1
112.	Hububat (Ar.)	93	1
113.	Hurafe (Ar.)	7	1
114.	Hurda (Far.)	41, 61	2
115.	Hurma (Far.)	211	1
116.	Husumet (Ar.)	66	1
117.	Hüner (Far.)	74(4)	4
118.	İade (Ar.)	112, 170, 205	3
119.	İbret (Ar.)	13, 123	2
120.	İcazet (Ar.)+ name (Far.)	8, 114	2
121.	İcraat (Ar.)	8, 52, 145	3
122.	İflâh (Ar.)	101, 140	2
123.	İhanet (Ar.)	46, 91	2
124.	İhbar (Ar.)	101(2)	2
125.	İhmal (Ar.)+kâr (Far.)	112	1
126.	İhtimal (Ar.)	63	1
127.	İkbal (Ar.)	20, 88	2
128.	İktifa (Ar.)	129	1
129.	İktisat (Ar.)	3	1
130.	İlâve (Ar.)	56(2)	2
131.	İllâ (Ar.) + ki (Far)	54	1
132.	İllyet (Ar.)	10, 80	2
133.	İlzam (Ar.)	10	1
134.	İncir (Far.)	108, 192(2), 193, 211	5
135.	İncir (Far.)	108, 192(2), 193, 211	5
136.	İnsan (Ar.)	2(2), 4, 8, 14, 15, 16, 17(2), 41, 51, 53, 59, 60(2), 66, 73, 75, 78, 83, 84, 85(2), 87(2), 88, 90, 95, 100, 105, 106, 110, 114, 116, 118, 121, 122, 123, 125, 127, 133, 137, 140(2), 144, 145, 161, 166, 175, 180, 186, 191, 195(3),	54
137.	İstasyon (Fr.)	89, 139, 182(2)	4
138.	İstidlâl (Ar.)	104	1

139.	İstifade (Ar.)	3, 38, 52, 188, 198, 206	6
140.	İstihdam (Ar.)	90	1
141.	İstirahat (Ar.)	135, 136(2),	3
142.	İşkence (Far.)	46, 65	2
143.	İzah (Ar.)	4, 22, 104, 197	4
144.	İzhar (Ar.)	100	1
145.	Kadeh (Ar.)	117(2)	2
146.	Kadem (Ar.)	184(3)	3
147.	Kademe (Ar.)	23, 74, 75, 124	3
148.	Kadife (Ar.)	49, 100	2
149.	Kafe (İng.)	118	1
150.	Kâğıt (Far.)	6, 165	2
151.	Kahve (Ar.)	75, 101, 209	3
152.	Kaide (Ar.)	75(3), 91, 125	5
153.	Kalem (Ar.)+kâr (Far.)	131(2), 132(3)	5
154.	Kalfa (Ar.)	72, 173(3)	4
155.	Kalp (Ar.)	92, 105, 168, 177	4
156.	Kâm (Far.)	52	1
157.	Kamer (Ar.)	85	1
158.	Kampana (İt.)	89	1
159.	Kanaat (Ar.)	69, 133	2
160.	Kanal (Fr.)	179(4), 180	5
161.	Kâr (Far.)	63, 171	2
162.	Karavana (İt.)	109	1
163.	Kategori (Fr.)	145	1
164.	Kavait (Ar.)	188	1
165.	Kavis (Ar.)	106	1
166.	Kel (Far.)	104(3), 105(5)	9
167.	Kemankeş (Far.)	62, 106	2
168.	Keramet (Ar.)	9	1
169.	Kese (Far.)	102, 121, 129, 163, 209(2), 210	7
170.	Kıdem (Ar.)	114	1
171.	Kıyafet (Ar.)	15, 21, 31, 102, 110, 205, 208(2)	8
172.	Klas (Fr.)	19	1
173.	Klasik (Fr.)	104, 157(3), 185	5
174.	Kompleks (Fr.)	3	1
175.	Kondüktör (Fr.)	89	1
176.	Konsomatris (Fr.)	140	1
177.	Kontrast (Fr.)	58	1
178.	Kontrol (Fr.)	11, 39, 142, 169,	4
179.	Kontrolör (Fr.)	169	1
180.	Kopya (İt.)	165	1
181.	Kös (Far.)	77(2), 141(3), 142(9), 143(3)	17
182.	Köşk (Far.)	52, 55, 56(2)	4
183.	Kristal (Fr.)	117	1
184.	Kriz (Fr.)	136	1
185.	Kuaför (Fr.)	131	1
186.	Kule (Ar.)	161(3), 186(3)	6
187.	Kulüp (Fr.)	197	1
188.	Kurna (Ar.)	188, 189	2

189.	Kurs (<i>Fr.</i>)	16	1
190.	Küfür (<i>Ar.</i>)	7, 11(4),	5
191.	Küp (<i>Ar.</i>)	118(2), 144, 145, 146(9), 173	14
192.	Laf (<i>Far.</i>)	147(7), 148(3), 149(3), 150(2), 155, 161, 163, 209	19
193.	Lahza (<i>Ar.</i>)	92, 164	2
194.	Lakap (<i>Ar.</i>)	13(2), 23, 124	4
195.	Lamba (<i>Rum.</i>)	46, 74(2)	3
196.	Lânet (<i>Ar.</i>)	176	1
197.	Lapa (<i>Rum.</i>)	211	1
198.	Lâtif (<i>Ar.</i>)	80	1
199.	Latife (<i>Ar.</i>)	137(2)	2
200.	Levent-endam (<i>Far.</i>)	44	1
201.	Liste (<i>İt.</i>)	23, 39, 85, 186	4
202.	Lobut (<i>Ar.</i>)	154	1
203.	Lügat (<i>Ar.</i>)	19	1
204.	Lüks (<i>Fr.</i>)	133	1
205.	Lüle (<i>Far.</i>)	201	1
206.	Madde (<i>Ar.</i>)	45, 62, 101(2), 121(3), 192	8
207.	Maddi (<i>Ar.</i>)	53	1
208.	Madrabaz (<i>Far.</i>)	149, 155(2), 207	4
209.	Mağlubiyet (<i>Ar.</i>)	67	1
210.	Maharet (<i>Ar.</i>)	52, 53, 96, 152	4
211.	Mahcup (<i>Ar.</i>)	3, 143	2
212.	Mahremiyet (<i>Ar.</i>)	71	1
213.	Mahv (<i>Ar.</i>)+etmek	66	1
214.	Mahzen (<i>Ar.</i>)	49, 52(2), 146	4
215.	Maiyet (<i>Ar.</i>)	29, 124, 137, 151, 152, 190	6
216.	Makas(çı) (<i>Ar.</i>)	89	1
217.	Makbul (<i>Ar.</i>)	74	1
218.	Makinist (<i>Fr.</i>)	89	1
219.	Malûmat (<i>Ar.</i>)	81	1
220.	Mamafih (<i>Ar.</i>)	39, 157, 160	3
221.	Marifet (<i>Ar.</i>)	15, 16	2
222.	Marş (<i>Fr.</i>)	77(3)	3
223.	Masum (<i>Ar.</i>)	95, 119, 131, 162	4
224.	Maşrapa (<i>Ar.</i>)	121(2)	2
225.	Matbah (<i>Ar.</i>)	11	1
226.	Maval (<i>Ar.</i>)	156(4), 157(5), 158(3)	12
227.	Maymun (<i>Ar.</i>)	90(4), 91(6)	10
228.	Mazeret (<i>Ar.</i>)	27, 108, 113, 198	4
229.	Mazi (<i>Ar.</i>)	50	1
230.	Mebzul (<i>Ar.</i>)	117	1
231.	Mecmua (<i>Ar.</i>)	61, 77	2
232.	Menfaat (<i>Ar.</i>)	15, 63, 82, 87, 88, 95, 145, 180	8
233.	Menguş (<i>Far.</i>)	83(3)	1
234.	Menşei (<i>Ar.</i>)	15, 178	2
235.	Merasim (<i>Ar.</i>)	19, 41, 86, 131(3), 196	7
236.	Merci (<i>Ar.</i>)	24	1
237.	Merhum (<i>Ar.</i>)	112	1
238.	Mesafe (<i>Ar.</i>)	25, 198, 199	3

239.	Meşrep (Ar.)	2, 118	2
240.	Meşşata (Ar.)	131	1
241.	Mevsim (Ar.)	44,56,118,188,192	6
242.	Minber (Ar.)	114(3), 115(2)	5
243.	Moda (İt.)	92, 131, 181	3
244.	Modern (Fr.)	66, 160	2
245.	Muazzep (Ar.)	196	1
246.	Mugayir (Ar.)	11, 73	2
247.	Muhavere (Ar.)	97, 129, 130, 161(2)	5
248.	Muhit (Ar.)	13, 158	2
249.	Muhtelif (Ar.)	19, 117	2
250.	Mukarrer (Ar.)	45	1
251.	Muska (Ar.)	7, 8(2), 86, 190(2), 191(4)	10
252.	Muvafık (Ar.)	126, 203	2
253.	Muz (Ar.)	91	1
254.	Muzdarip (Ar.)	13	1
255.	Mübarek (Ar.)	9, 160, 188, 202	4
256.	Mücazat (Ar.)	28, 54	1
257.	Mücerret (Ar.)	83(2), 201	3
258.	Mücevher (Ar.)	50, 118, 195, 203	4
259.	Müddet (Ar.)	10,16, 25, 49, 58, 77, 93, 99, 117, 120, 121(3), 126, 129, 141, 142, 151, 162, 167, 171, 179, 198, 203	24
260.	Müfettiş (Ar.)	23, 24	1
261.	Mühür (Far.)	86, 97(5), 102(2)	8
262.	Mükâfat (Ar.)	51(2), 53	3
263.	Mükeyyifat (Ar.)	101	1
264.	Mülemma (Ar.)	97	1
265.	Mürekkep (Ar.)	49, 77(2), 166(6),	9
266.	Mürşit (Ar.)	8, 44, 73	4
267.	Müskirat (Ar.)	101	1
268.	Müstesna (Ar.)	43	1
269.	Müşrik (Ar.)	78	1
270.	Müşteki (Ar.)	126	1
271.	Müteşekkil (Ar.)	75	1
272.	Nağme (Ar.)	40	1
273.	Nahs (Ar.)	85(2)	2
274.	Nakış (Ar.)	117, 118	2
275.	Nankör (Far.)	46	1
276.	Nasihât (Ar.)	83, 173	2
277.	Nazar (Ar.)	73, 145, 157	3
278.	Nedim (Ar.)	64, 65	2
279.	Nefis (Ar.)	83, 120, 145	3
280.	Nimet (Ar.)	25, 33(2), 52, 64, 65(2), 106, 142, 171	10
281.	Nöbet (Ar.)	91, 96, 179	3
282.	Nötr (Fr.)	147	1
283.	Nüfuz (Ar.)	88	1
284.	Nükte (Ar.)	59, 111, 128, 138	4
285.	Nüşa (Ar.)	38, 125, 154	3
286.	Operasyon (Fr.)	36	1
287.	Oportünist (Fr.)	87	1

288.	Orijinal (<i>Fr.</i>)	40, 96	2
289.	Papaz (<i>Rum.</i>)	138(3), 141	4
290.	Pasta (<i>İt.</i>)	35	1
291.	Perdah (<i>Far.</i>)	141	1
292.	Pespaye (<i>Far.</i>)	140	1
293.	Pey (<i>Far.</i>)+ le-mek	36, 118	2
294.	Pide (<i>Rum.</i>)	105	1
295.	Pilav (<i>Far.</i>)	109, 211	2
296.	Pirinç (<i>Far.</i>)	62, 211(2)	3
297.	Pösteği (<i>Far.</i>)	171(3), 172(5)	8
298.	Protesto (<i>İt.</i>)	20(2)	2
299.	Protokol (<i>Fr.</i>)	86	1
300.	Raf (<i>Ar.</i>)	71(2), 118	2
301.	Rahmet (<i>Ar.</i>)	160, 175(4), 176(3), 181, 196(2)	11
302.	Raiç (<i>Ar.</i>)	30	1
303.	Remil (<i>Ar.</i>)	15	1
304.	Remiz (<i>Ar.</i>)	75	1
305.	Renk (<i>Far.</i>)	1, 52, 58	3
306.	Rızık (<i>Ar.</i>)	66	1
307.	Rint (<i>Far.</i>)	118	1
308.	Rota (<i>İt.</i>)	88	1
309.	Ruz (<i>Far.</i>)	51	1
310.	Rüzgâr (<i>Far.</i>)	29, 39(2), 87, 88(3),	7
311.	Rüzgâr (<i>Far.</i>)	29, 39(2), 87, 88(3)	7
312.	Sâ'd (<i>Ar.</i>)	85(2)	2
313.	Sadır (<i>Ar.</i>)	73	1
314.	Sahtiyan (<i>Far.</i>)	155	1
315.	Salon (<i>Fr.</i>)	131	1
316.	Sandal (<i>Rum.</i>)	97, 98(2), 204(5), 208, 209, 210(2)	12
317.	Sandık (<i>Ar.</i>)	49, 203(2)	3
318.	Satranç (<i>Far.</i>)	102(3)	3
319.	Sayfiye (<i>Ar.</i>)	43, 44, 55, 56	4
320.	Saz (<i>Far.</i>)	139(22), 157(4)	26
321.	Seciye (<i>Ar.</i>)	130	1
322.	Sekreter (<i>Fr.</i>)	138	1
323.	Sembol (<i>Fr.</i>)	8, 39, 53, 74, 83(2), 134	7
324.	Sempati (<i>Fr.</i>)	133	1
325.	Ser (<i>Far.</i>) + levha (<i>Ar.</i>)	23	1
326.	Seremoni (<i>Fr.</i>)	67	1
327.	Serpuş (<i>Far.</i>)	93	1
328.	Sır (<i>Ar.</i>)	8, 184	2
329.	Sihr (<i>Ar.</i>)+ baz (<i>Far.</i>)	15, 16(10)	11
330.	Silah (<i>Ar.</i>)	21(2), 22, 106, 152	5
331.	Sistem (<i>Fr.</i>)	13, 49, 77, 82, 85(2), 144, 186	8
332.	Soytarı (<i>Ar.</i>)	59	1
333.	Spiral (<i>Fr.</i>)	22	1
334.	Suistimal (<i>Ar.</i>)	35, 145	2
335.	Sulh (<i>Ar.</i>)	129	1
336.	Sureta (<i>Ar.</i>)	16, 146	2
337.	Sülâle (<i>Ar.</i>)	23(3), 138	4

338.	Sürahi (Ar.)	117, 121, 173	3
339.	Şahide (Ar.)	138	1
340.	Şantiye (Fr.)	89	1
341.	Şarap (Ar.)	117(2), 118(2)	4
342.	Şeb-i yelda (Far.)	185(4), 186(2), 187(4)	10
343.	Şef (Fr.)	89	1
344.	Şeker (Far.)	15, 130, 211(2)	4
345.	Şems (Ar.)	85	1
346.	Şeref (Ar.)	85(3), 86(2)	5
347.	Şet (Ar.)	41	1
348.	Şiddet (Ar.)	11, 29, 39, 64, 124	5
349.	Şifa (Ar.)	7(2), 8(2), 94, 162	6
350.	Şişe (Far.)	117, 118, 167	3
351.	Şovmen (İng.)	90	1
352.	Şöhret (Ar.)	9, 11, 23, 57, 73, 125, 132, 154, 163	9
353.	Şuh (Far.)	52	1
354.	Tabasbus (Ar.)	77	1
355.	Tabip (Ar.)	171, 172	2
356.	Tabirat (Ar.)	74	1
357.	Tahammül (Ar.)	78, 178	2
358.	Tahattur (Ar.)	92	1
359.	Tahkir (Ar.)	116, 122	2
360.	Taht (Far.)	65(6), 85	7
361.	Takaza (Ar.)	177	1
362.	Taksim (Ar.)	109	1
363.	Talih (Ar.)	26, 85, 88, 201(4), 202, 203	9
364.	Tarassut (Ar.)	182	1
365.	Tasavvuf (Ar.)	2, 8, 42, 74, 106, 184	12
366.	Tasdik (Ar.)	14, 59, 206	3
367.	Tavır (Ar.)	84, 87, 137, 140, 147, 208	6
368.	Tayfa (Ar.)	91, 149	2
369.	Tayin (Ar.)	23, 114, 145	3
370.	Tazı (Far.)	190(6), 191(5), 198, 199	13
371.	Tecrübe (Ar.)	197	1
372.	Tedavi (Ar.)	8(2), 102, 171(2)	5
373.	Teferruat (Ar.)	44, 61	2
374.	Tehir (Ar.)	86	1
375.	Tekke (Ar.)	3, 8, 11(3), 44, 62, 83, 170	9
376.	Teknisyen (Fr.)	89	1
377.	Telaffuz (Ar.)	40, 88, 100	3
378.	Telmihen (Ar.)	22, 83	2
379.	Temenni (Ar.)	19, 27, 87	3
380.	Tersane (İt.)	90, 91, 95(2), 96(3)	7
381.	Terzi (Far.)	55, 126	2
382.	Tesadüf (Ar.)	182, 197	2
383.	Tesir (Ar.)	74, 77	2
384.	Testi (Far.)	117, 121, 173(2), 174(2)	6
385.	Teşrifat (Ar.)	86	1
386.	Tevil (Ar.)	67	1
387.	Tezhip (Ar.)	73	1
388.	Tezyin (Ar.)	73	1

389.	Ticaret (Ar.)	36,140	2
390.	Tiryaki (Ar.)	6, 69	4
391.	Tren (Fr.)	89, 139, 140, 182	4
392.	Tüfek (Far.)	21,22(3)	4
393.	Usta (Far.)	9, 52, 95, 96(2), 125, 154, 155, 170(2), 173(4), 174(2), 189(3), 211	20
394.	Vabeste (Far.)	75	1
395.	Vagon (Fr.)	89(2)	2
396.	Vâris (Ar.)	177, 178	2
397.	Vasiyet (Ar.)	138	1
398.	Vazo (İt.)	120, 173	2
399.	Vekilharc (Ar.)	30,204	2
400.	Versiyon (Fr.)	33, 143, 183, 197	4
401.	Versiyon (Fr.)	33, 143,183,197	4
402.	Vezir (Ar.)	26, 27(3), 28(5), 54(2), 60, 124	13
403.	Vuslat (Ar.)	86	1
404.	Yekpare (Far.)	81	1
405.	Zait (Ar.)	22	1
406.	Zaman (Ar.)	10, 26, 36, 49, 62, 77, 83(2), 85, 88, 92, 104, 121, 125, 142, 144, 147, 151, 152, 154, 160, 162, 176, 178(3), 186, 190, 195, 197, 199(2), 202, 205, 209	35
407.	Zehir (Far.)	102(2), 162	3
408.	Zerde (Far.)	211(4)	4
409.	Zevce (Ar.)	133	1
410.	Zevk (Ar.)+safa (Ar.)	51, 52	2
411.	Zil (Far.)	62(4), 63,	5
412.	Zinhar (Far.)	123, 138, 207	3
Toplam			1464

Tablo 14 incelendiğinde toplam 412 yabancı sözcüğün kullanıldığı ve bu yabancı sözcüklerin 1464 defa tekrar ettiği görülmektedir. Eserde en sık tekrar eden yabancı sözcükler “insan (Ar.), zaman (Ar.), müddet (Ar.), devlet (Ar.), dünya (Ar.), usta (Far.), hizmet (Ar.), saz (Far.), tasavvuf (Ar.), aba (Ar.), köş (Far.), eyyam(cı) (Ar.), akıl (Ar.), laf (Far.), maval (Ar.)” şeklindedir. Bu sözcüklerden de anlaşılacağı üzere daha çok *Arapça* ve *Farsça* kelimeler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. *Arapça* ve *Farsça* kelimelerin yanında *Fransızca*, *İngilizce*, *İtalyanca*, *Rumca* ve *Bulgarca* kelimelere de yer verilmiştir. Bu kelimelerin kullanıldıkları cümle örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

1. “...sabahki rengi mavi iken, kuşluk vakti havaî, öğleyin **beyaz**, ikindide sarı olurmuş.” (s. 52)
2. “Alaca abalı: **Hırkası** yamalıklarla dolu olacak kadar fakir.” (s. 1)

3. “İslam, elbette bir edep dinidir; ancak tasavvufta edebın apayrı bir yeri vardır.” (s. 74)
4. “Soluğu bir **tekkede** almış ve durumu **tekkenin** şeyhine anlatıp sırf bu huyundan vazgeçmek için dervişliğe soyunmaya geldiğini söylemiş.” (s. 11)
5. “Bütün bunlar su kabağının kıymetini arttırırsa da onun asıl değerini **rint meşrepli** insanlar bilir.” (s. 118)
6. “...o **usta** için en büyük **ayıp** olup meslekteki şeref ve itibarını sıfırlar ve müşterisinin azalmasına yol açarmış.” (s. 170)
7. “Önümüzdeki **mevsim** hizmetliler için buraya bir **ilave** bina yapacağız.” (s. 56)
8. “Bu işi fazla kurcalama; altından Çapanoğlu çıkarsa başın **belada** demektir!..” (s. 24)
9. “...ertesi gün kuşluk çayını terasta beraber içmek ve **maddi** iltifatlarını sunmak üzere davet edip odasına çekilmiş.” (s. 53)
10. “**Zaman** su gibi akar derler; kızcağız ne **zaman** odasına çekilip ağlasa gözyaşlarını bu çanağa dökmüş.” (s. 178)
11. “**Masumane** işlenmiş bazı hatalar vardır; hani birisine iyilik yapayım derken zararı dokunmak, iltifat edeyim derken karşısındakini gülünç duruma sokmak, saygı göstereyim derken aşağılamak gibi.” (s. 131)
12. “Bu **izahtan** sonra üstü kaval, altı şeşhane biçiminde bir silah olmayacağını söylemeyi **zait** addediyoruz.” (s. 22)
13. “Babam evde yok, **hacetiniz** ne idi, dedi.” (s. 190).
14. “Eski tekkelerin mimarı **kompleksi** içinde bir mescit (veya cami)...” (s. 3)
15. “...böylece hem **iktisat** yapılır, hem de uzun saatler mürşitten **istifade** ortamı oluşturulurdu.” (s. 3)
16. “En fazla talik yahut celi sülüs **hat** ile yazılan bu ibare, aslen tarikat adabına **mugayir** bir hareketi **sadır** olan dervişe hitaben, **mürşit** ağzından dökülür.” (s. 73)
17. “Köylü suç üstü yakalanmış gibi **mahcup**, olduğu yere yığılıvermiş.” (s. 143)
18. “Paşam, bendeniz tütün **tiryakisiyim**.” (s. 69)

19. “Böylece **kâğıt**, mide öz suyunda eriyince macun midede dağılır ve birkaç saatliğine keyif devam edermiş.” (s. 6)
20. “Terbiyesi elvermeyenler için ağır **küfürler** yerine kullanılan **ağza tükürmenin** aslı birtakım hurafelere dayanır.” (s. 7)
21. “...üzerinde **ayet** ve **dualar** yazılı koca kepçe ile önce yağlı yemekleri ve pilavı taksim eder; sonra da hoşafı dağıtırmış.” (s. 108)
22. “**Muska** yazdım köpeğe...” (s. 191).
23. “Vaiz misin **mübarek!**” (s. 160).
24. “Molla Camı, adamın, şiirlerinde **keramet** sezilmesi için böyle söylediğini ve güya...” (s. 9)
25. “Münasebetsizlikle **şöhret** bulmuş.” (s. 163)
26. “Avcılığın yaygın olduğu yörelerde genellikle avcılar **kulübü** gibi işleyen bir mekân bulunur ve bütün avcılar buraya gelip bol palavralı hikayeler anlatırlar.” (s. 197)
27. “Çam ile su arasındaki bu **illiyet**, Evliya Çelebi'nin de dediği gibi...” (s. 80)
28. “Kurutulmuş baklanın ağza alındığında ıslanıp yumuşaması uzun bir süreyi **ilzam** eder.” (s. 10)
29. “Şikarizade bir **müddet** nazlanmış...” (s. 198)
30. “**Bakla** ağzında ıslanıp da erimeye başlayacak olursa, cebinden çıkardığın yeni bir **baklayı** dilinin altına yerleştirirsin.” (s. 11)
31. “Merminin kendi ekseni etrafında dönmesini ve dolayısıyla daha uzağa gitmesini sağlayan yivler bir namluda genellikle altı adet olup **münhani (spiral)** şeklinde namlu içini dolanırlar.” (s. 22)
32. “Şeyh efendi bakmış, adamın niyeti halis, geri çevirmek olmaz, **matbahtan** bir avuç bakla tanesi getirtmiş.” (s. 11)
33. “Keza kaval **tüfekler** ile fişek atılırken şişhane namlulu tabancalardan kurşun atılır.” (s. 22)
34. “Bu esnada, sarayın rakip saltanat ailesini **kontrol** ve muhafaza ile memur edilmiş...” (s. 124)
35. “Ahfeş, Arap gramerinin en büyük **âlimlerinden** üç ayrı kişinin adıdır...” (s. 13)

36. “Astroloji **sisteminde** yer alan her bir yıldız ve gezegenin etkisi altındaki insan...” (s. 85)
37. “Akıl sahipleri için bu fetvada **ibretler** vardır.” (s. 123)
38. “Güneş ve ışığa aşır duyarlılık sebebiyle ortaya çıkan bu hastalığa yakalananlar gözlerini kısarak bakmak zorunda kalırlar, bu da **ciltlerinde** bozulmalara sebep olurmuş.” (s. 13)
39. “Söz konusu dilci de bu illetten **mustarip** olduğundan Ahfeş **lakabıyla** tanınmış ve asırlar içerisinde artık adı yerine yalnız **lakabı** kullanılmıştır.” (s. 13)
40. “O da aynı **asırda** yaşamıştır.” (s. 125)
41. “Ahfeş, yaşadığı **muhit** itibarıyla dil konusunda verdiği dersleri dinlemeye istekli kimse bulamaz...” (s. 14)
42. “...sözlerini yandaşlarına **tasdik ettirip** malı ucuza kapatmaya dadanmışlar.” (s. 206)
43. “...bu bapta şartlı **refleks** olmaktan çıkıp...” (s. 14)
44. “Şimdiki gibi dosyalama sisteminin olmadığı devirlerde, **devlet** daireleri bu iş için çuvallar kullanır ve her aya ait biriken **evrakı** bir torbaya doldurarak saklarmış.” (s. 49)
45. “Dilimizdeki ‘sabrımız taşıyor, sabrı taşıtı, sabrımı taşıрма, vb.’ deyimlerin **menşei** budur.” (s. 178).
46. “Cifr, **remil**, falcılık, yıldız ve **kıyafet** ilimlerine de vâkıf olan bu adam...” (s. 15)
47. “Ne var ki **marifetini** her kime öğretse, sonra ona bir oyun yaparak mat eder, öldürürmüş.” (s. 16).
48. “Ali Cengiz, sihirbazdan oyunu öğrenmek üzere **kurs** almaya başlamış.” (s. 16)
49. “Ne var ki **sureta** ahmak gibi davranıp asla öğrendiğini göstermiyormuş.” (s. 16)
50. “Bu **sihirbaz** adamın bir huyu da isteyen herkese sihrini öğretmekmiş.” (s. 16)
51. “Bizimkinde şafak atmış ve **derhâl** eve dönerek **vekilharca** çıkışıp epey azarlamış.” (s. 204)

52. “Annemizin ak sütü kadar Türkçe olan bu kelime, kargış (**beddua**) kelimesinin zıt anlamlısıdır.” (s. 19)
53. “Ancak eski **lûgatlar** 'alkış tutmak' ile 'alkış okuma'yı daima birbirlerinden ayırmışlardır.” (s. 19)
54. “**Klasik** şiirimizin ölümsüz beyitlerinden bir tanesinde şair şöyle der...” (s. 185)
55. “Eskiden bayram merasimlerinde, cuma selamlıklarında ve **muhtelif** kutlamalarda bu tür **temenniler** sıkça duyulur imiş.” (s. 19).
56. “Bu durumda bir kişi yahut olayı **protesto** için alkış tutmak; yahut bir **cenazeyi** alkış...” (s. 20)
57. “Dolap, eksen etrafında dönen, silindir şeklinde bir **aparattır**.” (s. 71)
58. “Tüfeğin icadından evvelki zamanların en önemli **silahının**, ok ve yay olduğu muhakkaktır.” (s. 106)
59. “O günden sonra, halk arasında bu hadiseye **telmihen** birbirine zıt durumlar için altı kaval üstü şeşhane demek yaygınlaşmış...” (s. 22)
60. “Tarihimizde Çapanoğlu lakabıyla anılan bir **sülâle** vardır.” (s. 23)
61. “...bir hükümet kurup adını Celaliler **listesinin serlevhasına** yazdıran odur.” (s. 23)
62. “Eski dönemlerde, Rumeli'de bir kasabaya bir kadı **tayin** olunmuştur.” (s. 145)
63. “Tarikat adabının her **kademesinde** edep ön plandadır.” (s. 74)
64. “**Dünyada** zalim Münzir’ler var oldukça elbette mazlum Sinimmar’lara da rastlarsınız.” (s. 53)
65. “Bir sigara çekimlik **mesafe** gittikten sonra gökte bir turna gördüm.” (s. 198)
66. “İşte **vezir**; işte Hızır!..” (s. 28)
67. “...vicdanı bu ihtiyara devlet himayesiyle **mücazat** etmesini gerektiriyor.” (s. 28)
68. “Demokles, senin de bir süre krallığın **nimetlerini** tatmanı istiyorum.” (s. 65)
69. “...**rüzgâr** nereden eserse, oradan ses verir.” (s. 88)
70. “**Maiyetindeki** sipahilerden biri, bir **tazı** satın aldı.” (s. 190)

71. "...eskiden kadınlar arasında yaygın iken **bilâhare** çıkış noktası unutulup erkekler tarafından da kullanılır olmuştur." (s. 33)
72. "Deyimin bir **versiyonunu** da Evliya Çelebi, '*Engürü kerpici gibi bir kalıba dizilmek*' şeklinde anıyor ve ardından da Ankara kerpiçlerinin beyaz, düzgün kesilebilen ve asla bozulmayan cinsten olduğunu ekliyor." (s. 183)
73. "Duygular, **ahlâk**, huylar, sağlık, vb. bakımlardan burçlar, değişik zamanlarda..." (s. 85)
74. "Bugün **çetelerin** yaptığı işi, Osmanlı'nın bozulma dönemlerinde yeniçeriler..." (s. 35)
75. "Yeniçeriler bu sırada **pastanın** büyük dilimi peşinde akla hayale gelmeyecek **suistimaller** yapmaktan ve 18. yüzyıla doğru adeta bir şehir **eşkiyası** olarak yaşamaktan geri durmadılar." (s. 35)
76. "...onlara arka çıkan devletlûlar, **bürokratlar**, askerler var iken..." (s. 36)
77. "...bir kundaklama **operasyonu**yla şüphesiz yine aynı yeniçerilerden gelir." (s. 36)
78. "...İstanbul limanlarına gelen **ticaret** gemilerinde yaşanıyordu." (s. 36)
79. "...gazetesinin 25 Mayıs 1940 tarihli **nüshasında** 'Hindistan'da balıklar kavağa çıkmaya başladı' şeklinde bir haber vardır ve altında şu bilgi mevcuttur..." (s. 38)
80. "Bu haber, besbelli ki şimdiki **asparagas**çıların babaları tarafından yazılmıştır." (s. 38)
81. "**Mamafih**, Yunus'un o iki bin şiiri yine de boşa gitmemiş; binini sularda balıklar..." (s. 160)
82. "Eskiler, en yüksek perdeden **nağme** çıkaran **bam** telinin sesini, bağırın..." (s. 40)
83. "...halkalarına dahil olanlara **şet** (yünden dokunmuş kemer) kuşata gelmişlerdir." (s. 41)
84. "İstanbul'un güzelliğini en **müstesna** biçimde..." (s. 43)
85. "...ahşap ve bahçeli evleri, havadar mekânı, **abıhayat**-misal suları ile..." (s. 43)
86. "...çiçeklerini, meyvelerini, sularını, vs. diğer **hurda teferruatını** anlatmayı..." (s. 44)

87. “**Sayfiye** mevsimi bitince **köşk** halkı Bayezit'teki konaklarına taşınmışlar.” (s. 56)
88. “Konaklardaki **halayıklar**, arabacılar, bahçıvanlar, vs. ile aşçılar, hizmetçiler...” (s. 72)
89. “... **levent-endam** bir delikanlının helali olmanın...” (s. 44)
90. “...el üstünde tutacak bir kayınvalide edinmek gibi avantajlar da **ilave** olununca...” (s. 44)
91. “Evet! cevabının alınması **mukarrerdir**.” (s. 45)
92. “**Nankörlük**, **haramzadelik** ve ihanet hallerinde beddua manasıyla kullandığımız bu deyimdeki...” (s. 46)
93. “**Arşiv** evrakı birbirine karışmasın ve arandığı zaman kolay bulunabilsin diye de torbaların üzerine iri yazı ile ait olduğu ayın ismi yazılır, böylece **mahzene** indirilip kronolojik sırasına konulur imiş.” (s. 49)
94. “Ne var ki torbanın üzerindeki **halis bezir** isi mürekkep, yıkamakla çıkmamış...” (s.49)
95. “Artık **kadife astarlı** samur kürkleri, **mücevher** işlemeli kaftanlar giyer olmuş.” (s. 49)
96. “Eski arkadaşları kendisine **gipta** ile bakmaya ve hatta kıskanmaya başlamışlar.” (s. 50)
97. “...birisinin **mazideki** bir ayıbından kinaye olarak kullanılmaya başlanmıştır.” (s. 50)
98. “**Ruz-ı** ceza, ‘Her şeyin karşılığının verileceği gün, kıyamet günü’ manasına gelir ve içinde iyiliklerin de karşılığı, yani **mükâfat** (mücazat) gizlidir.” (s. 51)
99. “İran halkı onun zamanında **zevk ü safa** içinde yaşamış.” (s. 52)
100. “...bu uğurda her türlü devlet imkânını seferber etmeyi huy edinmiş, **şuh** yaratılışlı bir hükümdar imiş.” (s. 52)
101. “Ahfeş, Arap **gramerinin** en büyük alimlerinden üç ayrı kişinin adıdır.” (s.13)
102. “Aynı uygulamanın çocuklara yönelik bir **versiyonu** da imrendikleri yiyecekte onlara bir tadımlık da olsa ikram etmektir.” (s. 33)

103. “Ancak bir müddet sonra adam, resmin üst kısımlarını da eleştirmeye ve hatta teknik yönden, sanat açısından, renklerin **kontrastı** ve gölgelerin derecesi üzerine...” (s. 58)
104. “**Modern** Molla Kasım'lara bakarak, büyük büyük atalarının...” (s. 160)
105. “Bugün televizyonda **şovmenlik** yaptırılan maymunlar...” (s. 90)
106. “...benim için öyle bir yerde öyle bir saray yap ki dünyadan **kâm** alma adına hiçbir şey eksik olmasın!” (s. 52)
107. “...İki yılın **hitamında** saray tamam olmuş ve Sinimmar, şaha sarayını gezdirmiş.” (s. 52)
108. “...sabahki rengi mavi iken, kuşluk vakti **havaî**, öğleyin beyaz, ikindide sarı olurmuş.” (s. 52)
109. “Devlet **hazinesinin** harcamaları bu uğurda sarf edilir olmuş.” (s. 52)
110. “Tarihte hiçbir vezirin, bi-gayr-i hakkın (haksız yere) çadırı başına yıkılmamıştır. **İllâki bugün...**” (s. 54)
111. “...neşeli hikayeler ve **nüktelerle** onları eğlendirip rahatlatarak devlet nizamına katkıda bulunan, **soytarı** tipli insanlardır.” (s. 59)
112. “Binlerce **esef** ki eskiden bir büyüğün bir dalkavuşu olurken şimdi...” (s. 60)
113. “...İstanbul **entelektüel** hayatının hurda teferruatıyla dolu ünlü **Mecmua**'sını incelerken buldum.” (s. 61)
114. “Ne var ki ok defe değil de onun çevresindeki **zillerden** birine takılıp kalır.” (s. 62)
115. “Bu metinden anladığımıza göre eski okçuluk talimlerinde hedef olarak **def** de kullanılmıştır.” (s. 62)
116. “Bu durumda oku defe nişan alıp ancak zili vurabilmekten kinaye olarak türetilen ‘*Defin kulağını çınlatmak*’ deyimini, **galip ihtimalle** büyük **kârlar** umularak girişilen bir işin çok küçük bir **menfaatle** sonuçlanması anlamında kullanılmıştır.” (s. 63)
117. “Demokles, M.Ö. 4. yılda Syrakusai kralı olan Dionysios'un **nedimlerinden** birinin adıdır.” (s. 64)

118. “Yağmurun **şiddeti** gittikçe artmakta, bizimkiler de iliklerine kadar ıslanmaktadırlar.” (s. 11)
119. “Demokles, bütün gün **tahtta** oturmasına rağmen hiçbir **icraat** yapamamış.” (s. 65)
120. “Sonunda, anlamış ki can korkusu çekerek tahtta oturmak mutluluk değil, ancak **işkence**; bu şartlarda krallık da dıştan görüldüğü gibi huzur mutluluk değil, **bilâkis** korku ve tedirginlik kaynağıdır.” (s. 65)
121. “Açığını yakaladığı anda **mahvetmeye**, hayatını söndürmeye, **rızkını** kesmeye hazırdır birine dış bileyen kişi.” (s. 66)
122. “...yaklarını yıkayıp gittiklerini görüp bunun ne olduğunu anlayamayınca bir nevi **harbe** hazırlık **seremonisi** yaptıklarına kendilerini inandırırılar.” (s. 67)
123. “...dış temizliği gibi bir medeniyet emaresini, kendi içinde bulunduğu vahşetle **tevile** kalkıyor ve zihninde **mağlubiyeti** kabul ediveriyor.” (s. 67)
124. “Efendim, bu **herif** bizim sakalımızı yoldu, diye şikâyet ederler.” (s. 126)
125. “**Raflar** hâlinde düzenlenmiştir...” (s. 71)
126. “Eski konakların çoğunda yemek servisi böyle yapılır, **mahremiyet** hissi de dolapların her vakit kullanılmasını **zaruri** kılardı.” (s. 71)
127. “**Aşkın**, her devrin en geçerli duygusu olduğuna şüphe yoktur.” (s. 72)
128. “...birtakım eski hat levhalarına bakarak atalarımızın hangi **düsturlar** çerçevesinde...” (s. 73)
129. “...bu tür levhalardan en az birkaç tanesiyle **tezyin** edilmiş olur ve en dikkatsiz **nazarları** bile kendine **celp** edecek süslere, **tezhiplere**, bezemelere, işlemlere sahip bulunurlar imiş.” (s. 73)
130. “Bilgeler, meclisinde kendine uygun bir **hüner** arayan kişinin her **hünerden** daha çok edebi **makbul** sayması, sufilerin toplum vicdanına ne derecelerde **tesir** ettiğinin de delilidir.” (s. 74)
131. “**Lambayı** (mumu, ışığı) söndür" denilemez (Allah kimsenin ışığını söndürmesin); **lambayı** dinlendir denilir.” (s. 74)
132. “Uyuyan birini uyandırmak için onu sarsmak, yahut adını ünlemek **abestir**.” (s. 74)

133. "...yastığını öpüp yorganıyla görüşmesi (görüşmek, tasavvuf **tabiratındandır** ve öpmek, yahut öpermiş gibi dudağa değdirmek, manalarına gelir) bir edep **kaidesidir.**" (s. 75)
134. "Zaten edep kelimesi de e (eline), de (diline) ve b (beline) harflerinden **müteşekkildir** ve tam manasıyla insanın uyması gereken düsturların **remzidir.**" (s. 75)
135. "Söz konusu tasavvufî edebın dışında, hayatın her kademesi bir edebe **vabestedir.**" (s. 75)
136. "Elçilik Peşrevi, yalnızca törenlerde icra olunan muhteşem bir **marştır.**" (s. 77)
137. "**Kös**, bir yüzeyine **perdahlanmış** manda derisi gerilen mahruti (konik) biçimde enli bir kasnaktan ibarettir." (s. 141)
138. "...Türk coğrafyasında Elçilik Peşrevi duyulmamış; geriye, dilimizde **tabasbus** anlamında kullanılan deyim kalmıştır." (s. 77)
139. "Ne var ki Medine'deki **müşrikler** ve diğerk dinlere mensup olanlardan bazı **tahammülsüz** insanlar..." (s. 78)
140. "Üstelik ağacın bir özelliğı de suyu soğuk tutması ve ona **lâtif** bir koku vermesidir." (s. 80)
141. "...çam ormanları bulunduğı yerlerde ağaçtan **yekpare** bardaklar..." (s. 81)
142. "Çelebi'nin verdiğı **malûmata** göre deymi "Eski çamlar bardak oldu" şeklinde okumak hatalıdır." (s. 81)
143. "Yavuz Sultan Selim'in kulağındaki **menguşun** da Bektaşilik **sembolü** olduğunu söyleyenler vardır." (s. 83)
144. "Eskiler, gezegenlerin kutlu ve kutsuz zamanlarını tespit etmişlerdir ve bir gezegenin ilk hareket noktasına dönüşünü, onun kutlu zamanı kabul edip buna zaman-ı **şeref** (veya **şeref-i şems**, **şeref-i kamer**) demişlerdir." (s. 85)
145. "Yıldızların burçlar sistemindeki konumları, uğurlu (**sa'd**) veya uğursuz (**nahs**) dönüşümlerle doludur." (s. 85)
146. "O kadar ki eşref saati bir dakika bile **tehir** edilmeyerek bütün **teşrifat** ve **protokolü** ona göre düzenlettiren padişahlar olmuştur." (s. 86)
147. "Eski şairlerin eşref saatlerinin, sevgiliye **vuslat** anı olduğunu..." (s. 86)

148. “Menfaatini düşünen ve güne göre davranan, gününü gün eden *oportünist* insanlara *eyyamcı* denir.” (s. 87)
149. “*Eyyam* (günler) kelimesi ile yapılan bazı deyimlerde de...” (s. 87)
150. “Gemicilerin sıkça *telaffuz* ettikleri *rüzgâr* kelimesinin bilinen ‘yel ve esinti’ anlamı dışında, bir de ‘zaman, devir, çağ, yaşanan günler ve *ikbal, talih, nüfuz*’ anlamları vardır.” (s. 88)
151. “Eski gemiciler, müsait rüzgâr altında zaten *rotasına* uygun seyretmekte olan bir geminin, dostlar alışverişte görsün diye, idaresini ele almağa yeltenen gösteriş meraklılarına, eyyam reisi derlermiş.” (s. 88)
152. “Sultan II. Abdülhamit’in gayretiyle Hicaz demir yolu yapılırken bu iş Almanlara ihale edilmiş ve tabii *şantiyelerin* önemli sorumluları, memurları, *teknisyen* ve *şefleri* Almanlardan teşekkür etmiştir.” (s. 89)
153. “Tesis biten *gar* ve *istasyonlardan* işçi nakleden *vagonların makinistleri, kondüktör* ve *makasçıları* da Alman olduğundan, eğer *vagon* bir yerden hareket edecekse önce *kampanalar* çalar, bütün yolcular bindikten sonra da hareket memuru ‘Fertig!’ diye bağırmış.” (s. 89)
154. “Bugün televizyonda şovmenlik yaptırılan *maymunlar*, tarihin her devrinde insanoğlunun dikkatini çekmiş; ama ilk defa Osmanlılar tarafından faydalı bir iş kolunda *istihdam* edilmişlerdir.” (s. 90)
155. “Atalarımız, Mağrip’ten (Kuzey Afrika memleketleri) getirdikleri maymunları cinslerine göre tasnif eder ve sağlıklı olanlarını *tersane hizmetlerine* ayırırlarmış.” (s. 90)
156. “...birkaç *muz* ile akşam sabah hizmet eden; kar, fırtına demeden seren direği üzerinde oturup etrafı gözetleyen ve ucuz iş gücü teminine imkân veren bir *tayfa* gözüyle bakabiliriz.” (s. 91)
157. “En güzeli de gemiyi veya karayı görünce kaptandan *bahşiş* istemeyecek, yahut gördüğünü saklayıp *ihanet* etmesinden korkulmayacaktır.” (s. 91)
158. “Bence o solistlerin *hâletiruhiyelerini* bir *lâhza tahattur, kalplerimizin* katılık derecesini ölçmeye kâfidir.” (s. 92)
159. “...bir örnek bez *cüppeleri* ve ince yemeni *serpuşları* ile İstanbul sokaklarında tam bir solistler grubu gibi dolaşırlar ve halkın ilgisini de çekerlermiş.” (s. 93)

160. "...sonuna yaklaşıldığında da kapıyı açıp para yahut **aşure** malzemesi olacak **hububattan** ne verilecekse bir kâse içinde getirip yedekçiye teslim ederlermiş." (s. 93)
161. "Çevremizde birilerinin el çabukluğunu, diğerlerinin **gaflerinden** yararlanıp menfaat temin ettiğini..." (s. 95)
162. "Sürmelerin tiplerine ve sınıflarına göre ayrılarak ayrı **barakalara (depo)** konulmasının, hem tersanede çalışanların işlerini kolaylaştırması, hem de mekandan tasarruf sağlaması bakımından önemi vardır." (s. 96)
163. "Bugün, deyimın tersaneyle ilgili **orijinali** yerine bildiğimiz göz ve sürmeyle ilgili olan anlamı ön plandadır." (s. 96)
164. "İşte bu deyimın ortaya çıkışıyla ilgili olarak da hatırimızda bir **mülemma** vardır." (s. 97)
165. "İhtiyar **mühür** bu kadar sözü bir **mühür** üzerine nasıl sığdıracağını düşünürken, bereket versin, o sırada yolda geçen şair yaratılışlı biri, **muhavereyi** duyup imdada yetişmiş..." (s. 97)
166. "...halihazır şartlar altında da aynı başarıyı göstermesi arzusunu **izhar** için söylenir." (s. 100)
167. "...deyiminden **galat** olarak arşın yerine Halep kelimesini, bir ölçü birimi gibi telaffuz ettikleri vakidir..." (s. 100)
168. "Sultan Murat'ın **kahve**, **müskirat** (sarhoş edici maddeler) ve **mükeyyifatı** (keyif verici maddeler) yasakladığı dönemde saray **casuslarından** biri, belki de kıskançlık sebebiyle, hekimbaşı Emir Çelebi'nin yasakları çiğnediği ve afyon kullandığına dair bir **ihbarda** bulunur." (s. 101)
169. "Padişah **bermutat**, Emir Çelebi'yi **satranç** oynamaya davet etmiş." (s. 102)
170. "Padişah, **cüradanı** ters çevirip mercimek büyüklüğündeki afyon haplarını tablanın üzerine boşalttıktan sonra sormuş..." (s. 102)
171. "O dönemlerin kıyafetlerinde cep kullanılması yaygın olmadığından kalemdan, **hançer**, mühür, para **kesesi**, vs. **eşyalar** hep kuşak içinde muhafaza olunur..." (s. 102)
172. "Burada geçen **fodul** kelimesinin günümüz sözlüklerindeki karşılığı, Arapça **fudul** olarak gösterilmiş..." (s. 104)

173. "...tekerlemesine bakarak bu karşılıkları **istidlâl** etmiş olmalılar." (s. 104)
174. "Şair, fodul kelimesini '**faziletli**' veya tam zıddı olan 'hiçbir şeye yaramaz' anlamlarıyla..." (s. 105)
175. "Bu ekmek yuvarlak, el ayasından biraz büyükçe ve **pide** gibi yassı olur..." (s. 105)
176. "Yani, 'sadece **kel** değil, aynı zamanda **kalp**, özsüz' manasına." (s. 105)
177. "Çanak dolup taşıdığı gün inşallah senin de **çilen** bitecek!" (s. 178)
178. "Ancak kelimenin başka bir anlamı daha vardır ve 'Hem **kemankeş**; hem **çilekeş**' deyiminde yaşar." (s. 106)
179. "Atalarımız yayın **kavisli** kısmına keman..." (s. 106)
180. "Yağlı; **hoşaf** isterük!" (s. 109)
181. "...**pilavı taksim** eder; sonra da hoşafı dağıtırmış...bunlar kısmetine göre **karavanalara** da dağılırmış." (s. 109)
182. "Kendisinden bir **hizmet** beklenen veya verilen görevi yerine getirmesi umulan kişilerin, çeşitli **bahaneler** öne sürerek yavaş davranmaları yahut..." (s. 112)
183. "Rivayete göre, Hoca **merhumun** bir komşusu varmış." (s. 112)
184. "Ödünç aldığı **eşya** yahut araç gereci geri getirmekte **ihmalkâr** davranır, unutturabilirse hiç geri getirmez, yahut o kadar **hoyrat** kullanırmış ki, ne alırsa bozuk, kırık, delik, kopuk, sakat olarak **iade** edermiş." (s. 112)
185. "Hoca, **derhâl** bir **mazeret** uydurmak için zihnini kurcalamışsa da aklına bir çare gelmemiş." (s. 113)
186. "Vaktiyle medreseden **icazetname** alan **mollalardan** birisi..." (s. 114)
187. "...**minbere** çıkmadan evvel eski arkadaşlarından, **kıdemli** birisiyle anlaşmış ve..." (s. 114)
188. "...bir işe güce de yaramayan adamlar hakkında **tahkir** anlamında kullanılmıştır." (s. 116)
189. "Su, yağ, **şarap** vs. Şimdiki gibi **kristal kadehler**, **billur şarap sürahileri**, **estetik** içki **şişelerinin** bulunmadığı dönemlerde **cebinde** yahut cübbesinin altında **şarap testisi** taşımak gibi bir yük altına girmek istemeyen haylazlar için her yerde **mebzul** olan su kabağı çok **cazip** olacaktır." (s. 117)
190. "...çizgi desenlerle **nakış** geçilebilir..." (s. 117)

191. "...şimdiki meyhane, **bar** ve **cafe'lerde** içki şişelerinin sıra sıra..." (s. 118)
192. "...su kabağını dikine ortadan yarararak **maşrapa** veya **hamam** tası olarak kullandığınızda kabak tadı vermesi ihtimali yoktur." (s. 121)
193. "Aman efendim, bu bizim konağın **terzisidir**." (s. 126)
194. "Bu **ceset** canlı idi." (s. 126)
195. "Aman yüce emir, bu hüküm adalete **muvafık** değildir." (s. 126)
196. "Murat, bir sulh **muhaveresi** için huzurunda bulunan..." (s. 129)
197. "...sen şimdilik şununla **iktifa** eyle." (s. 129)
198. "Karaman halkının, **seciye** yönünden artık bir alakası olmadığını düşünüyoruz." (s. 130)
199. "Haşa sultanım, akşam yediğiniz **gülbeşeker** idi..." (S. 130)
200. "**Kuaförlerin**, güzellik **salonlarının**, **moda** evlerinin bulunmadığı o zamanlarda gelini süsleyen hanımlara **meşşata**, **kalemkâr** veya yüz yazıcı, bu faaliyete de koltuk **merasimi** denilmiştir." (s. 131)
201. "Kalemkar önce **cimbızla** fazla tüyleri almış..." (s. 132)
202. "...hatayı işleyen **hamakati** ve cahilliği ön plandadır." (s. 132)
203. "Vaktiyle, fakirliğin kol gezdiği, insanların da **lüks** merakına kapılmadıkları bir dönemde kadınlar arasında şöyle bir yanlış **kanaat** dolaşır imiş..." (s. 133)
204. "Dinleyenler, adamın bu ifadesiyle **zevcesinden** bahsettiğini anlarlar." (s. 133)
205. "Hatta belki kocasının, bu söz ile eşine karşı **sempatisini** ifade ettiği bile söylenebilir." (s. 133)
206. "Sanırsız buradaki kaşık bir **semboldür**..." (s. 134)
207. "...bir **çoban** civarda keçi sürüsünü güdüyormuş." (s. 135)
208. "**Asabi** davranışlar sergileyen, sinirsel bunalıma girmiş gibi saldırganlaşan veya **akli** dengesini yitirmiş gibi..." (s. 135)
209. "...çobanların bu mağarada öğle **istirahati** yapmaları gelenek olmuş." (s. 136)
210. "...sinir **krizlerine** girerek ne yaptığını bilmeyenler için..." (s. 136)
211. "...bir **düzenbazlık** peşinde olduğundan şüphelenmeye başlamışlar." (s. 136)

212. "...hatta yerine göre istenmeyen bir **tavır** katılmış olur." (s. 147)
213. "**Latifeciliği** ölüm döşeginde de sürecek kadar ileri olan Kani..." (s. 137)
214. "...kızın ailesinden **zinhar** olmaz cevabını alırlar." (s. 138)
215. "Ne var ki kız bir **papaz** sülalesinden gelmekte..." (s. 138)
216. "...Voyvoda Alexander'ın yanında özel **sekreter** olarak da hizmet etmiş..." (s. 138)
217. "...kabrinin **şahidesinde** Fatiha ibaresi yoktur." (s. 138)
218. "**Tren** boşalmaya başlamış." (s. 182)
219. "Daha yakın zamanlara kadar **gazinolara** 'saz' denir..." (s. 139)
220. "...yahut daha ziyade ayak takımının gittiği **konsomatrisli** ucuz gazinolarını..." (s. 140)
221. "...eskiden böyle ucuz ve **pespaye** bir saz bulunduğunu hatırlıyorum." (s. 140)
222. "...böyle kötü yola dadanmasının **iflâh** kabul etmez bir tavır olmasından..." (s. 140)
223. "Kösün özelliği, sesinin gür ve **dehşetli** oluşudur." (s. 147)
224. "**Bostan** sahibi yüreği yanarak manzarayı bir müddet seyretmişse de..." (s. 142)
225. "...yahut başkalarının hakkını **gasp** ederek kendine çıkar sağlayıp..." (s. 144)
226. "...**adliye** teşkilatına naklolundular." (s. 145)
227. "...menfaat ve **nefis** ile çarpışınca, genellikle bu ikinci grup galip çıkar..." (s. 145)
228. "Ancak hepsini aynı **kategoride** değerlendirmek de elbette haksızlık olur." (s. 145)
229. "...İstanbul'a bir **ariza** gönderir ve durumu anlatır." (s. 145)
230. "Padişah, kadıyı görevinden **azleder**." (s. 146)
231. "Biraz sükuttan sonra padişah, yeniden kayıkçıya **laf** atar..." (s. 209)
232. "Söz, **nötr** bir varlıktır." (s. 147)
233. "**Güzaf** (aslı **gizaf**), 'beyhude söz, abes, faydasız lakırdı' demektir." (s. 147)
234. "Kim bilir eski **madrabazlar**, şimdiki bazı futbolcuların..." (s. 155)
235. "**Maharetler** ortaya dökülür, eğlenilir ve talimler sona erer." (s. 152)

236. "...kalın bir değnek, yahut **lobut** cinsinden bir tür uzunca tokmaktır." (s. 154)
237. "...dışına **sahtiyan** (keçi derisi) sarılır ve ucundaki topuzu yumuşak bırakılacak şekilde bağlanırdı." (s. 155)
238. "**Maval** kelimesinin aslı Arapça 'mevval'dir." (s. 156)
239. "Bilumum tabakat (**biyografik** silsile) kitapları, onun ilk atasının..." (s. 159)
240. "...son katı tapınak olarak düzenlenen bir **kule** yapmışlar." (s. 161)
241. "Suyundan içen masumlara **şifa**, zalimlere **zehir** olurmuş." (s. 162)
242. "Şimdi **faytona** bin, doğru istasyona!" (s. 182)
243. "...zamanların hattatları yahut **kopya** usulü kitap çoğaltan zanaatkarları..." (s. 165)
244. "...gerek **divitlerinin** ucunda kalan mürekkep lekelerini gidermek..." (s. 166)
245. "**Hediye** konusunda uzun müddet karar verememişse de..." (s. 167)
246. "Bu, bir nevi, şimdiki TSE **kontrolörlüğü** demektir." (s. 169)
247. "Bir müddet **tabiplerin tedavi** usullerini ve hastaların gidişatlarını..." (s. 171)
248. "...bazılarında hiçbir **anormallik** görmediği için..." (s. 171)
249. "Buna göre delileri tek tek huzuruna çağırıp önlerine bir **pösteği** koyarak..." (s. 171)
250. "Vaktiyle **testi** ve çanak çömlek imal edilen kasabalardan birinde, uzun yıllar bu meslekte çalışan bir **çırak, kalfa** olup artık kendi başına..." (s. 173)
251. "Ustanın bu sonu gelmez **nasihatlerinden** sıkılan kalfa..." (s. 173)
252. "Açar açmasına da yeni dükkanında güzel güzel yaptığı testiler, **küpler, vazolar**..." (s. 173)
253. "Bilakis herkes beni **lanetle** anacak." (s. 176)
254. "Ben seni her gün **rahmetle** andırırım, için rahat olsun." (s. 176)
255. "Tek **vâris** durumundaki kız çocuklarına..." (s. 177)
256. "Bütün ev halkının ayrı ayrı eziyet ve **takazalarına**, hakaret ve tokatlarına maruz kalan yavrucak..." (s. 177)

257. "...köylüler tarlalarını sulamak için ırmağın suyunu **nöbetleşe** kullanmak üzere..." (s. 179)
258. "Irmak boyunda bulunan tarlalar, açılan **kanallar** vasıtasıyla sıra ile sulanıyor..." (s. 179)
259. "Bari çizmesinden tanıyayım diye bu sefer ayakları **tarassuda** başlamış." (s. 182)
260. "...büyük camilerin **avlularında** yer alan..." (s. 183)
261. "**Sır**, gizli şey demektir." (s. 184)
262. "**Kadem** basmak, adım atmak, gitmek, demeye gelir." (s. 184)
263. "Eskiler, kışın en uzun gecelerine **şeb-i yelda** derlermiş." (s. 185)
264. "Bu **kurna** başında, ben şimdi sana ne verebilirim be adam?" (s. 189)
265. "...usul ve **kavaidi** var ise bilcümle öğrenmek isterim..." (s. 188)
266. "...birkaç damla **incir** sütü akıtıldıktan sonra yaprağın sapıyla karıştırılıp..." (s. 193)
267. "Oysa keçi sütünden pek çok **gıda maddesi** üretilebilir." (s. 192)
268. "...ölenin ruhunun **muazzep** edildiği düşüncesiyle üzerine toprak yığılır..." (s. 196)
269. "...uzun süre suskun ve hareketsiz kalındıktan sonra gerek **tesadüfen**..." (s. 197)
270. "**Tecrübeyle** değil de zamanın akışıyla ölçülen hemen bütün başarılar..." (s. 197)
271. "...beni gençliğimin en **hazin** hatırası ile yeniden yüzleştirerek **derdimi** tazelemeyin..." (s. 198)
272. "**Filvaki** çöp kırıldı ve artık o eski damlalar da..." (s. 201)
273. "Çöple biraz kurcalayıp **lüle**yi açmaya çalıştım." (s. 201)
274. "Padişah kendini **aşikâr** etmez..." (s. 202)
275. "**Sandık** gelir." (s. 203)
276. "İhtiyar yavaşça **sandaldan** çıkıp misafirlerini..." (s. 210)
277. "...**pirinç** kullanılarak **lapamsı** bir tür pilava dönüşmüş..." (s. 211)
278. "İkinci dizedeki **zerde**, malûm tatlının adıdır." (s. 211)
279. "İmaretlerde pişirilen zırvalar önceleri **incir**, üzüm, **hurma**, şeker ve pirinçten yapılırmış." (s. 211)

4.9. Argo

Günlük yaşamda sık bir biçimde karşılaşılan argo, toplumun birçok kesimi tarafından kullanılır ve içerisinde hakaret, küfür vb. barındırabilir. Ana dilin yapı ve kalıplarını kullanarak söz varlığı içerisinde bir yer edinen argo, dilin bir parçası konumundadır. Ana dilin dil bilgisi kurallarını kullanan argo; temelinde toplumsal olayları, kültürü ve düşünceleri barındırır. Açık bir biçimde anlaşılmasının zor olması argoyu diğer söz varlığı unsurlarından ayırır. Argo ile küfürü birbirinden ayırmak gerektiği gibi küfürlü argonun da dil eğitiminden ayrılması gereklidir. Eserdeki argo söz varlıkları bulunurken *Türkçe Güncel Sözlük*'ten ve argo konusunda önemli çalışmalar yapmış olan Hulki Aktunç (2010)'un *Büyük Argo Sözlüğü* 'nden yararlanılmıştır. Buradan hareketle eserde geçen argo sözcükler geçtikleri sayfa numaraları ve kullanım sıklıklarıyla aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 15. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Argo Sözcükler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Argolar	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Ağz(ın)a tükürmek	7(2), 8(4),9,	7
2.	Ahmak	9, 16, 95, 125	4
3.	Ali kıran baş kesen	17(3)	3
4.	Aşırmak	95	1
5.	Ayına	69	1
6.	Bıçkın	17, 118	2
7.	Caka satmak	118	1
8.	Dalavere	15	1
9.	Dubara	101	1
10.	Eski kulağı kesiklerden olmak	82(2), 83(2)	4
11.	Fertik	89(5)	5
12.	Goygoycu	92(4), 93, 94(2)	7
13.	Hapı yutmak	101(2), 103	3
14.	Herif	27(2), 69, 116, 126	5
15.	İpsiz	116(2)	2
16.	Kalıbı dinlendirmek	122(3), 123	4
17.	Kaykılmak	122	1
18.	Kurusıkı atıcı	100	1
19.	Külhanbeyi	17, 118, 194	3
20.	Matrak	153(8), 154(5), 155(4)	17
21.	Mortu çekmek	122	1
22.	P*şt	114, 115	2
23.	Palavracı	100, 197	2
24.	Popo	49	1
25.	Tahtalı köyü boylamak	122	1
26.	Tek atmak	69	1
27.	Temize havale olunmak	122, 194(3)	4

28.	Ucuza kapatmak	206, 207	2
29.	Ulan	12	1
30.	Yalaka	93	1
31.	Yok devenin başı (pabucu/nalı)	206(2), 207(2)	4
Toplam			93

Tablo 15 incelendiğinde toplam 30 argo sözcüğe ulaşılmış olup bu argo sözcükler 93 kez tekrar etmiştir. En sık tekrar eden argo sözcükler ise “*matrak* (17), *goygoycu* (7), *ağz(ın)a tükürmek* (7) ve *herif* (5)” gibi argo sözcüklerdir. Eserde “*ağz(ın)a tükürmek* ve *p*şt*” sözcükleri küfür veya hakaret sayılabilecek argo sözcüklerdendir. Eserde geçen diğer argo sözcükler ise halkın anlayabileceği türden ve günlük hayatta kullanılan argo sözcüklerden oluşmaktadır. Eserde kullanılan argo sözcüklerin geçtiği cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

1. “Böylece *ağzına tükürülen* kişi, tükürenin yetkilerini kullanabilir, onun halifesi veya vekili gibi icraatta bulunabilir.” (s. 8)
2. “Ne var ki sureta *ahmak* gibi davranıp asla öğrendiğini göstermiyormuş.” (s. 16)
3. “*Ulan* derviş, der, çıkar ağzından baklayı!..” (s. 12).
4. “*Külhanbeyi* ağzında ‘*Ali kıran baş kesen*’ diye bir deyim vardır.” (s. 17).
5. “Hile ile iş yapanların *dalaverelerine* ve akla gelmeyecek tuzaklarına Ali Cengiz oyunu denir.” (s. 15).
6. “...yıkamakla çıkmamış ve cemaziyülevvel yazısı tam da *poposunda*, okunur vaziyette kalakalmış.” (s.49)
7. “Baktım tütünüm kalmamış, bir fişek *ayına* almak iktiza ettiydi...” (s. 69)
8. “Bizim Panayot'un meyhanesinde bir iki *tek atmadıkça* uyuyamam.” (s. 69)
9. “Bilâhare halk, bunların eskiden Bektaşî olduklarını telmihen ‘*eski kulağı kesik*’, ‘*eski kulağı kesikler*’ diye söylemeye başlar.” (s. 83)
10. “*Fertig*, Türkçede ‘Hazır!’ demektir. Alman hareket memurlarının ‘*Fertiig!*’ diye uzatarak ünlemelerine uzun süre muhatap olan halk, bundan hoşlanmış olmalı ki giderek trenin kalktığını ‘*fertiği çekti*’ biçiminde ifade eder olmuş.” (s. 89)
11. “*Goygoycular*, gittikleri evlerin önünde halka olup mersiye yahut ilahiye başladıklarında, hane halkı bir müddet dışarı çıkmaz...” (s. 93)

12. “Hele onlar, günümüzün saçma sapan sözlerle ortalığı bulandıran *yalakalarına* hiç benzemezler.” (s. 93)
13. “...menfaat temin ettiğini, ustaca uygulanmış *aşıрма* planlarını yahut en masum anlamıyla da becerikliliklerini gördükçe...” (s. 95)
14. “O günden sonra *palavracı*, her nerede bir *kuru sıkı atsa*, halk kendisine ‘Arşın hurda!’ demeye başlamış...” (s. 100)
15. “Bir şeyin artık gerçekleşme ihtimali kalmadığı, birisinin başına gelen kötü bir halden dolayı iflah olmaz mecraya girdiği, düzen ve *dubaranın* bozulup hakikatin ortaya çıktığı, kötülüklerin sona erdiği durumlarda ‘Artık *hapı yuttu, hapı yuttu* sayılır... ‘gibi ifadeler kullanırız.” (s. 101)
16. “...avamdan insanların dilinden ‘İpin ucu *p*şt* elinde’ diye bir söz işitilir.” (s. 114)
17. “Bir ip veya tutacak bir sap sahibi olmayan bu kişiler için söylenen *ipsiz* sapsız deyimini de meslek sahibi olmamakla birlikte, bir işe güce de yaramayan adamlar hakkında...” (s. 116)
18. “Hatta daha ileri giderek ‘İpe sapa gelmez *herifin* biri!’ dediğimiz de olur.” (s. 116)
19. “Kişi, biraz da varlıklı ise üzerine mücevherat kakmalar koydurabilir, boyun kısmını murassa işlemelerle donatıp dostlarına *caka satabilir*.” (s. 118)
20. “Dahası, içeriye giren külhanbeyi yahut *bıçkın*, yatağanını çıkarıp hangi kabağın ipini keserse o kabağı peylemiş, o akşam içindekini bitirmeye ahdetmiş demektir.” (s. 118)
21. “...kendisine zararı dokunmuş kişiler için de ‘*Mortu çekti, tahtalı köyü boyladı, kaykıldı, kalıbı dinlendirdi, temize havale olundu...*’ gibi mecazlar bulmuştur.” (s. 122)
22. “Argoda ve külhanbeyi ağzında ‘öldürmek, kısa yoldan işi bitirmek’ anlamına gelen bu deyim *temize havale olundu* şekli de kullanılır.” (s. 194)
23. “Tahmin edileceği gibi bu ifadelerde *matrak*, ‘eğlendirici, gülünç, komik’ gibi manalarda ve kısmen argo biçimiyle kullanılmaktadır.” (s. 153)
24. “Olmayacak şeyler hakkında, inanılmayacak sözler karşısında yahut abartılmış yalanlar hakkında bir alay ifadesi olarak ‘*Yok devenin başı!..*’ deriz.” (s. 206)

25. “Ancak ne var ki yumak pek öyle *ucuza kapatılacak* gibi değil.” (s. 207)

4.10. Doldurma Sözler

Doldurma sözler; genel anlamıyla konuşulan dilde bir şeyi hatırlamak için zaman kazanma, söylenileni pekiştirip kesinleştirme amaçlarıyla kullanılır. Çoğu zaman da gereksiz bir biçimde kullanılan doldurma sözler daha çok kültür düzeyi düşük kişiler tarafından kullanılmaktadır. Yazı dilinde fazlaca rastlanılmayan doldurma söz varlığı unsurlarına daha çok konuşma rastlanmaktadır. Eserde geçen doldurma söz varlığı unsurları aşağıdaki tabloda geçtikleri sayfa sayıları ve kullanım sıklıkları ile verilmiştir:

Tablo 16. “İki Dirhem Bir Çekirdek” Adlı Eserde Geçen Doldurma Sözler, Sayfa Numaraları ve Kullanım Sıklıkları

Sıra	Doldurma Sözler	Sayfa Numarası	Kullanım Sıklığı
1.	Aaah!	198	1
2.	Anladın mııı?	14(2)	2
3.	...bakalım...	30, 69, 102, 172, 174, 180, 209, 210	8
4.	Beli	209	1
5.	Bre	27, 28, 30, 68, 69, 102, 189, 202	8
6.	Doğrusu	29, 60, 91, 154,	4
7.	Eee!?	164, 210	2
8.	Eee?	164, 210	2
9.	Ehh!	200	1
10.	Evet	45, 60(3), 164, 181, 210	7
11.	Gel keyfim gel!	160	1
12.	Ha, o mu?	95	1
13.	Hani (şöyle)	20, 45, 66, 81, 88(2), 131, 133, 147	9
14.	Haydi	99, 174	2
15.	Her ne hâl ise!	125	1
16.	Ne yalan söyleyeyim	69	1
17.	Neyse!	146	1
18.	Olacak bu ya	49, 132	2
19.	Ooo!	3	1
20.	Öyle mi?	164	1
21.	Öyle ya	25, 71, 187, 196, 209,	5
22.	Söyle bakalım	30	1
23.	Söyle bre	27	1
24.	Şey	2(2), 6, 8, 10, 12(2), 19, 25, 28, 30, 33(2), 51(2), 52, 74, 75(3), 83, 93, 97, 100, 101, 102(3), 104, 108, 112, 115, 119, 120, 134, 141, 146, 152, 154, 158, 171, 178, 184, 189, 193, 199(2), 205, 206, 209, 211	51
25.	Şimdi gelelim	2, 49	2
26.	Tamam	112, 160	2

27.	Üstat	9, 62, 74, 200(2), 154	6
28.	Velhâsıl	65	1
29.	Yaz baba, yaz.	97	1
Toplam			126

Tablo 16 incelendiğinde eserde toplam 29 doldurma söz varlığına yer verilirken bu sözcükler 126 kez tekrar etmiştir. En sık tekrar edilen doldurma sözler ise “şey (51), hani (şöyle) (9), ...bakalım... (8), üstat (6), öyle ya (5)” şeklindedir. Bunlarla birlikte eserde doldurma sözlerin seslenme, onaylama veya onaylatma, geçiştirme gibi amaçlarla da kullanıldığı görülmektedir. Eserin doldurma sözler bakımından zengin olduğu söylenebilir. Eserde kullanılan doldurma sözlerin geçtiği örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

1. “**Ooo!** Abası hayli yanıktır!’ gibi ifadeler kullanılmış.” (s. 3)
2. “**Üstat**, demiş, dün gece rüyamda şiirler yazıyordum ki Hızır aleyhisselamı gördüm.” (s. 9)
3. “Yaklaşın, demiş, yaklaşın; size bir **şey** göstereceğim!” (s. 146)
4. “Dersini anlatıyor, gerekli yerlerde ‘**Anladın mı?**’ diyerek keçinin yularını çekiyormuş.” (s. 14)
5. “**Öyle ya**, Arafat'ta hırsızın ne işi olabilir?!..” (s. 25)
6. “**Efendi**, söyle, bu densize ne ceza verelim?” (s. 27)
7. “**Söyle bre** bu herife ne yapalım?” (s. 27)
8. “**Söyle bakalım** borcumuz ne kadar?” (s. 30)
9. “Burası hamam **bre!**” (s. 189)
10. “**Doğrusu** bu manzaraya bakınca insan...” (s. 60)
11. “**Evet** efendim, ben dalkavuşum.” (s. 60)
12. “**Şimdi gelelim**’ cemaziyülevvelini bilirim” kinayesine...” (s. 49)
13. “**Olacak bu ya**; bir gün kalem (eskiden devlet dairelerine bu isim verilirdi) arkadaşları...” (s. 49)
14. “**Velhâsıl** Demokles, bütün gün tahtta oturmasına rağmen hiçbir icraat yapamamış.” (s. 65)
15. “**Hani şöyle**, öfkenin insan yaptırabileceği bütün kötülükleri içine alır bu deyim.” (s. 66)
16. “O halde, yutmaya başla **bakalım**.” (s. 102)

17. “Paşa hazretleri, **ne yalan söyleyeyim**, ben akşamcıyım.” (s. 69)
18. “...o kişiler hakkında ‘**Ha, o mu**; gözden sürmeyi çeker alimallah’ deriz.” (s. 95)
19. “**Yaz baba, yaz**. Ben İneboluluyum.” (s. 97)
20. “Ertesi gün, komşusunu kapıda görünce, ‘**Tamam**, demiş içinden, bu sefer ne istese vermeyeceğim.” (s. 112)
21. “**Her ne hâl ise!..** Bizce önemli olan Karakuş'un Nasrettin Hoca'dan apayrı bir kişilikte ve İncili Çavuş-Bekrî Mustafa tiplemesine yakın bir tarzda Türk ironi zekâsının zirvesi olarak karşımıza çıkmasıdır.” (s. 125)
22. “**Neyse!..** Kahyalar küpü zorlukla taşımışlar.” (s. 146)
23. “**Gel keyfim gel!** Bir suya; bir ateşe derken iki bin sayfa eriyip gitmiş elinde.” (s. 160)
24. “**Eee!?!..** - O da zurna çalmasını bilmez efendimiz.” (s. 164)
25. “**Öyle mi** der, padişah, sözün sonunu bekleyerek.” (s. 164)
26. “Haydi, der, geç bakalım tezgâhın başına da bir testi çıkar.” (s. 174)
27. “**Aaaah!..**demiş. Ne olursunuz beni konuşturup meclisinizi yasa boğmayın...” (s. 198)
28. “**Ehh!..** Üstat, der, durdun, durdun...” (s. 200)
29. “-Baba dün Beylerbeyi'ne üç yolcu götürdün. - **Beli.**” (s. 209)
30. “-**Eee?** İhtiyar yine nazlanır.” (s. 210)

BEŞİNCİ BÖLÜM

Araştırmanın bu bölümünde literatür taraması ve elde edilen bulgulara dayalı olarak tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Kelime hazinesi ve söz dağarcığı gibi kavramlarla ifade edilen söz varlığı kişinin sahip olduğu tüm sözcükleri; deyimleri, ikilemeleri, atasözlerini, terimleri, kalıp/ilişki sözlerini, kalıplaşmış sözleri (özdeyişleri), yabancı sözcükleri, doldurma sözleri ve argoyu kapsamaktadır. Dilde yer alan tüm sözcük ve sözcük gurupları söz varlığı kavramı içerisinde belirli bir yer edinmiştir. Bir milletin kültürel ve tarihi birikiminin en önemli yansımalarından olan söz varlığı o milletin tüm zenginliğini ortaya koyması bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple bu alanda yapılacak veya yapılmış olan tüm çalışmalar söz varlığı ile ilgili alana önemli katkılar yapmaktadır.

“İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserde İskender Pala’nın kelimeleri kullanım sayıları incelenmiş; temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, yabancı sözcükler, doldurma sözler, kalıplaşmış sözler/özdeyişler, kalıp sözler/ilişki sözleri ve argodan nasıl yararlandığı belirlenmiştir. Böylece yazarın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserinde kullandığı söz varlığı öğeleri tespit edilmiştir.

Eserlerin söz varlığı unsurlarının tespiti için yapılan çalışma sayısı bir hayli fazladır. YÖK Ulusal Tez Merkezi sayfasında yapılan literatür taraması sonucunda İskender Pala ile ilgili yapılmış 11 tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu tez çalışmalarının hiçbirinde İskender Pala’nın söz varlığı unsurları belirlenmemiştir. Yapılan çalışmalar genel olarak eserlerindeki yapı ve temalar, biyografik unsurlar, söz dizimi ve kelime gruplarının incelenmesi şeklindedir. İlknur Özgenç Yıldız (2016) tarafından yapılan “*İskender Pala’nın Romancılığı*” adlı yüksek lisans tez çalışmasında İskender Pala’nın kullanmış olduğu dil unsurlarına değinilmiştir. Yıldız (2016), Pala’nın romanlarına bakıldığında genel olarak deyimleri atasözlerine oranla daha yoğun bir biçimde kullandığını tespit etmiştir. Bunun yanında yöresel

sözlerle beraber tarihi, dini ve geleneksel kültürümüze ait özel terimlere yer verdiğini tespit etmiştir. Pala'nın argo, küfür ve ayıplı sözler kullanımı bakımından da fakir olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Araştırmamızın konusunu oluşturan İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı eserinde herkesin anlayabileceği bir dil kullanılmış, söz varlığı bakımından da zengin bir içeriğe sahiptir. Eserin temel söz varlığı bakımından zengin olduğu görülmüştür. Eserde 253 adet temel söz varlığı unsuruna yer verilirken bu temel söz varlığı unsurları 1280 kez tekrar edilmiştir. Eserin sayfa hacminin çok fazla olmadığı düşünüldüğünde temel söz varlığının yeterli seviyede olduğu düşünülebilir.

Dilimizin önemli söz varlığı öğelerinden olan deyimlere eserde sıkça yer verilmiştir. Pala'nın eseri ortaya koyuş amacı düşünüldüğünde bunun çok da şaşırtıcı bir sonuç olmadığı görülmektedir. Pala'nın deyimlerin ortaya çıkış hikâyelerine yer verdiği bu eserinde farklı 303 deyme ve bu deyimlerin 566 tekrara yer verilmiştir. Deyimlerin kullanım sıklıkları düşünüldüğünde eserin deyimler açısından doyurucu olduğu görülmektedir.

Kültür aktarımının önemli söz varlığı unsurlarından olan atasözlerine de eserde yer verilmiştir. Eserde 22 farklı atasözüne yer verilirken bu atasözleri 26 kez tekrar edilmiştir. Bu durum eserin atasözü kullanımı bakımından zengin olduğunu göstermektedir.

Anlamı pekiştirip anlatımı daha çekici bir hâle getiren ikilemelere eserde yeterli ölçüde yer verilmiştir. Eserde 84 ikilemeye yer verilirken bu ikilemeler 153 kez tekrar edilmiştir. Eserin ikilemelerin kullanımı bakımından da zengin olduğu görülmektedir.

Belirli bir uzmanlık alanına ait olan terimlerin eserde kullanıldığı görülmektedir. Esere 158 terime ve bu terimlerin 497 tekrara yer verilmiştir. Özellikle tarih, edebiyat, din bilim ve denizcilik ile ilgili terimlerin daha geniş bir yer tuttuğu söylenebilir.

Söz varlığının diğer önemli unsurlarından olan kalıplaşmış sözlere (özdeyişler) yeterince yer verildiği görülmektedir. Eserde 6 adet kalıplaşmış söz

kullanılmıştır. Daha çok tarihi ve dini kişilik özelliği gösteren kişilerin kalıplaşmış sözlerine yer verilmiştir.

Bir toplumun kültürünü, inanışlarını, insani ilişkilerini, gelenek ve göreneklerini yansıtan kalıp/ilişki sözlere de eserde sıkça yer verilmiştir. Eserde 76 kalıp/ilişki söz kullanılmışken bu sözler 121 kez tekrar edilmiştir. Bu yönüyle eserin kalıp/ilişki söz kullanımı bakımdan zengin bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Toplumlari birbirleriyle olan ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yabancı sözcükler eserde sıkça kullanılmıştır. Özellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Eserde yabancı kelimeler 412 kez ve 1464 kez tekrarlanmıştır.

Genel dilden ayrı olarak benimsenip kullanılan ve kendisine has sözcükler barındıran argonun eserde kullanıldığı görülmektedir. Eserde 31 argo sözcük 93 tekrar sıklığı ile kullanılmıştır. Kullanılan argolardan sadece bir tanesi hakaret içermektedir. Diğer argo sözcükler ise günlük hayatta kullanılabilecek türdendir.

Çoğu kez gereksiz olan ve daha çok zaman kazanmak amacıyla kullanılan doldurma sözlere eserde yer verildiği görülmektedir. Eserde 29 doldurma söze yer verilirken bunların 126 kez tekrar edildiği görülmektedir. Eserdeki doldurma sözler daha çok seslenme, ünlem, bir düşüncüyü onaylama veya onaylatma amaçlarıyla kullanılmıştır.

Divan edebiyatı alanında önemli çalışmalar yapan İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserinin söz varlığı bakımından zengin olduğu görülmektedir. Bu sebeple kitabın ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretimdeki öğrencilerin söz varlıklarını arttırması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir. Özellikle deyimlerin tarihi kaynağını ve ilk çıkış hikâyelerini konu alması bakımından öğrencilerin kimi zaman gülerken kimi zaman da ibret alarak okuyacağı bir eserdir.

Araştırma bulgularından hareketle "İki Dirhem Bir Çekirdek" adlı eserin söz varlığı unsurları bakımından yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek“ adlı eserinin söz varlığı açısından incelenmesinden yola çıkılarak şu öneriler sunulabilir:

Eserde geçen deyimler ve bu deyimlerin çıkış hikâyeleri Türkçe ders kitaplarında metin olarak verilebilir, bu metinler sınavlarda sadeleştirilerek öğrencilere sorulabilir.

Okul ve okul dışı okuma etkinliklerinde eser kullanılarak öğrencilerin söz varlığı genişletilebilir, deyimlerin orta çıkış hikâyeleri hakkında öğrencilerde merak duygusu uyandırılabilir.

Öğrencilerin öğrendikleri söz varlığı öğeleri ile ilgili farklı metin türlerinde yazılar yazarak deyimlerin öyküsünü anlatan metinlerden yararlanılabilir.

Gelişen teknolojiyle beraber öğrencilerin televizyon ve internet ile iç içe olduğu düşünüldüğünde eserde geçen deyimlerin ortaya çıkış hikâyeleri animasyon ve çizgi film şeklinde hazırlanıp öğrencilerin ilgilerini arttırmak amacıyla kullanılabilir.

Yapılan literatür çalışmalarında İskender Pala ve eserleriyle ilgili söz varlığı çalışmalarının daha fazla yapılarak bu alandaki eksikliğin giderilebileceği düşünülmektedir. Türkçenin söz varlığı bakımından zenginliğinin ortaya çıkarılması açısından yapılacak söz varlığı çalışmalarına bu çalışmamızın ışık tutmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1962). Anlam Alışverişi Olayları ve Türkçe. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı—Belleten*, 9, 207-273.
- Aksan, D. (1979). *Her Yönüyle Dil 1* (2. bs., C. 1). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil 3* (C. 3). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin.
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin zenginlikleri, incelikleri* (1. basım.). Yenişehir, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2008). *Türkçeye Yansıyan Türk kültürü: Temel Kavramlar* (1. basım.). Yenişehir, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Sözcük Varlığı* (2. bs.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1963). Atasözleri, Deyimler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı—Belleten*, 10, 131-166.
- Aksoy, Ö. A. (1990). *Dil Yanlışıları* (3. bs.). Ankara: Yalçın Emel Yayınevi Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü* (7. bs., C. 1-2, C. 1). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aktunç, H. (2010). *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)* (7. bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Altınörs, A. (2000). *Dil Felsefesi Sözlüğü*. Paradigma.
- Apaydın, M. (2014). *Sâmiha Ayverdi'nin Beş Eserinde (İnsan Ve Şeytan, Ateş Ağacı, Batmayan Gün, Son Menzil, Mesihpaşa İmamı) Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Karabük.
- Arslan, M. (2015). Argo. *Türk Dili Dergisi*, 109(767-768), 196-221.

- Aslan, C. (2019). Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Maddesi: İskender Pala. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 7 Mayıs 2022 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/pala-iskender> adresinden erişildi.
- Ayırır, İ. O. (2020). Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Nezaket Kuramı Açısından Edimbilimsel Bir Değerlendirme. *Milli Folklor Dergisi*, 16(126), 86-98.
- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Lugatı.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Baş, B. (2011). Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırma Dergisi*, (29), 29-61.
- Baş, B. (2012). Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Folklor Dergisi*, 12(93), 125-134.
- Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz Varlığı Üzerine Yurt Dışında ve Türkiye’de Yapılan Temel Araştırmalar. *Millî Eğitim Dergisi*, 42(193), 81-105.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi* (1. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bilgen, D. Y. (2017). *1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Bozkuş, M. O. (2013). *İskender Pala’nın Romanlarında Gerçek ve Kurmaca İlişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Aydın.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (26. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Çavdar, Y. (2018). *Kemal Tahir’in Romanlarında Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı An Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, Konya.

- Dayıoğlu, A. (2014). *İskender Pala'nın Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk Adlı Romanındaki Kelime Grupları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya.
- Devellioğlu, F. (1980). *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük* (6. bs.). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Eğilmez, N. İ. (2010). *İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarına Aktarımı*. (Doktora Tezi).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.
- Ekinci, B. (2021). *Türkçe Eğitimi Açısından Eyyüp Akyüz'e Ait Masal Kitaplarının Söz Varlığı ve İletileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi LisansÜstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Ağrı.
- Ergin, M. (2009). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi* (4. bs.). İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Ergüzel, M. M. ve Kirik, E. (2012). Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Üzerine. *Turkish Studies*, 7(4), 51-68.
doi:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4210>
- Ersoy, H. (2014). Türkçedeki Yabancı Sözcüklerin Kullanım Alanı Bilgileri ve Düşündürdükleri (Sözlükbilimsel Bir Çalışma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 205-219.
- Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Malatya.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri Ve Sözlük Kullanımı. *Turkish Studies*, 5, 1007-1036.

- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *Bilig Dergisi*, (44), 89-110.
- Gül, Z. (2008). *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Hadot, P. (2011). *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*. (M. Erşen, Çev.) (2. bs.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme* (2. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hepçilingirler, F. (1998). *Türkçe "Off"* (7. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hepçilingirler, F. (2005). *Öğretenlere ve Öğrenenlere Türkçe Dilbilgisi* (3. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İlter, G. (2016). *İskender Pala'nın Romanları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Van.
- İmer, Kâmile. (1991). Türkçenin Sözvarlığındaki Yeni Öğeler.pdf. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 18-28.
- İmer, Kâmile. (2001). *Türkiye'de dil planlaması: Türk dil devrimi*. Kültür Bakanlığı yayınları Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi (2. bs.). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- İmer, Kamile, Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü* (1. basım.). Etiler, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- İncisoy, A. (2022). *Bahaettin Karakoç'un Bir Çift Beyaz Kartal Gördüm Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.
- İskender Pala Kimdir? (t.y.). İskender Pala Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. *Türk Dili ve Edebiyatı*. 7 Mayıs 2022 tarihinde

https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/iskender_pala.html adresinden erişildi.

Karababa, S. (2013). *Feyza Hepçilingirler'in Romanlarında Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Denizli.

Karabulut, E. (2017). *A Relevance Theoretic Perspective on the Translation of Culture-Specific Religious Items: An Analysis of the English Translation of Latife Tekin's Sevgili Arsız Ölüm and İskender Pala's Katre-İ Matem*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mütercim Tercümanlık Ana Bilim Dalı, Ankara.

Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I.kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.

Karahan, L. (2010). *Türkçede Söz Dizimi* (15. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (23. bs.). Ankara: Nobel.

Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Yedi Gece Kitapları.

Kılınç, O. (2021). *Sevinç Çokum'un Tarihî Romanlarında Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kastamonu.

Kır, E. (2009). *Yahya Kemal Beyatlı'nın Nesirlerinde Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sakarya.

Kırbaş, U. (2016). *İskender Pala'nın Romanlarının Tarih-Edebiyat İlişkisi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Köktürk, F. (2021). *Yabancı Dil Olarak Türkçe ve İngilizce Öğretimi Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının Durumu ve Öğretimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yabancılar Türkçe Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.
- Onan, B. (2016). Söz Varlığı Terminolojisi Üzerine Bir Analiz Çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, (210), 11-29.
- Onaran, Z. (2011). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarının Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Sakarya.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.
- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)* (1. bs.). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özlek, E. (2014). *Kırk Vezir Hikâyeleri'nde Eğitici Değerler Ve Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Malatya.
- Öztürk, T. (2021). *Reşat Nuri Güntekin'in Acımak Adlı Romanının Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı, Kars.
- Pala, İ. (2005). Akademik ve Kısa Özgeçmiş. *İskenderpala.net*. 7 Mayıs 2022 tarihinde <http://www.iskenderpala.net/yeni/biyografi.asp> adresinden erişildi.
- Porzing, W. (1985). *Dil Denen Mucize*. (V. Ülkü, Çev.) (C. 1-2, C. 1). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Saussure, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.) (3. bs.). İstanbul: Multilingual.
- Sönmezışık, B. (2008, 13 Nisan). Pala: İyi ki hoca olarak yaratılmışım. *Haber7com*. 7 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.haber7.com/yasam/haber/312671-pala-iyiki-hoca-olarak-yaratilmisim> adresinden erişildi.
- Şahin, H. (2006). Terimlerin Genel Dile Yansımasına Dair Bazı Gözlemler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 123-129.
- Tan, B. (2022). *İskender Pala'nın Romanlarında Biyografik Unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Mersin.
- TDK. (2022). Türk Dil Kurumu | Sözlük. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 12 Mayıs 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Tekşan, K., Çinpolat, E., Çelenk, B. ve Güneş, T. (2019). Sevim Ak'ın Eserlerinde Söz Varlığı Unsurları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 361-370. doi:10.17240/aibuefd.2019.19.43815-468668
- Topsakal, S. (2014). İskender Pala ile Romanları Üzerine. *Türk Dili Dergisi*, 106(748), 51-66.
- Turgut, A. (2011). *Türk Halk Anlatılarında Kalıplaşmış Sözler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırşehir.
- Türkben, T. (2012). *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yozgat.
- Türkmen, O. (2013). *İskender Pala'nın "Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk" ile "Şah ve Sultan" Romanlarının Söz Dizimi İncelemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Van.
- Türkyılmaz, F. ve Şani, A. E. (2022, 17 Ocak). Yazar İskender Pala 2071'e Uzanan Romanı A-71'i ve Yazarlık Serüvenini Anlattı. *Anadolu Ajansı*. 8 Mayıs

2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/yazar-iskender-pala-2071e-uzanan-romani-a-71i-ve-yazarlik-seruvenini-anlatti/2475941> adresinden erişildi.

Uysal, A. (2021). Çocuk Kitaplarının Kalıplaşmış Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme: Keloğlan Masalları. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4(2), 160-181. doi:10.47935/ceded.937309

Vardar, B. (1999). *XX. Yüzyıl Dilbilimi*. İstanbul: Multilingual.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

Vardar, B., Güz, N., Öztokat, E., Senemoğlu, O. ve Sözer, E. (1980). *Dilbilim ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yalçın, M. (Ed.). (2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (3. bs., C. 1-2, C. 2). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yaman, E. B. (2014). *İskender Pala'nın Roman Ve Öykülerinde Yapı ve Tema*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, N. (2015). *Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları ile Masumiyet Müzesi Romanlarında Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ.

Yıldız, İ. Ö. (2016). *İskender Pala'nın Romancılığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.

Yıldız, K. ve Karababa, Z. C. (2018). Ortaokul 5. Ve 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin İncelenmesi. *Journal of Language Education and Research*, 4(3), 160-174. doi:10.31464/jlere.468011

Yıldız, S. (2020). *İskender Pala'nın "Katre-i Matem" Romanının Söz Dizimi Yönünden İncelemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu

Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Mardin.

Yiğit, U. (2020). *Yaşar Kemal'in Çakırcalı Efe Romanındaki Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırşehir.

EKLER

EK 1. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" Adlı Eserin Kapağı

EK 2. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" Adlı Eserin Künyesi

Kapı Yayınları 28
İskender Pala Bütün Eserleri 21

İki Dirhem Bir Çekirdek
İskender Pala

1-5. Basım: 2000-2002, BKY Yayınları
6-11. Basım: 2002-2004, L&M Yayınları
12-45. Basım: 2004-2010 Kapı Yayınları
46. Basım: Mart 2011, Kapı Yayınları

ISBN: 978-975-8950-37-9
Sertifika No: 10905

Kapak Tasarımı: Utku Lomlu
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

© 2000, İskender Pala
© 2008; bu kitabın yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir.

Kapı Yayınları
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com
www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

Genel Dağıtım
Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 511 53 03 Faks: (212) 519 33 00

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

**EK 3. İskender Pala'nın "İki Dirhem Bir Çekirdek" Adlı Eserde Geçen
Deyimler**

İÇİNDEKİLER

ix *Sunuş*

- 1 Abayı Yakmak
- 4 Adın Deftere Geçtil..
- 6 Afyonu Patlamak
- 7 Ağz(in)a Tükürmek
- 10 Ağzından Baklayı Çıkarmak
- 13 Ahfeş'in Keçisi
- 15 Ali Cengiz Oyunu
- 17 Ali Kıran Baş Kesen
- 19 Alkış Okumak (Alkış Tutmak)
- 21 Altı Kaval Üstü Şeşhane
- 23 Altından Çapanoğlu Çıkıyor
- 25 Arafat'ta Soyunmuş Hacıya Dönmek
- 26 Aslına Huuu... Nesline Huuul..
- 29 Ateş Pahası
- 31 Atı Alan Üsküdar'ı Geçti
- 33 Avcunu Yalamak
- 34 Bağdat Gibi Diyar Olmaz
- 35 Balta Asmak
- 38 Balık Kavağa Çıkınca
- 40 Bam Teline Basmak

- 41 Bel Bağlamak
- 43 Bulgurlu'ya Gelin Gitmek
- 46 Burnundan Fıtil Fıtil Gel(dir)mek
- 48 Cemaziyülevvelini Bilmek
- 51 Ceza-yı Sinimmar
- 54 Çadırını Başına Yıkma
- 55 Çam Devirmek
- 57 Çizmeyi Aşmak
- 59 Dalkavuğunu Bulmak
- 61 Defin Kulağını Çınlatmak
- 64 Demokles'in Kılıcı
- 66 Diş Bilemek
- 68 Dokuz Doğurmak
- 71 Dolap Çevirmek
- 73 Edep Ya Hu!
- 76 Elçi Peşrevi
- 78 Eli Kulağında
- 80 Eski Çamlar Bardak Oldu
- 82 Eski Kulağı Kesiklerden
- 84 Eşref Saat
- 87 Eyyam Reisi
- 89 Fertiği Çekmek
- 90 Gemi Maymunu Gibi
- 92 Goygoyculuk Yapmak
- 95 Gözden Sürmeyi Çekmek
- 97 Hacı Mandal Mührü
- 99 Halep Oradaysa, Arşın Burada!
- 101 Hapı Yutmak

- 104 Hem Kel, Hem Fodul
- 106 Hem Kemankeş; Hem Çilekeş
- 108 Hoşafın Yağı Kesilmek
- 110 İki Dirhem Bir Çekirdek
- 112 İpe Un Sermek
- 114 İpin Ucu
- 116 İpsiz Sapsız
- 117 Kabak Başında Patlamak
- 120 Kabak Tadı Vermek
- 122 Kalıbı Dinlendirmek
- 124 Karakuşî Hüküm
- 128 Karaman'ın Koyunu
- 131 Kaş Yaparken Göz Çıkarmak
- 133 Kaşık Düşmanı
- 135 Keçileri Kaçırarak
- 137 Kırk Yıllık Kani, Olur mu Yani
- 139 Kırkından Sonra Saza Başlamak
- 141 Kös Dinlemek
- 144 Küpünü Doldurmak
- 147 Lâf ü Güzaf
- 149 Lâfla Peynir Gemisi Yürütmek
- 151 Lahanacı - Bamyacı
- 153 Matrak Geçmek
- 156 Maval Okumak
- 159 Molla Kasım
- 161 Muhavere-i Tebabüliye
- 162 Musul Çeşmesinden Su İçmek
- 163 Münasebetsiz Mehmet Efendi

- 165 Mürekkep Yalamak
167 Ölür müsün; Öldürür müsün?
169 Pabucu Dama Atılmak
171 Pösteki Say(dır)mak
173 Püf Noktası
175 Rahmet Okutmak
177 Sabır (Çanağı) Taştı
179 Saman Altından Su Yürütmek
181 Sarı Çizmeli Mehmet Ağa
183 Sebilhane Bardağı
184 Sırta Kadem Basmak
185 Şeb-i Yelda
188 Tası Tarağı Topla(t)mak
190 Taziya Muska Yazmak
192 Tekeden Teleme Çalmak
194 Temize Havale Etmek
195 Toprağı Bol Olmak
197 Turnayı Gözünden Vurmak
201 Vermeyince Mabut
204 Ye Mehmet Ye!
206 Yok Devenin Başı
208 Yolunacak Kaz
211 Zerdeyle Zırva